

**PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM
KÁNONJOGI POSZTGRADUÁLIS INTÉZET**

***AZ ISTENTISZTELETI ÉS SZENTSÉGI KONGREGÁCIÓ
FEJLŐDÉSE ÉS HATÁLYOS SZABÁLYOZÁSA***

Doktori disszertáció

Moderátor: Szabó Péter

Készítette: Bálint Róbert

BUDAPEST

2014

TARTALOMJEGYZÉK

RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK.....	VIII
0. BEVEZETÉS.....	1
I. TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS	14
1. A RÓMAI KÚRIA TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉSE A RÍTUSKONGREGÁCIÓ MEGALAPÍTÁSA ELŐTT.....	14
1.1 AZ ELSŐ HÁROM SZÁZAD	15
1.2 A RÓMAI KÚRIA A KÖZÉPKORBAN.....	17
1.3 A 13. SZÁZADTÓL V. SIXTUSIG	19
2. A SZENT RÍTUSKONGREGÁCIÓ TÖRTÉNETI FEJLŐDÉSE	25
2.1 KÖZVETLEN ELŐZMÉNYEK	25
2.2 KONGREGÁCIÓRENDSZER LÉTREHOZÁSA.....	26
2.3 A SZENT RÍTUSKONGREGÁCIÓ ALAPÍTÁSA	30
2.4 A KONGREGÁCIÓ TOVÁBBI FEJLŐDÉSE.....	31
2.5 A RÍTUSKONGREGÁCIÓ KAPCSOLATA A RÓMAI ROTÁVAL	33
2.6 TÁRSKONGREGÁCIÓK ÉS BIZOTTSÁGOK.....	35
2.6.1 <i>Ceremoniális Kongregáció.....</i>	<i>35</i>
2.6.2 <i>A Búcsúk és Ereklék Kongregációja.....</i>	<i>36</i>
2.6.3 <i>A Rítuskongregáció bizottságai.....</i>	<i>37</i>
2.7 A <i>SAPIENTI CONSILIO</i> APOSTOLI KONSTITÚCIÓ	38
2.8 ÚJABB VÁLTOZTATÁSOK A KONGREGÁCIÓ SZERVEZETÉN BELÜL.....	41
2.9 A <i>CODEX IURIS CANONICI</i> 1917	42

2.10 A II. Vatikáni Zsinat és a Római Kúria reformja különös tekintettel a Szent Rítuskongregációra	43
2.11 A <i>Regimini Ecclesiae Universae</i> Apostoli Konstitúció	46
2.12 A Szent Rítuskongregáció átalakítása.....	48
2.12.1 <i>Sacra Rituum Congregatio apostoli konstitúció</i>	48
2.12.2 A <i>Constans Nobis apostoli konstitúció</i>	49
2.12.3 A <i>Quoniam in celeri kirográf</i>	50
2.13 <i>Codex Iuris Canonici</i> 1983	50
2.14 A <i>Pastor Bonus</i> Apostoli Konstitúció	51
2.15 A <i>Quaerit semper motu proprio</i>	51
3. A Szentségek Fegyelme Kongregációja.....	53
3.1 A Szentségi Kongregáció előfutárai	53
3.1.1 A Szent <i>Officium</i> kongregációja	53
3.1.2 A Zsinati Kongregáció.....	54
3.1.3 A Püspöki és Szerzetesi Kongregáció	56
3.1.4 A Szent Rítuskongregáció.....	57
3.1.5 A Hitterjesztési Kongregáció	58
3.1.6 Az Apostoli <i>Dataria</i> és a Szent <i>Penitenciária</i>	59
3.2 A Szentségi Kongregáció alapítása	60
II. Kánonjogi áttekintés.....	63
1. A Rítuskongregáció és Szentségi Kongregáció illetékessége történelmi fejlődésben	63
1.1 A Rítuskongregáció illetékessége az <i>Immensa Aeterni Dei</i> Apostoli Konstitúció szerint	63

1.2 A RÍTUSKONGREGÁCIÓ ÉS SZENTSÉGI KONGREGÁCIÓ ILLETÉKESSÉGE A <i>SAPIENTI CONSILIO</i> APOSTOLI KONSTITÚCIÓ SZERINT	65
1.2.1 A kongregációkról általában.....	65
1.2.2 A kongregációk típusai, tagjai.....	66
1.2.3 A kongregációk hatalmának természete.....	70
1.2.4 A kongregációk illetékessége.....	71
1.2.5 A kongregációk eljárási módja.....	72
1.2.6 A különböző ügyek jogi értéke.....	73
1.2.7 A Szent Rítuskongregáció a <i>Sapienti Consilio</i> apostoli konstitúció szerint	75
1.2.7.1 A Szent Officium Kongregációja.....	75
1.2.7.2 A Keleti Egyház Kongregációja.....	78
1.2.7.3 A Szentségek Fegyelme Kongregációja	80
1.2.7.4 A Zsinati Kongregáció	81
1.2.7.5 A Szerzetesi Kongregáció	82
1.2.7.6 A Hitterjesztési Kongregáció.....	82
1.2.7.7 Ceremoniális Kongregáció.....	83
1.2.7.8 A Szent Rítuskongregáció illetékessége	83
1.2.8 A Szentségek Fegyelme Kongregációjának illetékessége a <i>Sapienti Consilio</i> apostoli konstitúció szerint.....	89
1.2.8.1 A tárgyalta ügyek	90
1.2.8.1.1 Szent Officium Kongregáció.....	91
1.2.8.1.2 A Szent Rítuskongregáció	96
1.2.8.1.3 Zsinati Kongregáció	99
1.2.8.2 A résztvevő személyek.....	102

1.2.8.2.1 A Szerzetes Kongregáció	102
1.2.8.2.2 A Keleti Egyház Kongregációja.....	105
1.2.8.3 Az alárendelt terület.....	107
1.2.8.3.1 A Hitterjesztési Kongregáció.....	108
1.2.8.3.2 Keleti Egyház Kongregációja	109
1.2.8.4 A követendő eljárás	111
1.2.8.4.1 A Római Rota.....	111
1.2.8.4.2 A Szent Penitenciária	117
1.2.8.5 A Szentségi Kongregáció illetékessége.....	118
1.3 AZ 1917-ES TÖRVÉNYKÖNYV SZERINTI ILLETÉKESSÉG.....	126
1.4 A KONGREGÁCIÓ HATALMA SZÉKÜRESEDÉS ESETÉBEN	132
2. AZ ISTENTISZTELETI ÉS SZENTSÉGEK FEGYELMI KONGREGÁCIÓJA A HATÁLYOS JOG SZERINT	137
2.1 ÁLTALÁNOS MEGJEGYZÉSEK A <i>PASTOR BONUS</i> APOSTOLI KONSTITÚCIÓVAL KAPCSOLATBAN	138
2.1.1 Terminológia.....	140
2.1.2 A dikasztériumok jogi státusza	141
2.1.3 A dikasztériumok szerkezete	141
2.1.4 Tagok kinevezése.....	142
2.1.5 Kilépés a dikasztériumból.....	143
2.1.6 A dikasztériumok feladatai.....	144
2.1.7 Az illetékességi hatáskörök szabályozása	144
2.2 A KONGREGÁCIÓKRÓL ÁLTALÁBAN.....	146
2.2.1 Felépítésük.....	146
2.2.2 Eljárásmódjuk.....	147

2.2.3 A kongregációk feladatai	148
2.3 A KORMÁNYZATI HATALOMBAN VALÓ RÉSZESEDÉS	149
2.3.1 Törvényhozói hatalom.....	150
2.3.2 Bírói hatalom	158
2.3.3 Végrehajtói hatalom (közigazgatási hatalom)	159
2.4 AZ ISTENTISZTELETI ÉS SZENTSÉGI KONGREGÁCIÓ ILLETÉKESSÉGE A PASTOR BONUS APOSTOLI KONSTITÚCIÓ 62-70 CIKKELYEI ÉRTELMEBEN	160
2.4.1 Általános illetékesség (62. cikkely)	161
2.4.2 Szentségek feletti illetékessége (63. cikkely).....	164
2.4.3 Illetékessége liturgikus téren (64. cikkely)	167
2.4.4 Liturgikus intézmények, művészetek támogatása (65. cikkely)....	171
2.4.5 Hármass feladatköre (66. cikkely)	172
2.4.6 El nem hált házasságok (67. cikkely)	173
2.4.7 A szent rendek felvétele (68. cikkely).....	179
2.4.8 Ereklék, védőszentek, „basilica minor” cím (69. cikkely)	181
2.4.9 Népi vallásos gyakorlatok (70. cikkely).....	186
2.5 QUAERIT SEMPER MOTU PROPRIO	191
3. AZ ISTENTISZTELETI ÉS SZENTSÉGI KONGREGÁCIÓ KAPCSOLATA MÁS INTÉZMÉNYEKKEL.....	195
3.1 HITTANI KONGREGÁCIÓ ILLETÉKESSÉGE	195
3.1.1 A keresztség szentsége	196
3.1.2 Eucharisztia szentsége	199
3.1.3 A bűnbánat szentsége	205
3.1.4 A betegek kenete.....	209

3.1.5 Az egyházi rend	209
3.1.6 Házasság szentsége	212
3.1.7 A Hittani Kongregációnak fenntartott legsúlyosabb büntetendő cselekmények	215
3.1.8 Felügyelet a kiadott okmányok felett	219
3.2 KELETI EGYHÁZAK KONGREGÁCIÓJA	220
3.3 SZENTTÉAVATÁSI ÜGYEK KONGREGÁCIÓJA	224
3.4 APOSTOLI PENITENCIÁRIA	225
3.5 APOSTOLI SZIGNATÚRA	227
KÖVETKEZTETÉSEK.....	230
FÜGGELÉK.....	237
FORRÁSOK ÉS SZAKIRODALOM	246
ZUSAMMENFASSUNG.....	276

RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK

AAS	<i>Acta Apostolicae Sedis</i> , Romae 1909 kk.
AA.VV.	Auctores Varii
Adh.ap.postsyn.	Adhortatio Apostolica postsynodalis
AER	<i>The American ecclesiastical Review</i> , Washington 1889 kk.
AIP	<i>Analecta Iuris Pontificii</i> , Romae, 1855-1868; Paris 1869-1890; <i>Analecta Ecclesiastica</i> , 1893-1911.
AKKR	<i>Archiv für katholisches Kirhenrecht</i> , Innsbruck 1857-1861; Mainz 1862 kk.
ASS	<i>Acta Sanctae Sedis</i> , Romae 1865-1908.
art.	articulus – cikkely
BRT	<i>Bullarum Diplomatum et Privilegiorum Romanorum Pontificum Taurinensis Editio</i> , 24 vols et Appendix, Augustae Taurinorum, 1857-1872.
Can.	Kánon a CIC 1917-ben
CCEO	IOANNES PAULUS II, <i>Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium</i> , 18. X. 1990, in <i>AAS</i> 82 (1990) 1033–1363.
C CultSacr	Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum
CD	<i>Christus Dominus</i> , a II. Vatikáni Zsinat határozata a püspökök lelkipásztori hivatásáról
chir.	Chirographa
CIC	IOANNES PAULUS II, <i>Codex iuris canonici</i> , 25. I. 1983, in <i>AAS</i> 75 (1983) II, 1–317.
CIC (1917)	BENEDICTUS XV, <i>Codex iuris canonici</i> , 27. V. 1917, in

	AAS 9 (1917) II, 11–456.
const. ap.	Constitutio Apostolica – apostoli konstitúció
DDC	NAZ, R. (ed.), <i>Dictionaire de droit canonique</i> , I-VII, Paris 1935-1965.
Decis.	Decisio
decr.	Decretum – Határozat
DGDC	<i>Diccionario General de Derecho Canónico</i> (eds) OTADUY, J., - VIANA, A. - SEDANO, J., I-VII, Thomson Reuters Aranzadi, Pamplona 2012.
DMC	<i>Dictionarium morale et canonicum</i> (ed.) PALAZZINI, P., I-IV, Romae 1962-1968.
DS	DENZINGER, H. - SCHÖNMETZER, A., <i>Enchiridion Symbolorum, Definitionum et Declarationum de rebus fidei et morum</i> , Barcinone--Friburgi Brisgoviae-Romae-Neo Eboraci 1963. ³²
DSP	<i>Dizionario storico del Papato</i> , (diretto da) LEVILLAIN, PH., I-II, Milano 1996.
ed.	edidit, editio, edited by
Enc.	Encyclica
ET	ERDŐ P. (szerk.) <i>Az Egyházi Törvénykönyv. A Codex Iuris Canonici hivatalos latin szövege magyar fordítással és magyarázattal</i> , Bp. 2001. ⁴
EUNSA	Ediciones Universidad de Navarra, Sociedad Anónima
Fontes	GASPARRI, P., - SERÉDI I., <i>Codicis iuris canonici fontes</i> , I-IX, Romae 1923-1939.
Hrsg.	Herausgegeben
Immensa	SIXTUS V, const. ap. <i>Immensa aeterni Dei</i> , 22. I. 1588, in BRT, VIII, 985-999.

Instr.	Instrukció - Utasítás
<i>IusCan</i>	<i>Ius Canonicum</i> , Pamplona 1961 kk.
<i>JEH</i>	<i>Journal of ecclesiastical history</i> , London 1955 kk.
k., kán.	Kánon a CIC 1983-ban
kk.	következők
<i>Leges</i>	OCHOA, X.,-ANDRÉS, D. (ed.), <i>Leges Ecclesiae post Codicem Iuris Canonici editae</i> , I-VII, Roma 1966-1994.
<i>LThK Vat II</i>	<i>Lexikon für Theologie und Kirche. Das Zweite Vatikanische Konzil, Dokumente und Kommentare</i> , (hrsg.) VORGRIMLER H., I-III, Freiburg-Basel-Wien 1967-1968.
Litt. Ap.	Litterae Apostolicae
<i>MKL</i>	<i>Magyar Katolikus Lexikon</i> , (szerk.) DIÓS I. – VICZIÁN J., Budapest 1993 kk.
m. p.	Motu proprio
<i>MonEccl</i>	<i>Monitor Ecclesiasticus</i> , Roma 1876 kk.
<i>MünstKomm</i>	LÜDICKE, K. (hrsg.), <i>Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici unter besonderer Berücksichtigung der Rechtslage in Deutschland, Österreich und der Schweiz</i> , Essen 1985kk.
<i>NCE</i>	<i>New Catholic Encyclopedia</i> , New York 1967 (új javított kiadás Washington D.C. 2004)
<i>Normae communes</i>	<i>Ordo servandus in Sacris Congregationibus, Tribunalibus, Officiis Romanae Curiae</i> , 29. VI. 1908, Pars I, <i>Normae communes</i> , in <i>AAS</i> 1 (1909) 36-58.
<i>Normae Peculiares</i>	<i>Ordo servandus in Sacris Congregationibus, Tribunalibus, Officiis Romanae Curiae</i> , 29. IX. 1908, Pars II, <i>Normae peculiares</i> , in <i>AAS</i> I (1909) 59-108.
<i>NRT</i>	<i>Nouvelle Revue Théologique</i> , Louvain 1869 kk.

ÖAKR	<i>Österreichisches Archiv für Kirchenrecht</i> , Wien 1950 kk.
PB	IOANNES PAULUS II, const. ap. <i>Pastor Bonus</i> , 28. VI. 1988, in <i>AAS</i> 80 (1988) 841-912.
Per	<i>Periodica de re morali, canonica, liturgica</i> , Roma 1905 kk.; <i>Periodica de re canonica</i>
RDC	<i>Revue de droit canonique</i> , Strasbourg 1951kk.
rescr.	Rescriptum – Leirat
REU	PAULUS VI, const. ap. <i>Regimini Ecclesiae Universae</i> , 15. VIII. 1967, in <i>AAS</i> 59 (1967) 885-928.
RHE	<i>Revue d'histoire ecclésiastique</i> , Louvain 1900 kk.
RevEspDerCan	<i>Revista española de derecho canónico</i> , Salamanca 1946 kk.
Sapienti Consilio	PIUS X, const. ap. <i>Sapienti Consilio</i> , 29. VI. 1908, in <i>AAS</i> 1 (1909) 7-19.
SC	<i>Sacrosantum Concilium</i> , a II. Vatikáni Zsinat konstitúciója a szent liturgiáról
SC Consist	Sacra Congregatio Consistorialis
SC Cult	Sacra Congregatio pro Cultu Divino
SC Off	Sacra Congregatio S. Officii
SC Sacr	Sacra Congregatio de Disciplina Sacramentorum
SC SacrCult	Sacra Congregatio pro Sacramentis et Cultu Divino
SCR	Sacra Congregatio Rituum
SacrM	<i>Sacramentum mundi - An Encyclopedia in Theology</i> , (ed.) RAHNER, K., I-VI, New York 1968-1970.
SRR	Sacra Romana Rota
StCL	<i>Studia Universitatis Babes-Bolyai Theologica Catholica Latina</i> , Kolozsvár 2000 kk.
StThTr	<i>Studia Theologica Transsylvaniensia</i> , Kolozsvár-Gyulafehérvár, 2000 kk.

TRE *Theologische Realencyklopädie* (Hrsg.) MÜLLER, G.,
BALZ, H, KRAUSE, G., 36 BÄNDE, Berlin-New York
1976-2004.

UDG IOANNES PAULUS II, const. ap. *Universi Dominici
gregis*, 22. II. 1996, in *ASS* 88 (1996) 305-343.

ZRG Kan *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte.
Kanonistische Abteilung*, Weimar 1911 kk.

ZKT *Zeitschrift für katholische Theologie*, Innsbruck 1877 kk.

0. BEVEZETÉS

A liturgia az egyházi közösség szívverése, „az a *csúcspont*, mely felé az Egyház tevékenysége irányul, ugyanakkor az a *forrás* is, amelyből fakad minden ereje.”¹

A liturgiát sokszor sokféleképpen határozták már meg. Van, aki szerint a liturgia a szavak, gesztusok és cselekedetek rendszere, amely által az egyház szolgálattevői bemutatják istentiszteletüket.² Hasonló meghatározást adott Guéranger, aki szerint: „a liturgia szimbólumok, énekek és cselekvések együttese, amelyen keresztül az Egyház kifejezi és kinyilvánítja hitét és tiszteletét Isten iránt.”³ Az ilyen leírások azonban teljes mértékben figyelmen kívül hagyják a szertartások szentségi jellegét. Egy másik nézet szerint a liturgia az istentiszteletnek az a formája, melyet egyház nevében, törvényes szolgálattevők által, a törvényes hatóság felügyelete alatt végeznek.⁴ Ez a meghatározás sem teljes, hiszen hiányzik belőle a kapcsolat Istennel, illetve kimarad belőle a hívők közössége.

Egy mélyebb és kielégítő meghatározást XII. Pius adott a *Mediator Dei et hominum* kezdetű enciklikájában, ahol a következőképpen fogalmazott:

„A szent liturgia tehát nem más, mint az a nyilvános istentisztelet, amelyet a mi Üdvözítőnk, mint az Egyház feje, bemutat a mennyei Atyának, és amelyet a hívek közössége bemutat Alapítójának és rajta keresztül az örök Atyának. Tehát, röviden összefoglalva, a szent Liturgia Jézus Krisztus egész titokzatos testének, a Fejnek és a tagoknak nyilvános istentisztelete.”⁵

¹ SC 10.

² DAL SASSO, G., *Liturgiae sacerdotalis compendiariae institutiones, breviario missali et rituali romano presse inhaerentes cum notis historicis*, Patavii 1938. 7.

³ GUÉRANGER, D. P., *Institutiones Liturgiques*, Paris 1878. 1.

⁴ MENGHINI, G. B. M., *Elementa Iuris Liturgici seu prologomena in sacram liturgiam*, Romae 1907. 11.

⁵ PIUS XII, ep. encycl. *Mediator Dei et hominum*, 30. XI. 1947, in *AAS* 39 (1947) 531.

Az enciklikában a szentatya szót emelt az addig általánosan elterjedt felfogással szemben, amely azonosította a liturgiát annak külső arculatával, mintha a liturgia nem lenne más, mint rítusok, ceremóniák összessége, és ezek jogi, rubricisztikus rendje, vagyis pusztán külsőség lenne az egész. Továbbá az enciklika túllép a liturgia klerikális fogalmán is, amennyiben a liturgia hordozójának Krisztus egész misztikus testét tartja: a Krisztus-hívők közösségét, az egész egyházat, nemcsak a papságot.⁶ Tehát a felszentelt papság nem egyedüli hordozója a liturgiának.⁷

A II. Vatikáni Zsinat liturgikus konstitúciója hasonlóan rögzíti:

„Mértán foghatjuk föl tehát a liturgiát úgy, mint Jézus Krisztus papi hivatalának gyakorlását, melyben érzékelhető jelek jelzik és a maguk sajátos módján meg is valósítják az ember megszentelését, és Jézus Krisztus misztikus teste, vagyis a fő és a tagok együtt, teljes értékű, nyilvános istentiszteletet mutatnak be.”⁸

Az Egyházi Törvénykönyv szerint:

„A megszentelői feladatot az egyház különösképpen a szent liturgia által teljesíti, melyet Jézus Krisztus papi feladata gyakorlásaként fogunk fel, és amelyben az emberek megszentelését érzékelhető jelek jelölik és valósítják meg a nekik megfelelő sajátos módon. A

⁶ PIUS XII, ep. encycl. *Mediator Dei et hominum*, 532. *Súlyosan tévednek tehát a szent Liturgia fogalmát illetően azok, akik nem látnak benne mást, mint az Istent megillető tiszteletnek érzékelhető külső formáit, vagy pusztá díszet; és hasonlóan tévednek azok is, akik nem látnak benne egyebet, mint szabályok és előírások foglalatát, amellyel az Egyház az egyes szertartások végzését szabályozza.*

⁷ PARSCH, P., *Üdvösség éve, az egyházi év liturgiájának magyarázata*, Budapest 1936. 9.

⁸ SC 7.

szent liturgiában Jézus Krisztus titokzatos teste, tudniillik a Fő és a tagok, Isten teljes értékű, nyilvános tisztelőtét gyakorolja.”⁹

A liturgia tehát az egyház fő tevékenysége, *közszolgálat*¹⁰, ahogy a szó eredeti jelentése is mutatja, Isten dicsőítése és az emberek megszentelése.¹¹ Ugyanakkor világos, hogy fő végzője a liturgiának maga Jézus Krisztus, és ebben az istentiszteletben az egész keresztény nép Vele együtt vesz részt.

A liturgia lényeges elemei, melyek isteni eredetűek, változtathatatlanok (például a szentségek anyaga és formája, melyet maga az alapító Jézus Krisztus határozott meg) „*részben változásnak alávetett összetevőkből áll, melyek az idők folyamán változhatnak, s változniuk is kell, ha netalán olyan elemek épültek be, melyek a liturgia benső természetének kevésbé felelnek meg, vagy alkalmatlanokká váltak.*

Ebben a megújításban a szövegeket és a szertartásokat úgy kell rendezni, hogy világosabban fejezzék ki a jelzett szent valóságokat, s így a keresztény nép, amennyire csak

⁹ Vö. 834. kán. 1. §. (A hatályos törvénykönyvből vett idézetek az Erdő Péter által közreadott fordítást követik: ERDŐ P. (szerk.), *Az Egyházi Törvénykönyv. A Codex iuris canonici hivatalos latin szövege magyar fordítással és magyarázattal*, Budapest, 2001.⁴)

¹⁰ A *liturgia* szó a klasszikus görögben (*leitourgia*, *leitourgia*; *laosz* - nép, *leiton* - néphez tartozó, *ergon* - mű, munka) *közmunkát, népért végzett közszolgálatot* jelentett, amit egyesek és csoportok a városállam, a nép javára végeztek. Így pl. az állami szolgálatok, a nyilvános köteleességek megjelölése volt a görögöknél. Ugyanígy a nyilvános játékokat, az olimpiai játékokat és a színházi játékokat is jelentette. A Krisztus előtti 2. század óta az istentisztelet szolgálatát is így nevezték. Vagyis a nép testi, szellemi, lelki szolgálatát jelentette a liturgia. Jelentését a latinban az *opus publicum* kifejezés adja vissza: a közösség érdekében és szolgálatában végzett munka. Az ószövetségi Szentírás görög fordításában a papok és leviták templomszolgálatát nevezték így. Az Újszövetségben is előfordult ilyen értelemben (*Lk 1,23; Zsid 9,21; 10,11*), de a karitatív tevékenységet is e szóval jelölték. (*2 Kor 9,12*) Istentisztelet értelemben az *ApCsel 13,2* használja, Krisztusra vonatkozóan a *Zsid 8,2; 8,6* használja. Az őskeresztény korban a liturgia az Istennek és a közösségnek szóló szolgálatot jelentette. A keleti egyházban leszűkül az eucharisztia ünneplésére, a szentmisére. A nyugati egyházban csak később, a 16. században jelenik meg a fogalom kezdetben mise jelentéssel, majd a 17. századtól hivatalosan elrendelt istentiszteletek összességét jelölte. Mai szóhasználatban a liturgia jelentése: az egyház hivatalos szertartása, a nyilvános istentisztelet, az egyház istentisztelete. VÁRNAGY A., *Liturgika*, Abaliget 1993. 39-40.

¹¹ MIHÁLYI, G., *Liturgia és hitélet*, Brüsszel 1966. 47.

*lehet, könnyen fölfoghassa azokat, és általuk teljesen, tevékenyen és a közösség jellegének megfelelően együtt ünnepelhessen.*¹²

A liturgiának a fontossága megköveteli, hogy minden szempontból tárgyalják¹³, így jogi szempontból is őrködni kell felette. Így jutunk el ahhoz az intézményhez, melyet Istentiszteleti és Szentségi Kongregációnak nevezünk.

Az Apostoli Szentszék illetékességi körébe tartozik az egyetemes Egyház liturgiájának rendezése, a liturgikus könyvek közzététele és azok nemzeti nyelvű fordításainak hitelesítése, továbbá a felügyelete annak, hogy a liturgikus rendelkezéseket mindenütt gondosan betartsák.¹⁴ Az Apostoli Szentszéken belül pedig az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció „foglalkozik mindazzal, ami - tiszteletben tartva a Hittani Kongregáció illetékességét - az Apostoli Szentszékre tartozik a szent liturgia, elsősorban a szentségek szabályozása és előmozdítása körül. Elősegíti és védelmezi a szentségek fegyelmét, különösen azokat a kérdéseket, melyek az érvényes és megengedett kiszolgáltatással kapcsolatban merülnek föl.” Ugyanakkor „gondosan felügyel arra, hogy a visszaélések elkerülése végett pontosan tartsák be a liturgikus rendelkezéseket, és ahol előfordultak visszaélések, szüntessék meg azokat”.¹⁵

A liturgia szempontjából továbbra is érvényben van a *liturgia est semper reformanda* elv. Ezért a kongregáció feladata, hogy újjáélessze és növelje a liturgia iránti fogékonyságot a hívek életében és tudatában. A liturgia kell ugyanis a közösség szíve és középpontja legyen. A liturgikus visszaéléseket fel kell számolni, hogy a liturgia valódi szellemét újjá lehessen éleszteni. A liturgikus „kreativitás” (a liturgia össze-vissza alakítása a pap és a hívek kénye kedve

¹² SC 21.

¹³ SC 16.

¹⁴ 838. k. 2. §

¹⁵ PB Art. 62, 63, 66. 876-877.

szerint) a liturgia szekularizációjához és megszűnéséhez vezet, mivel ellentétes a liturgia természetével. Efelett is őrködik a kongregáció.

Ahogy a hittétel is kimondja, a krisztushívők feletti primátusi jogkör a római pápa intézményéhez tartozik. Ezt a hatalmat már az egyház korai szakaszában felismerték¹⁶, ez kiderül az Apostolok Cselekedeteiből, a korábbi zsinatokból¹⁷ és az egyházatyák írásaiból is. Ezt erősíti meg az I. Vatikáni Zsinat *Pastor aeternus* kezdetű rendelkezése¹⁸, mely kimondja:

„Ezért az, aki ebben a püspöki székekben Péter örökébe lép, magának Krisztusnak a rendelése szerint Péternek az egész Egyházra kiterjedő primátusát birtokolja.”¹⁹

Mindezek ellenére józan ésszel beláthatjuk, hogy emberileg lehetetlen lett volna, hogy a pápa személyesen intézze el a hozzá küldött számos egyházi ügyet. Szükséges volt, hogy megszervezzék egy apparátust, mely az ügyek intézésében segítségére van. Kezdetben kis létszámú apparátus, de az ügyek megsokszorozódásával növekedett a kisegítők száma, valamint újabb és újabb hivatalok létesültek. Fontos megjegyezni azt is, hogy míg kezdetben jelentősen korlátozva voltak hatalom szempontjából, később a hatalmuk, jogkörük is növekedett, főként közigazgatási területen, de nemcsak ott.

¹⁶ A pápai hatalom fejlődéséről lásd: KURTSCHIED, B., *Historia iuris canonici. Historia institutionum ab ecclesiae fundatione usque ad Gratianum*, Romae 1951, 29-41 ENO, R. B., *The Rise of the Papacy* (Theology and Life 32), Wilmington, Delaware 1990. MOORHEAD, J., „Papa as „bishop of Rome”” in *JEH* 36 (1985) 337-350. CARRASCO-RUOCO, A., *Le primat de l'évêque du Rome*, Fribourg 1990. ERDŐ P., *A pápai primátus elvének kifejeződése a hatályos kánonjogban (különös tekintettel a CIC 331. kánonjára)* in *Teológia* 43 3/4 (2009) 125-135.

¹⁷ A Firenzei Zsinat *Laetentur caeli* kezdetű bullája így fogalmaz: „Ugyanígy határozatot hozunk, hogy az Apostoli Szentszékeknek és a római pápának az egész földkerekségre kiterjedő primátusa van, és maga a római pápa Szent Péternek, az apostolok fejedelmének utóda, Krisztus valódi helytartója, az egész Egyház feje és az összes keresztények atyja és tanítója; a mi Jézus Krisztus neki adta át Szent Péter személyében a teljhatalmat az egész Egyházat illetően a lelképásztorkodásra, irányításra és kormányzásra, amiként ezt a tényt az egyetemes Zsinatok ügyiratai és a szent kánonok is tartalmazzák.” in *DS* 1307.

¹⁸ VATICANUM I, const. *Pastor Aeternus*, 18. VIII. 1870, in *ASS* 6 (1870) 40-55.

¹⁹ vö. *DS* 3057

A hagyomány szerint már Szent Péter apostolnak is volt segítőtje Szent Márk evangélista személyében, majd fokozatosan intézményesülő szerepével párhuzamosan kialakultak a római pápát az egyetemes Egyház szolgálatában támogató hivatali szervek. A római kúria keletkezése egy hosszú történelmi folyamat eredménye.²⁰

VI. Pál pápa a *Quo aptius*²¹ motu proprio-jában (1973) kifejti, hogy miért jött létre az az összetett intézményrendszer, amit Római Kúriának nevezünk:

*„Mint minden hatóságnak, az Egyház kormányzatának is, a szolgálat növekvő terhei miatt, már a legrégibb időktől fogva szüksége volt segítőkre az ügyek intézésében, legfőképpen a levelezés, valamint a hivatalos iratok szerkesztése, elküldése és megőrzése tekintetében.”*²²

A Római Kúria kifejezés a 11. századtól²³ kezdődően használatos a pápai hivatalok általános megnevezésére, de a pápa már korábban is tapasztalt munkatársak segítségével látta el feladatát.²⁴ Alapvető funkciói az idők során

²⁰ STOFFEL, O., in *MünstKomm zum CIC* 360/1.

²¹ PAULUS VI. m. p. *Quo aptius*, 27. II. 1973, in *AAS* 65 (1973) 113-116.

²² PAULUS VI. m. p. *Quo aptius*, 114.

²³ SCHWARZ, B., *Kurie, Römische*, in *TRE*, XX. 1990. 343. „Die Bezeichnung curia Romana begegnet erstmals 1089 und verdrängt allmählich die bis dahin gebrauchte sacrum palatium.” D’ONORIO, J.-B., *Curia (epoca contemporanea)*, in *DSP*, I. 477. „Solo nel 1089, sotto il regno di Urbano II, si trova il termine „curia” in un documento pontificio.” MAY, G., *Römische Kurie*, in *Lexikon für Theologie und Kirche*, (hrsg.) KASPER, W., I-X, Freiburg Br. 1993-2001.³ VIII. 1287. „Seit Urban II. ist „curia” übl. Bez. für die päpstl. Zentralverwaltung...”

²⁴ „Cum autem Papa cuius imperii Aula seu Curia ista dicitur, quadruplicem pluries enunciatam gerat seu repraesentet personam, unam sc. iam enuntiatam Christi Vicarii generalis et episcopi ecclesiae universalis, alteram Patriarche occidentis, tertiam episcopi particularis Romanae civitatis ... et quartam demum Imperatoris vel Principis temporalis Urbis illiusque Italiae temporalis ditionis ... hinc proinde quamvis Romana Curia illa proprie dicatur quae primae personae congruit, attamen istas quoque alias Curias inferiores complectitur, ob diversas personas formales quae in una eademque materiali repraesentantur. Ideoque etiam in iis quae particularem Urbis episcopatum vel temporalem ditionem concernunt, Curia Romana dicitur atque officiales vel ministri quorum munus circa istas inferiores vel subalternas Curias tantum versatus absque aliqua participatione regiminis vel administrationis Curiae maioris ac universalis adhuc Papae Curiales dicantur atque leges quae de Curialibus agunt, praesertim super beneficiorum reservationibus vel eorundem Curialibus convenient” DE LUCA, J., *Relatio Romanae Curiae Forensis*, in *Theatrum veritatis et Iustitiae sive Decisivi Discursus*, XV vols., Romae 1669-1673. XV./II. n. 7, 8.

lényegében azonosak maradtak, de formájuk és működésük alkalmazkodott a kor követelményeihez. Feladata volt gondoskodni beérkező kérelmek elbírálásáról, a felterjesztett vitás vagy fegyelmi ügyek kivizsgálásáról és az ítélet előkészítéséről, továbbá a pápai iratok kiállításáról, az irattár őrzéséről. Ehhez járultak a pápai udvartartás életét, illetve a liturgia végzését szervező tisztségek. Sokáig a pápai állam világi ügyeinek intézése és a római egyházmegye igazgatása is a Római Kúriához tartozott.²⁵

V. Sixtus pápa (1585-1590) volt az első, aki bevezette a hivatalok, bíróságok és kongregációk valódi szisztematikus rendszerét, hogy így a hívők hozzá terjesztett szükségének ellátásáról megfelelőbb eszközökkel gondoskodhasson. Utódai is fontosnak tartották, hogy különböző változtatásokat és kiegészítéseket tegyenek, ahogy a kor körülményei megkívánták.

X. Pius pápa (1903-1914) átvizsgálta a teljes Római Kúriát, és mindegyik kongregációnak, bíróságnak és hivatalnak sajátos szervezetet adott, így próbálva kiküszöbölni a kumulatív jogszolgáltatás gyakorlatát. Ugyanakkor a pápa egy új kongregációt is alapított – a Szentségek Fegyelme Kongregációt, amelyet röviden csak Szentségi Kongregációnak hívnak.

A hatályos Egyházi Törvénykönyv meghatározza a római kúria fogalmát, de ellentétben az 1917-es törvénykönyvvel, nem foglalkozik annak intézményi felépítésével, hatáskörével, hanem egy külön törvényre utal ezzel kapcsolatban.²⁶ A kódex szerint a Római Kúria azoknak az állandóan működő központi szerveknek az összessége, melyek segítségével a pápa legfőbb pásztori tisztségét

²⁵ BRÓSZ R. – PÓLAY E., *Római Jog*, Budapest 1974. 37. KEREKES L., *Egyházi alkotmányjog*, Gyulafehérvár 1995. 88-91. SZEMÉLYI J., *Egyházi jog II.- Egyházi alkotmányjog*, Budapest 1982. 54-55. SCHMITZ, H., *Die Römische Kurie*, in LISTL, J. – SCHMITZ, H., (hrsg.) *Handbuch des Katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1999.² 365-366. BAGLIANI, A. P., *Curia (XI-XIII secolo)*, in DSP, I. 456.

²⁶ 360. k. *A római kúria, melynek segítségével a pápa az egyetemes egyház ügyeit intézni szokta, és amely az ő nevében és tekintélyével látja el feladatát az egyházak javára és szolgálatára, a Pápai- vagy Államtitkárságból, az Egyházi Közügyek Tanácsából, a kongregációkból, a bíróságokból és egyéb intézményekből áll; mindezek felépítését és illetékességét külön törvény határozza meg.*

gyakorolja, s amelyek feladatukat az egyetemes egyház és a részegyházak javára a pápa nevében és tekintélyével látják el.²⁷

A kúria felépítését és működését II. János Pál pápa 1988-ban kiadott *Pastor Bonus*²⁸ kezdetű apostoli konstitúciójában találjuk meg. A konstitúció a kúria szerveit két csoportba osztja: központi hatóságokra és egyéb intézményekre. A központi hatóságokba beletartozik az Államtitkárság, a kongregációk²⁹, a bíróságok, a tanácsok és a hivatalok.

• **Témaválasztás**

XVI. Benedek pápa pápaságának idején számos, a Szent Liturgiával kapcsolatos megnyilatkozást tett. A pápa még bíborosként is több alkalommal írt és beszélt a liturgia helyes végzéséről, irányáról, szelleméről.³⁰ Ezekben hangsúlyozza, hogy a liturgia középpontjában nem a közösség, hanem az Isten kell, hogy álljon mind lelki értelemben, mind pedig a szertartás látható jeleiben. Beszél továbbá az Eucharisztia imádásának fontosságáról, a latin nyelv egyetemességéről és a szent zene jelentőségéről. Pápaként enciklikáiban és beszédeiben gyakran kifejti gondolatait ugyanezekkel kapcsolatban, és sokszor óva int a liturgiában való visszaélésektől, a hit, a tisztelet és az imádás jeleinek elhalványodásától. Legfontosabb elve a hagyomány folytonossága, miszerint a liturgiában és egyáltalán, az Egyházban nem szabad töréseknek keletkezniük, hanem a fejlődésnek a hagyománnyal sosem szakítva, hanem abból táplálkozva és arra építkezve kell folynia. A Szentatya híven teljesítette kötelességét, hogy őrködjön a liturgia felett és védelmezze a Katolikus Egyház hagyományos és

²⁷ ERDŐ P., *Egyházjog*, Budapest 2003. 287.

²⁸ IOANNES PAULUS II, const. ap. *Pastor Bonus*, 28. VI. 1988, in *AAS* 80 (1988) 841-912.

²⁹ A kongregációk kialakulásához és történeti fejlődéséhez lásd pl. PALAZZINI, P., *Le congregazioni romane*, in BONNET, P. A. - GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”* (Studi giuridici 21) Città del Vaticano 1990. 189-205.

³⁰ Magyarul megjelent liturgikus művei: RATZINGER, J., *A liturgia szelleme*, Budapest 2002. ID, *Új éneket az Úrnak*, Budapest, 2007.

örökérvényű, de manapság olyan sok helyen elfeledett vagy semmibe vett tanítását a Szent Liturgiáról.

Az Istentiszteleti és Szentégi Kongregáció prefektusa így nyilatkozott az *Il Foglio* című napilapnak: „*Feladatom, amiért az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció élére kerültem, hogy újjáélesszem és növeljem a liturgia iránti fogékonyságot a hívek életében és tudatában. A liturgia kell ugyanis, hogy a közösség szíve és középpontja legyen. Amint azt a II. Vatikáni Zsinat mondja, a liturgia a maga teljességében a forrása és lényege a keresztény életnek. Mióta a kongregáció élén vagyok, egyre inkább azt tapasztalom, hogy keményen és kérelhetetlenül képviselni kell az Egyházban minden kontinensen egy olyan liturgikus megújulást, ami életre kelti az Egyház és a zsinat gazdag örökségét és a 19-20. század liturgikus törekvéseinek nyomdokán jár. Ebben van a mi jövőnk és a világ jövője is. A jövő ugyanis Istenben van, az Istenben való életben, és a tőle származó életben. Ez pedig a liturgiában valósul meg. Csak a liturgiát megelőző Egyház képes a világnak nyújtani az egyetlen, ami azt megújíthatja és megváltoztathatja: Istent és az ő kegyelmét. A liturgia Isten jelenléte, abban ő cselekszik, és ezáltal részesedhetünk kegyelméből. Ez az egyetlen dolog, ami megmenthet minket.*”³¹

XVI. Benedek pápa törekvése a liturgia megújítására vagy annak helyreállítására befolyásolta nagymértékben döntésemet, hiszen nagyon is időszerűnek tartom annak a kongregációnak a bemutatását, amelynek központi szerepe van ennek kivitelezésében. Ugyanakkor a kongregáció prefektusának nyilatkozata csak megerősített eme döntésemben.

Nem utolsó sorban az a tény is szerepet játszott a témaválasztásnál, hogy erről az intézményről még nem született magyar nyelven nagymonográfia.

• Célkitűzések

Ennek a disszertációnak tehát az elsődleges célja abban áll, hogy körvonalazza a Római Kúria egyik intézményének, az Istentiszteleti és

³¹ <http://www.magyarKurir.hu/hirek/canizares-biboros-liturgikus-visszaelesek-ellen>

Szentségek Fegyelme Kongregációnak kialakulását, fejlődését, illetékességét továbbá bemutassa azt a módot, ahogyan a pápától rábízott feladatait gyakorolta a múltban, és teszi azt jelenleg is.

Ahogy már említettem, kongregáció feladata a liturgia és a szentségek kiszolgáltatásának felügyelete és szabályozása. A liturgiának, hogy valóban *csúcs* és *forrás* tudjon lenni, szüksége van egy felsőbb tekintélyre, egy intézményre, mely az egyetemes Egyház liturgiája felett őrködik, és ha szükséges, szabályozza.

Az Apostoli Szentszék illetékességi körébe tartozik az egyetemes Egyház liturgiájának rendezése, a liturgikus könyvek közzététele és azok nemzeti nyelvű fordításainak hitelesítése, továbbá a felügyelete annak, hogy a liturgikus rendelkezéseket mindenütt gondosan betartsák.³² Az Apostoli Szentszéken belül pedig az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció „foglalkozik mindazzal, ami - tiszteletben tartva a Hittani Kongregáció illetékességét - az Apostoli Szentszékre tartozik a szent liturgia, elsősorban a szentségek szabályozása és előmozdítása körül. Elősegíti és védelmezi a szentségek fegyelmét, különösen azokat a kérdéseket, melyek az érvényes és megengedett kiszolgáltatással kapcsolatban merülnek föl.” Ugyanakkor „gondosan felügyel arra, hogy a visszaélések elkerülése végett pontosan tartsák be a liturgikus rendelkezéseket, és ahol előfordultak visszaélések, szüntessék meg azokat”.³³

A liturgia szempontjából továbbra is érvényben van a *liturgia est semper reformanda* elv. Ezért a kongregáció feladata, hogy újjáélessze és növelje a liturgia iránti fogékonyságot a hívek életében és tudatában. A liturgia kell ugyanis a közösség szíve és középpontja legyen. A liturgikus visszaéléseket fel kell számolni, hogy a liturgia valódi szellemét újjá lehessen éleszteni. A liturgikus „kreativitás” (a liturgia össze-vissza alakítása a pap és a hívek kénye kedve szerint) a liturgia szekularizációjához és megszűnéséhez vezet, mivel ellentétes a liturgia természetével. Efelett is őrködik a kongregáció.

³² 838. k. 2. §

³³ PB Art. 62, 63, 66. 876-877.

Kánonjogi tanulmányaim során feltűnt nekem, hogy a magyar nyelven kánonjogot tanulók alapkönyve így ír erről az intézményről: *„Mint a neve is mutatja, két hatóság egyesítéséből jött létre. A nagy múltú Rítuskongregációt VI. Pál pápa 1969. V. 8-án átalakította.”*³⁴ Ez a mondat már akkor felkeltette az érdeklődésemet. Egyrészt azzal, hogy két hatóság egyesüléséből jött létre, másrészt pedig azzal, hogy nagy múltra tekint vissza.

A témát tanulmányozva számomra is nyilvánvalóvá vált, hogy a Rítuskongregáció valóban nagy múltra tekint vissza (1588), ezzel szemben a Szentségi Kongregációt jóval később alapították (1908). Ezért a dolgozat történeti része abból áll, hogy felvázolja a teljes kuriális szervezet fokozatos fejlődését, különös hangsúlyt fektetve azokra a hivatalokra, bíróságokra és kongregációkra, melyek korábban azon ügyeket intézték, amelyek most az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció hatáskörébe kerültek.

Jelen disszertáció megírásakor a következő célkitűzéseket jelölöm meg, a következő kérdésekre keresem a választ:

I. Miért és hogyan alakult ki ez az intézménytípus az Egyház életében és jogrendjében?

II. Melyek az intézmény egykori és jelenlegi jogi arculatának legfőbb jellemzői?

III. Milyen viszonyban van a hasonló típusú intézményekkel, és mennyiben korlátozóák működésében?

I. Ennek megfelelően a dolgozatot a következőképpen állítottam össze: első részében az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció történeti kialakulását, fejlődését mutatom be, kitérve egyes bizottságaira vagy társkongregációira, amelyek az idők folyamán módosultak, megszűntek vagy átalakultak. A történeti

³⁴ ERDŐ P., *Egyházjog*, 293.

kitekintés szükséges, ha teljes képet akarunk kapni a kongregációról. Ez a része a dolgozatomnak kettős, hiszen előbb a Rítuskongregáció történetének bemutatása történik meg, míg a második részében a Szentségi Kongregációnak.

II. A második rész keretében kitérek a kongregáció illetékességének fejlődésére, mely az idők folyamán, hol szűkült, hol bővült. A kongregáció jelenlegi arculata jellemzőinek bemutatása után ismertetem az általános szabályokat, melyek minden dikasztérium felépítésére, eljárási módjára, tagjaira vonatkoznak, majd szűkítem azokra a szabályokra, amelyek speciálisan az Istentiszteleti és Szentségi Kongregációra érvényesek. Itt kitérek azokra a jogszabályokra, melyeket a kongregáció illetékességi hatáskörén belül az utóbbi időben kibocsátott.

III. A dolgozatom utolsó részében megvizsgálom a kongregáció viszonyát más intézménytípusokkal, mennyiben szűkítik mások illetékességi körét, illetve mennyire korlátozza azokat az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció, egyáltalán beszélhetünk-e korlátozásokról?

Az intézményrendszer és az általam választott kongregáció minél alaposabb leírása érdekében igyekeztem a számomra hozzáférhető lehető legteljesebb körű szakirodalmat felhasználni, a szerzői véleményeket kiértékelni.

*

A bevezető végén szeretném megköszönni mindazoknak munkáját, akik valamilyen formában hozzájárultak a dolgozat létrejöttéhez.

Tisztelettel mondok köszönetet *Szabó Péter* professzor úrnak, aki a dolgozat megírása alatt mindvégig készségesen irányított, és tanácsaival, útmutatásaival segítette munkámat.

Köszönetemet fejezem ki ugyanakkor a *Kánonjogi Posztgraduális Intézet minden tanárának, alkalmazottjának*, akik a tanulmányi évek során tudásukkal, kedvességükkel, segítőkészségükkel megszerettették velem a kánonjogot.

Köszönetet mondok *családtagjaimnak*, akik támogattak és bíztattak a dolgozat megírására, a munka elvégzésére.

Ugyanakkor hálával gondolok mindazokra, akik valamilyen formában hozzájárultak ahhoz, hogy e dolgozat létrejöhessen. Isten fizesse meg nekik minden fáradozásukat!

I. TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS

1. A RÓMAI KÚRIA TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉSE A RÍTUSKONGREGÁCIÓ MEGALAPÍTÁSA ELŐTT

A dolgozat célkitűzéseit messzemenően meghaladná, ha a római kúria fejlődését az első századoktól kezdve aprólékosan mutatnánk be. Ezért az alábbi rövid történelmi kitekintés azt a célt szolgálja, hogy meghatározzuk, melyek voltak azok az ügyek, amelyek jelenleg az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció hatáskörébe tartoznak. Azokat az intézményeket ugyanis, melyekhez az ilyen ügyek tartoztak, a kongregáció távoli előfutárainak tekinthetjük.³⁵

A pápa már az első századoktól kezdve teljes hatalommal rendelkezett kormányzás tekintetében, de ezt a feladatát képtelen lett volna egyedül ellátni. Éppen ezért Szent Péter utódai minőségi kíséretéhez – mai szóval szakemberekhez – fordultak, az egyház kormányzása terén.³⁶ Az Apostolok Cselekedetei és az újszövetségi Levelek utalnak arra, hogy az apostolok már a

³⁵ A történelmi áttekintésekben elsősorban a következő művek adataira támaszkodunk: MARTIN M., *The Roman Curia as it now exists*, New York-Cincinnati-Chicago 1913. LEITNER, M., *De Curia Romana*, Ratisbonae 1909. SIMIER, J., *La Curie Romaine*, Paris 1909. HILLING, N., *Die Römische Kurie. Ein kurzes Handbuch für die Kenntnis der gegenwärtigen Verfassung*, Paderborn 1906. ID., *Procedure at the Roman Curia*, New York 1907. PLÖCHL, W. M., *Geschichte des Kirchenrechts*, I-V, München – Wien 1962.² III. 140-179. DEL RE, N., *La Curia Romana. Lineamenti storico – giuridici*, (Sussiditi eruditi 23) Roma 1970. ID., *La Curia romana, organo del governo centrale della Chiesa*, in *Roma centro di vita religiosa e missionaria*, Bologna 1966. 9-97. CAPPELLO, F. M., *De Curia Romana Iuxta reformationem a Pio X sapientissime inductam*, I-II. Romae 1911-1912. OJETTI, B., *De Romana Curia; comentarium in constitutionem apostolicam „Sapienti Consilio”, seu de Curiae Piana reformatione*, Romae 1910. MONIN, A., *De Curia Romana*, Lovanii, 1912. RUCK, E., *Die Organisation der Römischen Kurie*, Tübingen 1913. SZUROMI SZ. A., *Egyházi intézménytörténet*, (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici I/5) Budapest 2003. STICKLER, A. M., *Le riforme della Curia nella storia della Chiesa*, in BONNET, P. A. - GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”*, 1-15. FEINE, H. E., *Kirchliche Rechtsgeschichte I. Die Katholische Kirche*, Weimar 1955. 264-269, 444-446, 610-612. JORDAN, K., *Die Entstehung der römischen Kurie*, in ZRG Kan 28 (1939) 97-152. PASZTOR L., *L'histoire de la curie romaine, problème d'histoire de l'Eglise*, in RHE 64 (1969) 353-366. WERNZ, F. X., *Ius Decretalium ad usum praelectionum in scholis textus canonici sive iuris decretalium*, I-VI. Romae 1898-1914.

³⁶ HILLING, N., *Procedure at the Roman Curia*, 2.

kezdetekben munkatársak segítségével tettek eleget a krisztusi küldetésnek: kiválasztottak hét férfit a szegények gondozására;³⁷ Jeruzsálemben a presbiterekkel tanácskozva döntötték el a vitát, ami a zsidóság körében felmerült;³⁸ az is természetes volt számukra, hogy másolókat vagy titkárokat alkalmaztak: így Péter apostol Szilvánuszt³⁹, Pál apostol Terciuszt.⁴⁰ A fentiekből kiderül, hogy az apostolok három fajta kisegítővel dolgoztak: egyesekkel az egyház kormányzásában, másokkal az iratok előkészítésében, ismét másokkal javak elosztásában működtek együtt.⁴¹

Bár ezek a kisegítők még nem voltak szisztematikusan megszervezve, mégis a kezdetét jelentették mindannak, ami később a *Római Kúria*⁴² nevet kapta.

1.1 AZ ELSŐ HÁROM SZÁZAD

Talán furcsának tűnik az első századok Római Kúriájáról beszélni, de ez a kifejezés analóg értelemben alkalmazható arra a szakmai személyzetre, mely által a pápa a legfőbb pásztori feladatát gyakorolja.⁴³ A római kúria klasszikus meghatározása is magába foglalja ezt a gondolatot:

³⁷ *ApCsel* 6,1-6

³⁸ *ApCsel* 15,6-23

³⁹ *1 Pet* 5,12

⁴⁰ *Rom* 16,22

⁴¹ GORDON, I., *Curia*, in *SacrM*, II. 49.

⁴² A *curia* fogalom fontos helyet foglalt el az ókori Róma társadalmi életében. A kúria szó jelentett egyet abból a 30 osztályból, melyekre ősidők óta Róma legrégebb polgárai (a patríciusok) osztva voltak, a *gens* (nemzetség) és *tribus* (törzs) között. Minden ilyen curiának volt egy *curioja*, vagy főnöke, ki a curia közügyeit, az istentiszteleteit rendezte és arra felügyelt. Később jelölte a *szenátust*, amely államügyek intézésére gyűlt össze, de jelölte azt a *helyet*, illetve *épületet* is, ahol a római szenátus a gyűléseit tartotta. Ennek nyomán a kifejezést később általában a döntéshozók hivatali apparátusára alkalmazták. KERÉKES L., *Egyházi alkotmányjog*, 88.

⁴³ *To speak of the Roman Chancery in the early ages of the Papacy is indeed an anachronism...but the anachronism is convenient, because the word Chancery denotes exactly what we want to express, the machinery by means of which the Pope conducted his business...* POOLE, R. L., *Lectures on the History of the Papal*

„*Curia Romana est complexus dicasteriorum seu personarum moralium quibus Romanus Pontifex utitur in exercitio suae supremae in universam ecclesiam jurisdictionis*”.⁴⁴

Az első századokban az Egyház léte, egzisztenciája, mondhatni a túlélés volt a leglényegesebb. A keresztényüldözések néhány százada kedvezőtlen időszaka volt az egyházi intézmények kialakulásának. Ha a pápák megkíséreltek volna bármilyen nyilvános működésű hivatalos intézmény létrehozását, azt a császár rögtön megsemmisítette volna. Ezért Róma püspökei megelégedtek azzal, hogy tanácskoztak a római presbitériummal azokban az ügyekben, melyek az egyház érdekeit érintették.⁴⁵ A pápák első tanácsadói a római klerikusok voltak, papok és diakónusok.⁴⁶ Ezek segítséget nyújtottak liturgikus feladatokban, a pasztorációban, a szentségek kiszolgáltatásában, az anyagi javak elosztásában és a bírói jogkörökben is.⁴⁷ De a jelentősebb ügyekben a pápák gyakran összehívták a közeli püspököket. Ilyenek voltak például a különleges kegyek engedélyezései, amelyek nagyobb bölcsességet igényeltek.⁴⁸

Ugyanakkor elmondhatjuk, hogy ebben az időszakban még nem is volt szükség egy állandóan megszervezett segítő személyzetre.

A kereszténység korai századaiban kevés egyházi törvény létezett. Alig volt olyan egyetemes törvény, amely akár a Szentírásban, akár az apostoli hagyományban ne lett volna megtalálható. Ráadásul az a néhány létező törvény

Chancery, Cambridge 1915. 2. MAY, G., *Römische Kurie*, in *Lexikon für Theologie und Kirche*, VIII. 1289.

⁴⁴ WERNZ, F. X., *Ius decretalium* II. Romae 1906. 358.

⁴⁵ CORONATA, M., *Institutiones Iuris Canonici*, I. 327.

⁴⁶ MARKHAM, J. J., *Curia, Roman*, in *NCE*, IV. 539.

⁴⁷ HUMBERT, É., *Curia (Dalle origini a Gregorio Magno)*, in *DSP*, I. 452.

⁴⁸ MONIN, A., *De Curia Romana*, 4.

nagyon szigorú szabály volt, olyannyira, hogy az ilyenek alóli felmentést törvénytelennek tartották.⁴⁹

Az első századokban, ha valamely törvényt mérsékelni kellett, azt az egyes püspökök tették meg, mindegyik a saját területén belül. Területükön ők voltak az egyedüli szerzői a legtöbb törvénynek, különösen az egyházi rendben részesültek tekintetében⁵⁰, valamint a házassági akadályokat illetően.⁵¹

1.2 A RÓMAI KÚRIA A KÖZÉPKORBAN

Az üldözések után viszonylag békés időszak következett, mely teret engedett az egyetemes törvénykezésnek. A 6. századtól a pápák bizonyos engedélyeket maguknak tartottak fenn.⁵² Ezek idővel megsokasodtak, és ez okot adott különböző hivatalok létesítésére.

Már a 4. századtól kezdődően különböző hivatalnokok segítették a pápát a pápai udvar ügyeivel kapcsolatban. Egy *notárius* (*jegyző*) csoportot neveztek ki Róma hét régiójának élére⁵³ (*notarius regionarius*), melyet később egy-egy szubdiakónus⁵⁴ felügyelete alá vontak. A hét regionális notárius feje a *primicerius notariorum* volt, aki a pápai udvar legjelentősebb hivatalnokának számított. Széküresedés esetén az archipresbiterrel és az archidiakónussal együtt vezette a római egyház ügyeit.⁵⁵

⁴⁹ BRYN, J., *De Dispensatione in Iure Canonico*, Brugis, 1925. 11, 33.

⁵⁰ THOMASSINUS, L., *Vetus et Novae Ecclesiae Disciplina*, Venetiis 1730. 616.

⁵¹ WERNZ, F. X. - VIDAL, P., *Ius Canonicum ad Codicis Normam Exactam*, I-VII. Romae 1923-1943. V. n. 405.

⁵² BRYN, J., *De Dispensatione in Iure Canonico*, 63-65.

⁵³ Vélhetően I. Kelemen pápa (88-97) osztotta Rómát hét egyházi régióra. SZUROMI SZ. A., *Egyházi intézménytörténet*, 56.

⁵⁴ Szent Jeromos szerint ők képezték a Római Egyház szenátusát. JORDAN, K., *Die Entstehung der römischen Kurie*, 99.

⁵⁵ HUMBERT, É., *Curia (Dalle origini a Gregorio Magno)*, in *DSP*, I. 453.

A tisztségviselők között még megemlíthetjük a *septem indices ordinarii (palatinii) de clero* (palota bírók), akik közé tartozott a *primicerius*, a *secunderius*, az *arcarius*, a *sacellarius*, a *protus*, a *primus defensorum* és a *nomenclator*. A notáriuscsoport fokozatosan egy nagy jelentőségű közigazgatási szervvé fejlődött, mely később az Apostoli Kancellária nevet kapta.⁵⁶

Ezeknek a csoportoknak az elsődleges feladata az volt, hogy gondját viseljék Róma városának. Mégis Nagy Szent Gergely pápa (590-604) az egyetemes egyházat érintő ügyekben is összehívta ezeket, hogy segítséget nyújtsanak. Így fokozatosan a római udvarban az első helyre kerültek. A pápai kúria későbbi szervezetével ellentétben azonban ezeket a hivatalokat kisebb rendbeli emberek is betölthették és egyes esetekben klerikusi állapot nélkül is.⁵⁷

A pápák nagy bizalommal fordultak ezekhez a különleges hivatalokhoz a kisebb jelentőségű ügyekben. A fontosabbakban való ítélkezést azonban (*Causae Arduae et Maiores*) továbbra is fenntartották maguknak. A hivatalos ügyek idővel megsokasodtak és megsúlyosbodtak. Ezért a pápák azok jellegétől függően összehívták a római klérus zsinatát, a tartományi zsinatot vagy a nyugati általános zsinatot, hogy megvitassák az ilyen kérdéseket. Ezek főként IX. Leó pápa idejében (1049-1054) kaptak jelentős szerepet.

A 12. század közepére a Római Kúria nehéz helyzetbe került. Egyre több eset özönlött be a kúriához. A püspökökkel szemben megsokszorozódtak a korlátozások, így magát a pápát terheltek az olyan felmentések iránti kérelmek, amelyek addig a helyi püspökökhöz tartoztak. Ilyen téren való elfoglaltságuk miatt a pápák számára lehetetlenné vált, hogy a zsinatokat olyan gyakran össze tudják hívni, mint ahogyan a szükség azt megkívánta.⁵⁸

⁵⁶ GORDON, I., *Curia*, in *SacrM*, II. 50

⁵⁷ SZUROMI SZ. A., *Egyházi intézménytörténet*, 56-57. POOLE, R. L., *Lectures on the History of the Papal Chancery*, 15-17.

⁵⁸ HILLING, N., *Procedure at the Roman Curia*, 11-13.

Gondot jelentett az is, hogy felhalmozódtak az egyedi kormányzási testületek, melyekben a legmagasabb pozíciót igen gyakran simóniával⁵⁹ vagy nepotizmussal⁶⁰ foglaltak el. A palota bírók fokozatosan kiszorultak a gyakorlati életből, városi adminisztrátorokként tevékenykedtek még átmenetileg, de a 13. századra majdnem teljesen eltűntek a közéletből.⁶¹

1.3 A 13. SZÁZADTÓL V. SIXTUSIG

A 11. század második felére az általános színódusok szerepét fokozatosan átvették a bíborosok, akiket már korábban is különböző feladatokkal bíztak meg.⁶² III. Ince pápa (1198-1216) korára a bíborosok teljesen átvállalták a színódusok közigazgatási munkáját.

Ettől kezdve a jelentősebb ügyeket (hittel kapcsolatos ügyek, fontos egyházfegyelmi kérdések és jelentősebb közigazgatási ügyek) a bíborosok rendszeres gyűlései (az ún. *pápai konzisztóriumok*) segítségével döntötték el. A konzisztóriumok kétség nélkül a római kúria sarokköveit képezték, a pápák jelentős mértékben támaszkodtak a rájuk.⁶³ Erre utal az is, hogy a bíborosokat akár naponta, de legalább hetente 3-4 alkalommal összehívták tanácskozás céljából.⁶⁴

⁵⁹ *Simónia* a lelki javak (szentségek, egyházi hivatal megszerzése és gyakorlása) adásvétele, bűn a vallásosság érénye ellen. Nevét Simon mágusról kapta, aki elsőként akarta megvásárolni az apostolok lelki hatalmát (*ApCsel 8,9-24*). SZUROMI SZ. A., *Simónia*, in *MKL*, XII. 2007. 133.

⁶⁰ A pápák túlságos kedvezése rokonaik iránt. DIÓS I., *Nepotizmus*, in *MKL*, IX. 2004. 758.

⁶¹ SZUROMI SZ. A., *Egyházi intézménytörténet*, 115.

⁶² *Aus Kardinälen, bisher Kleriket in wichtigen liturgischen Funktionen, wurde bald das Kolleg der maßgeblicher Ratgeber des Papstes.* SCHWARZ, B., *Kurie, Römische*, in *TRE*, XX. 1990. 343. A bíborosi kollégiumról lásd KLEWITZ, H. W., *Die Entstehung des Kardinalkollegiums*, in *ZRG Kan. Abt.* 23 (1936) 115-221.

⁶³ BAGLIANI, A. P., *Curia (XI-XIII secolo)*, in *DSP*, I. 457.

⁶⁴ III. Ince korától heti három konzisztóriumot tartottak. De ez sem volt elégséges, mert megsokasodtak a Szentszékhez vitt ügyek. SIPOS I., *Római kongregációk*, in *Katolikus lexikon*

A *Corpus Iuris Canonici* több határozatot tartalmaz, melyeket a pápák adtak a konzisztóriumon. Ez derül ki az ismétlődő formulából: „*de communi fratrum nostrorum consilio*”.⁶⁵ Ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy bár a konzisztóriumnak kiemelkedő szerepe volt döntések meghozatalában, jellegét tekintve csak tanácsadói funkciója volt. A végső döntést egyedül a szentatya hozta, aki személyesen elnökölt ezeken a konzisztoriális összejöveteleken.

Az idő múlásával azonban néhány ügytípus (főként az engedélyek iránti kérelmek) annyira megsokasodott⁶⁶ és megsúlyosbodott, hogy még a napi konzisztóriumok sem voltak képesek, hogy teljesen figyelemmel kísérjék őket.⁶⁷ A késő középkorra egyre többször fordultak elő házassági akadályok, illetve rendek felvétele alóli felmentések iránti kérelmek is. Ezek a Szentszéknek voltak fenntartva. A Trentói Zsinat a házassági akadályokkal kapcsolatban egy egyszerűsített gyakorlatot javasolt.⁶⁸ De már a zsinat előtt a pápák különböző lépéseket tettek, hogy könnyítsék a terheket. Ahogy a Szentszék ügyei szaporodtak, a pápák szükségesnek látták, hogy különböző speciális bizottságokat hozzanak létre a bíborosok vezetése alatt. Kezdetben ezen bizottságok feladatai nem voltak pontosan körülhatárolva. A pápák csupán

(szerk.), BANGA B., I-IV, Budapest 1931-1933. IV. 105-106. MÖRSDORF, K., *Dekret über die Hirtenaufgabe der Bischöfe in der Kirche*, in *LThK Vat II*, II. 1967. 132.

⁶⁵ *Extr. Com.* 5.9.5; 12.20.1

⁶⁶ Az ügyek sokasodásával növekedett a hivatalnokok száma is. SCHWARZ, B., *Kurie, Römische*, in *TRE*, XX. 1990. 345.

⁶⁷ HILLING, N., *Procedure at the Roman Curia*, 15.

⁶⁸ *Si quis intra gradus prohibitos scienter matrimonium contrahere praesumerit, separatur et spe dispensationis consequendae careat. Idque in eo multo magis locum habeat, qui non tantum Matrimonium contrahere, sed etiam consummare ausus fuerit, quod si ignoranter id fecerit, si quidem solemnitates requisitas in contrahendo Matrimonio neglexerit; eisdem subiciatur poenis: non etiam dignus est, qui Ecclesiae benignitatem facile experiat, cuius salubria praecepta temere contempsit. Si vero solemnitatibus adhibitis impedimentum aliquod postea subesse cognoscatur, cuius ille probabilem ignorantiam habuit, tunc facilius cum eo, et gratis, dispensari poterit. In contrahendis matrimoniis vel nulla omnino detur dispensatio, vel raro, idque ex causa et gratis concedatur. In secundo gradu numquam dispensetur nisi inter magnos principes et ob publicam causam.* Concilium Tridentinum, Sessio XXIV (11. XI. 1563) *De reformatione circa Matrimonium*, COD 757-758. caput V.

kijelölték egyik vagy másik bizottság számára valamely ügy megoldását, és míg a feladatot nem teljesítették, ezek a bizottságok nem szűntek meg.⁶⁹

A hivatalos intézmények „élete” akkor kezdődött, amikor először került egy bíboros az Apostoli Kancellária élére. Ezeknek a hivataloknak azonban sosem volt saját jogú hatalmuk. A kancellária a legnagyobb hivatal volt. Elsődlegesen a pápai levelek kiállítására, elküldésére és megőrzésére szerveződött, de a zsinati akták elkészítésében és kihirdetésében is segédkezett, és bizonyos bűnügyi esetekben nyomozási jogköre is volt.⁷⁰ Ám ahogy növekedett a pápai rezervációk száma, az Apostoli Kancellária egyre túlterheltebb lett, s ezért elkerülhetetlenné vált, hogy feladatai egy részét más szervekre osszák. Ezek egy része az Apostoli Penitenciáriához került, egy másik pedig a későbbi Apostoli Dataria elődjének tekinthető különleges hivatalhoz.⁷¹ E két szerv, mint majd láthatjuk, fontos szerepet kapott azon kérdéskörök megoldásában, melyek napjainkban az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció hatáskörébe tartoznak.

Eredetileg a Szent Penitenciária hatalma csak a belső fórumra terjedt ki. Később azonban a Penitenciárius bíboros illetékessége megnőtt, így a 13. század végére hatalmát már mindkét fórumon – külső és belső – gyakorolhatta.⁷² Tevékenysége kiterjedt a pápának fenntartott ügyek megoldására, a diszpenzáció megadására házassági szabálytalanságok és akadályok esetében, továbbá a

⁶⁹ HUMPHERY, W., *Urbs et Orbis*, London 1899. 280-281.

⁷⁰ SZUROMI SZ. A., *Egyházi intézménytörténet*, 56.

⁷¹ A 13. századtól kezdve, a Kancelláriából származó iratokban néha megjelenik egy bizonyos *data communis*. Ezekben az iratokban azonban egyetlen megnevezett személyt sem találunk. A *data communis* egyfajta irodája lehetett a Kancelláriának, vagy inkább a Kancelláriának egy munkafázisa: a megszüvegezett iratok ide jöttek be s itt apostoli levelekké váltak. Erre enged következtetni a 13. századi szöveg, mely így fogalmaz: „Nullas omnino notarius petitiones recipiat, nisi que fuerint in communi data recepte, vel quas Dominus papa tradiderit, aut aliquis cardinalium, capellanus quoque, vel camerarius sed neuter sine mandate Domini pape, ita ut, cum notarius legerit illas, dicat quis eas sibi recipiendas mandavit.” TANGI, M.(hrsg.), *Die päpstlichen Kanzleiordnung von 1200-1500*, Innsbruck 1894. 54. vö. CELIER, L., *Les dataires du XVe siècle et les origines de la Daterie apostolique*, Paris, 1910. 74.

⁷² SCHWARZ, B., *Kurie, Römische*, in TRE, XX. 1990. 345. „Die Pönitentiarie zuständig ist für Absolutionen und Dispense *in foro interno*, aber auch *externo*.“

privilegiumokkal kapcsolatos törvénytelenység vagy jogtalanság ügyeiben való eljárásokra.⁷³ Hozzá tartoztak a gyermekek törvényesítésének ügyei és felmentéseket adhatott az egyházi rend gyakorlását vagy felvételét tiltó szabálytalanságok alól.⁷⁴

Az Apostoli Datária⁷⁵ eredeti feladata felmentések, privilegiumok, beneficiumok iránti kérelmek megfogalmazásában állt. Ugyanakkor más kegykéréseket is bemutatathatott a pápának. Nem rendelkezett hatáskörrel, hogy saját jogon felmentéseket engedélyezzen.⁷⁶ Ő csak megvizsgálta a pápához érkező kérelmeket, ellenőrizte tartalmukat és a kegy megadását írásba foglalta.⁷⁷

Később azonban az Apostoli Datária prefektusa hatáskört kapott, hogy felmentéseket és más kegyeket engedélyezzen. Ezért gyakran hivatkoznak rá, mint a kegy megadásának hivatala (*officium gratiae concessae*), szemben a kancellária hivatalával, melyet a kegy végrehajtásának hivatalaként tartottak számon (*officium gratiae expeditae*). Feladata volt, hogy tárgyalja az egyházi javadalmakat és engedélyezze a házassági felmentéseket külső fórumon. Ezen belül felmentéseket adhatott a rendek felvételét gátló szabálytalanságok alól.⁷⁸

A 16. század közepén majdnem minden házassági felmentést a Datária adott külső fórumon, hozzá terjesztették elő a kérelmeket.⁷⁹ Korábban ez a Penitenciáriához tartozott.⁸⁰

⁷³ A Szent Penitenciária struktúráját és funkcióját XII. Benedek (1334-1342) *In agro dominico* kezdetű bullája adta meg 1338-ban. SZUROMI SZ. A., *Egyházi intézménytörténet*, 114.

⁷⁴ KUBELBECK, W., *The Sacred Penitentiary and its Relation to the Faculties of Ordinaries and Priests*, 24.

⁷⁵ Reinhard szerint a Dataria „eine Art Privatschatulle des Papstes” SCHWARZ, B., *Kurie, Römische*, in *TRE*, XX. 1990. 346.

⁷⁶ „Papa concedit gratias, non datarius.” AMYDENUS, TH., *De Officio et Iurisdictione Datarii nec non de Stylo Datariae*, Venetiis 1654. I. 1. MARTIN M., *The Roman Curia as it now exists*, 162.

⁷⁷ GUILLEMAIN, B., *Curia (XIV-XV secolo)*, in *DSP*, I. 468.

⁷⁸ LEGA, M., *Praelectiones in Textum Iuris Canonici de Indicis Ecclesiasticis*, I-IV. Romae 1896-1901. II. 303-304.

⁷⁹ A 19. századra csökkent a hatásköre, és többnyire csak a házassági akadályok alóli felmentésekre terjedt ki. GORDON, I., *Curia*, in *SacrM*, II. 50.

⁸⁰ OJETTI, B., *De Romana Curia*, 213.

Egy további hivatal, mely az előbb tárgyalt két hivatallal együtt részesült a pápai felmentői hatalomban a *Levéltitkárság* volt. Megadott jogai között szerepelt, hogy bizonyos felmentéseket engedélyezzen a szent rendek felvétele alól, magánkápolna privilégiumot adományozzon, továbbá engedélyek adjon szentségek magán kápolnáiban történő kiszolgáltatására.⁸¹ Mindez ma az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció hatásköréhez tartozik, ezért erre a hivatalra is úgy tekinthetünk, mint a kongregáció távoli elődjére.

Ebben a periódusban számos más hivatalt is alapítottak⁸²:

a) a *Szent Római Rotát*⁸³, melynek legfontosabb feladata az egyházi javadalmak kezelése és egyházi-civil jogviták megoldása;

b) az *Apostoli Szignatúrát*, melynek elsődleges feladata az volt, hogy megvizsgálja a rendkívüli természetű kérdéseket és tanácsokat adjon azok tekintetében;

c) az *Apostoli Kamarát*, amely a pápai pénzügyi helyzet kezelésével volt megbízva, illetve a Szentszék időleges javainak és jogainak közigazgatásával.⁸⁴

Ezeknek a hivataloknak az illetékessége azonban nem volt világosan körvonalazva.

A pápák számára kezdett szokássá válni, hogy speciális bizottságokat jelöljenek ki ezeken az intézményeken belül, ahogy a körülmények megkívánták. Ezek hatalma időről időre változott. Gyakran a pápa különleges hatáskörrel ruházta fel egyik más másik hivatalt vagy bíróságot, anélkül, hogy ugyanazt a hatáskört másoktól visszavonta volna.⁸⁵

⁸¹ HILLING, N., *Procedure at the Roman Curia*, 113.

⁸² DE SIMONE, O., *Curia Romana*, in *DMC*, I. 1013-1014.

⁸³ A 13. századtól a konzisztóriumok jogi funkcióját egy új testületre ruházták át (*Auditorium*), melyet a Szent Római Rota és az Apostoli Szignatúra bíróságok elődjének tekinthetünk. GORDON, I., *Curia*, in *SacrM*, II. 49.

⁸⁴ SCHWARZ, B., *Kurie, Römische*, in *TRE*, XX. 1990. 345.

⁸⁵ KUBELBECK, W., *The Sacred Penitentiary and its Relation to the Faculties of Ordinaries and Priests*, (The Catholic University of America Canon Law Studies, No. 5) Washington, D.C. 1918. 24.

Ugyanakkor el kell ismerni, hogy fontos lépések történtek egy illetékes szervezet kialakítására, mely a pápát az egyetemes egyház kormányzásában segíti. Még egyszer összefoglalva, ezen hivatalok hatékonysága korlátozott volt: a megszámlálhatatlan felmentés iránti kérelem és a pápai kúriának más ügyei hamarosan olyan nagy méreteket öltöttek, hogy e keretek között már nem lehetett őket intézni, ellenőrizni és felügyelni.

Következtetésképpen a XVI. századra elodázhatlanná vált a kúria átfogó reformja. Ez a reform a Trentói Zsinat atyáira hárult, majd V. Sixtus pápára, akinek ideje alatt a Római Kúria teljes mértékben újjászerveződött.

2. A SZENT RÍTUSKONGREGÁCIÓ TÖRTÉNETI FEJLŐDÉSE

A disszertációm témáját képező mai intézmény két hatóság egyesítéséből jött létre, amint azt a neve is mutatja. Az egyik viszonylag korán keletkezett (a Rítuskongregáció), bár névváltoztatáson esett át (később: Istentiszteleti Kongregáció), míg a második a Szentségi Kongregáció jóval későbbi keletkezésű.

A továbbiakban így először a Rítuskongregáció alapítását, fejlődését mutatom be, majd a következő fejezetben ismertetem a Szentségi Kongregáció alapítását, előfutárait.

2.1 KÖZVETLEN ELŐZMÉNYEK

A középkor utolsó századaiban liturgikus szempontból hanyatlás, visszaélések figyelhetők meg: önkényes változtatások a szentmise rítusában, egyes részek kihagyása, szentek tiszteletével kapcsolatos tévedések. Sok új ünnepet is bevezettek, amelyek szinte teljességgel átalakították a liturgikus évet.⁸⁶ A misékkal üzérkedtek, megnőtt a miseszolgáltatásokkal kapcsolatos kapzsi anyagiasság. A hívek szinte alig kapcsolódtak bele a misébe, helyette a templom különböző részein végezték egyéni ájtatosságukat, vagy fegyelmezetlenül és hangosan viselkedtek.⁸⁷

Ezek az állapotok szükségessé tették a reformot. Ugyanis sem a meglévő kisegítő szervek, sem a gyakori konzisztoriumok nem bizonyultak már elegendőnek az ügyek gyors és megfelelő intézésére. Ennek érdekében elsősorban *ad hoc* létrejött bíboros gyűléseket hívtak össze⁸⁸, amelyeket kongregációknak⁸⁹ is neveztek.

⁸⁶ Így pl. a „töviskoronának”, a „szent lándzsának”, a „szegeknek” is volt miséje.

⁸⁷ VÁRNAGY A., *Liturgika*, 478. NÓDA M., *Liturgika*, Kolozsvár 2009.² 83.

⁸⁸ A bíborosi bizottságok tárgyalták a fontos ügyeket. Ezek a speciális és átmeneti bizottságok készítették elé az utat a kongregációk számára. CHOUPIN, L., *La Constitution „Sapienti Consilio”*

A Trentói Zsinat nem foglalkozott kifejezetten liturgikus kérdésekkel, de megállapította, hogy nagy szükség van ilyen reformra, és javasolta azt. Kivitelezését azonban a pápára bízta. A latin egyháznak elsősorban arra volt szüksége, hogy új, hiteles liturgikus könyvek szülessenek: zsolozsmáskönyvek, misekönyvek. III. Pius pápa (1559-1565) ezt a munkát egy püspökökből álló bizottságra bízta, ugyanarra, amely a Római Katekizmust is készítette. A zsinat és az ősi római zsolozsmáskönyvek tanulmányozása után elkészült az új Breviarium, melyet V. Pius 1568-ban ki is hirdetett. Betiltotta a többi breviáriumot, ami használatban volt, és a Breviarium Romanumot tette kötelezővé.

Két évvel később kiadták a Római misekönyvet (*Missale Romanum*), amit hasonló módon tettek kötelezővé. E lépéseknek köszönhetően számos kérdés, kétely megoldódott. Ugyanakkor, hogy a továbbiakban az ilyen problémák lehetőleg ne is merüljenek fel, illetve könnyen megoldhatóak legyenek, V. Sixtus pápa létrehozott egy állandó bizottságot, hogy felügyelje a liturgikus kérdéseket. Ez a Szent Rítuskongregáció, amellyel elkezdődött a liturgikus reform.⁹⁰

2.2 KONGREGÁCIÓRENDSZER LÉTREHOZÁSA

V. Sixtus nem volt egy abszolút értelemben vett újtó, de az ő érdeme volt, hogy a kúria intézményeinek stabil formát adott, illetve, hogy meghatározta a

de Pie X et la réorganisation de la curie romaine, in *Études* 117 (1908) 309 – 310, 642-658. PELLEGRINI, M., *Curia (XV secolo)*, in *DSP*, I. 469. *Cum consistorium impotens sit ad omnia negotia tractanda de Ecclesia gubernanda, creantur primo commissiones speciales cardinalium transitoriae...* DE SIMONE, O., *Curia Romana*, in *DMC*, I. 1014.

⁸⁹ A *kongregáció* (latinul *congregatio* = gyűlés, gyülekezet) a római kúria hatóságainak egy csoportját képezik. A fogalom a 16. századi bíborosi gyűlésekből származik, akik a pápát az egyetemes egyház vezetésében segítik. „*Prendono nome dalle assemblee specializzate di cardinali riuniti dal papa nel XVI secolo per consigliarlo sulle questioni che venivano sottoposte a Roma.*” D’ONORIO J.-B., *Congregazioni romane*, in *DSP*, I. 423.

⁹⁰ MCMANNUS, F. R., *The Congregation of Sacred Rites*, (The Catholic University of America Canon Law Studies No. 352) Washington D. C. 1954. 24.

kongregációk hatáskörét és számát.⁹¹ Amikor 1585-ben pápává választották, már több állandó kongregáció létezett.

Az első lépést a tartós kongregációk irányába már III. Pál pápa tette meg.⁹² 1542 –ben⁹³ megalapította a *Hittani kongregáció* elődjét (*Sacra Congregatio Romanae et Universalis Inquisitionis*) az első valódi kongregációt.⁹⁴ Ezt követte 1564-ben a *Congregatio super executione et observatione Sacrae Concilii Tridentini*⁹⁵, majd 1571-ben a *Congregatio indicis librorum prohibitorum*. 1586-ban V. Sixtus létrehozta a Szerzetesi Kongregációt (*Congregatio de Regularibus*).⁹⁶

1588-ban elhatározta, hogy ezeknek az állandó bizottságoknak (csoportoknak) pontosan meghatározza a helyzetét, ezért bevezette a bíborosi kongregációk első teljes rendszerét. Ezek a Rómában tartott korábban szokásos bíborosi gyűléseket, illetve konzisztoriumokat fokozatosan kiszorították.

Az *Immensa aeterni Dei*⁹⁷ (1588. január 22⁹⁸) bulla bevezetőjében szándékát is kifejti: úgy akarja a különböző kongregációkat elrendezni, hogy azok könnyebben tudjanak foglalkozni a Szentszék megsokasodott ügyeivel, illetve megfeleljenek a kor követelményeinek. V. Sixtus meghatározása szerint a

⁹¹ PALAZZINI, P., *Le congregazioni romane*, 189.

⁹² PLÖCHL W. M., *Geschichte des Kirchenrechts*, III. 142.

⁹³ PAULUS III, const. ap. *Licet ab initio*, 21. VII. 1542, in BRT, VI. 344-346.

⁹⁴ CAPPELLO, F. M., *De Curia Romana Iuxta reformationem a Pio X sapientissime inductam*, I-II. Romae 1911-1912. I. 59.

⁹⁵ PIUS IV. m. p. *Alias nos nonnullas*, 2. VIII. 1564, in BRT, VII. 300-301.

⁹⁶ SIXTUS V, const. ap. *Romanus Pontifex*, 17. V. 1586, in *Analecta Iuris Pontificii*, Romae 1855. 1371-1373.

⁹⁷ SIXTUS V, const. ap. *Immensa aeterni Dei*, 22. I. 1588, in BRT, VIII. 985-999.

⁹⁸ *Constit. „Immensa” habet revera datam 22 Ianuarii 1587, at, quia, ante Pium X anni computabantur in datatione bullarum a die 25 Martii, seu die Incarnationis non Nativitatis Domini, inde fit ut revera annus quo illa constitutio edita est non fuerit in communi computatione annus 1587 sed 1588.* CORONATA, M., *Institutiones Iuris Canonici ad Usus Utriusque Cleri et Scholarum*, I, 329. Un grand nombre d'auteurs donnent pour date à la célèbre Bulle Immensa de Sixte V instituant les Congrégations romaines l'année 1587, parce que, en effet, ce chiffre est inscrit au bas du texte de la Bulle. Mais, à lire la formule complète, on voit que le document est daté de «l'Incarnation du Seigneur, l'an 1587, le onzième jour des calendes de février». En réalité, la Bulle est donc du 22 janvier de l'année civile 1588. Les confusions de ce genre ne seront maintenant plus possibles. SIMIER, J., *La Curie Romaine*, 128-129.

kongregációk munkája abban áll, hogy előmozdítsák azoknak az ügyeit, akik az Apostoli Szentszékhez fordultak különböző okok miatt (pl. jogorvoslatok, kegyintézkedések kérése).⁹⁹

V. Sixtus 15 kongregációt sorolt fel. Hat kongregációt a pápai állam közigazgatásával bízott meg, a többi kilenc kongregációt az egyetemes egyház kormányzásában működött közre.¹⁰⁰ Ezek közül egyesek, amint korábban említettem, már léteztek.¹⁰¹ Az ilyeneknek pontosabban meghatározta helyzetét, illetve feladatköreit. A tizenöt kongregáció a következő volt:

1. *Congregatio pro sancta Inquisitione*
2. *Congregatio pro Signatura Gratiae*
3. *Congregatio pro erectione ecclesiarum et provisionibus consistorialibus*
4. *Congregatio pro ubertate annonae Status Ecclesiastici*
5. *Congregatio pro sacri ritibus et caeremoniis*
6. *Congregatio pro classe paranda et servanda ad Status Ecclesiastici defensionem*
7. *Congregatio pro Iudice librorum prohibitorum*
8. *Congregatio pro executione et interpretatione concilii Tridentini*
9. *Congregatio pro Status Ecclesiastici gravaminibus sublevandis*
10. *Congregatio pro Universitate Studii Romani*
11. *Congregatio pro consultationibus regularium*
12. *Congregatio pro consultationibus episcoporum et aliorum praelatorum*
13. *Congregatio pro viis, pontibus et aquis curandis*
14. *Congregatio pro typographia Vaticana*
15. *Congregatio pro consultationibus negotiorum Status Ecclesiastici*

⁹⁹ *Immensa*, 986.

¹⁰⁰ PALAZZINI, P., *Le congregationi romane*, 191.

¹⁰¹ NAZ, R., *Congrégations Romaines*, in *DDC*, IV. 207.

V. Sixtus pápának a Római Kúria szervezésében kettős szerepe volt: új kongregációk létesítése, valamint a kongregációs rendszer mintájának megteremtése. Szerinte ezek a módszeresen megszervezett állandó bíborosi összejövetelek sokkal hasznosabban és megfelelőbben tudják kezelni a különböző, összetett feladatokat, melyek a Szentszéknél felhalmozódtak.

Bár a kongregációk egyfajta stabilitást kaptak és többnyire behatárolták mindegyik illetékességi területét, az elkövetkező századok alatt azok különböző változáson mentek át: egyesek megszűntek, másokat létrehoztak. Az is előfordult, hogy ami az egyik kongregáció illetékességéhez tartozott eredetileg, átkerült másik hatáskörébe. Egyes esetekben a pápák válogatás nélkül osztottak különböző ügyeket a római kúria olyan hivatalára, mely abban az időben nem volt megterhelve, függetlenül annak eredeti jellegétől és illetékességétől.

Összegzőként elmondhatjuk, hogy III. Pál pápa korától egészen X. Pius pápa koráig alig volt pápa, aki ne alapított volna új kongregációt vagy ne szervezte volna át valamelyiket.¹⁰²

Az *Immensa Aeterni Dei* rendelkezéseinek köszönhetően a Római Kúria hivatalai stabilitást nyertek, de ez nem jelentett megmerevedést. A történelmi változások, a fokozatosan jelentkező új igények és helyzetek újabb hivatalok és intézmények születéséhez, illetve a meglévők módosulásához, átalakulásához vagy megszüntetéséhez vezettek. Nem egy esetben hatásköri átfedés vagy párhuzamosság alakult ki egyes dikasztériumok között, a 19. század végén pedig a pápai állam megszűntével lényegesen megváltoztak a működési feltételek is.¹⁰³

Stickler bíboros a sixtusi reformhoz a következő észrevételeket fűzi:

1. a reform nem nevezhető teljesnek, csak részlegesnek, mivel nem szűntek meg azok az intézmények, melyek nem szerepelnek a bullában.

¹⁰² *From the time of Paul III. there was scarcely a Pope who did not signalise his pontificate by the foundation of some new Congregation.* HUMPHREY, W., *Urbis et Orbis*, London 1899. 388-389. vö. D'ONORIO, J.-B., *Curia (epoca contemporanea)*, in *DSP*, I. 478.

¹⁰³ KOVÁCS G., *A Római Kúria* in *SfThTr* 13 (2010) 26.

2. egyes korábban már létező intézményt beépítettek a kúriába, de nem mindegyiket és újakat is alapítottak.

3. eljárásmodjuk tekintetében a tizenöt kongregáció mint dikasztérium nem különül el egymástól bírói vagy közigazgatási természetük alapján. Ez a későbbi fejlődésük során pontosabban körvonalazódik, ami alapján elkülöníthetővé válnak majd kongregációk, bíróságok és hivatalok.

4. helyettesi vagy megbízotti hatalommal csak a pápa által kinevezett bíborosok rendelkeznek. A többi kiségitőt a bíborosok szabadon nevezik ki.¹⁰⁴

2.3 A SZENT RÍTUSKONGREGÁCIÓ ALAPÍTÁSA

Az 1588-ban létesített kongregációk közül az ötödik a *Congregatio pro sacri ritibus et caeremoniis*. Az *Immensa* bullában a szentatya megindokolja a kongregáció létesítésének okát: *a Szentlélek által vezetett egyház különböző rítusokat és szertartásokat használ a szentségek kiszolgáltatásánál, a zsolozsmában, az Isten és szentjeinek tisztelete során. Ezek értékes utasításokat tartalmaznak a keresztyények számára, elősegítik az igaz hit mélyebb megélését és a hívők figyelmét a szent misztériumokra irányítják, hogy jobban tudjanak elmélkedni azokról.*¹⁰⁵ Emiatt tartotta fontosnak V. Sixtus, hogy a szent rítusokat és szertartásokat megőrizték és ápolják, előmozdítva általuk a hívek jámborságát. Erre a célra alapította ezt a kongregációt.

¹⁰⁴ *Sintetizzando le caratteristiche principali di questa prima Riforma Sistina possiamo dire che essa è: Primo: Non integrale o generale ma solo parziale, poiché rimangono in vita tutte le altre istituzioni ed organismi della Curia che non sono compresi nella „Immensa aeterni Dei.” Secondo: La Riforma Sistina riguarda organismi già esistenti che vengono però adattati; ma essa crea anche organismi nuovi mentre non tutti quelli creati già prima, anche da Sisto V stesso, sono qui recepiti. Terzo: Per quello che riguarda la procedura ed in parte l'oggetto delle 15 Congregazioni non appare ancora la distinzione che si svilupperà più chiaramente nel tempo successivo cioè in organismi di indole esclusivamente giudiziaria o amministrativa e la classificazione in Congregazioni, Tribunali ed Uffici. Quarto: L'autorità delegata o vicaria è detenuta solo dai Cardinali nominati dal Papa. Tutti gli aiutanti che occorrono necessariamente, sono nominati liberamente dai Cardinali.* STICKLER, A. M., *Le riforme della Curia nella storia della Chiesa*, 9.

¹⁰⁵ *Immensa*, 989.

A Rítuskongregációba öt bíborost nevezett ki, ezek száma a későbbiekben jelentősen változott. Az első tagjai: *Alfonso Gesualdo*, aki a kongregáció első prefektusa volt, *Niccolò Sfondrato* (a későbbi XIV. Gergely pápa), *Agostino Valiero*, *Vincenzo Laureo* és *Federico Borromeo* voltak.¹⁰⁶ A kongregáció eredeti illetékesége a következőkre terjedt ki:

1. *Felügyelet a szent ritusok betartására*
2. *A szertartások reformálása és helyreállítása*
3. *A liturgikus könyvek reformja és javítása*
4. *A védőszentek szertartásának szabályozása*
5. *Szenttéavatási ügyek*
6. *Ünnepek megünneplése*
7. *Rómába érkező uralkodók és más látogatók fogadása*
8. *Egyéb liturgikus kérdések*¹⁰⁷

Joghatósági illetékessége többnyire változatlan maradt egészen a X. Pius által végrehajtott teljes kuriális újraszervezésig.

2.4 A KONGREGÁCIÓ TOVÁBBI FEJLŐDÉSE

A kongregáció munkáját egyrészt azokon szentté-, illetve boldoggáavatási javaslatokon keresztül követhetjük nyomon, amelyeket a pápának terjesztettek elő, másrészt az általa kiadott dekrétumgyűjteményekből és liturgikus könyvekből.

Gesualdo bíboros, a kongregáció első prefektusa, már 1588-ban felmérte, hogy az V. Pius által kihirdetett liturgikus könyvek felülvizsgálata mennyire

¹⁰⁶ PASTOR, L., *The history of the popes from the close of the middle ages*, I-XL, London 1891-1961. XXI. 255.

¹⁰⁷ *Immensa*, 989-990.

szükséges. Ugyanakkor javaslatokat kért ezek reformjával kapcsolatban is. A különböző országokból különböző javaslatok, meglátások érkeztek, melyek a pontatlanságokra, hiányosságokra mutattak rá. A Rítuskongregáció már a vélemények megérkezése előtt megkezdte munkáját.¹⁰⁸ A munkának meglett az eredménye: 1596-ban kiadták a *Pontificale Romanumot*, ezzel egyidőben eltiltottak minden más Pontificalét¹⁰⁹.

Négy évvel később kiadták a *Ceremoniale Episcoporumot* hasonló módon.¹¹⁰ Majd újra kiadták a Zsolozsmáskönyvet¹¹¹ és a Misekönyvet¹¹² is.

1614-ben kiadják a *Rituale Romanumot*¹¹³, de ez, ellentétben a korábban kiadott könyvekkel, nem volt szigorúan kötelező, bár a pápa buzdította a püspököket és pásztorokat, hogy kövessék a római egyház gyakorlatát.

Működés szempontjából a kongregáció két részből tevődött össze: az egyik (*rendes kongregáció*) az istentisztelettel, szertartásokkal, kegyelmi adományokkal foglalkozott, a másik rész (*rendkívüli kongregáció*)¹¹⁴ a szentté-, illetve boldoggáavatásokkal foglalkozott. Ezek a feladatok annyira eltérőek voltak, hogy megkívánták két külön csoport működését. Ez a kettős jelleg már alapításkor megvolt. Külön kell választani Isten szolgáinak ügyét az istentisztelet felügyeletétől. A boldoggá-, illetve szenttéavatásoknak a bírói jellege még jobban

¹⁰⁸ PASTOR, L., *The history of the popes from the close of the middle ages*, XXI. 256-257.

¹⁰⁹ CLEMENS VIII, const. ap. *Ex quo in Ecclesia*, 10. II. 1596, in BRT, X. 246-248.

¹¹⁰ CLEMENS VIII, const. ap. *Cum novissime*, 14 VII. 1600, in BRT, X. 597-598.

¹¹¹ CLEMENS VIII, const. ap. *Cum in Ecclesia*, 10. V. 1602, in BRT, X. 788-790.

¹¹² CLEMENS VIII, const. ap. *Cum sanctissimum*, 7 VII. 1604, in BRT, XI. 88-90.

¹¹³ PAULUS V. const. ap. *Apostolicae Sedis*, 17 VI. 1614, in BRT, XII. 266-267.

¹¹⁴ *Consensus huius congregationis alter ordinarius, alter extraordinarius dicitur. Ordinarius dirigitur ad moderandas ordinarias functiones cultus christiani – sive in forma gratiosa, indulgendo, mandando sine contradictione partium – sive in forma contentiosa, lites dirimendo. Occurrit illis controversiis quae circa usum sacrarum caeremoniarum exoriuntur. Extraordinarius dirigitur ad decernendos honores publicos cultus sanctis Dei, sive per beatificationem, sive per canonizationem Congregatio, in hoc casu, semper in forma contentiosa et ampliori consensu procedit...* DE CAMILLIS, G. M., *Institutiones juris canonici*, Paris 1868. 265-266.

fokozta ezt a kettősséget.¹¹⁵ Egyes szerzők szerint két külön kongregációra is lehetett volna osztani.¹¹⁶

2.5 A RÍTUSKONGREGÁCIÓ KAPCSOLATA A RÓMAI ROTÁVAL

A Rítuskongregáció a boldoggá-, illetve szenttéavatási ügyek tekintetében szoros kapcsolatban volt a Rotával. Ezeket néha a Rota döntésének vetették alá. XIV. Benedek pápa hosszan kifejti a két intézmény közti kapcsolatot.¹¹⁷ Valószínűleg X. Ince pápáig Isten szolgáinak ügyével a rotai auditorok foglalkoztak, a kongregáció csak fokozatosan vette át ezt a területet. Később a helyzet megváltozott: három rotai auditort alkalmaztak tanácsadóként a kongregáción belül. Ők jelentést készítettek az esetekről, majd azokat a pápa jelenlétében átadták a kongregációnak, ahol döntöttek.

Mindezekből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a Rota szerepe fokozatosan csökkent, a kongregációé pedig fokozatosan növekedett. Végül a rota szerepe pusztán tanácsadói lett.

A pápai állam megszűnésekor (1870) a Rota tevékenysége szinte teljesen megszűnt.¹¹⁸ XIII. Leó pápa, hogy a Rotát valamiképp megóvjá, auditorait a

¹¹⁵ BOUIX, D., *Tractatus de Curia Romana*, 186.

¹¹⁶ *Cette congrégation avait donc un double but nettement déterminé, et aurait pu se diviser en deux congrégations parfaitement distinctes.* GRIMALDI, F., *Les congrégations romaines*, Sienna 1890. 293.

¹¹⁷ AZEVEDO DE, E., *Benedicti papae XIV Doctrina de servorum Dei beatificatione et beatorum*, Bruxellis 1809. 12.

¹¹⁸ *Die Justizbehörden der römischen Kurie ...sind seit dem Jahre 1870 fast ganz bedeutungslos geworden. Daher hat es beinahe nur noch ein historisches Interesse, wenn wir uns mit den nachfolgenden ...Organen beschäftigen.* HILLING, N., *Die Römische Kurie*, 129. vö. *Indess ... ist die Bedeutung der Rota für auswärtige kirchliche Sachen sehr geschwunden, und durch die politischen Ereignisse der letzten Jahre sind ihr auch die Civilsachen des Kirchenstaates genommen.* MARKGRAF, H., *Die römische Curie in ihrer Ausbildung und Verfassung bis auf unsere Zeit*, Breslau 1875. 14. RUSSO, F., *La Curia Romana Nella Sua Organizzazione E Nel Suo Funzionamento Secondo Il Dritto Canonico Vigente: Manuale Pratico Per Le Curie Vescovili, Le Parrocchie Gli Ecclesiastici*, Palermo, 1903. - A szerző kihagyta kézikönyvéből a pápai bíróságok tárgyalásánál a Rotát. Hasonlóan Sebastianelli is mellőzte a Rotát mikor leírást ad a Szentszék bíróságairól és hivatalairól. SEBASTIANELLI, G., *Praelectiones Iuris Canonici. De personis*, Romae 1905.² 76-98.

Rítuskongregációhoz utalta.¹¹⁹ ¹²⁰ Ezek a boldoggá- és szenttéavatási eljárások érvényességét vizsgálták meg. Hogy biztosítsák a fellebbezés lehetőségét, a bírókat két turnusra kellett osztani.¹²¹ A Rota már korábban is társasbírósként látta el feladatait, tehát ez a felosztás nem volt idegen számára.

Mindezek ellenére hangsúlyoznunk kell, hogy önmagában a Rotának nem volt illetékessége a boldoggá- és szenttéavatási ügyekben,¹²² mert az a Rítuskongregáció sajátja volt.

¹¹⁹ SECRSTAT, *Dispaccio all'E.mo e R.mo Sig. Cardinale Prefetto della S. Congregazione dei Riti*, 23. X. 1878, in *Attribuzioni concesse fino a nuova disposizione dalla Santità di Nostro Signore Papa Leone XIII ai Prelati Uditori della Sacra Rota presso la Sacra Congregazione dei Riti*, Roma 1896. 3-5. SECRSTAT, *Organico per la discussione delle cause appartenenti alla S. Congregazione dei Riti rimesse al giudizio della S. Rota*, 20. XI. 1878, in *Attribuzioni concesse fino a nuova disposizione dalla Santità di Nostro Signore Papa Leone XIII ai Uditori della Sacra Rota presso la Sacra Congregazione dei Riti*, Roma 1896. 7-13.

¹²⁰ „Anno 1878 Leo XIII determinat veterem consuetudinem de praevio processu committendo auditoribus Rotae denuo admittendam esse.” LEFEBVRE, CH., *Relationes inter Sacram Rituum Congregationem et Sacram Romanam Rotam*, in AA. VV., *Miscellanea in occasione del IV. Centenario della Congregazione per le Cause dei Santi*, Città del Vaticano 1988. 55.

¹²¹ SECRSTAT, *Dispaccio all'E.mo e R.mo Sig. Cardinale Prefetto della S. Congregazione dei Riti*, 5. Le riposte poi sarrano dai medesimi formulate secondo lo stile della S. Congregazione, ed affinché possa farsi luogo all'appello, i giudici si divideranno in due turni.

¹²² Lega bíboros bírósági kollégiumról beszél, és nem a Rotáról, mint dikasztériumról. LEGA, M., *Praelectiones in textum iuris canonici De Judiciis Ecclesiasticis*, II. Romae 1898. 21. Hasonlóan vélekedik Baart is: *Still the college of auditors even now preserves its existence as a tribunal for the special assistance of the Sacred Congregation of Rites. The auditors collectively decide by a deliberative vote the worth of a process for the beatification or canonization of servants of God*. BAART, P. A., *The Roman Court, or A treatise on the cardinals, Roman Congregations and Tribunals, legates, apostolic vicars, protonotaries, and other prelates of the Holy Roman Church*, New York 1899.⁴ 240. Más szerzők a Rota új illetékességéről beszél, így például Lombardi: *...nunc ob mutatas temporum conditiones, Rotae proprium est adiuvare Sacram C. Rituum*. LOMBARDI, C., *Iuris canonici privati institutiones*, I, Romae 1901. 258-259. vö. *hodie propter temporum iniuriam aliasque ob causas, eius competentia coarctatur ad adiuvandam S. C. R. in causis beatificationis et canonizationis*. MUNERATI, D., *Elementi iuris ecclesiastici publici et privati*, Augustae Taurinorum 1903. 200. Ugyanakkor Del Re szerint a Rota illetékessége XIII. Leo határozata által nem változott és az auditorok Rítuskongregációhoz való rendelése csupán átmeneti jellegű volt. Ezzel kapcsolatban szerinte csupán „*impiego degli uditori rotali nella S. Congregazione dei Riti*” volt szó. DEL RE, N., *La Curia Romana. Lineamenti storico – giuridici*, 35.

2.6 TÁRSKONGREGÁCIÓK ÉS BIZOTTSÁGOK

2.6.1 Ceremoniális Kongregáció

A Ceremoniális Kongregáció volt illetékes a pápai udvar és kápolna szertartásai tekintetében. Emiatt több szerző úgy vélte, hogy ez nem is külön kongregáció, hanem a Rítuskongregáció belső szerve.¹²³ Ennek ellenére minden jel arra mutat, hogy a két kongregáció egymástól független intézmény volt.¹²⁴ XI. Kelemen pápa utasítására összegyűjtötték a Ceremoniális Kongregáció dekrétumait. Ez a gyűjtemény igazolja a kongregáció önálló tevékenységét az udvari szertartás tekintetében. Hasonlóképpen ezt támasztják alá a Szentszék évkönyvei is, amelyben szerepelnek annak tagjai és hivatalnokai. Az évkönyvek alapján megállapítható, hogy a tagokat és hivatalnokokat általában a bíborosi kollégium dékánja vezette, aki egyben a kongregáció prefektusa is volt, a titkár a ceremóniák apostoli mestereként szerepelt, míg a többi ceremoniamester a konzultori tisztséget töltötte be.¹²⁵

X. Pius kúria reformja szintén megerősíti a kongregáció önállóságát. A pápa ugyanis változatlanul hagyta ezt a kongregációt és megkülönböztette a többi kongregációtól: „*Congregatio haec, suapte natura, constitutionem suam ac disciplinae rationem stabilem retinet nullique mutationi obnoxiam.*”¹²⁶

A kételyek talán azért merültek fel, mert hiányoznak az alapító dokumentumok. Egyes szerzők szerint a kongregációt V. Sixtus alapította az

¹²³ *Die Sacra Congregatio caeremonialis, welche, gemäß der Stiftung Sixtus V., für die Beobachtung des Cäimoniells in den päpstlichen Capellen und andere feierlichen Funktionen zu sorgen hat; sie ist gewissermaßen eine zur Congregatio Rituum gehörige Particular congregation.* PHILLIPS, G., *Kirchenrecht I-VII*, Ratisbon 1845-1889, VI. 676. vö. *Cette Congrégation ... peut se considérer comme un appendice de la Sacrée congrégation des Rites...* GRIMALDI, F., *Les congrégations romaines*, 511. vö. *L'observation et le maintien de l'étiquette en usage à la cour pontificale ont été confiés par Sixte-Quint à une Congrégation spéciale, sorte d'annexé des Rites, la Sacrée Congrégation du Cérémonial.* SIMIER, J., *La Curie Romaine*, 79.

¹²⁴ CAPPELLO, F. M., *De Curia Romana Iuxta reformationem a Pio X sapientissime inductam*, I. 343.

¹²⁵ *Annuario Pontificio*, 1716-1861; 1862-1871;

¹²⁶ *Normae peculiare*, 100.

Immensa bullájában.¹²⁷ Ez az állítás azonban nem tartható, hiszen a bullából világosan kiderül, hogy mindaz, ami később a Ceremoniális Kongregációhoz tartozott, az eredetileg a Rítuskongregációhoz volt rendelve.¹²⁸

Mások szerint valószínű, hogy V. Sixtus később hozta létre.¹²⁹ De volt olyan vélemény is, hogy ez a kongregáció korábban keletkezett és XIII. Gergely alapította.¹³⁰

A legelfogadottabb nézet, hogy V. Sixtus beépítette a Rítuskongregációba a korábban alapított Ceremoniális Kongregációt, de ez utóbbi később visszanyerte önálló státuszát. Ezt megerősíti az a tény, hogy a pápa bevont a Rítuskongregáció illetékességi körébe olyan ügyeket, amelyek logikusan a Ceremoniális Kongregációhoz tartoztak.¹³¹

Mindezeket figyelembe véve elmondhatjuk, hogy kétségtelenül volt kapcsolat a két intézmény között.

2.6.2 A Búcsúk és Ereklék Kongregációja

Bár hivatalosan 1669 júliusában alapította IX. Kelemen pápa a Búcsúk és Ereklék Kongregációját (*Sacra Congregatio Indulgentiis Sacrisque Reliquiis Praeposita*)¹³², már korábban tartottak gyűléseket és dekrétumokat is bocsátottak ki. A szentatya indoklása szerint korábban nem volt olyan intézmény, mely felügyelte volna a búcsúkat és a szent erekléket. Ezért szükséges volt egy ilyen kongregáció alapítása, hogy a felmerülő kételyeket és vitákat eloszlassa.

¹²⁷ *Sisto V n'è l'istitutore, come si legge nella bolla Immensa del 1587.* MORONI, G., *Dizionario di erudizione Storico-Ecclesiastica*, I-CIX, Venezia, 1840-1879. XVI. 168.

¹²⁸ *Immensa*, 990.

¹²⁹ GRIMALDI, F., *Les congrégations romaines*, 511. SIMIER, J., *La Curie Romaine*, 79.

¹³⁰ LALMANT, M., *Cérémoniale (Sacree Congrégation de la)*, in *DDC*, III. 258-260.

¹³¹ MONIN, A., *De Curia Romana*, 29.

¹³² CLEMENS IX, const. ap. *In ipsius Pontificatus*, 6. VII. 1669, in *BRT*, XVII. 805-806.

A kongregáció dekrétumaiból az derül ki, hogy legtöbb határozata nem az ereklyékkel, hanem a búcsúkkal foglalkozik.¹³³ Ez XIII. Leó újraszabályozása után sem változott, bár ő bővítette a kongregáció joghatóságát.¹³⁴

A szent ereklyékkel kapcsolatos kérdésekben a Rítuskongregáció és a Búcsúk és Ereklyék Kongregációja átfedik egymást¹³⁵, talán ez indokolta, hogy X. Pius egyesítse a két hatóságot.¹³⁶ Elrendelte ugyanakkor, hogy a Búcsúk kongregációjának prefektusa a továbbiakban a Rítuskongregáció proprefektusa legyen. Ez az átalakítás (beolvasztás) megkönnyítette az ügyek koordinációját.

2.6.3 A Rítuskongregáció bizottságai

A Római Kúria részleges reformja már a 19. század végén és a 20. század elején elkezdődött. Ez abban mutatkozott meg, hogy új bíborosi bizottságokat hoztak létre, melyek vagy önálló intézményként vagy valamely létező kongregációhoz csatolva fejtették ki tevékenységüket.

Így 1891 végén XIII. Leó megalapította a *Liturgikus Bizottságot* és a Rítuskongregációhoz csatolta.¹³⁷ Legfőbb feladata a dekrétumok kodifikációjában és kibocsátásában állt. Ugyanakkor a bizottság hat tagja konzultorként működött a kongregációban. Ez már az 1893-as határozatokból is kiderül,¹³⁸ annak ellenére, hogy a bizottságot először az 1898-as pápai évkönyv említi.¹³⁹

¹³³ DOOLEY, E. A., *Church Law on Sacred Relics*, (The Catholic University of America Canon Law Studies, No. 70) Washington D. C. 1931. 44.

¹³⁴ LEO XIII, litt. ap. *Christianae Reipublicae*, 31. X. 1897 in GALANTE, A., *Fontes Iuris Canonici Selecti*, Oeniponte 1906. 552-553. Két pontja foglalkozik az ereklyékkel, míg a többi a búcsúkkal kapcsolatos.

¹³⁵ DOOLEY, E. A., *Church Law on Sacred Relics*, 51.

¹³⁶ PIUS X., m.p. *Quae in ecclesiae*, 28. I. 1904, in *Pii X Pontificis Maximi Acta I*. 141.

¹³⁷ *Decreta authentica Congregationis Sacrorum Rituum*, I-V, Romae 1898-1901. I. XIII.

¹³⁸ S.R.C., *Dubiorum*, 13. VI. 1893, in *Decreta authentica*, III. 249.

¹³⁹ Vö. *La Gerarchia Cattolica*, 1898. 710.

1902-ben XIII. Leó egy második bizottságot csatolt a kongregációhoz. Ez volt a *Comissio historico-liturgica*. Amint az előző, úgy ez is elnökből, titkárból és egy kis számú szakértő csoportból állt.¹⁴⁰ Ennek a bizottságnak a feladata a liturgia és a hagiográfia történeti kérdéseinek megoldása volt.

XIII. Leó utódja, X. Pius az 1908-as kúriai reform előtt már végzett néhány előzetes változtatást a Római Kúriában általában, de a Rítuskongregáción belül is. Megszüntetett néhány elavult kongregációt, egyesítette a Búcsúk Kongregációját a Rítuskongregációval (amint ezt már korábban említettem), és újabb bizottságokat hozott létre a kongregáción belül.

1904-ben létrehozott egy állandó bizottságot az egyházi zenére¹⁴¹, és egy ideiglenes bizottságot a gregorián énekeket tartalmazó liturgikus könyvek vatikáni kiadására.¹⁴²

Így a Rítuskongregáció közvetlenül X. Pius reformja előtt három állandó és egy ideiglenes bizottságot¹⁴³ foglalt magába. Ezeken kívül természetesen megvolt a saját személyzete is: tagok, konzultorok.

2.7 A SAPIENTI CONSILIO APOSTOLI KONSTITÚCIÓ

A 19 század végére a Római Kúria egy labirintushoz volt hasonló, melyben a kongregációk, bíróságok, titkárságok, és hivatalok feladatai nagyon összekuszálódtak.¹⁴⁴ Ebben a „rendszeretlen rendszerben” már nehéz volt eligazodni, így azt mondhatjuk, hogy a sixtusi nagy kúriareform után megérett a helyzet, hogy egy újabb, ugyancsak alapos reformra kerüljön sor.

¹⁴⁰ MONIN, A., *De Curia Romana*, 314.

¹⁴¹ *Per la musica e il canto sacro*, in *La Gerarchia Cattolica*, 1905. 520.

¹⁴² PIUS X, m. p. *Nostro Motu proprio*, 25. IV. 1904, in *ASS* 36 (1904) 589-590.

¹⁴³ A gregorián énekeket tartalmazó liturgikus könyveknek a vatikáni kiadására létrehozott bizottság az 1908 utáni pápai évkönyvekben már nem szerepel.

¹⁴⁴ GORDON, I., *Curia*, in *SacrM*, II. 51.

Ennek tett eleget 1908. június 29-én X. Pius pápa a *Sapienti Consilio*¹⁴⁵ kezdetű apostoli konstitúció kiadásával, törölve a felesleges intézményeket, felújítva a szükségeseket és meghatározva mindegyik illetékességi körét. A pápa már korábban megbízott egy bíborosi kongregációt, hogy tanulmányokat készítsen a megoldandó problémákról. A tervezett reform céljai: korszerűsítés, az illetékességek pontosabb meghatározása, illetve a közigazgatási funkciók elválasztása a bíróitól.¹⁴⁶

A konstitúcióval egyidőben két másik dokumentumot is kiadtak.¹⁴⁷ Az egyik a *Lex Propria Sacrae Romanae Rotae et Signaturae*¹⁴⁸ és a másik az *Ordo Servandus in Sacris Congregationibus, Tribunalibus, Officiis Romanae Curiae, Pars Prima, Normae Communes*¹⁴⁹ volt. Ez utóbbi második része az *Ordo servandus in Sacris Congregationibus, Tribunalibus, Officiis Romanae Curiae, Pars secunda, Normae peculiare*¹⁵⁰. Mindezek a szabályok közösen hozzájárultak a kúria teljes jogi újrászervezéséhez, az ügyek gyorsabb intézéséhez és a kongregációk közt felhalmozódott illetékességi viták elrendezéséhez. A reform csökkentette a kongregációk számát, arányosan elosztotta a munkafeladatokat, elválasztotta az igazságszolgáltatást a normaalkotástól és igazgatástól, továbbá szabályozta a hivatalnokok helyzetét.

Rendezett egy régóta megoldásra váró kérdést is, az okirati illetékekét. Ezek, mint a kúriai hivatalok fő jövedelme, elég magasak voltak és az idők folyamán korszerűtlenné váltak. Ez azért jelentett nehézséget, mert a szegényebb rétegből is sok hívő fordult vitás kérdésekben a kúriához. A reform kétféle

¹⁴⁵ PIUS X, const. ap. *Sapienti Consilio* 29. VI. 1908, in *AAS* 1 (1909) 7-19.

¹⁴⁶ GATZ, E., *Kurie, Römische*, in *TRE*, XX. 1990. 351. vö. MAY, G., *Römische Kurie*, in *Lexikon für Theologie und Kirche*, VIII. 1287.

¹⁴⁷ PALAZZINI, J., *Dicasteria Romana*, in *DMC*, II. 1965. 78.

¹⁴⁸ *AAS* 1 (1909) 20-35.

¹⁴⁹ *AAS* 1 (1909) 36-58.

¹⁵⁰ *AAS* 1 (1909) 59-108.

illetéket szabott meg: egy nagyobbat a gazdagoknak és egy kisebbet a szegényeknek.¹⁵¹

X. Pius létrehozta a dikasztériumok¹⁵² három csoportját: kongregációk, bíróságok, hivatalok.^{153 154} A kúria újrendezése nyomán új kongregációkat alapítottak, másokat pedig megszüntettek. Mégis azt kell mondanunk, hogy a reform legfontosabb eredménye a kongregációk közötti illetékesség éles elkülönítése volt.

A Rítuskongregáció szempontjából az új rendelkezések újraszabályozták illetékességét és bizonyos mértékben korlátozták a tevékenységét. Erről azonban később lesz szó.

A konstitúció megemlíti a kongregációhoz tartozó három bizottságot: *Coetus Liturgicus*, *Coetus historico-liturgicus* és a *Coetus pro sacra concentu*.¹⁵⁵

Végül a külön jogszabályban (*Normae peculiares*) további rendelkezéseket találunk a kongregációval kapcsolatban. Eszerint az illetékességi köréhez tartozik a liturgikus könyvek jóváhagyása, új hivatalok és naptárak engedélyezése, a további liturgikus kérdések rendezése.

A törvény értelmében a kongregáció megőrzi korábbi szervezetét és természetét, kivéve amit a *Sapienti Consilio* újraszabályoz. A szentté és boldoggá

¹⁵¹ IJJAS A., *A jelenkor egyháztörténete* in BANGHA B. – IJJAS A. (szerk.), *A keresztény Egyház története* I–VIII. Budapest 1941. VIII. 203.

¹⁵² A dikasztérium (gör. *dikasztérion*, lat. *dicasterium*) jelentette az ókori görögöknél Athénban: a) a 10 osztályból álló nagy néptörvényszék egy osztályát, mely 501 bíróból és néhány pótbíróból állt; b) a fontosabb ügyek több dikasztériumból összeállított bíróságát; c) az ítékezés helyét. 2. Az ókori rómaiaknál bíróságot jelölt. in DIÓS I., *Dikasztérium*, in MKL, II, 1996. 619.

¹⁵³ SZEMÉLYI J., *Egyházjog II.- Egyházi alkotmányjog*, 55.

¹⁵⁴ A *Sapienti Consilio* apostoli konstitúció tizenegy kongregáció, három bíróságot és öt hivatalt sorolt fel: I. *Sacrae Congregationes*: 1. *Congregatio Sancti Officii*; 2. *Congregatio Consistorialis*; 3. *Congregatio de Disciplina Sacramentorum*; *Congregatio Concilii*; 5. *Congregatio Negotiis Religiosorum Sodalium praeposita*; *Congregatio de Propaganda Fide*; 7. *Congregatio Indicis*; 8. *Congregatio Sacrorum Rituum*; 9. *Congregatio Caeremonialis*; 10. *Congregatio pro Negotiis ecclesiasticis extraordinariis*; 11. *Congregatio Studiorum*. II. *Tribunalia*: 1. *Sacra Poenitentiaria*; 2. *Sacra Romana Rota*; 3. *Signatura Apostolica*. III. *Officia*: 1. *Cancellaria Apostolica*; *Dataria Apostolica*; 3. *Camera Apostolica*; 4. *Secretaria Status*; 5. *Secretaria Brevium ad Principes et Epistolarum latinarum*.

¹⁵⁵ *Sapienti Consilio*, 14.

avatási ügyekben mindig meg kell tartani a sajátos normákat. A szent ereklyék tekintetében pedig az 1699. július 6.-ai *In ipsius* konstitúcióra utal.¹⁵⁶

Összefoglalva a X. Pius reformját elmondhatjuk, hogy az intézkedés a Római Kúria egészét érintette s nemcsak a kompetenciákat szabályozta újra, hanem a fölöslegessé vált hivatalokat is megszüntette: csak azok a dikasztériumok maradtak meg, melyeket a rendelkezés felsorolt.

A konstitúció legnagyobb újítása az volt, hogy elkülönítette a közigazgatási és a bírói hatásköröket, kialakítva a mind a mai napig fennálló kúriai struktúrát.¹⁵⁷

Fontos azonban azt is megjegyeznünk, hogy a Rítuskongregáció tekintetében semmilyen lényegi változást nem hozott. A természete és felépítése változatlan maradt és illetékességének új meghatározása arra szolgált, hogy tisztázódjon a kongregáció helyzete a római kúriában és az egyetemes egyház kormányzásában.

2.8 ÚJABB VÁLTOZTATÁSOK A KONGREGÁCIÓ SZERVEZETÉN BELÜL

X. Pius reformja után újabb változások következtek be a Rítuskongregáción belül, amelyek jelentősen érintették annak szervezetét. 1914-ben a pápa kibocsátotta a *Quanta semper cura*¹⁵⁸ kezdetű motu propriót, amelyben megszüntette a kongregációhoz korábban hozzátartozó három bizottságot és a konzultorok rendjét átszervezte az új szabályozásnak megfelelően. Az intézmény kettős jellege azonban, amely már V. Sixtus óta megvolt, megkívánta, hogy a kongregációt két szekcióra osszák. Erre azért volt szükség, hogy mindkét részlegnek meglegyenek a saját konzultorai. Ennek megfelelően a pápa mindkét részlegre saját konzultorokat nevezett ki.

¹⁵⁶ *Normae Peculiares*, 98-100.

¹⁵⁷ KOVÁCS G., *A Római Kúria*, 27. AMENTA, P., *Congregación para el Culto Divino y Disciplina de los Sacramentos*, in *DGDC*, II, 535.

¹⁵⁸ PIUS X, m.p. *Quanta semper cura*, 26. I. 1914, in *AAS* 6 (1914) 25-27.

Mivel a történelmi kutatás módszere változott és fejlődött, szükségessé vált, hogy az addig működő bizottságokat időszerű munkaeszközökkel és módszerekkel ruházzák fel. XI. Pius pápa a *Già da qualche tempo*¹⁵⁹ motu proprio-ban (1930. február 6.) a Rítuskongregáció két szekciójához hozzáadott egy *Történelmi tagozatot* is, és megbízta az eljárások során felmerülő történelmi kérdések tanulmányozásával.¹⁶⁰ 1939. február 6-án XI. Pius kiadta a történelmi eljárásoknál betartandó normákat, amelyek fölöslegessé tették az apostoli pert, így a történelmi eljárásoknál ez az egyetlen maradt kötelező norma.¹⁶¹ A történelmi tagozat kutatásai segítették az első szekció munkáját. Ugyanakkor ez a szekció nyújtotta azokat a történelmi tanulmányokat, amelyek szükségesek voltak ahhoz, hogy a kongregáció második szekciója a liturgikus könyveket meg tudja reformálni, kijavítani, illetve újra kiadni.

2.9 A CODEX IURIS CANONICI 1917

XV. Benedek által 1917-ben kihirdetett kánonjogi kódex nem változtatta meg a kongregáció felépítését, sőt az egyházi törvénykönyv szinte szó szerint átvette a *Sapienti Consilio* apostoli konstitúció rendelkezéseit a kongregációkkal kapcsolatban.¹⁶²

¹⁵⁹ PIUS XI, m.p. *Già da qualche tempo* 6. II. 1930, in *AAS* 22 (1930) 87-88.

¹⁶⁰ FRUTAZ, P. A., *La Sezione storica della Sacra Congregazione dei Riti. Origini e metodo di lavoro*, Città del Vaticano 1964. 11.

¹⁶¹ PIUS XI, *Normae servandae in construendis processibus ordinariis super causis historicis*, 4. I. 1939, in *AAS* 31 (1939) 174-175.

¹⁶² SCHMITZ, H., *Die Römische Kurie*, 365.

2.10 A II. VATIKÁNI ZSINAT ÉS A RÓMAI KÚRIA REFORMJA

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A SZENT RÍTUSKONGREGÁCIÓRA

A II. Vatikáni Zsinaton is szóba került a Római Kúria reformja, és a zsinati atyák elismerték, hogy az „*a római pápának és az Egyház pásztorainak kiváló segítségét*”¹⁶³ nyújt.

VI. Pál pápa 1963. szeptember 21-én mondott beszédében kifejezte szándékát a kúria reformálásáról.¹⁶⁴ Szerinte az újjászervezésnél figyelembe kell venni a hagyományokat, de ugyanakkor alkalmazkodni kell az egyre növekvő igényekhez, elvárásokhoz, az idő szükségleteihez. Ennek megfelelően az intézményeket szám, név, illetékesség, eljárás mód, és koordináció tekintetében kell felülvizsgálni.^{165 166}

A zsinati atyáknak egy kis része tartózkodóan állt a teljes kúriareformmal szemben: „*az egyház jelenlegi állapota és sugárzó élénksége igazolja, ... hogy a Római Kúria teljesen kiváló és aligha igényel javítást.*”¹⁶⁷ De a többség szükségesnek tartotta a reformot: „*A Szentséges Zsinat atyái azonban azt kívánják, hogy e hivatalok, melyek a római pápának és az Egyház pásztorainak kiváló segítséget nyújtottak ugyan, kapjanak a kor, a terület és a szertartások igényeinek – főként számuk, nevük, illetékességük, ügyvitelük és egymásközi összehangoltságuk szempontjából – jobban megfelelő szervezetet.*”¹⁶⁸

A Római Kúria az egyetemes egyház rendeltetésszerű működését szolgálja. Ezért fontos, hogy az egyetemesség a kúria tagjaiban is megmutatkozzon.

¹⁶³ CD 9. in CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II, decr. *Christus Dominus* 28. X. 1965, in *AAS* 58 (1966) 673-696. – A magyar fordítást lásd DIÓS I. (szerk.), *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai* Budapest 2007.² 285.

¹⁶⁴ SMYTH, K., *Curia. II. Reform and Present Structure*, in *SacrM*, II. 52.

¹⁶⁵ *AAS* 55 (1963) 793. – VI. Pál beszéde a Kúria tisztségviselőihez 1963. szeptember 21-én.

¹⁶⁶ AYMANS, W. – MÖRSDORF, K., *Kanonisches Recht. Lehrbuch aufgrund des Codex Iuris Canonici*, II., Paderborn 1991. 243.

¹⁶⁷ MÜLLER, O., *Vaticanum Secundum*, II., Leipzig 1965. 468.

¹⁶⁸ CD 9.

Korábban ugyanis majdnem kizárólag egy nemzetből választották ki a tagokat.¹⁶⁹ A nemzetköziesítés szükségességével szinte mindenki egyetértett: „*Az egyház a központi szerveiben is úgy kell feltűnjön, mint valódi világegyháza minden népnek...*”¹⁷⁰

Ezért a zsinati atyák a következőt javasolják: „...*mivel e hivatalokat az egyetemes Egyház javára alapították, kívánalmaik közé tartozik az is, hogy a tagjait, tisztviselőit és tanácsosait ..., amennyire csak lehetséges, az Egyház különböző tartományaiából válasszák ki, hogy a katolikus Egyház hivatali, illetve központi szervei valóban egyetemes jelleget mutassanak.*”¹⁷¹

A zsinat résztvevői szerint az egyetemesség igénye mellett egy másik kérdés is rendezésre szorul: a Kúria és a püspökök viszonya.¹⁷² Krisztus akarata ugyanis az, hogy a pápa nemcsak a kúria által, hanem a püspökökkel együtt kormányozza az egyházat, mert bennük él tovább az apostol kollégium. A püspökök kell támogassák a pápát a nehéz feladatában, ők kell a törvények összeállításában közreműködjenek, nem a kúria. Ezzel szemben a kúria gyakran falat képez a pápa és a püspökök között.¹⁷³

Mindezeket a vitás kérdéseket a zsinat utáni reformok próbálták megoldani.

Nem tekinthetünk el a II. Vatikáni Zsinat liturgikus reformjának rövid áttekintésétől sem. A liturgia ugyanis a Rítuskongregáció egyik illetékességi területe.

A liturgikus konstitúcióban a zsinat alapkérdései már benne voltak: a helyi egyház szerepe, a püspökök illetékessége a liturgikus törvényhozásban, a világi hívek szerepe az egyházban, Isten ígéjének fontossága, a kollegialitás kérdése, az

¹⁶⁹ LÖBMANN, B., *Die Reform der römischen Kurie*, in ÖAKR 38 (1989) 428.

¹⁷⁰ MÜLLER, O., *Vaticanum Secundum*, 21.

¹⁷¹ CD 10.

¹⁷² Az ezzel kapcsolatos vitákat, véleményeket lásd MÖRSDORF, K., *Dekret über die Hirtenaufgabe der Bischöfe in der Kirche*, in LThK Vat II, 132-133.

¹⁷³ MÜLLER, O., *Vaticanum Secundum*, 463. MÖRSDORF, K., *Dekret über die Hirtenaufgabe der Bischöfe in der Kirche*, in LThK Vat II, 133.

ökumenizmus fontossága. A konstitúció a zsinat irányát is meghatározta: vissza kell térni az eredeti forrásokhoz: a Szentíráshoz és a történelmi hagyományokhoz, a liturgiát hozzá kell alakítani Isten népe mai pasztorális igényeihez.¹⁷⁴

A zsinati okmány 10 éves kihirdetésének évfordulójára Annibale Bugnini érsek¹⁷⁵, arról írt, hogy a liturgikus reformok megvalósítása három lépésben, fázisban történt:

- az első fázis volt a népnyelvek bevezetése a liturgiába
- a második az elsőnek szinte automatikus következménye: új liturgikus könyvek előkészítése és kiadása, majd azok fordításainak elkészítése.
- a harmadik fázis a megújított liturgia egyes országok különféle feltételeihez és adottságaihoz történő adaptálása, teljes elmélyítése a helyi egyházakban.¹⁷⁶

A zsinat után a legfontosabb liturgikus rendelkezések és változások a következők:

- a szentmise megújított liturgiája;
- a zsolozsma reformja;
- a szentségek új szertartási rendje;
- az egyházi ének és zene megújítása;
- a szentelmények és a temetés liturgiája;
- a liturgikus inkulturáció;¹⁷⁷

¹⁷⁴ VÁRNAGY A., *Liturgia*, 498.

¹⁷⁵ Sokak által vitatott személyiség, 1960-ban a II. Vatikáni Zsinat Liturgikus Előkészítő Bizottságának titkárává nevezték ki. Ő lett az előkészítő tervezet megfogalmazásának mozgatórugója, azé a tervezet, amelyet később a zsinati atyáknak kellett megvitatniuk. A dokumentumot, amelyet a későbbi érsek csodálói csak „Bugnini-tervezetnek” neveztek, a Liturgikus Előkészítő Bizottság 1962. január 13-án egy plenáris ülésén fogadott el. Később VI. Pál pápa az Istentiszteleti Kongregáció titkárává nevezte ki.

¹⁷⁶ *Notitiae* 92 (1974) 126.

¹⁷⁷ NÓDA M., *Liturgia*, 89.

Mindezekben a változtatásokban kiemelkedő szerepet játszott a Rítuskongregáció, majd az Istentiszteleti Kongregáció, mely különböző instrukciók kibocsátásával segítette elő a liturgikus reform végrehajtását.

2.11 A *REGIMINI ECCLESIAE UNIVERSAE* APOSTOLI KONSTITÚCIÓ

A tulajdonképpeni nagy kúriareform a zsinat után történt, bár egy sor részreform előzte meg, illetve követte. A zsinat kívánságainak VI. Pál pápa *Regimini Ecclesiae Universae* apostoli konstitúciója¹⁷⁸ tett eleget.¹⁷⁹

Az új rendszer azt szolgálta, hogy a kúrián belül jobban kidomborodjon az egyház „nemzetek fölöttisége” annak köszönhetően, hogy a különféle részlegek tagjainak sorába megyéspüspökök és világiak is bekerültek. A kúria reformjára csaknem négy évi tanulmányozás és egy három bíborosból álló bizottság tanácskozásai után került sor. Az apostoli konstitúció VI. Pál világos felfogását és gondosságát tanúsítja: a végső megfogalmazásból számottevő részt vállalt, és a különféle fejezetek fontossági sorrendje is az ő kezdeményezésén alapszik.

A változások közt megemlíthetjük, hogy különböző megyéspüspökök bekerültek a kongregációk tagjainak sorába teljes jogú tagként. Részt vesznek az *általános gyűléseken*, melyeken jelentősebb témákat tárgyalnak. Ilyeneket évente egy alkalommal tartanak, a rendes gyűlések a megszokott módon folynak. A püspököket a pápa nevezi ki a püspöki konferenciák által javasolt jelöltek közül. A Szerzetesi Kongregáció és a Hitterjesztési Kongregáció kivételével minden egyes kongregációhoz hét megyéspüspököt neveznek ki.¹⁸⁰

Ezen kívül bizonyos mértékben újrafogalmazták az egyes dikasztériumok illetékességi körét, megváltozott némelyik elnevezése (pl. a Szent Officium

¹⁷⁸ PAULUS VI, const. ap. *Regimini Ecclesiae Universae*, 15. VIII. 1967, in *AAS* 59 (1967) 885-928.

¹⁷⁹ SZEMÉLYI J., *Egyházjog II.- Egyházi alkotmányjog*, 56.

¹⁸⁰ PAULUS VI, m.p. *Pro comperto sane*, 6. VIII. 1967, in *AAS* 59 (1967) 883.

Kongregációjából Hittani Kongregáció lett). A pápa bevezette a határozott időre szóló kinevezéseket¹⁸¹ és a nyugdíjkorhatárt a hivatalvezető bíborosok számára.¹⁸²

Mivel a kongregációkhoz a bíborosokon kívül már püspökök is tartoztak, nem lehetett többé bíborosi kongregációkról beszélni. Megszűnt minden addigi rangkülönbség az egyes kongregációk között. Az elnöklést minden kongregációban a bíboros prefektus vezeti és nem a pápa személyesen. A prefektus mellett egy titkár, egy altitkár és kisegítők állnak.¹⁸³

A kúriareform legfontosabb eredménye abban áll, hogy a kúria sokkal erőteljesebben lett a pápa segédeszköze, mint korábban. Ugyanakkor az alárendelése mellett bizonyos függetlenséget is élvezett, amit arra a mondásra vezethetünk vissza, hogy „*A pápa megy, a Római Kúria marad*”.¹⁸⁴

Ekkor úgy tűnt, hogy a kúriareform végérvényesen befejeződött, erre utal a konstitúció záróformulája is:

„*Decementes praesentem Constitutionem Apostolicam firmam, validam et efficacem semper esse ac fore...*”¹⁸⁵

Nemsokára azonban megmutatkozott, hogy végleges értékű konstitúciók nincsenek, mivel hamarosan további változások váltak szükségessé a kúrián belül.¹⁸⁶

¹⁸¹ Öt évre korlátozták a különféle részlegekhez tartozó bíborosok és püspökök szolgálati idejét. vö. PAULUS VI, const. ap. *Regimini Ecclesiae Universae*, 891.

¹⁸² PAULUS VI, m.p. *Ingravescentem aetatem*, 20. XI. 1970, in *AAS* 62 (1970) 811.

¹⁸³ GATZ, E., *Kurie, Römische*, in *TRE*, XX. 1990. 352.

¹⁸⁴ LÖBMANN, B., *Die Reform der römischen Kurie*, 442.

¹⁸⁵ „*Megállapítjuk, hogy a jelen Apostoli Konstitúció rögzítve van, érvényes és hatékony és az is kell maradjon...*”

¹⁸⁶ A *Regimini Ecclesiae Universae* apostoli konstitúció az alábbi csoportosításban tárgyalta az Egyház központi hivatalait: I. 1. *Secretaria Status seu Papalis*; 2. *Sacrum Consilium pro Publicis Ecclesiae negotiis*. II. *Sacrae Congregationes*: 1. *Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei*; 2. *Sacra Congregatio pro Ecclesiis Orientalibus*; 3. *Sacra Congregatio pro Episcopis*; 4. *Sacra Congregatio de disciplina Sacramentorum*; 5. *Sacra Congregatio Rituum*; 6. *Sacra Congregatio pro Clericis*; 7. *Sacra Congregatio pro Religiosis et Institutis saecularibus*; 8. *Sacra Congregatio pro Institutione catholica*; 9. *Sacra Congregatio pro Gentium Evangelizatione seu de Propaganda Fide*. III. *Secretariatus*: 1. *Secretariatus ad Christianorum*

2.12 A SZENT RÍTUSKONGREGÁCIÓ ÁTALAKÍTÁSA

2.12.1 *Sacra Rituum Congregatio apostoli konstitúció*

VI. Pál pápa 1969. május 8-án kibocsájtott *Sacra Rituum Congregatio* apostoli konstitúciója¹⁸⁷ változásokat eredményezett a Rítuskongregációban. A pápa leválasztotta a Rítuskongregáció második szekcióját, a szenttéavatási részleget, amely így önálló kongregáció lett, míg a fennmaradó részt *Istentiszteleti Kongregációnak* nevezte el. Az új Istentiszteleti Kongregáció átvette a II. Vatikáni Zsinat liturgikus konstitúció végrehajtásáért felelős tanácsának feladatait (*Consilium ad exsequendam Constitutionem de sacra Liturgia*), amely a kongregáción belül önálló bizottságként tovább működött, amíg a liturgikus megújulás be nem fejeződött.

A kongregáció, élén a prefektussal, akit a titkár és az altitkár segít, mindazzal foglalkozik, ami közvetlenül és szoros értelemben a latin rítusú istentiszteletet érinti, tiszteletben tartva más kongregációk illetékességét.

Felépítését tekintve három hivatalból tevődött össze, mindegyik külön-külön feladatkörrel. Az első feladata, hogy liturgikus és pasztorális szempontból őrködjön az istentisztelet felett. Gondoskodik a liturgikus szövegek megfogalmazásáról és fordításairól, vizsgálja felül az egyházmegyék és szerzetesrendek saját naptárait, miséit, zsoltosmáit, figyeljen a szent ereklyék tiszteletével kapcsolatos kérdésekre, adományozza a *Basilica minor* címet. A

unitatem fovendam; 2. Secretariatus pro non christianis; 3. Secretariatus pro non credentibus. IV. 1. Consilium de laicis; 2. Pontificia Commissio Studiosorum a «Iustitia et Pace». V. Tribunalia: 1. Supremum Tribunal Signaturae Apostolica; 2. Sacra Romana Rota; 3. Sacra Paenitentiaria Apostolica. VI. Officia: 1. Cancellaria Apostolica; 2. Praefectura rerum oeconomicarum S. Sedis; 3. Camera Apostolica; 4. Administratio Patrimonii Apostolicae Sedis; 5. Apostolici Palatii Praefectura; 6. Generale Ecclesiae Rationarium. VII. Appendix: 1. Fabrica S. Petri; 2. Bibliotheca Apostolica Vaticana; 3. Archivum Secretum Vaticanum; 4. Typographia et Libreria Vaticana; 5. Officium Magistri largitionum Pont. Max. seu Eleemosynaria Apostolica; 6. Consilium pro instrumentis communicationis socialis; 7. Coetus permanentes Pontificii; 8. Consilium ad exsequendam Constitutionem Concilii Vaticani II de Sacra Liturgia; 9. Pontificia Domus; 10. Secretarius vero Brevium ad Principes; 11. Secretarius Epistolarum latinarum.

¹⁸⁷ PAULUS VI, const. ap. *Sacra Rituum Congregatio*, 8. V. 1969, in *AAS* 61 (1969) 297-305.

második hivatal megvizsgálja a püspöki konferenciák által előterjesztett liturgikus javaslatokat, felügyeli az egyetemes liturgikus törvényeket, az egyes népek hagyományait, végül foglalkozik az extraliturgikus tevékenységekkel. A harmadik a különböző országok liturgikus bizottságaival van kapcsolatban, támogatja azokat az intézményeket, melyek a szent művészeteket mozdítják elő.¹⁸⁸

2.12.2 *A Constans Nobis apostoli konstitúció*

1975. július 11-én VI. Pál pápa a *Constans nobis* apostoli konstitúcióval¹⁸⁹ újabb változást vezetett be a kongregációs rendszerben: egyesítette az Istentiszteleti Kongregációt a X. Pius által alapított Szentségi Kongregációval. Szerinte az új intézmény így jobban eleget tud tenni azoknak az elvárásoknak, melyeket már a II. Vatikáni Zsinat *Christus Dominus* kezdetű dekrétuma, majd a *Regimini Ecclesiae Universae* és a *Sacra Rituum Congregatio* dokumentumok rögzítene.¹⁹⁰

Az új intézmény neve: *Sacra Congregatio pro Sacramentis Divinoque Cultu*, két részlegről tevődik össze: az egyik a szentségekkel, a másik az istentisztelettel foglalkozik. Mindkét résznek külön altitkára van. A szekciók örökölték az eredetileg két különálló intézmény feladatköreit.

¹⁸⁸ PAULUS VI, const. ap. *Sacra Rituum Congregatio*, 299-300.

¹⁸⁹ PAULUS VI, const. ap. *Constans nobis*, 11. VII. 1975, in *AAS* 67 (1975) 417-420.

¹⁹⁰ PAULUS VI, const. ap. *Constans nobis*, 418-419.

2.12.3 A *Quoniam in celeri kirográf*

II. János Pál pápa 1984. április 5-én a *Quoniam in celeri* kezdetű dokumentummal ismét szétválasztotta a két kongregációt egymástól, elkülönítve az inkább liturgikus-kultikus és a túlnyomóan jogi, fegyelmi teendőket.¹⁹¹

2.13 CODEX IURIS CANONICI 1983

II. János Pál pápa is szívügyének tekintette a Római Kúria megreformálását és folytatta a VI. Pál által létrehozott bizottság által elkezdett munkát. Előbb a bíborosi testülettel konzultált több ízben, majd a kúria szerveivel, végül egy erre a célra létrehozott bizottság két éves munkával kidolgozta azt a tervezetet, amit aztán széles körben véleményezésre bocsátottak.

Ezekkel a folyamatban lévő munkálatokkal is magyarázható, hogy az időközben, 1983-ban kiadott új Egyházi Törvénykönyv nem foglalkozik a Római Kúria szerveivel és felépítésével, csak két kánont szentel neki és jelzi, hogy ezeket külön törvény szabályozza majd¹⁹²:

*A római kúria, ... a Pápai- vagy Államtitkárságból, az Egyházi Közügyek Tanácsából, a kongregációkból, a bíróságokból és egyéb intézményekből áll; mindezek felépítését és illetékességét **külön törvény** határozza meg.*¹⁹³

¹⁹¹ IOANNES PAULUS II, chir. *Quoniam in celeri*, 5. IV. 1984, in *AAS* 76 (1984) 494-495.

¹⁹² KOVÁCS G., *A Római Kúria*, 30.

¹⁹³ 360. k.

2.14 A *PASTOR BONUS* APOSTOLI KONSTITÚCIÓ

A hosszas konzultációk és előkészítés gyümölcseként 1988. június 28-án született meg II. János Pál pápa apostoli konstitúciója, a *Pastor Bonus*¹⁹⁴, amely átfogóan újrászabályozza a Római Kúria szervezetét és működését, és amely kisebb változtatásokkal ma is érvényben van. Ezt követte a *Római Kúria Általános Rendtartása*¹⁹⁵.

Erre a külön törvényre utal a hatályos törvénykönyv is. II. János Pál pápa 1990. október 25-én a Püspökök Szinódusa előtt mondott beszédében elrendelte, hogy a konstitúciót mindkét törvénykönyv (CIC és CCEO) hivatalos kiadásához oda kell csatolni, mivel a konstitúció az egyetemes egyházat érinti.¹⁹⁶

2.15 A *QUAERIT SEMPER MOTU PROPRIO*

XVI. Benedek pápa 2011-ben újra módosította az Istentiszteleti és Szentségi Kongregációt. Kivette hatásköréből a megkötött és el nem hált házasságok alóli felmentést, valamint a szent rendek semmisségének kimondását, és egy új hivatal illetékességébe utalta. Ez a hivatal a Rota Romana, azaz a római pápa által a fellebbezések elfogadására létesített rendes szentszéki bíróság keretében működik.

Szakértők szerint a döntéssel történelmi jelentőségű normatív újítás valósult meg ezzel a Római Kúriában. „Jelen körülmények között hasznosnak tűnt, hogy az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció főleg arra irányítsa tevékenységét, hogy új lendületet adjon a szent liturgia előrehaladásának az egyházban a II. Vatikáni Zsinat által kívánt megújulás szellemében, a Sacrosanctum concilium konstitúcióból kiindulva” –

¹⁹⁴ IOANNES PAULUS II, const. ap., *Pastor Bonus*, 28. VI. 1988, in *AAS* 80 (1988) 841-912.

¹⁹⁵ Segr. Stato, rescr. *Regolamento generale della Curia Romana*, 15. IV. 1999, in *AAS* 91 (1999) 629-699.

¹⁹⁶ II. János Pál beszéde in *Nuntia* 31 (1990) 11.

magyarázta a változás okait XVI. Benedek.¹⁹⁷ Mint jelezte: a Szentszék mindig igyekezett kormányzati szerveit a felmerülő pasztorális szükségletekhez alakítani úgy, hogy megváltoztatta a dikasztériumok felépítését és hatáskörét.

Ezzel befejeztük a Rítuskongregáció (Istentiszteleti Kongregáció) történeti áttekintését. A következő fejezetben a Szentségi Kongregáció bemutatásával foglalkozunk, melyet X. Pius pápa hozott létre. Amint az előző fejezetben, az alábbiakban is a tárgyalt dikasztérium előfutárait, alapításának körülményeit és okait vizsgáljuk.

¹⁹⁷ BENEDICTUS XVI, m. p. *Quaerit semper*, 30. VIII. 2011, in *AAS* 103 (2011) 569-571.

3. A SZENTSÉGEK FEGYELME KONGREGÁCIÓJA

3.1 A SZENTSÉGI KONGREGÁCIÓ ELŐFUTÁRAI

Tekintettel a teljes kongregációs rendszer összetett fejlődésére az V. Sixtus reformját követő évszázadok alatt, nem könnyű egyértelműen meghatározni, mikor mely kongregáció, bíróság vagy hivatal végezte azokat a feladatokat, melyek jelenleg a Szentségi Kongregációhoz tartoznak.

Az ilyen ügyekkel, attól függően, hogy hittel, fegyellemmel vagy ceremóniákkal voltak kapcsolatosak más és más dikasztérium (kongregáció, bíróság vagy hivatal) foglalkozott.

A továbbiakban megpróbálom „kihámozni” az intézmények összetett rendszeréből azokat az ügyeket, melyek a hatályos jogszabályok értelmében az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció hatáskörébe esnek.

3.1.1 A Szent Officium kongregációja

A Szent Officium Kongregációjának eredeti küldetése az eretnekségek leküzdése, az eretnekek leleplezése, a katolikus hit védelme volt.¹⁹⁸

Ha úgy ítélte meg, az igaz hit megőrzése, védelme érdekében belső vizsgálatot is lefolytathatott.¹⁹⁹ Illetékességét illetően több pápa is számos változást eszközölt.

A hit és erkölcs hivatalos őrzőjeként hozzá tartoztak a privilegium Paulinum ügyek, a valláskülönbség és a vegyes vallású házassági akadályokkal kapcsolatos kérdések. Egyes szerzők szerint gyakran más ügyekkel is megbízták, különösen akkor, ha azok a hitet érintették.²⁰⁰

¹⁹⁸ PAULUS III, const.ap. *Licet ab initio*, 21. VII. 1542, in BRT, VI. 344.

¹⁹⁹ CAPPELLO, F. M., *De Curia Romana Iuxta reformationem a Pio X sapientissime inductam* I, 61.

²⁰⁰ HILLING, N., *Procedure at the Roman Curia*, 56.

Ojetti (1862-1932) szerint a Szent Officium az akadályok terén minden kérdést magához vonhat, melyek nyilvános bűncselekmény elkövetéséből fakadnak, vagy eretnekgyanúsak esetleg olyan büntetttől származó házassági akadályok, melyet egy második házassági kísérlet szándékával követtek el.²⁰¹

Wernz (1842-1914) – *Vidal* (1867-1938) műve is megjegyzi, hogy azok a kérdések, melyek olyan személyek házassági kísérletével kapcsolatosak, melyek ünnepélyes szerzetesi fogadalomhoz vagy szent rendekhez köthetők, a Szent Officiumra tartoznak.²⁰²

Mégis, mikor *Cappello* ezeket az akadályokat magyarázza, kifejti, hogy - függetlenül a régi jogi fegyelemtől - 1908 után ezek a kérdések a Szentségi Kongregáció illetékességéhez tartoztak, nem a Szent Officiumhoz.²⁰³

Összefoglalva a fenti nézeteket elmondhatjuk, hogy míg korábban a Szent Officium volt illetékes a szentségek érvényességét vagy érvénytelenségét érintő kétes ügyekben, addig a Szentségi Kongregáció alapítása után az ilyen ügyek csak akkor tartoznak a Szent Officiumhoz, ha az ügy jogkétséget (*dubium iuris*) érint.²⁰⁴

3.1.2 A Zsinati Kongregáció

A Trentói Zsinat utolsó nyilvános ülését 1563. december 4-én tartotta. Ezen az ülésen megfogalmaztak egy dekrétumot a zsinat határozatainak elfogadásáról és végrehajtásáról („*De recipiendis et observandis decretis concilii*”). A határozat leszögezi, hogy ha a végrehajtás során nehézségek vagy kételyek

²⁰¹ *Quando impedimentum oritur ex publico delicto, cuius cognitio spectat ad S. Officium, cuiusmodi sunt ea omnia, quae secumferunt suspicionem de haeresi (ut esset impedimentum criminis ex secundis nuptiis attentatis, etc.), dispensatio concedenda est a S. Officio.* OJETTI, B., *Synopsis Rerum Moralium et Iuris Pontificii*, Romae 1899. s.v. *Impedimenta matrimonii*, 250.

²⁰² WERNZ, F. X.-VIDAL, P., *Ius Canonicum ad Codicis Normam Exactam*, V. 410.

²⁰³ CAPPELLO, F. M., *De Curia Romana Iuxta reformationem a Pio X sapientissime inductam*, I, 97.

²⁰⁴ SHEEHY, R. F., *The Sacred Congregation of the Sacraments* (The Catholic University of America Canon Law Studies, No. 333) Washington, D.C. 1954. 15-16.

merülnének fel, annak elosztása a pápa feladata lesz. IV. Pius pápa (1559-1565) a zsinat határozatainak magyarázására és végrehajtására létrehozott egy bíborosi bizottságot. Ez a bizottság az 1564. augusztus 2-án kiadott *Alias Nos nonnullas* kezdetű motu proprioval kongregációvá alakult *S. Congregatio Cardinalium Concilii Tridentini interpretum* néven.²⁰⁵

V. Pius a kongregációt felhatalmazta, hogy az egyértelműen megoldható kérdésekre, vitákra maga választ adjon és csak kétséges ügyekben forduljon a pápához. V. Sixtus kibővítette a kongregáció hatáskörét, így az intézmény a pápa jóváhagyásával az egyházfegyelmi, erkölcsi kérdések és az egyházi törvények hiteles magyarázója lett. Az *Imensa Aeterni Dei* kezdetű apostoli konstitúció még arra is felhatalmazta, hogy a tartományi zsinatok határozatait megvizsgálja, illetve a klérus és a nép istentiszteleti és erkölcsi életét a Trentói Zsinat határozatainak szellemében előmozdítsa.²⁰⁶

V. Sixtus meghatározása szerint a kongregáció mindazzal foglalkozott, ami klérus és a nép megreformálásához, az istentisztelet előmozdításához szükséges volt, hogy felébressze az áhitatot és a krisztushívők erkölceit a Trentói Zsinat határozatai értelmében alakítsák.²⁰⁷

Ez azt jelenti, hogy minden fegyelmi ügy ennek a kongregációnak a hatáskörébe tartozott vagy kizárólagosan vagy legalább versengő formában a püspöki és szerzetesrendek kongregációjával.

Ez a gyakorlatban úgy valósult meg, hogy minden típusú házassági ügyet a Zsinati Kongregációhoz küldtek, kivéve azokat, amelyek a Szent Officiumnak voltak fenntartva, valamint a bírói eseteket, amelyeket a Szent Római Rota kezelt.

²⁰⁵ A kongregáció tevékenysége sokak szerint még nem tekinthető interpretációs tevékenységnek, hanem csak a zsinati határozatok végrehajtásának. GIACCHI, O., *Formazione e sviluppo della dottrina della interpretazione autentica in diritto canonico*, Milano 1935. 49. vö. ÚJHÁZI L., *Törvénymagyarázat az Egyházban (16–18. kánon)*, in *Iustum Aequum Salutare*, V. 2009/3. 89.

²⁰⁶ SZEREDY J., *Egyházjog. Különös tekintettel a Magyar Szent Korona területének egyházi viszonyaira, valamint a keleti és protestáns egyházakra*, I. Pécs 1883. 128.

²⁰⁷ *Immensa*, 995.

Később (18. sz.) még a bírói eseteket is ez a kongregáció döntötte el. Ez az intézmény adta ki a rendek érvényességét érintő és az eljegyzésekkel kapcsolatos döntéseket. Ezen kívül számos más fegyelmi ügy is hozzátartozott, amelyek a szentségek kiszolgáltatását, illetve felvételét érintették. Ezek a kérdések többnyire explicit vagy implicit módon összefüggésben voltak a trentói határozatokkal.²⁰⁸

Döntéseket hozott és határozatokat bocsátott ki a Szent Eucharisziával kapcsolatban. Felhatalmazása volt, hogy felmentéseket adjon olyan törvények alól, melyek a szentáldozás kiszolgáltatásának idejével, helyével és körülményeivel kapcsolatosak.²⁰⁹ Érdeemes megjegyezni azt is, hogy a Zsinati Kongregáció bocsátotta ki a napi szentáldozással kapcsolatos határozatot,²¹⁰ majd később egy másikat is, melyben betegség esetén bizonyos feltételek mellett megengedi a szentáldozást a böjt megtartása nélkül.²¹¹

Később azok a jogkörök, melyek a szentségek rezervációjával, a magán kápolnák használatával, valamint a szentmisét érintő egyes engedélyekkel voltak kapcsolatban a Szentségi Kongregációhoz kerültek át.²¹²

3.1.3 A Püspöki és Szerzetesi Kongregáció

Az eredetileg két külön kongregációt 1601-ben VIII. Kelemen pápa idejében egyesítették.²¹³ Az intézmény, ahogy a neve is mutatja, elsősorban azokkal az ügyekkel foglalkozott, amelyek a püspökökkel és a szabályozott

²⁰⁸ MARTIN M., *The Roman Curia as it now exists*, 46.

²⁰⁹ MARTIN M., *The Roman Curia as it now exists*, 42.

²¹⁰ GASPARRI, P., - SERÉDI I., *Codicis iuris canonici fontes*, I-IX. Romae 1923-1939. n. 4326.

²¹¹ *Fontes*, n. 4331.

²¹² ...*permission for a private oratory and any other permissions relating to the celebration of Mass are to be obtained through the Congregation on the Sacraments.* in MARTIN M., *The Roman Curia as it now exists*, 43.

²¹³ SZUROMI SZ. A., *Egyházi intézménytörténet*, 190.

rendekekkel voltak kapcsolatban. De gyakran megbízták, hogy fogadjon el fellebbezéseket azoktól a papoktól, szerzetesektől és laikusoktól, akik fellebezni akartak püspökeik és szerzetes elöljáróik határozatai, rendeletei ellen.²¹⁴

Több szerző úgy hivatkozik erre a kongregációra, mint az egyik legelfoglaltabbra („*occupatissima*”), ugyanis versengő illetékességű volt a Zsinati Kongregációval, a Trentói Zsinat határozatainak hivatalos értelmezéseit és a házassági esetek bírói eljárását leszámítva.²¹⁵

Valójában, a Püspöki és Szerzetesi Kongregáció és a Zsinati Kongregáció foglalkozott azon ügyek egy jelentős részével, melyeket később X. Pius a Szentségi Kongregációhoz utalt.²¹⁶

3.1.4 A Szent Rítuskongregáció

A kongregáció joghatósága eredetileg, ahogy ezt korábban már leírtuk, a liturgikus ügyekre és a szentté avatási eljárásokra korlátozódott, de hatásköre az idők folyamán jelentős mértékben bővült.

A liturgikus feladatokat többnyire a Rítuskongregáció kezelte, de ugyanakkor több más olyan jogkört gyakorolt, amelyet a Zsinati Kongregációval és a Püspöki és Szabályozott Rendek Kongregációjával versengő módon birtokolt.

1903. szeptember 3-án X. Pius pápa kiadott egy listát 142 jogkörrel, amelyek a Rítuskongregációhoz tartoztak.²¹⁷ Ezek közül néhány később a Szentségi Kongregációhoz tevődött át, pl. az eucharisztia megőrzésének engedélye olyan templomokban és kápolnáknak, melyeknek ezt a jogot a törvény

²¹⁴ MARTIN M., *The Roman Curia as it now exists*, 53.

²¹⁵ TAUNTON, E., *The law of the Church. A Cyclopaedia of canon law for english-speaking countries*, St Louis 1906. 568.

²¹⁶ HILLING, N., *Procedure at the Roman Curia*, 73-74.

²¹⁷ SCR., *Facultates Ordinariae atque Extraordinariae Sacrorum Rituum Congregationis*, 7. IX. 1903, in *ASS* 36 (1903-1904) 412-419.

nem adja meg vagy mise bemutatásának engedélyezése magán kápolnáknak, hajókon vagy szokatlan időben, illetve szent rendek kiszolgáltatása tiltott időkben.²¹⁸ Erről a dokumentumról még később szólunk.

3.1.5 A Hitterjesztési Kongregáció

Bár a kongregáció megszervezésére már korábban történtek kísérletek, tényleges és végleges formát XV. Gergely pápa (1621-1623) *Inscrutabili divinae providentiae* kezdetű konstitúciója²¹⁹ nyomán ölt 1622-ben. A kongregáció tevékenységében 13 bíboros és két prelátus működött, feladataul az egységes katolikus hit megőrzését és az egész világon való terjesztését szabták.²²⁰ Illetékessége a missziós területeken abszolútnak mondható, hiszen minden olyan egyházi ügyre kiterjedt, mely nem volt a pápának fenntartva.²²¹

X. Pius pápa azonban két nagy változtatást tett e kongregáció tekintetében: több országot kivont a hatásköréből, és az egyház közös joga alá helyezte azokat, illetve kivette a kongregáció hatásköréből azokat a kérdéseket, amelyek a hitre, házasságra és szent szertartásokra vonatkoznak, és más kongregációkra bízta, mindegyik illetékességének megfelelően.²²²

Így a Hitterjesztési Kongregáció is a Szentségi Kongregáció elődjének tekinthető, mivel a számára kijelölt területeken egyedül volt illetékes fegyelmi kérdésekben, valamint hogy felmentéseket és más kegyeket engedélyezzen azokban az ügyekben, amelyek a szentségek kiszolgáltatásával és felvételével voltak kapcsolatosak.

²¹⁸ *Normae Peculiares*, 86-87.

²¹⁹ GREGORIUS XV, const. ap. *Inscrutabili divinae providentiae*, 22. VI. 1622, in *BRT*, XII, 690-693.

²²⁰ SZUROMI SZ. A., *Egyházi intézménytörténet*, 188-189.

²²¹ MONIN, A., *De Curia Romana*, 68.

²²² *Sapienti Consilio*, 12.

3.1.6 Az Apostoli Dataria és a Szent Penitenciária

A Trentói Zsinat és a kongregációs rendszer kialakulása előtt minden házassági felmentést a Szent Penitenciária bírósága, az Apostoli Dataria és a Levéltitkárság adott. A kongregációrendszer kialakulása sem szüntette meg ezek illetékességét, csak bizonyos mértékben csökkentette.

Az *Apostoli Dataria* továbbra is úgy működött, mint a pápai felmentések kezelésének saját és rendes hivatala. Főleg a nyilvános házassági akadályok esetében volt illetékes külső fórumon. A 18. században azonban (a civil zavargások miatt) a szerv ideiglenesen megszűnt.²²³

A francia forradalom után a Datariát a korábbi illetékességével újraalapították, annak megfelelően, amint azt XIV. Benedek pápa (1740-1758) még a *Gravissimum* konstitúciójába körvonalazta (1745. november 26).²²⁴

A konstitúció, valamint a Levéltitkárság levele is megállapítja: amellet, hogy a Datariának joga van felmentéseket adnia házassági akadályok alól, hatásköre kiterjed a hiányosságból és bűntényből (*ex defectu* és *ex delicto*) fakadó szabálytalanságok alóli felmentésekre is, illetve engedélyeket adhatott hordozható oltárokon és magánkápolnáknak való misebemutatásra.

Bár a *Szent Penitenciária* hatáskörét kiterjesztették mind külső, mind belső fórumra, V. Pius pápa az *Ut bonus paterfamilias* konstitúciója révén²²⁵ a joghatóságát a belső fórumra tartozó ügyekre korlátozta. A Dataria akadályoztatása idején a Penitenciária szolgáltatta a Datariának fenntartott felmentéseket is mindkét fórumon.

Végül, mikor rendeződtek a civil ügyek, a Datária visszanyerte korábbi illetékességét, és a Penitenciária hatásköre újra a belső fórumra korlátozódott,

²²³ MONIN, A., *De Curia Romana*, 131.

²²⁴ *Benedict XIV Pont. Opt. Max. olim Prosperi Cardinalis de Lambertinus Bullarium* (a III. kötettől a címe *Bullarii Romani Continuatio Summorum Pontificum Benedicti XIV, Clementis XIII, Clementis XIV, Pii VI, Pii VII, Leonis XII, et Pii VIII*) I-IX. Prati. 1845-1856, I. 603-605.

²²⁵ PIUS V, const. ap. *Ut bonus paterfamilias*, 18. V. 1569, in *BRT*, VII. 750-752.

azzal a meghagyással, hogy megtartja a felmentési hatalmát házassági akadályokban mindkét fórumon a szegények vagy quasi-szegények esetében. Ez az illetékessége a X. Pius pápa reformja után is megmaradt.²²⁶

Az előbbi megjegyzések korántsem akarták a hivatalok, bíróságok, kongregációk teljes illetékességét bemutatni. Azt azonban érdemes megfigyelni, hogy a Római Kúria fejlődése egybeesik a pápai felmentési hatalom gyakorlásának növekedésével, különösen a szent rendek és házassági akadályok elhárítása tekintetében.

Ugyanakkor ez a rövid összefoglaló azt is jelzi, hogy a Római Kúria zavaros körülményei valóban egy teljes és komoly átalakítást igényeltek. A kúria különböző intézményeinek versengő illetékessége kétség kívül a legfőbb oka az ügyek kaotikus állapotának. Ez adott okot a kúria többszöri átszervezésére.

3.2 A SZENTSÉGI KONGREGÁCIÓ ALAPÍTÁSA

A római kúria reformjára mint mondtuk leginkább az illetékességek megfelelő elosztása miatt volt szükséges. A kongregációs rendszer első éveiben a versengő illetékesség nem jelentett valódi akadályt, de amint a kúria ügyei hirtelen megsokasodtak, nyilvánvalóvá vált, hogy egy pontosabban és jobban szervezett intézményrendszerre van szükség, ha az egyetemes egyház irányításáról megfelelően akarnak gondoskodni.

Minden egyes változtatás a Római Kúrián belül tulajdonképpen azt a célt szolgálta, hogy a megsokasodott kéréseket, engedélyeket hatékonyabban tudják kezelni. Ez különösen igaz a házassági felmentések terén és a szent rendek felvételére vonatkozó szabálytalanságok esetében.²²⁷

²²⁶ KUBELBECK, W., *The Sacred Penitentiary and its Relation to Faculties of Ordinaries and Priests*, 27-28.

²²⁷ SHEEHY, R. F., *The Sacred Congregation of the Sacraments*, 22.

Heston szerint az illetékességek megfelelőbb szétosztásának, az átfedések kiküszöbölésének legszembetűnőbb példája szentségek területén épp a Szentségek Kongregációjának alapítása.²²⁸ Ugyanakkor azt is megállapította: a vegyes illetékességek nehezebbé tették az ügyek kezelését és késlekedést vont maga után.

X. Pius a hatékonyabb kúriai működés céljából szükségesnek látta, hogy újrászervezze a kongregációk, bíróságok, hivatalok teljes rendszerét. Ennek eredménye az 1908. június 29-én kiadott *Sapienti Consilio* konstitúció²²⁹, valamint az *Ordo servandus*.²³⁰

A konstitúció előszavában a pápa megindokolja mi vezette őt a Római Kúria újjászervezésére: azért volt szükség a kúria reformjára, mert a jogkörök korábbi halmozódó versengése és keveredése akadályozta az egyes intézmények hatékonyságát és gátolta azokat munkájuk teljesítésében.²³¹

A joghatóságok halmozódásának kiküszöbölése, a kongregációk számának rögzítése, valamint a jól behatárolt illetékességek világos körülírása lehetővé tette a Római Kúria intézményei számára, hogy a feladataikat hatékonyabban, gyorsabban és megfelelőbben tudják elvégezni.²³²

A Római Kúria intézményeinek átszervezésében X. Pius pápa jónak látta, hogy egy új kongregációt hozzon létre, amelyre rábízza a „szentségek egyetemes fegyelmének” gondját.

A hivatalos elnevezése ennek az újonnan alapított kongregációnak „*Sacra Congregatio de Disciplina Sacramentorum*” volt, de röviden csak úgy hívják, hogy *Szentségi Kongregáció*.²³³

²²⁸ HESTON, E. L., *The Holy See at Work*, Milwaukee 1950, 65.

²²⁹ AAS 1 (1909) 7-19.

²³⁰ AAS 1 (1909) 36-108.

²³¹ HOFMANN, M., *Die Neuordnung der Römischen Kurie durch Pius X. in seiner Konstitution „Sapienti consilio“*, in ZKT 33 (1909) 201.

²³² AAS 1 (1909) 8.

²³³ A Szentségi Kongregáció későbbi történetéről már esett szó. Lásd 49-52 oldalak.

A konstitúció után a Római Kúria szervezete a következőképpen állt össze: 11 kongregáció, 3 bíróság és 5 hivatal. Ezeket korábban már felsoroltam.²³⁴

²³⁴ Lásd 154. lábjegyzet.

II. KÁNONJOGI ÁTTEKINTÉS

1. A RÍTUSKONGREGÁCIÓ ÉS SZENTSÉGI KONGREGÁCIÓ ILLETÉKESSÉGE TÖRTÉNELMI FEJLŐDÉSBEN

1.1 A RÍTUSKONGREGÁCIÓ ILLETÉKESSÉGE AZ *IMMENSE AETERNI DEI* APOSTOLI KONSTITÚCIÓ SZERINT

A Rítuskongregáció illetékességi körét első alkalommal V. Sixtus határozta az intézményt létrehozó bullában. Ebben a következőképpen fogalmaz:

„Quinque itidem cardinales delegimus, quibus haec praecipue cura incumbere debeat ni veteres ritus sacri ubivis locorum, in omnibus Urbis orbisque ecclesiis, etiam in capella nostra pontificia, in missis, divinis officiis, sacramentorum administratione, ceterisque ad divinum cultum pertinentibus, a quibusvis personis diligenter observentur; caeremoniae si exoleverint, restituantur, si depravatae fuerint, refoventur, libros de sacris ritibus et caeremoniis, in primis Pontificale, Rituale, Caeremoniale, prout opus fuerit, refovent et emendent; officia divina de sanctis patronis examinent, et nobis prius consultis, concedant. Diligentem quoque curare adhibeant circa sanctorum canonizationem, festorumque dierum celebritatem et omnia rite et recte et ex patrum traditione fiant, et ut reges et principes eorumque oratores, aliaeque personae, etiam ecclesiasticae, ad Urbem Curiamque Romanam venientes, pro Sedis Apostolicae dignitate ac benignitate honorifice more maiorum excipiantur, cogitationem suscipiant seduloque provideant. Controversias de praecedentia in processionibus, aut alibi, ceterasque in huiusmodi sacris ritibus et caeremoniis incidentes difficultates cognoscant, summarie terminent et componant.”²³⁵

²³⁵ *Immensa*, 995.

A meghatározás értelmében a Rítuskongregáció ügyelt, hogy az ősi szent szertartásokat minden személy a föld minden templomában gondosan betartsa. Ez kiterjedt a misére, zsoltosmákra, a szentségek kiszolgáltatására és minden más dolgokra, ami az istentisztelettel kapcsolatos. Azokat a szertartásokat, amelyek időközben elavultak, meg kell ott újítani, ha viszont eltorzultak, akkor meg kell reformálni azokat.

Fontos feladatuk volt, hogy a szertartások könyveit megreformálják, amennyire az szükséges. A bulla külön kiemeli a Pontifikálét (*Pontificale Romanum*), a Rituálét (*Rituale Romanum*) és a Ceremoniálét (*Caeremoniale Romanum*).

Nekik kellett megvizsgálniuk és engedélyezniük a védőszentek miséit. Ehhez azonban volt egy feltétel hozzátartozva: „*nobis prius consultis*”. A szöveg nem jóváhagyást vagy engedélyt ír, hanem csak konzultációt, ám valószínű, hogy ez a feltétel a cselekmény érvényességét érintette.

Továbbá a pápa felhívta a kongregáció figyelmét arra, hogy nagy figyelmet fordítsanak a szentté avatásra, az ünnepnapok megünneplésére, arra hogy minden helyes és illő legyen, az atyák hagyományainak megfelelően.

Feladataik közé tartozott, hogy gondosan intézkedjenek a királyok, hercegek, azok követeik és más személyek ünnepélyes fogadtatásáról, az Apostoli Szentszék jóságának és méltóságának megfelelően, ahogyan az korábban is történt.

Ugyanakkor ez a kongregáció illetékes, hogy eldöntse a tiszteletbeli elsőbbségi jog feletti vitákat vagy más kétségeket, nehézségeket, amelyek előfordulhatnak a szent szertartásokkal kapcsolatosan.

A fenti leírás alapján a kongregáció tevékenységi körét csoportosíthatjuk rendes és rendkívüli ügyekre. A rendes ügyekhez tartoztak azok az ügyek, amelyekhez nem szükséges a pápai jóváhagyás, vagyis minden ügy a szentté avatáson kívül. Ez utóbbi a rendkívüli ügyek kategóriájába tartozott, melyhez szükséges volt a pápa jóváhagyása.²³⁶

²³⁶ HINSCHIUS, P., *System des katholischen Kirchenrechts*, I. Berlin 1869. 471-472.

1.2 A RÍTUSKONGREGÁCIÓ ÉS SZENTSÉGI KONGREGÁCIÓ ILLETÉKESSÉGE A *SAPIENTI CONSILIO* APOSTOLI KONSTITUCIÓ SZERINT

A X. Pius által 1908-ban kiadott *Sapienti Consilio* kezdetű apostoli konstitúció fordulópontot jelentett a Római Kúria történetében.²³⁷ E konstitúció szövegét a későbbi - 1917-ben kiadott - kánonjogi kódex szinte szó szerint átveszi.²³⁸ Fontosnak tartom, hogy egy kicsit elidőzzünk ennél az állomásnál, megvizsgálva az általános rendelkezéseket, valamint az általam választott kongregációkat közvetlenül érintő illetékességi területeket.

1.2.1 A kongregációkról általában

A római kongregációk bíborosokból álló testületi hatóságok, amelyeket a pápa létesít, hogy kivizsgálják és döntéseket hozzanak egyházi ügyekben, az egyetemes egyház kormányzásában törvényesen megállapított saját illetékességi feladatkörükön belül. A konstitúció nemcsak az illetékességet határozza meg, hanem azok rendjét, következésképpen a különböző kongregációk elsőbbségét is.²³⁹

²³⁷ A reformról lásd: FERRETTO, G., *La riforma del B. Pio X*, in *Apollinaris* 25 (1952) 35-84. BESSON, J. *La Réorganisation de la Curie romain*, in *NRT* 40 (1908) 713-723. CHOUPIN, L., *La constitution „Sapienti consilio” de Pie X et la réorganisation de la Curie romaine*, in *Études* 117 (1908) 308-320, 642-658. CAPPELLO, F. M., *De curia romana iuxta Reformationem a Pio X Sapientissime inductam*, I-II. Romae 1911-1912. HOFMANN, M., *Die Neuregelung der Römischen Kurie durch Pius X. in seiner Konstitution „Sapienti consilio”*, in *ZKT* 33 (1909) 197-231.

²³⁸ GATZ, E., *Kurie, Römische II*, in *TRE*, XX. 1990. 343. „Das Reformwerk Pius X. wurde im wesentlichen in das kirchliche Gesetzbuch von 1917 übernommen und blieb bis in die Zeit des II. Vatikanischen Konzils geltend.”

²³⁹ BESSON, J., *La Réorganisation de la Curie romain*, in *NRT* 40 (1908) 714.

Törvényhozó hatalmuk rendszerint nincs, csak végrehajtási utasításokat adhatnak ki. Új törvényt csak a pápa előzetes jóváhagyásával és különleges eljárás szerint hozhatnak.²⁴⁰

1.2.2 A kongregációk típusai, tagjai

Felosztásuk szempontjából egyesek lehetnek rendesek, mások rendkívüliek. Egyesek állandóak, mások átmenetiek vagy egy bizonyos szükségből létesítve.

A kongregációk összetétele kollegiális. Szoros értelemben csak azok a *bíborosok* képezik a kongregációkat, akiket a pápa nevez ki.

A bíborosoknak tanácsadói szavazati joguk van, döntéseket hozhatnak azokban az ügyekben, melyeket a kongregáció közös döntésére vannak előterjesztve.²⁴¹ Nincs konkrét törvény, mely meghatározná a bíborosok számát²⁴², hogy hány személyt lehet a Római Kúria egyes intézményeihez kijelölni. Ez függ azon ügyek természetétől és mennyiségétől, melyeket az illető kongregáció intéz, és a pápa szabad választásától, aki meghatározza a ezt számot.²⁴³

Egyik közülük betölti a *prefektus* szerepét, de a pápa egyes kongregációk esetében ezt a tisztelet saját magának tartja fent.²⁴⁴ A prefektus feladata, hogy elnököljön a kongregáció tevékenységei felett és irányítsa a többieket a saját feladatukban. Ennek ellenére a bíborosok maguk között egyenlők, amennyiben mindegyiknek egy szavazati joga van. *Maroto* (1875-1937) hangsúlyozza, hogy a

²⁴⁰ SIPOS I., *Római kongregációk*, in *Katolikus lexikon*, IV. 106.

²⁴¹ MAROTO, P., *Institutiones Juris Canonici ad Normam Novi Codicis*, I-II. Romae 1921.³ II. 238.

²⁴² V. Sixtus korábban minden kongregáció mellé öt bíborost rendelt, míg a Szent Inkvizíció Kongregációjához hetet. MAROTO, P., *Institutiones Juris Canonici*, II, 242.

²⁴³ Érdekes megjegyezni, hogy X. Pius a Rítuskongregációhoz 28 bíborost, míg a Szentségi Kongregációhoz 10 bíborost rendelt hozzá. vö. *AAS* 1 (1909) 184, 112.

²⁴⁴ Pl. a Szent Officium, a Konzisztoriális Kongregáció, és a Keleti Egyházak Kongregációja esetében.

bíboros prefektus az első közülük, speciális hatalmat élvez a pozíciója miatt.²⁴⁵ Továbbá, ő az, aki a *Normae Peculiares* értelmében felügyeletet gyakorol a kongregáció tevékenysége felett. Hatásköréhez hozzátartozik, hogy olyan jelentősebb határozatokat hozzon, illetve megerősítsen, melyek nincsenek a pápának fenntartva.²⁴⁶

A kongregáció nagyobb hivatalnokai (*administri seu officiales maiores*) a *titkár* és az *altitkárok*, akiket a pápa szabadon nevez ki.²⁴⁷ A titkár már nem bíboros, hanem szokás szerint címzetes érsek.²⁴⁸ Ahogyan a bíboros prefektus a felső moderátora a tevékenységeknek általában, úgy a titkár a közvetlenebb felügyelője a feladatoknak. Rendelkezik néhány felmentési jogkörrel is, és döntéseket hozhat a kevésbé jelentős ügyekben.

A titkárok munkáját segítik az altitkárok az ügyek gyorsabb lebonyolítása érdekében.

A Szentségi Kongregáción belül három különböző részleg volt, melyekhez speciális hivatalnokokat csatoltak. Ez a szekciókra való felosztás azon ügyek három csoportján alapszik, amelyek a kongregációra jellemzőek voltak.

Az első részleg a házassági felmentésekkel foglalkozott, a második kizárólag a házassággal kapcsolatos kérdésekkel, de feladatát csak a házasság szentségével kapcsolatos témakörökben gyakorolhatta. Nem adhatott felmentéseket az akadályok alól. Nem adhatott tehát engedélyt a házasság gyökeres orvoslására, sem felmentést olyan kérdésekben, melyekben a házasság érvényessége volt érintve, vagy a megkötött, de el nem hált házasságok alól.

A harmadik szekció azokkal a kérdésekkel van megbízva, melyek a többi hat szentséget érintik, pl. fegyelmi kérdéseket oldhat meg, melyek a rendek

²⁴⁵ MAROTO, P., *Institutiones Juris Canonici*, II. 238.

²⁴⁶ AAS 1 (1909) 89.

²⁴⁷ *Normae Communes*, 36. *Normae Peculiares*, 85. MAROTO, P., *Institutiones Juris Canonici*, II. 239.

²⁴⁸ WERNZ, F. X. - VIDAL, P., *Ius Canonicum*, II. 483.

érvényességét kétségbe vonják, felmentéseket adhat akadályok és szabálytalanságok vagy más fegyelmi normák alól.²⁴⁹

A *Normae peculiare*s kifejezetten megjegyzi, hogy az altitkárok vagy még az őket segítő ügyhallgatók (*adiutor*) is fel voltak hatalmazva, hogy felmentéseket adjanak kisebb akadályok alól, kivéve ha a prefektus vagy a titkár kifejezetten egyiket vagy másikat magának fenn nem tartotta.²⁵⁰

Ezeken kívül a kongregációkhoz kisebb hivatalnokok is hozzátartoznak, vagy ahogy egyszerűen nevezik őket, *adminisztrátorok*, olyanok mint a *tanulmányi kisegítők*, *írnokok* (*scriptores*), *levéltárosok* (*archivistae*), *jegyzőkönyvvezető* (*protocollistae*) és a *kézbésítő*. A jelentkezők vizsgát tettek, a vizsga után a kongresszus titkos szavazással kiválasztotta az alkalmasnak talált személyeket, akiket majd a pápa jóváhagyott.²⁵¹

A rendes hivatalnokok mellett *tanácsadók* (*konzultorok*) működtek, akik szakemberek, teológusok vagy kánonjogászok voltak. Őket is a pápa jelölte ki és bár a különböző döntésekben jelentős szerepet töltöttek be, - különösen a nagyon fontos és bonyolult ügyekben – szavazatuk, ahogy a megnevezésükből is kiderül, pusztán tanácsadói volt. Feladatuk volt, hogy tanulmányozzák a különböző bejelentéseket és panaszokat (igényléseket), melyeket nekik küldtek, azokat megbeszéljék maguk között és végül véleményüket megosszák a prefektussal és bíborosokkal.²⁵²

A fentiek alapján megerősíthetjük azt, hogy a kongregációk tekintélyes személyei a bíborosok. Ez a tény még nyilvánvalóbbá válik, ha tekintetbe veszünk egy másik felosztást a kongregáción belül. A Római Rotát kivéve, minden kúriai intézményen belül létezett egy megkülönböztetés a *plena congregatio*

²⁴⁹ *Normae Peculiares*, 85-86.

²⁵⁰ *Normae Peculiares*, 90, 92.

²⁵¹ A kisebb hivatalnokok feladatait lásd: *Normae Peculiares*, 71-77. MAROTO, P., *Institutiones Juris Canonici*, II. 241.

²⁵² *Normae Peculiares*, 70.

(teljes ülés) és a *kongresszus* között.²⁵³ Az előbbi egy általános gyűlés a bíboros tagok egész testülete számára, akiknek az igen *súlyos ügyeket* terjesztették elő mérlegelésre vagy ítélethozatalra. A Szentségi Kongregáció esetében a következő ügyek voltak súlyos természetűnek nyilvánítva és ezért a bíborosok közös megfontolásának és ítéletének fenntartva:

a) olyan felmentési kérelmek kivizsgálása, melyekből súlyos viták keletkezhetnek: az ügy természete miatt; kétség merülhet fel az eset törvényességét illetően; a felmentések ritka típusáról van szó;

b) végső döntés a házastársak nem békés különválása esetében;

c) házasság gyökeres orvoslása;

d) a megkötött, de el nem hált házasságok alóli felmentések;

e) minden jogi kérdés, amely a szentmise megünneplésének, az áldozás kiszolgáltatásának és az oltáriszentség fenntartásának feltételére, idejére és helyére vonatkozott.

Általában minden rendkívüli felmentési kérést, valamint minden súlyos fegyelmi természetű ügyet a teljes ülés (*plena congregatio*) bíborosainak terjesztettek elő, hogy azokat vizsgálják ki és keressenek rá megoldást.²⁵⁴

Másfelől, a bíboros prefektus, a titkár és a három altitkár alkották a *kongresszusnak* hívott összejeövetelt.²⁵⁵ Ennek a különleges csoportnak az alábbi feladatai voltak:

a) előkészíteni minden olyan ügyet, amit a bíborosok a plenárián tárgyalnak;

b) ítéletet hozni és felmentéseket adni kevésbé jelentős ügyekben azon különös hatalmuknak megfelelően, amivel a pápa felruházta őket;

c) nyomon követni, hogy minden ügy megfeleljen a kongregáción belüli eljárási normáknak;

²⁵³ MARKHAM, J. J., *Curia, Roman*, in NCE, IV. 540.

²⁵⁴ *Normae Peculiares*, 87-88.

²⁵⁵ *Normae Peculiares*, 62.

d) a *plena congregatio* döntéseinek végrehajtása.^{256 257}

Nyilvánvaló tehát, hogy a kongregációk feladatai a bíborosokra hárultak, és bár a többi hivatalnok is részesült a rendes és rutin ügyekben, a bíborosok tárgyalták a jelentős és bonyolult ügyeket, és mind közül csak ők rendelkeztek a kongregációban szavazati joggal. A bíborosoknak megfontoltan testületileg kellett szavazniuk, ami azt jelentette, hogy a döntés a többség szavazatától függött. Ahhoz, hogy egy döntés érvényes legyen, legkevesebb három jelenlevő bíboros szavazata volt szükséges, kivéve, ha a pápa engedélyezte, hogy enélkül döntsenek az ügyben, vagy ha csak két bíboros tagja volt a kongregációnak.²⁵⁸

1.2.3 A kongregációk hatalmának természete

A római kongregációk a Szentszék hivatalos és folyamatos hivatalai, ezért a pápa nevében és tekintélyével látták el feladatukat. A pápa megbízott hivatalaira érvényes volt a régi mondás: „*Qui facit per alium, est perinde ac si faciat per se ipsum.*” Vagyis a nekik meghatározott ügyekben rendes hatalmuk volt.²⁵⁹ Ez már korábban is így volt.²⁶⁰ Ugyanakkor X. Pius kijelenti a konstitúciójában, hogy a kongregációk súlyos és rendkívüli ügyekben nem hozhatnak döntést anélkül, hogy előzetesen ne számolnának be a pápának.

²⁵⁶ PALAZZINI, J., *Dicasteria Romana*, in *DMC*, II. 1965. 80.

²⁵⁷ A Szentségi Kongregáció tekintetében egy bővebb listát találunk, mely a kongresszusra tartozik. vö. *Normae Peculiares*, 88-89.

²⁵⁸ CHOUPIN, L., *La constitution „Sapienti consilio” de Pie X et la réorganisation de la Curie romaine*, 311-312.

²⁵⁹ *Aki más által jár el, olyan mintha saját maga járna el.* SÄGMÜLLER, J. B., *Lehrbuch des katholischen Kirchenrechts*, I-IV. Freiburg im Breigau 1900-1904, I. 75.

²⁶⁰ *La juridiction des Congrégations est ordinaire.* STREMLER, J.-M., *Traité des peines ecclésiastiques, de l'appel et des congrégation romaines*, Paris-Veuve-Poussielgue-Rusand 1860. 510.

1.2.4 A kongregációk illetékessége

A tévedések elkerülése érdekében a különböző kongregációk között az ügyeket természetük szerint csoportosították. Mindegyik illetékessége bizonyos fajtájú ügyekre terjedt ki. A konstitúció kibocsátása előtt ugyanabban az ügyben több kongregáció is illetékes lehetett és egymással versengtek: azaz „kumulatív” illetékességgel bírtak. Mivel ezt X. Pius elfogadhatatlannak tartotta, úgy rendelkezett, hogy minden kongregációnak kizárólagos illetékessége legyen. Ha mégis kétely vagy konfliktus merült fel e tekintetben, a Konzisztoriális Kongregációhoz kellett fordulni.

Egy másik fontos változtatást is meg kell említeni. Korábban a kongregációk valódi bíróságokként is működtek: fel lehetett lebbezni hozzájuk a világ bármely területén hozott bírói döntés ellen. Az új szabályozás ezt megszüntette. A továbbiakban minden ügy, ami kánoni pert igényelt, a bíróságoknak lett fenntartva. Így a kongregációk a hatáskörükbe tartozó vitás kérdéseket, ha formaszerinti bíráskodást nem tesznek szükségessé, közigazgatási úton intézik el, különben pedig a bíróságokhoz utalják.²⁶¹

A régi jogban nem voltak ilyen élesen elkülönítve a kongregációk felhatalmazásai. Egy adott ügyben az a kongregáció lett illetékes, aki elsőként kezdte el az ügyet. Néha előfordult az is, hogy az egyik kongregáció jóváhagyta azt, amit a másik visszautasított. Ezért már XII. Ince pápa az 1692. június 4-én kelt *Ut occurratur* kezdetű apostoli konstitúciójában kifejezetten megtiltotta, hogy csalási szándékkal két különböző kongregációhoz forduljon valaki és visszavont minden kegyet vagy leiratot, amit hasonló módon értek el.²⁶²

²⁶¹ SIPOS I., *Római kongregációk*, in *Katolikus lexikon*, IV. 106.

²⁶² WERNZ, F. X., *Jus decretalium* II. Romae 1904. 654. vö. CHOUPIN, L., *Valeur des Décisions Doctrinales et Disciplinaires du Saint-Siège*, Paris 1907. 420-421.

1.2.5 A kongregációk eljárási módja

Érdekes megfigyelni a különböző eljárási módokat a kongregációkon belül.

A kisebb jelentőségű ügyek között, amelyek világosak, nem szükségeltetett előzetes megbeszélés vagy tanácskozás. Az ilyeneket a titkárság alkalmazottai vagy hivatalnokai intézték el, akik megfogalmazták az előírt formájú leíratot ²⁶³, amely akkor vált hitelessé, amikor a titkár, illetve bíboros prefektus ellenjegyezte és a kongregáció pecsétjével hitelesítette.

Emellett, bizonyos ügyeknél, anélkül is, hogy nagyon fontosak lettek volna, nehézségek merültek fel. Ezeket elküldték az ügynevezett kongresszusnak. Ez a kongresszus, mint már láttuk, rendszerint a bíboros prefektusból, a titkárból, az altitkárból és a kongregáció ügyhallgatójából állt. Hetente egy vagy két alkalommal összegyűltek. Ezeken a heti gyűléseken rendszerint nem foglalkoztak kisebb ügyekkel, hanem csak engedélyt adtak azok intézésére és azon témák előkészítésével foglalkoztak, amelyeket az általános kongregáció elé kellett terjeszteni. Ha a megbeszélés, tanácskozás alatt valamelyik ügyet súlyosnak ítélték, a teljes ülés elé utalták azt, ahol a titkár prezentálta azt.

Végül a súlyos, jelentősebb ügyeket, a bíborosok teljes gyűlésen (*plena congregatio*) tárgyalták: ezek a rendes ülései a kongregációnak, általában havonta tartották.

Azokban az esetekben, ahol a kongregáció rendes hatalmával élt, a következő záradékot alkalmazták: *Vigore facultatum* vagy egyszerűen csak *Vigore*.²⁶⁴

Ha igen jelentős ügyről volt szó, ahol pápai hozzájárulás kellett, ott a titkár vagy maga a bíboros prefektus a bíborosok javaslatát vagy döntését a pápa

²⁶³ *Quoad modum impetrandi et concedendi rescripta*. PALAZZINI, J., *Dicasteria Romana*, in *DMC*, II. 1965. 80.

²⁶⁴ CHOUPIN, L., *Valeur des Decisions Doctrinales et Disciplinaires du Saint-Siège*, 425.

jóváhagyására terjesztette elő. Ilyenkor a következő záradékot fűzték a leirathoz:

Ex audientia SSmi, etc... vagy *Facto verbo cum SSmo*.²⁶⁵

A *Facto verbo cum SSmo* záradékot leginkább akkor alkalmazták, amikor egy olyan kegy vagy rendelet megadásáról volt szó, amelyben a kongregáció egyáltalán nem illetékes vagy kétséges az illetékessége. A pápa jóváhagyása ilyen esetekben minden kételyt eloszlatott a kongregáció illetékességét tekintve. De ha olyan felmentésről volt szó, ami kifejezetten a pápának van fenntartva, például a megkötött, de el nem hált házasság felbontása, akkor a kongregáció tárgyalta azt, és döntésre saját javaslatukkal a pápa elé terjesztették az ügyet. Ez esetben a következő záradékot alkalmazták: *Consulatur Sanctissimus* vagy *Consulendum SSmo pro dispensatione in casu*.²⁶⁶

Végül a pápa *in forma communi* vagy *in forma specifica* adta jóváhagyását. A jóváhagyás típusairól később még beszélünk.

A római kúria dikasztériumaihoz a következő nyelveken lehet folyamodni: latin, olasz, francia és spanyol.²⁶⁷

1.2.6 A különböző ügyek jogi értéke²⁶⁸

Ahogy láthattuk, egy ügyet lebonyolíthatott a bíboros prefektus, a kongresszus vagy a teljes ülésre összegyűlt bíborosok. De milyen jogi kötelező erővel rendelkeztek ezek? A kongregáció tevékenységének minősültek-e vagy sem?

²⁶⁵ NAZ, R., *Congrégations Romaines*, in DDC, IV. 223.

²⁶⁶ CHOUPIN, L., *La constitution „Sapienti consilio” de Pie X et la réorganisation de la Curie romaine*, 313.

²⁶⁷ PALAZZINI, J., *Dicasteria Romana*, in DMC, II. 1965. 80.

²⁶⁸ Ennél a résznél leginkább a következő művekre támaszkodunk: CHOUPIN, L., *Valeur des Decisions Doctrinales et Disciplinaires du Saint-Siège*, 420-429. ID., *La constitution „Sapienti consilio” de Pie X et la réorganisation de la Curie romaine*, in *Études* 117 (1908) 308-320.

Lega bíboros különbséget tesz a titkársági alkalmazottak, a kongresszus és a bíborosok teljes kongregációja által intézett ügyek között. Ezt követően kijelenti, hogy történjen a kongresszuson vagy azon kívül, minden ügy a kongregációhoz tartozik, annak tekintélyével történik.²⁶⁹ Ezt a nézőpontot a kánonjogászok többsége elfogadta.

Nézzük meg ezt gyakorlati példákon keresztül:

Egy kedvezményt vagy kegyet kérnek a kongregációtól. Egy belső hivatalnok végzi el az ügyet, akinek van hatásköre, és kiadja a titkár vagy bíboros prefektus által hitelesített leiratot. Ez a kongregáció cselekménye, egy általa megadott kegy.

Ha egy bonyolultabb esetet terjesztenek a kongregációhoz, ami világos, a megoldás nem kétséges és nem súlyos ügyről van szó, ezt a kongresszus intézi. Természetesen ez is a kongregáció válasza.

Végül, ha egy súlyos, jelentősebb ügyben a kongregáció bíborosainak teljes ülése hoz döntést, az nyilván szintén a kongregáció intézkedése.

Mindhárom esetben más és más módon, de ugyanaz az intézmény tevékenykedik. Mégis ezeknek az ügyeknek nem lehet ugyanaz az értékük. Ha például a pápa egy bullát, brévét, enciklikát ad ki, illetve egy szerző műveit jóváhagyja: mindkettő a pápa tette, de mégsem ugyanolyan értékűek, mert a pápa különböző módon jár el. Hasonló a helyzet a kongregációk helyzetében is.²⁷⁰

Ahhoz, hogy a kongregációk döntéseinek jogi értékét megvizsgáljuk szükséges néhány elvet rögzítenünk:

1. A tévedhetetlenség kérdése soha nem tevődik fel egy kongregáció tevékenységében

2. A kongregációnak rendes hatalma van bizonyos ügyek elintézésére

²⁶⁹ *Sed tum in congressu, tum extra congressum, omnia resolventur et definiuntur nomine et auctoritate congregationis seu cardinalium eidem addictorum; quare omnia acta, quae continent negotii definitionem, adscribuntur auctoritati congregationis..., non simplicis congressus, aut cardinalis praefecti.* LEGA, M., *Praelectiones in textum iuris canonici De Judiciis Ecclesiasticis*, II. n. 96, 100.

²⁷⁰ CHOUPIN, L., *La constitution „Sapienti consilio” de Pie X et la réorganisation de la Curie romaine*, 316.

3. A válaszok, engedélyek, kedvezmények, határozatok, döntések, amelyeket a bíboros prefektus vagy a kongresszus ad, adminisztratív úton történnek. A hiteles leirat annak ad hatalmat, aki azt kérte, és meg kell tartani a leirat tartalmát a privilégium vagy kegy értelmezésénél.

4. Mindig lehet felfolyamodni a bíborosok teljes üléséhez a kongresszus határozata ellen. Ez a felfolyamodás peren kívüli, mivel a kongresszus minden ügyét adminisztratív úton intézi.

5. A tulajdonképpeni határozatokat a kongregáció bíborosainak teljes ülése adja. Ezek a döntések azok, amelyeket a szerzők idéznek vagy idézhetnek.²⁷¹

1.2.7 A Szent Rítuskongregáció a Sapienti Consilio apostoli konstitúció szerint

X. Pius pápa az V. Sixtus óta fennálló kongregáció illetékességi körét csak kis mértékben módosította. Hatásköre a hatalom természete szerint, a résztvevő személyek, az alárendelt terület és a tárgyalt ügyek mentén volt lehatárolva.

A konstitúció négy pontban írt a kongregációról, ebből három az illetékességi köréről szólt, míg az utolsó felsorolta a hozzá rendelt bizottságokat.

A Rítuskongregáció illetékességi területének megismeréséhez szükséges, hogy megvizsgáljuk, milyen kapcsolatban volt más intézményekkel, melyek valamilyen módon lehatárolták mozgásterét.

1.2.7.1 A Szent Officium Kongregációja

A Szent Officium Kongregációját minden más intézménnyel szemben kizárólagosság illette meg a hitet és erkölcsöt érintő kérdésekben.²⁷² A liturgiában

²⁷¹ CHOUPIN, L., *La constitution „Sapienti consilio” de Pie X et la réorganisation de la Curie romaine*, 317.

a hitigazságokat a szertartási szövegeken keresztül fejezik ki. Amennyiben a liturgikus könyvek előkészítése és kiadása érintik az Egyház hitigazságait, ezek vizsgálata kizárólagos módon a Szent Officium Kongregációjához tartozott. A *Normae Peculiares* tisztázta a Rítuskongregáció illetékességét a liturgikus könyvek tekintetében, megemlítve a Szent Officium abszolút illetékességét tanbeli kérdésekben.²⁷³

A liturgia és a hit kapcsolata a *Lex supplicandi statuat legem credendi*²⁷⁴ teológiai alapelvvel magyarázható. Ezt századokon keresztül jelmondatként ismételték, utalva arra, hogy a liturgikus szövegekben megtalálhatóak a hitigazságok. XII. Pius pápa rámutat ennek helyes értelmezésére:

„Száükségesnek látjuk, Tisztelendő Testvérek, hogy rámutassunk e helyen olyasmire, ami bizonyára előttem sem ismeretlen: tudniillik azoknak tévedésére, akik azt állítják, hogy a szent Liturgia mintegy kísérleti bizonyítéka a dogmáknak: oly értelemben, hogy ha valamilyen tanítás liturgikus téren a vallásosság és megszentelődés gyümölcseit termi, akkor az Egyház jóváhagyhatja, ha pedig ilyen gyümölcsöket nem terem, akkor elítélheti. Ezért szokták mondogatni: „Amit imádkozunk, azt kell hinnünk.” (*Lex orandi, lex credendi.*)

A valóság ezzel szemben az, hogy az Egyház ezt nem tanítja és nem írja elő. Az az istentisztelet, amelyet az Egyház a Mindenhatónak bemutat, miként Szent Ágoston tömören és szépen hangoztatja, a katolikus hit szünet nélkül való megvallása, a remény és a szeretet gyakorlása „Hittel, reménnyel és szeretettel kell tisztelnünk az Istent” – mondja. A szent Liturgia keretében megvalljuk katolikus hitünket nemcsak az ünnepek megünnélésével, nemcsak a szentmiseáldozattal és a szentségekkel, hanem a Credo elmondásával vagy elénekelésével is

²⁷² *Sapienti consilio*, 9.

²⁷³ *Normae Peculiares*, 99.

²⁷⁴ Ezt az alapelvet sokáig Szent Celesztin pápának (422-432) tulajdonították, de tévesen. A közmondásszerű kijelentés megfogalmazója a pápai kancellária vezetője Aquitániai Prosper volt, aki Szent Ágoston tanításából emelte ki ezt az elvet, hiszen ezek a szavak megtalálhatók a „*De gratia et libero arbitrio*” VIII. fejezetében is. Ezt a művet valaki Szent Celesztin pápa Gallia püspökeihez intézett leveléhez csatolta (vö. *DS* 237). Az 500-as évek körül már úgy ismerték, mint az Apostoli Szentszék hiteles tanítását. Általános elismertsége akkor kezdődött, amikor 500 körül Dionysius Exiguus beleszótta ezeket jogszabály gyűjteményébe. DOLHAI L., *Lex orandi, lex credendi*, in *Teológia* 33 (1999) 98.

(hiszen ez a legkiválóbb záloga keresztény hitűnknek), megvalljuk azután hitűnket az apostoli levelek és a többi, a Szentlélektől sugalmazott szentírási szöveg olvasásával. Az egész Liturgia tehát nem más, mint a katolikus hit foglalatja, amennyiben az Egyház hitének külső megnyilatkozása.

Éppen ez okból, valahányszor arról volt szó, hogy valamely Istentől kinyilatkoztatott hittételt ünnepélyesen ki kellett mondani, a pápák és a zsinatok az úgynevezett „teológiai források” között nem egyszer liturgikus éneket is felhoztak, mint példának okáért halhatatlan emlékü elődünk, IX. Pius tette Szűz Mária szeplőtelen fogantatásának hittételle nyilvánításakor. Ugyanígy, valahányszor valami vitatott tan helyességéről folyt a szó, az Egyház és a szentatyák nem mulasztották el, hogy a régi hagyományon alapuló szertartásokat is meg ne vizsgálják és azok alapján eligazítást ne keressenek. Innen származott ez az ismert és tiszteletreméltó elv: „Az imádság szabálya bizonyítja a hit szabályát.” (Legem credendi lex statuat supplicandi.)

A szent Liturgia tehát önmagában véve nem határozza meg és nem tartalmazza kizárólagosan a katolikus hitet, csupán arról van szó, hogy jelentős érveket és bizonyságokat nyújthat a keresztény hit-tartalom megismerésére, mivel az Egyház által előadott igazságok állandó nyílt megvallását jelenti. Ha tehát meg akarjuk különböztetni és meg akarjuk határozni a katolikus hit-tartalom és a szent Liturgia viszonyát, helyesen és joggal azt mondhatjuk: „A hit szabálya állapítja meg az imádság szabályát.” Ugyanezt lehet mondani a másik két teológiai erénnyel kapcsolatosan: „A hitben, reményben és szeretetben imádkozunk mindig, állandó vágyakozással.”²⁷⁵

Ilyen értelemben világossá válik, hogy hit dolgaiban a Szent Officium Kongregáció miért élvezett elsőbbséget a többiekkel szemben. Ez különlegesen igaz a szentmise és a szentségek lényegét érintő kérdésekre. Így például a miséző papok szentségi böjtjét illetően a Szent Officium volt illetékes a 17-es törvénykönyv szerint.²⁷⁶ Ez a Szentségi Kongregáció számára is korlátozás, hiszen a hét szentséget érintő kérdésekben rendszerint ez utóbbi volt az illetékes.

²⁷⁵ PIUS XII, ep. encycl. *Mediator Dei et hominum*, 540-541.

²⁷⁶ Can. 247. 5. § *Ipsa una competens est circa ea omnia quae ieiunium eucharisticum pro sacerdotibus Missam celebrantibus respiciunt.*

A gyakorlatban ezen a területen soha nem merült fel nehézség. A Rítuskongregáció nem volt illetékes, ha a kérdések kihatással voltak a szentmise és a szentségek érvényességének lényegére, és hitbeli kérdéseket sem dönthetett el. Széleskörű hatalma volt, hogy kijavítsa a visszaéléseket a liturgia gyakorlásában, de nem volt illetékesség eldönteni olyan kétségeket, amelyek a szertartások babonás vagy hitbeli tévedéseivel kapcsolatosak.

1.2.7.2 A Keleti Egyház Kongregációja²⁷⁷

A *Sapienti Consilio* apostoli konstitúció szerint a Rítuskongregáció illetékességének tárgya „a Latin Egyház szent szertartásait és ceremóniáit közlőről érintő összes dolgok”.

A *latin egyház* Isten népének az a része, mely a római pápának mint a Nyugat pátriárkájának²⁷⁸ is alá van rendelve.²⁷⁹ Ez tulajdonképpen egy megkülönböztetés a Keleti Egyházaktól. A Rítuskongregáció illetékessége kiterjedt a liturgiára a teljes Latin Egyházban, de csak arra. Ezt a behatárolást a kúriareform előtt nem találjuk meg, ennek ellenére nem beszélhetünk teljesen új szabályozásról, inkább egy bevett gyakorlat írásba foglalásáról. Ha megnézzük, már a 17. és 18. századokban létesítettek olyan kongregációkat, melyek foglalkoztak a keleti egyházak liturgiájával, így például a *Congregatio super correctione Euchologii Graecorum* (1636-1645) és a *Congregatio super correctione librorum Ecclesiae*

²⁷⁷ A Keleti Egyház Kongregációját 1862. január 6-án IX. Pius pápa hozta létre a Hitterjesztési Kongregáció keretében. Önállóságát 1917. május 1-én nyerte el, XV. Benedek *Dei Providentis* kezdetű motu propriója által [AAS 9 (1917) 529-531]. A történetéhez lásd Dziob, M. W., *The Sacred Congregation for the Oriental Church*, Washington 1945. DEL RE, N., *La Curia Romana. Lineamenti storico – giuridici*, 102-112, 399-400, 425-428. DELGADO, G., *La Curia Romana*, Pamplona 1973. 163-180. *La Sacra Congregazione per le Chiese Orientali nel Cinquantesimo della fondazione (1917-1967)*, Roma 1969. 1-103. BROGI, M., *La Congregazione per le Chiese Orientali*, in BONNET, P. A. – GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”*, 239-267.

²⁷⁸ Erről a titulusról XVI. Benedek pápa lemondott.

²⁷⁹ ERDŐ P., *Egyházjog*, 83.

Orientalis (1717).²⁸⁰ A 19. században IX. Pius elrendelte, hogy a keleti liturgikus könyvek megvizsgálását a Hitterjesztési Kongregáción belül az a részleg végezze, amely illetékes a keleti szertartások ügyeiben.²⁸¹ Mindezekből világosan kiderül, hogy a Rítuskongregáció illetékessége már a *Sapienti Consilio* apostoli konstitúció előtt is csak a latin egyházra korlátozódott.

A fentiek alapján kijelenthetjük, hogy keleti katolikusok felett a Keleti Egyház Kongregációja ugyanolyan illetékességgel rendelkezett, mint a Rítuskongregáció. Sőt, alapos vizsgálat után azt is megállapíthatjuk, hogy míg a Rítuskongregáció joghatósága csak a szent szertartásokat és ceremóniákat közletről érintő ügyekre terjedt ki, addig a Keleti Egyház Kongregációja ennél jóval kiterjedtebb illetékességet birtokolt.

1938-ban a Keleti Egyház Kongregációjának illetékességét XI. Pius még jobban kiterjesztette.²⁸² Meghatározta bizonyos földrajzi területeket, ahol a kongregációnak teljes és kizárólagos hatásköre lett. Ezekben az országokban még a latin katolikusok ügyeiben is illetékessé vált néhány olyan kivételtől eltekintve, melyeket a 17-es törvénykönyv említ.²⁸³ Így például nem értelmezhetette a latin rítusokra vonatkozó általános normákat, nem adhat felmentéseket, nem engedélyezhet szertartásokra és ceremóniákra vonatkozó jelvényeket és tiszteletbeli kiváltságokat, mert ez a Rítuskongregáció hatásköre maradt.²⁸⁴

Egy utolsó észrevételként meg kell említenünk a szenttéavatási eljárásokat. Ezekben a Rítuskongregációnak kizárólagos illetékessége maradt, még a keleti egyházak tagjai tekintetében és a Keleti Kongregációnak kizárólagosan alárendelt területeken is. Ez kiderül a 17-es Kódex 253. kánonjának 3. §-ban használt

²⁸⁰ BENEDICTUS XIV, litt. *Ex quo*, 1. III. 1756, in *Magnum Bullarium Romanum* 19 (1756) 192-211.

²⁸¹ DZIOB, M. W., *The Sacred Congregation for the Oriental Church*, (Catholic University of America, Canon Law Studies No. 214) Washington D. C., 1945. 55-56.

²⁸² PIUS XI, m. p., *Sancta Dei Ecclesiae*, 25. III. 1938, in *AAS* 30 (1988) 154-159.

²⁸³ PIUS XI, m. p., *Sancta Dei Ecclesiae*, 157.

²⁸⁴ vö. can. 253. 2. §

„quoquo modo” kifejezésből. Ugyanakkor abból is nyilvánvalóvá válik, hogy a Keleti Kongregáció bírói úton nem dönthetett.²⁸⁵ Mivel a szenttéavatási ügyek sajátos bírósági eljárások, az előbb említett intézmény illetéktelen volt ezekben a kérdésekben.²⁸⁶

1.2.7.3 A Szentségek Fegyelme Kongregációja

A *Sapienti Consilio* konstitúció a Szentségi Kongregáció illetékességi köréhez rendelte a hét szentséggel kapcsolatos kérdéseket, kivéve azokat, melyek a Szent Officiumhoz vagy a Szent Rítuskongregációhoz tartoztak:

*Ennek a szent kongregációnak a dolga minden törvényhozás a hét szentség fegyelmeivel kapcsolatban, sértetlenül fenntartva a Szent Officium Kongregációjának a jogát, amelyeket korábban megállapítottunk, és a Szent Rítuskongregáció jogát a szertartások és ceremóniák tárgyában, melyeket a szentségek létesítésénél, kiszolgáltatásánál és vételénél be kell tartani.*²⁸⁷

Ide tartoztak az el nem hált házasságok, a házassági akadályok, a nagyobb rendek kötelességei és a szent rend érvényessége. Mindezek a liturgiához csupán közvetve kapcsolódtak, így nem érintették közeli szertartásokat és ceremóniákat, amelyek a Rítuskongregációhoz tartoztak.

Ha megnézzük, hogy a Szentségi Kongregációnak milyen felhatalmazásai voltak, tisztább képet kapunk tevékenységi köréről. Így például ez az intézmény adott engedélyt vak vagy látását elveszített papoknak mise bemutatására, másfelől viszont az ilyen pap számára az ünneplés módját, lefolyását a Rítuskongregáció

²⁸⁵ vö. can. 257. 3. §

²⁸⁶ DZIOB, M. W., *The Sacred Congregation for the Oriental Church*, 120-123.

²⁸⁷ *Sapienti Consilio*, 10.

szabályozta. A *Normae Peculiares* tartalmazott egy felsorolást azokról az ügyekről, melyek a szentségek fegyelméhez tartoztak.²⁸⁸

Ezek alapján elmondható, hogy a Szentségi Kongregáció széleskörű illetékességet élvezett a szentmise és a szentségek tekintetében, de ez nem terjedt ki magukra a szertartásokra vagy ceremóniákra, melyek a Rítuskongregáció joghatóságába tartoztak.

1.2.7.4 A Zsinati Kongregáció

A Zsinati Kongregáció illetékességgel rendelkezett olyan liturgikus ügyekben, melyek korábban a Szent Rítuskongregációhoz tartoztak, ezek azonban nem érintették közvetlenül és közlőül a szent liturgiát. Ilyenek voltak például a misepénzekkel kapcsolatos kérdések.

X. Pius újítása, hogy a tiszteletbeli elsőbbségi (*precedencia*²⁸⁹) vitákat a Zsinati Kongregációhoz rendelte, mivel azok – megítélése szerint – nem tartoznak közelebből a szent szertartásokhoz vagy rítusokhoz. Elsőbbségi ügyekben akár bírói úton döntenek el a kérdést, akár adminisztratív úton, a Rítuskongregáció nem volt illetékes.

A *Normae Peculiares* a Zsinati Kongregációhoz rendelt számos olyan liturgikus kérdéskört, melyek távolról érintik a szent rítusokat: ilyenek voltak a köznapi misekötelezettségek alóli felmentések, az imaórák liturgiájával

²⁸⁸ *Normae Peculiares*, 86-87. (lásd 124. oldal)

²⁸⁹ *Precedencia* - (lat. *praecedo* – megelőz) a CIC 1917 az Egyházban meghonosodott szokás alapján a következő precedenciát határozta meg: 1. akinek mások fölött hatalma van, azokat ő a rangsorban is megelőzi; 2. az egyházi hierarchiában elfoglalt magasabb hely elsőbbséget biztosít; 3. azonos rendfokozat esetén a szentelési idő, ill. az életkor ad precedenciát; 4. távollévő személy képviselőjét ugyanaz a hely illeti meg, mint a képviseltet. VAN HOVE, A., *Precedence in The Catholic Encyclopedia* XII. New York 1911. 371. A kánoni elsőbbségről részletesen lásd: SCHREIBER, P. F., *Canonical Precedence* (Catholic University of America, Canon Law Studies No. 408) Washington D. C. 1961.

kapcsolatos engedélyek, épület felszentelése előtti szentségi böjt alóli felmentések.²⁹⁰

1.2.7.5 A Szerzetesi Kongregáció

A Szerzetesi Kongregációnak nem volt konkrét hatásköre a Rítuskongregációhoz tartozó ügyekben, mégis bizonyos fokú illetékességet élvezett, ha az ilyen esetek szerzeteseket érintettek. Különleges felmentéseket adhatott az általános jog alól²⁹¹, kivéve a miséző papok szentségi böjtjét.²⁹²

1.2.7.6 A Hitterjesztési Kongregáció

A Hitterjesztési Kongregáció jogkörrel rendelkezett a missziók felett, valamint azokon a területeken, melyek „missziós területeknek” lettek nyilvánítva. Az ilyen régiókban illetékességgel rendelkező szent rítusokat és ceremóniákat érintő kérdésekben, kivéve, ha hittel, házassági ügyekkel vagy szent rítusok fegyelmével kapcsolatosak.²⁹³ McMannus úgy véli, a kongregáció nem rendelkezett a Rítuskongregációhoz teljes mértékben hasonló illetékességgel a kijelölt területeken. Szerinte a 17-es Törvénykönyv 253. kánonja azt sugallja, hogy a Hitterjesztési Kongregáció illetékessége csak a második paragrafusban foglaltakra vonatkozik²⁹⁴, vagyis *örködik, hogy a szent szertartásokat és ceremóniákat szorgosan betartsák a szentmise végzésében, a szentségek kiszolgáltatásában, a zsolozsma*

²⁹⁰ *Normae Peculiares*, 93-94.

²⁹¹ *Sapienti Consilio*, 12.

²⁹² vö. can. 251. 3 §

²⁹³ *Sapienti Consilio*, 12

²⁹⁴ McMANNUS, F. R., *The Congregation of Sacred Rites*, 100.

*elmondásában, végül mindabban, ami a Latin Egyház istentiszteletét érinti. Megfelelő felmentéseket adhat; jelvényeket és tiszteletbeli kiváltságokat engedélyezhet, mind személyeseket és ideigleneseket mind helyeket és örökökévalókat, melyek a szent szertartásokra és ceremóniákra vonatkoznak, vigyázva, nehogy visszaélések csússzanak be azokba.*²⁹⁵

A Zsinati Kongregáció a kétségek eloszlatása érdekében kijelentette, hogy azokban a jogkörökben, melyeket a *Sapienti Consilio* apostoli konstitúció a Rítuskongregációnak rendelt, az továbbra is hozzá tartozik.²⁹⁶

1.2.7.7 Ceremoniális Kongregáció

A Ceremoniális Kongregáció és a Rítuskongregáció történeti kapcsolatáról már korábban szoltunk. Hatáskörük szempontjából elmondható, hogy a Ceremoniális Kongregáció teljesen különböző illetékességgel rendelkezett, a neki alárendelt személyek alapján. A szent rítusok és szertartások a Rítuskongregációhoz tartoztak általában, kivéve az egyes liturgikus szertartások tekintetében, ha azokat a pápai kápolnában vagy azon kívül végezték a bíborosok. Ilyen esetekben korlátozva volt a Rítuskongregáció.²⁹⁷

1.2.7.8 A Szent Rítuskongregáció illetékessége

Az előzőekben megvizsgáltuk a Rítuskongregáció kapcsolatát más intézményekkel. Most azt nézzük meg, hogy melyek azok a kérdéskörök, melyek kizárólagosan hozzá tartoztak.

²⁹⁵ can. 253. 2. §

²⁹⁶ SC CONSIST, *Dubia de competentia*, 7. I. 1909, in *AAS* 1(1909) 149-151.

²⁹⁷ MONIN, A., *De Curia Romana*, 299.

1. A *Sapienti Consilio* konstitúció szerint a *Szent Rítusok kongregációjának joga felülvizsgálni és eldönteni a Latin Egyház szent szertartásait és ceremóniáit közletről érintő összes dolgokat, de nem azokat, melyek távolabbról vonatkoznak a szent szertartásokra, mint amilyen az elsőbbség joga és más hasonló, melyet vagy bírói, vagy fegyelmi úton tárgyalnak le.*²⁹⁸

Az első pontban tehát a konstitúció leírja a kongregáció hatalmának természetét: „*ius videndi et statuendi*”.

Mielőtt részleteznénk a Szent Rítuskongregáció helyzetét, érdemes megvizsgálni a „*szent rítusok és szertartások*” értelmét. Egyesek élesen elkülönítik egymástól a kettőt: a rítusok alatt a liturgia szavait és szövegeit, a ceremóniák alatt a különböző gesztusokat, tevékenységeket és magatartásokat értik.²⁹⁹ Sokkal egyszerűbb, ha elfogadjuk a szertartások általános jelentését mint külső cselekedetek, és a szent rítusokat, ami összeköti a kettőt: a szavakat és a tetteket. Így a szent rítus a tulajdonképpen szertartások komplexuma és rendje, az istentisztelet teljes funkciója.³⁰⁰ Ez megegyezik az egyházjog szóhasználatával, mely a „*szent rítusok és szertartások*” mondatot tág értelemben használja és általában magával a liturgiával azonosítja. Ezek a szent rítusok és szertartások felölelik az istentisztelet külső és belső cselekedeteit, melyet az egyház Istennek ajánl, kijelölt szolgálattevők által és a hívők részvételével.³⁰¹ Ilyen értelemben beszél XII. Pius „az egyház törvényes rítusairól” és magáról a szent liturgiáról is.³⁰²

A *sacros ritus et caeremonias* kifejezés használata a szent liturgiával azonos jelentésű, vagyis Isten tisztelete az egyháza által. Míg a „ceremóniák” az istentisztelet külső és járulékos tette, addig a „szent rítusok” kifejezés felöleli a szolgáltatások és feladatok egész rendjét, melyek a liturgiát képezik.

²⁹⁸ *Sapienti Consilio*, 13.

²⁹⁹ MONIN, A., *De Curia Romana*, 300.

³⁰⁰ MENGHINI, G. B. M., *Elementa Iuris Liturgici seu prologomena in sacram liturgiam*, 27.

³⁰¹ OPPENHEIM, PH., *Institutiones Systematico Historicae in sacram Liturgiam*, I-VI, Turin 1945. VI, 40-42

³⁰² PIUS XII, ep. encycl. *Mediator Dei et hominum*, 543.

Az utolsó korlátozás, amelyet ebből a rendelkezésből kiemelhetünk a „*proxime*” szó használatából származik. A kongregáció gyakorolja a hatalmat a szent szertartások és ceremóniák felett, de csak azoknál, amelyek „közelebbről” hozzá tartoznak. Ezzel ellentétben áll (és kizárja a kongregáció illetékességét) minden, ami, csak nagyvonalakban, utal a szent szertartásokra. Ez azt jelenti, hogy a továbbiakban a liturgiával kapcsolatos ügyekkel más kongregációk foglalkoznak, elsősorban az újonnan alapított Szentségek Fegyelmi Kongregációja. A rendelkezés végén példát is találunk arra, hogy mi tartozik a szent szertartásokhoz csak távolabban: az elsőbbség joga és az ilyen jellegű ügyek. Ezekben az esetekben, akár bírói úton döntenek el a kérdést, akár adminisztratív úton, ez a kongregáció nem illetékes.

Korábban az elsőbbségi joggal kapcsolatos ügyek a Rítuskongregációhoz tartoztak, a továbbiakban azonban az elsőbbségi kérdések nem hozzá, hanem a Zsinati Kongregációhoz, a Ceremoniális Kongregációhoz és a Szerzetesek Kongregációjához kerültek át, illetve ha bírói úton kellett eldönteni akkor a Római Rotához.

Hogy mi tartozott szoros értelemben („*proxime*”) a liturgiához, azt a következő példákkal mutatjuk be:

A liturgikus böjtök és virrasztások szertartása a kongregáció illetékességéhez tartozott, de a böjtölés joga nem. A kongregáció határozta meg a szentelményeknél használatos áldási formákat, annak ellenére ugyanahhoz a szentelményhez nem köthetett felmentéseket. A templomok és oltárok témájában csak az tartozott a Rítuskongregáció illetékességéhez, ami a szentelést vagy áldást érintette.³⁰³

Összefoglalásként elmondhatjuk, hogy a Rítuskongregáció illetékességet élvezett afelett, ami valamilyen módon érintette az istentisztelet végrehajtását a Latin Egyházban. Ez a kompetencia azonban sok más tényezőtől is függött.³⁰⁴

³⁰³ MCMANNUS, F. R., *The Congregation of Sacred Rites*, 80.

³⁰⁴ MARTIN, V., *Les Congrégation Romaines*, 154.

2. *Az ő dolga következőleg különösen őrködni, hogy a szent szertartásokat és ceremóniákat szorgosan betartsák a szentmise végzésében, a szentségek kiszolgáltatásában, a zsolozsma elmondásában, végül mindabban, ami a Latin Egyház istentiszteletét érinti; megfelelő felmentéseket adhat; jelvényeket és tiszteletbeli kiváltságokat engedélyezhet, mind személyeseket és ideigleneseket mind helyieket és örökkévalókat, melyek a szent szertartásokra és ceremóniákra vonatkoznak, vigyázva, nehogy visszaélések csússzanak be azokba.*³⁰⁵

A konstitúció második pontja, amely a Rítuskongregációra vonatkozik az illetékesség három speciális területét hozta. Ezeket az első pont kiegészítésének tekinthetjük.

A szóban forgó dikasztériumnak kötelessége volt, hogy őrködjön a szentmisénél, a szentségek kiszolgáltatásánál, a zsolozsmánál és az istentiszteleteknél az előírt szertartások megtartása felett. Ugyanakkor mindezek a feladatok csak a Latin Egyház vonatkozásában illették.³⁰⁶ Mindez összhangban volt a XII. Pius által 1947-ben megfogalmazott nyilatkozattal:

„A liturgikus kérdésekben őt megillető jogával élt az Egyház akkor is, amikor meg kellett védelmezni az istentisztelet szentségét bizonyos visszaélésekkel szemben, amelyeket némely magánemberek és hitközségek merészen és okatlanul hoztak szokásba. Így, amikor a XVI. században különösen elharapóztak az ilyen szokások, és a magánemberek kezdeményezései már a hit és jámborság érintetlenségét veszélyeztették, nagy mértékben elősegítvén ezzel az eretnenségek fejlődését és tápanyagot szolgáltatván tévtanaik terjesztéséhez – akkor, boldog emlékü elődünk, V. Sixtus pápa, 1588-ban egyházi kongregációt állított fel a szertartások védelmére, hogy megóvja mindazt, ami a szertartásokban helyes, és kiküszöbölje

³⁰⁵ *Sapienti Conilio*, 13.

³⁰⁶ CHOUPIN, L., *La constitution „Sapienti consilio” de Pie X et la réorganisation de la Curie romaine*, 650.

*mindazt, ami káros. Ma is még ennek az egyházi szervnek feladata rendeleteket hozni vagy változtatásokat tenni a szent Liturgiát érintő kérdésekben.*³⁰⁷

Feladatai közé tartozott, hogy megfelelő felmentéseket adjon, engedélyezze a jelvényeket, a szent szertartások és rítusokkal kapcsolatos tiszteletbeli kiváltságokat. Mindezeket a Rítuskongregáció illetékességének fényében kell értelmezni, vagyis a felmentések, kiváltságok a szent szertartásokat és ceremóniákat *közvetlenül* érintő ügyek hatáskörébe kellett essenek.

Általában nem merültek fel nehézségek az ilyen fajta jelvényekkel és kiváltságokkal kapcsolatban. A helyi és örökös privilégiumok templomokhoz vagy helyekhez kötődtek. Így például a *basilica minor* címet templomnak adták, patrónust egy csoport vagy egy hely számára jelöltek ki. A személyesek és ideiglenesek személyeknek adták, például a pontificalia használatának engedélyezése vagy fenntartott áldások végrehajtása.³⁰⁸

Mindemellett a kongregáció ügyelt arra, nehogy visszaélések csússzanak be az ilyen kegyek megadásába.

3. *Végül ez a szerv volt illetékes mindabban, ami a Szentek boldoggá- vagy szenttéavatását, vagy a szent ereklyéket bármiképp is illették.*³⁰⁹

A harmadik pont kétszeres illetékességet adott a Rítuskongregációnak a boldoggá és szentté avatási ügyekben és az ereklyék felett. Ez tág fogalmakkal volt kifejezve, ami azt jelentette, hogy minden, ami valamilyen módon érintette a két kérdéskört a kongregáció illetékességi körébe tartozott. A szentté és boldoggá avatási eljárások nagy jelentőségű ügyeknek minősültek, s mint ilyenek az Apostoli Szentszéknek voltak fenntartva. A római pápa teljesen kizárta ezeket a

³⁰⁷ PIUS XII, ep. encycl. *Mediator Dei et hominum*, 30. XI. 1947, in *AAS* 39 (1947) 521-595, 560.

³⁰⁸ MONIN, A., *De Curia Romana*, 302.

³⁰⁹ *Sapienti Conilio*, 14.

Római Rota illetékességéből, annak ellenére, hogy bírói jellegű tevékenységről volt szó.³¹⁰

Ennek a pontnak a második része illetékességet ad a kongregációnak a szent ereklyéket illetően. A Rítuskongregáció részben örökölte az illetékességét a Búcsúk és Szent Ereklyék Kongregációjától, amellyel 1904 és 1908 között egyesítették.

Amint már korábban említettem a Búcsúk és Ereklyék Kongregációját IX. Kelemen alapította 1669-ben. Ennek a kongregációnak volt joga, hogy megvizsgálja és elrendezze a szent ereklyéket, azért, hogy az azokkal kapcsolatos visszaéléseket kiküszöbölhesse. Felhatalmazták, hogy vitákat és kételyeket döntsön el az ereklyéket illetően, kivéve a dogmatikai kérdéseket (amely a Szent Officium hatásköre), a súlyosabb és nehezebb ügyeket (a pápának kellett küldeni) és az olyan ügyeket, amelyek bírósági tárgyalást igényelnek (azokat rendes bírónak kell küldeni).³¹¹ Egy későbbi periódusban XIII. Leó kiterjesztette a kongregáció hatalmát. Ennek következtében ez lett illetékes, hogy értelmezzen minden leiratot, ami az ereklyékkal kapcsolatos, és dönthetett a kevésbé jelentős kérdésekben a teljes kongregáció hiányában is. Mindez a hatalom, ami korábban a Búcsúk és Szent Ereklyék Kongregációjához tartozott, a *Sapientis Consilio* konstitúció következtében a Rítuskongregációhoz hatáskörébe ment át.

Ő foglalkozott minden olyan kérdéssel, ami a szentek ereklyéinek hitelesítésével kapcsolatos, így például azokkal a testekkel, amelyeket a római katakombákból exhumáltak, illetve a hozzájuk fűződő tisztelettel. Közvetlenül a kongregáció feladata az ereklyékkal kapcsolatban a sírhelyek ájtatosságainak szabályozása. Meg kell azonban jegyezni, hogy a Rítuskongregációnak nem tisztsége, hogy ereklyéket kiosszon. Ez a tisztség a bíboros vikáriusé.³¹²

³¹⁰ SCHMALZGRÜBER, F. *Ius Ecclesiasticum Universum*, Lib. III. tit 45. n. 3.

³¹¹ CLEMENS IX, const. ap. *In ipsius Pontificatus*, 6. VII. 1669.

³¹² CHOUPIN, L., *La constitution „Sapientis consilio” de Pie X et la réorganisation de la Curie romaine*, 650.

4. *A kongregációhoz tartozik a liturgikus bizottság, a történeti-liturgikus bizottság és a szent zene bizottsága.*³¹³

Az utolsó pont már nem illetékességről szól, hanem a kongregációhoz csatolt három bizottságot sorolja fel. Ezek: a liturgikus bizottság, a történeti-liturgikus bizottság és a szent zene bizottsága.

A *Normae Peculiares* a következő felhatalmazásokat helyezi a Rítuskongregáció illetékességi körébe:

a) őrködik minden fajta liturgikus könyv felett (minden tekintetben), amelyek a latin egyházhoz tartoznak, ellenőrzi, javítja vagy elveti azokat, fenntartva a Szent Officium illetékességét azokban az ügyekben, amelyek a hittal vagy dogmákkal kapcsolatos;

b) megvizsgálja és jóváhagyja az új zsolozsmáskönyveket és naptárakat;

c) megítéli és eldönti a szertartásokat illető kétehelyeket;

*d) engedélyeket, kegyelmeket, felhatalmazásokat ad, amelyek szükségesnek tűnnek ezen a területen, a régi katalógusnak megfelelően, de az új fegyelmi normák figyelembevételével, különösen amelyeket már a Szentségi Kongregációra és a Zsinati Kongregációra bízta.*³¹⁴

1.2.8 A Szentségek Fegyelme Kongregációjának³¹⁵ illetékessége a Sapiienti Consilio apostoli konstitúció szerint

X Pius ennek a kongregációnak az illetékességét azokra az ügyekre szűkítette le, melyek a szentségek fegyelmeire vonatkoznak.

³¹³ *Sapiienti Consilio*, 13.

³¹⁴ *Normae peculiares*, 99.

³¹⁵ A Sapiienti Consilio és a később a kódex is Congregatio de disciplina Sacramentorum névvel illeti, míg a Normae Peculiares Congregatio de Sacramentis és Congregatio Sacramentorum kifejezést használja.

„*Est huic Sacrae Congregationi proposita universa legislatio circa disciplina septem sacramentorum...*”³¹⁶

Ezek voltak azok a szavak, amelyekkel meghatározta a Szentségi Kongregáció illetékességének általános kereteit. Miután kifejezte ezt az alapvető szabályt, ugyanez a pápa továbbment, részletesen leírva azokat az ügyeket, amelyek attól fogva a kongregációra lettek bízva. Kétféle módon tette ezt:

a) negatív módon, kijelentve, hogy bizonyos ügyek, még ha a szentségekkel kapcsolatosak is és látszólag a Szentségi Kongregáció illetékességébe tartoznának, fenn vannak tartva más kongregációnak vagy bíróságnak;

Eszerint a Szentségi Kongregáció illetékessége korlátozódott:

- a) a tárgyalta ügyek szemszögéből;
- b) a résztvevő személyek szemszögéből;
- c) az alárendelt terület szemszögéből;
- d) a követendő eljárás szemszögéből.

b) pozitív módon, felsorolva azon esetek különböző típusait, amelyek kétségtelenül a Szentségi Kongregáció hatáskörébe tartoznak.

A dolgozatban először így megvizsgálom a lehatárolásokat, utána rátérek azokra az ügyekre, melyek a nevesítve a Szentségi kongregációhoz tartoznak.

1.2.8.1 A tárgyalta ügyek

A tárgyalta ügyek szempontjából három különböző típusú esetet vontak ki a Szentségi Kongregáció illetékességéből:

1) azokat, melyek a Szent Officiummal vannak szorosan kapcsolatban, hogy az megőrizze a hitet és erkölcsöt;

³¹⁶ *Sapienti consilio*, 10.

- 2) azokat a kérdéseket, melyek a rítusokkal és ceremóniákkal kapcsolatosak és amelyek a Rítuskongregációnak voltak fenntartva;
- 3) azokat, melyek közvetve vannak kapcsolatban a szentségekkel, mint amilyen a szentmise.

1.2.8.1.1 Szent Officium Kongregáció

X. Pius határozottan kijelentette, hogy minden hittel és erkölccsel kapcsolatos ügy kizárólag a Szent Officiumnak van fenntartva:

„Haec sacra Congregatio, cui Summus Pontifex praeest, doctrinam fidei et morum tutatur.”³¹⁷

Ez nem jelentett újdonságot abból a tényből kifolyólag, hogy a Szent Officium elsődleges célja mindig is az volt, hogy védje a hitet és erkölcsöt. Ezenkívül azon kérdések, melyek közvetlenül a szentségek doktrínájával kapcsolatosak, szintén a Szent Officiumnak voltak rezerválva.

A konstitúcióban megállapítják azokat a fakultásokat, melyek kizárólag a Szent Officium hatáskörébe tartoztak. Ezek a következők:

- a) a privilegium Paulinum
- b) a valláskülönbség
- c) a vegyes házasságok kérdései
- d) a házasság illetve a hét szentséggel kapcsolatos tanbeli kérdések.³¹⁸

E rendelkezés elhelyezésének oka nyilvánvaló, hisz a Szent Officium Kongregációjának mint a hit kijelölt védelmezőjének, rendelkeznie kell azokkal az

³¹⁷ *Sapienti consilio*, 9.

³¹⁸ *Sapienti consilio*, 9.

eszközökkel, melyek a hit megőrzését szolgálják. Kétségtelen, hogy a vegyes házasságok veszélyt jelentenek hit és erkölcs számára.³¹⁹

A szerzők egyetértettek abban, hogy a Szent Officiumra tartozott, hogy közölje milyen formaságokat kell figyelembe venni és milyen feltételeket követel meg a *privilegium paulinum* használata, a vegyes házasság és valláskülönbség házassági akadály engedélye.³²⁰ Mégis a *privilegium paulinum* alkalmazásával kapcsolatban adódtak nézeteltérések.

Egyes szerzők azon a véleményen voltak, hogy a *privilegium paulinum* és fent említett felmentéseket leszámítva minden házassági kérdés, kizárólag a Szentségi Kongregációhoz tartozott, még akkor is, ha bizonyos eltérő tényezők ugyanazzal az esettel kapcsolatosak.³²¹ Más szavakkal, ha valaki a *privilegium paulinum* engedélyezése nyomán kötött házasságot, ám később ugyanennek a házasságnak az érvényét más akadályra (pl. vérrokonságra) hivatkozva támadják, akkor annak az esetben a megoldása a Szentségi Kongregációhoz tartozik.

Mások a Szent Officium illetékességének kiterjesztését pártolták a házassági esetek tekintetében. Eszerint a nézet szerint, ha alkalmazták a *privilegium paulinum*ot vagy a vegyes házasság és valláskülönbség akadályát alóli felmentést, az még akkor is a Szent Officiumhoz tartozott, ha ugyanazt a házasságot később például az említett vérrokonság akadályát miatt támadták meg.³²²

A Szent Officium helyzete e tekintetben a Konzisztoriális Kongregáció hivatalos nyilatkozata révén tisztázódott véglegesen, amelyben megállapították, hogy a Szent Officium illetékességét ki lehet terjeszteni minden olyan ügyre, amely közvetve vagy közvetlenül érinti a *privilegium paulinum*ot vagy a korábban említett felmentéseket, illetve minden olyan kérdésre is, amely olyan házasságból keletkezett, amelyben *privilegium paulinum*ra, illetve vegyes házasság vagy

³¹⁹ MONIN, A., *De Curia Romana*, 225.

³²⁰ MONIN, A., *De Curia Romana*, 226.

³²¹ OJETTI, B., *De Romana Curia*, 54-56.

³²² SIMIER, J., *La Curie Romaine*, 17. BESSON, J., „La Réorganisation de la Curie romain”, in NRT 41 (1910) 8.

valláskülönbség akadály alóli felmentésre került sor.³²³ Ez került bele a későbbi kódexbe is.³²⁴

A Konzisztoriális Kongregáció válaszát azonban a megkötött, de el nem hált házasságok eseteiben, melyben legalább egyik fél nem katolikus volt, egy ideig legalábbis másképpen értelmezték. Úgy tűnt, mintha a Szentségi Kongregációt tartották volna illetékesnek, hogy kezelje az ilyen (megkötött, de el nem hált) házasságokat, még akkor is, ha az egyik fél nem katolikus.³²⁵

Ugyanez derül ki abból a rendelkezésből is, amit 1923-ban bocsátott ki a Szentségi Kongregáció a megkötött, de el nem hált házasságok eljárásával kapcsolatban:

*„Si contingat dispensationem peti a parte acatholica, Ordinarius petitionem ad hanc Sacram Congregationem aequè remittat; additis tamen necessariis et opportunis explicationibus de petitionis fundamento, de oratoris qualitatibus personalibus, aliisque adiunctis ad rem facientibus.”*³²⁶

1928-ban kérdést intéztek a Szent Officium Kongregációjához: kizárólagos joga van-e minden olyan Szentszék elé hozott házassági ügy esetében, amelyben egy katolikus fél és egy nem katolikus fél vagy egy

³²³ SC Consist, *Circa competentiam relate ad matrimonia mixta*, 15. II. 1910, in *AAS* 2 (1910) 56.

³²⁴ Can. 247. 3. §

³²⁵ A Can. 249. 3. § szerint is úgy tűnhetne, mintha a Szentségi Kongregáció lenne illetékes, hogy kezelje azokat a megkötött, de el nem hált házassági ügyeket is, melyben az egyik fél nem katolikus: „*Ipsa cognoscit quoque et **exclusive** de facto inconsummationis matrimonii et de existentia causarum ad dispensationem concedendam, nec non de iis omnibus, quae cum his sunt connexa.*” vö. Can. 1962. *Causas matrimoniales ad eos spectantes de quibus in can. 1557, par. 1, n. 1, illa Sacra Congregatio vel illud Tribunal aut specialis ea Commissio exclusive cognoscet, cui eas toties quoties Summus Pontifex delegaverit; causas dispensationis super matrimonio rato et non consummato, Sacra Congregatio de disciplina Sacramentorum; causas vero quae referuntur ad privilegium Paulinum, Sacra Congregatio S. Officii.*

³²⁶ SC Sacr, *Regulae Servandae in Processibus super Matrimonio Rato et non consumato*, I. VIII. 1923, in *AAS* 15 (1923) 393-394. vö. BOUSCAREN, T. L., *The Canon Law Digest*, I-II. Milwaukee 1934. I. 767.

megkeresztelt és nem keresztelt fél az érintett. A Szent Officium a következő választ adta:

„*Affirmative, habita praesertim ratione can. 247, § 3, et salvo praescripto can. 1557, § 1, n. 1.*”³²⁷

Ettől kezdve minden eset, melybe nem katolikusok is szerepeltek alperesként vagy felperesként, kizárólag a Szent Officiumhoz tartozott. Mindazonáltal a Szent Officiumnak szokása volt, hogy a Szentségi Kongregációhoz küldte az ilyen eseteket, néha hozzáfűzve bizonyos záradékot, mivel a Szentségi Kongregációnak voltak speciális bizottságai, amelyek a *ratum et non consumatum* eseteivel foglalkoztak. Ha ez utóbbi kongregáció befejezte az ügyet, visszaküldte a Szent Officiumnak, amely válaszolt az érintetteknek.³²⁸

A Szentségi Kongregáció jogköre tehát árnyalt megértést igényel, mert el kell különíteni azokat a kérdéseket, melyek a szentségek doktrínáját érintik azoktól, melyek tisztán fegyelmi természetűek. Erre főként akkor kellett különösen hangsúlyt fektetni, ha olyan döntésről volt szó, mely az egyik vagy másik szentség érvényességét vagy érvénytelenségét érintette, vagy amikor kétségek vagy viták merültek fel a szentségek lényegi elemét tekintve (plé a kiszolgáló, a szentség anyaga és formája).

A gyakorlatban ilyen problémák jogkétségből merülhettek fel (*dubium iuris*) például mikor az volt a kérdés, hogy a személy, aki kiszolgáltatta a szentséget, törvényes kiszolgáló volt-e vagy a forma megfelelő volt-e az érvényességhez, vagy ténykétségből (*dubium facti*), azaz amikor az volt kérdéses vajon jelen volt-e

³²⁷ SC OFF, *De competentia in causis matrimonialibus*, 27. I. 1928, in *AAS* 20 (1928) 75. A can. 1557. 1. § 1. szerint a pápának kizárólagos joga van azok felett, akik: 1. egy népet kormányoznak 2. azok fiai és lányai felett 3. kormányzás szempontjából közvetlen utódlási joggal rendelkezők felett.

³²⁸ DOHENY, W. J., *Canonical Procedure in Matrimonial Cases*, I-II. Milwaukee 1948.² II. 226.

törvényes kiszolgáltató, vagy megfelelő anyag és forma volt-e használva.³²⁹ Az első esetben kérdéses, hogy ki lehet kiszolgáltató vagy mi a megfelelő forma vagy anyag, míg a *dubium facti* arra utal, hogy a feltételek egy érvényes kiszolgáltatóra, anyagra vagy formára ismertek, de kérdéses, hogy ezek valóban jelen voltak-e. Ez a megkülönböztetés fontos mivel a *dubium iuris*ből felmerülő kérdések a szentségek leglényegesebb részét érintik és ezért a Szent Officiumnak voltak fenntartva. Másrészt a *dubium facti*ből felmerülő kérdések megoldása fegyelmi, és rendszerint a Szentségi Kongregáció illetékességébe tartoztak.³³⁰

A 17-es törvénykönyv is megerősíti ezt³³¹, kimondva, hogy azokban az esetekben, melyben a szent renddel járó kötelezettségek vitatottak, a vádiratot a Szentségi Kongregációhoz kell küldeni, de később hozzátették azt, hogy ha a szentrend a szent rítus lényegi hibája a kérdés, a kérelmet a Szent Officium Kongregációjának kell küldeni.³³² Ennek a kivételnek az értelme nyilvánvaló: a doktrinális jellegű ügyek mindig a Szent Officium éberségére voltak bízva.³³³

³²⁹ A hatályos törvénykönyv szerint jogkétség (*dubium iuris*) akkor áll fenn, ha egy törvény alkalmazhatósága egy meglévő tényállásra azért kérdéses, mert kétes a törvény léte, érvényessége, jelentése vagy terjedelme. Jogkétség esetén a törvények nem kötelezőek, még akkor sem, ha jogcselekményt érvénytelenítő vagy jogképeséget megsemmisítő vö. 14. k.. Ténykétségről (*dubium facti*) akkor beszélünk, ha azért kérdéses a törvény alkalmazhatósága egy adott esetre, mert a körülmények hiányos ismeretében nem tudjuk, hogy ebben az esetben megvalósult-e az a tényállás, amire egyébként a törvény biztosan vonatkozik. Ténykétség esetén a tényállás meglétét kell feltételeznünk, vagyis azt, hogy a törvény kötelez. Ilyenkor az ordináriusok felmentést adhatnak a törvény alól, feltéve ha ezt - amennyiben fenntartott felmentésről van szó - meg szokta adni az a hatóság, akinek fenn van tartva. ERDŐ P., *Egyházjog*, 98.

³³⁰ CAPPELLO, F. M., *De Curia Romana Iuxta reformationem a Pio X sapientissime inductam*, I. 98-100.

³³¹ Can. 1993. 1. §

³³² Ezt újra megerősíti egy későbbi határozatában a Szentségi Kongregáció: *Ad Sacram Congregationem de disciplina Sacramentorum spectat cognoscere de causis contra ipsam validitatem sacrae—ordinationis, vel de causis quibus impugnantur obligationes ex sacra ordinatione dimanantes (can. 249 § 3), salva competentia Supremae S. C. S. Officii (can. 1993)*. SC SACR, *Decretum*, 9. VI. 1931, in *AAS* 23 (1931) 457. vö. *Sapienti consilio*, 11. *Quaestiones quoque de validitate matrimonii vel sacrae Ordinationis aliasque ad Sacramentorum disciplinas spectantes, eadem Congregatio dirimit, incolumi iure Sancti Officii. Si tamen eadem Congregatio iudicaverit huiusmodi quaestiones iudiciario ordine servato esse tractandas, tunc eas ad sacrae Romanae Rotae tribunal remittat.*

³³³ *Sapienti consilio*, 9.

Egy másik ügy, amely úgy tűnhetne, hogy a Szentségi Kongregáció illetékességébe esik, de amely ténylegesen a Szent Officiumhoz tartozik, a papok szentmise előtti eucharisztikus böjtje. Habár a Szentségi Kongregációhoz tartozik, hogy a laikusokat feloldja a szentségi böjt alól, a pap számára ugyanaz a felmentés és minden vele kapcsolatos kérdéskör kizárólag a Szent Officiumnak van fenntartva.³³⁴

Ennek a rezervációnak oka leginkább annak a ténynek a fényében magyarázható, hogy ennek böjtnek szentségtörő megsértése olyan súlyos, hogy eretnekgyanús, egy bűntett, amelyik a *Sapienti Consilio* mint a törvénykönyv szerint is a Szent Officiumnak volt fenntartva.³³⁵

Cappello, amikor azokat a bűncselekményeket magyarázza, melyek előidézik az eretnekség gyanúját, ideérti a *sollicitatio ad turpia* bűncselekményt is. Megállapítja, ha egy ilyen esetet elkezdtek tárgyalni külső fórumon, a Szent Officiumnak kell jelenteni, nem a Szentségi Kongregációnak.³³⁶

Még sok más fegyelmi ügy volt, ami a szentségeket vagy a szentmisét érintette és a Szent Officium hatáskörébe esett. Ezek a kongregáció különleges előjogának voltak tulajdoníthatók, hogy ne csak védje és őrizze a hitet és erkölcsöt, hanem elhárítson bármilyen veszélyt, amely érinti azt. Ez kiderül azokról a válaszokból, melyeket a Szent Officium a múltban adott, valamint az intő, figyelmeztető jelleggel kibocsátott instrukciókból is.

1.2.8.1.2 A Szent Rítuskongregáció

³³⁴ Can. 247. 5. §

³³⁵ TOSO, A., *Ad Codicem Iuris Canonici Commentaria Minora*, I-V. Romae 1920-1927. III. 54. VERMEERSCH, A. – CREUSEN, I., *Epitome iuris canonici cum commentariis ad scholas et ad usum privatum*, I-III. Mechliniae-Romae 1946-1949.^{6/7} I. n. 362. vö. *Sapienti consilio*, 9. és Can. 247. 1. §.

³³⁶ CAPPELLO, F. M., *De Curia Romana Iuxta reformationem a Pio X sapientissime inductam*, I. 209.

A törvénykönyv kijelenti, hogy minden törvénykezés a hét szentség fegyelmeivel kapcsolatban a Szentségi Kongregációhoz tartozik, fenntartva a Rítuskongregáció jogát a rítusok és szertartások tárgyában, melyeket a szentségek létesítésénél, kiszolgáltatásánál és vételénél be kell tartani.³³⁷

Ugyanakkor, mikor konstitúció a Rítuskongregáció illetékességét írja le, úgy szól, hogy csak azok az ügyek vannak a Rítuskongregációnak fenntartva, melyek *szorosan* kötődnek a rítusokhoz és szertartásokhoz.³³⁸ Ennek a kánonnak a részletezésére később még visszatérek. Egyszerűbben fogalmazva a szoros értelemben vett liturgikus ügyek tartoznak a kongregációhoz.

Monin egy világos magyarázatot ad arra, hogy mit tekinthetünk szigorúan liturgikus ügynek. Szerinte a szent rítusok egyszerűen azok az imák, melyek elő vannak írva a szentmise bemutatásakor, a szentségek kiszolgáltatásánál, a zsolozsmánál vagy bármilyen más egyházi feladatban. Másrészt viszont a szertartások azok a tevékenységek, gesztusok vagy más mozdulatok, melyek kísérik az imákat, pl. kereszttetés, térdhajtás, meghajlás vagy bármi más használatos külsőség, nevezetesen az oltár, ruházat (miseruhák), gyertyák, stb.³³⁹ Ilyen értelemben a rítusok és szertartások kumulációja egybeesik azzal, amit szoros értelemben vett liturgikus ügyeknek tekinthetünk.³⁴⁰

Következésképpen, csak az ilyen ügyekben és hasonlóknak illetékes a Rítuskongregáció a szentségek és szentmise tekintetében.

Hogy megkülönböztessük a két kongregációt, elmondhatjuk, hogy a Rítuskongregáció illetékessége nem terjed ki annak meghatározására, hogy hol vagy mikor lehet a szentmiseáldozatot megengedetten ünnepelni, és nem válaszolhat hasonló kérdésekre a szentségek kiszolgáltatásával kapcsolatban sem.

³³⁷ Can. 249. 1. §.

³³⁸ *Sapienti consilio*, 13.

³³⁹ MONIN, A., *De Curia Romana*, 300.

³⁴⁰ CAPPELLO F. M., *Tractatus Canonico-Moralis de Sacramentis*, I-V. Romae 1945.⁵ I. n. 50. VERMEERSCH, A. – CREUSEN, I., *Epitome iuris canonici*, I. n. 368. VAN HOVE, A., *De Legibus Ecclesiasticis*, Melchliniae-Romae 1930. 10.

Az ilyen ügyek a Szentségi Kongregációhoz tartoznak. Ide tartozik az is, hogy örökdíjon az előírt rubrikák felett a szentmise ünneplésénél és a szentségek kiszolgáltatásánál. Például ünnepélyes keresztség magánházaknál történő kiszolgáltatásának engedélyét a Szentségi Kongregáció kell megadja, de a rubrikákat, melyeket követni kell az ilyen esetekben, a Rítuskongregáció írja elő. Hasonlóképpen a misével, a szentségekkel és a két szín alatti áldozással kapcsolatos különleges felhatalmazások, engedélyek, privilégiumok megadása vagy fenntartása a Szentségi Kongregációhoz tartozik, de a rubrikák, melyeket figyelembe kell venni azok használatánál a Rítuskongregáció határozza meg.

Ugyanakkor azt sem szabad elfelejteni, hogy bár a jog meghatározza mindegyik kongregáció illetékességét, a pápa kiterjesztheti bármelyikük hatáskörét: mindig, minden időben növelheti vagy csökkentheti azokat.³⁴¹

Például, a *Normae Peculiares* szerint X. Pius pápa a Szentségek Kongregációjának hatáskörébe utalta, hogy engedélyezze a vak és szinte vak papok számára a szentmise bemutatását, következésképpen megengedve nekik, hogy votív misét mutassanak be Szűz Máriának vagy gyászmisét (*missa pro defunctis*).³⁴² Hogy a Szentségi Kongregáció adhat ilyen engedélyeket a Konzisztoriális Kongregáció újra megerősítette 1910. március 14-én adott nyilatkozatában, mivel ezzel kapcsolatban kétségek merültek fel.³⁴³

1921. január 12-én a Rítuskongregáció kibocsátott egy instrukciót, melyben rendelkezett a votív misékkal kapcsolatban. Ebben azokat a normákat fejtette ki, amelyeket követni kellett egy részben vak pap esetében, aki votív misék mondására felhatalmazást kapott. A dokumentum értelmében, ha egy pap, aki akár akcidentálisan, akár habituálisan elveszítette látását vagy a látása gyenge, de képes vastag típust olvasni, a pápától vagy a Rítuskongregációtól engedélyt

³⁴¹ SHEEHY, R. F., *The Sacred Congregation of the Sacraments*, 45.

³⁴² *Normae peculiares*, 87.

³⁴³ SC CONSIST, *Circa competentiam relate ad missas votivas*, 16. VIII. 1910, in *AAS* 2 (1910) 649.

kaphat votív mise bemutatására a Szűz Mária tiszteletére, illetve úgynevezett halotti misére.³⁴⁴

Az instrukció, úgy tűnik, korlátozta a Szentségi Kongregáció illetékességét és kiterjesztette a Rítuskongregáció hatáskörét. A hatáskör átruházásának az oka egyértelmű, különösen ha megértjük a szoros kapcsolatot a két fakultás között. Míg korábban szükséges volt, hogy a votív misére vonatkozó kérelmet a Szentségi Kongregációhoz nyújtsák be és a Rítuskongregáció adta a szabályozást, amelyet figyelembe kellett venni az engedélynél, ez az instrukció elhárította a nyilvánvaló terhet, kellemetlenséget, hogy két különböző kongregációhoz kelljen felfolyamodni.

1.2.8.1.3 Zsinati Kongregáció

A konstitúció (ahogy később törvénykönyv is) nem hozott kifejezett korlátozást a Szentségi Kongregáció hatáskörére a Zsinati Kongregáció javára. A szentségeket illetően volt azonban néhány kérdéskör, melyek ennek a kongregációnak volt fenntartva. A konstitúció megállapította:

*„Huic sacrae Congregationi ea pars est negotiorum commissa, quae ad universam disciplinam cleri saecularis populiue christiani refertur...”*³⁴⁵

Ez egy általános alapelv, mely a Zsinati Kongregáció illetékességének kiterjedését szabályozta. A kongregáció nem hozhatott törvényeket, sem ítéletet a szentségeket közvetlenül érintő kérdésekben. Nem bocsáthatott ki dekrétumot a szent rendekkel vagy házassággal kapcsolatban, a napi áldozásról és a szent eucharisztia vétele előtti böjt követelményéről sem. Ehhez a kongregációhoz

³⁴⁴ SC CONSIST, *Instructio*, 12. I. 1921, in *AAS* 13 (1921) 154.

³⁴⁵ *Sapienti consilio*, 11.

tartozott viszont, hogy őrködjön a templomi szabályok fölött, és megfelelő okból felmentéseket engedélyezzen azok alól.³⁴⁶ Továbbá a Zsinati Kongregáció törvényhozása gyakran érintett olyan ügyeket, melyek közvetlenül nem, de közvetve érintették a szentségek fegyelmét.

A *Sapienti Consilio* konstitúció a Szentségi Kongregáció hatáskörébe helyezte, hogy minden szükséges felmentést megadjon a szent rendek felvétele előtti akadályok és szabálytalanságok alól.³⁴⁷ A konstitúció itt azokra a felmentésekre utalt, melyeket a szentelendőknek adtak, de nem tett megjegyzést azokra a szabálytalanságokra, melyek a már szent rendben lévő klerikusokat érintik. Ezzel kapcsolatban nem sokkal később megkérdezték a Konzisztoriális Kongregációt:

„*Utrum facultas concedendi clericis, iam in sacro Presbyteratus ordine constitutis, dispensationem ab irregularitate, vel a titulo sacrae Ordinationis, spectet ad congregationem Concilii?*”

A Konzisztoriális Kongregáció 1909. február 27-én azt válaszolta, hogy az ilyen felmentések a Zsinati Kongregációhoz tartoznak:

„*Spectare ad S. Congregationem Concilii*”³⁴⁸

Két évvel később ugyanaz a szerv tovább tisztázta a két kongregáció viszonyát, megállapítva, hogy azon szabálytalanságok alóli felmentések, melyek hiányosságból keletkeztek, a Szentségi Kongregációhoz tartoztak, míg a

³⁴⁶ *Sapienti consilio*, 11.

³⁴⁷ *Sapienti consilio*, 10.

³⁴⁸ *Dispensationem ex defectu reservari ad S. Congregationem de Sacramentis, ex delicto autem ad S. Congregationem Concilii*. SC CONSIST, *Dubium*, 27. II. 1909, in *AAS* 1 (1909) 251.

bűncselekményből fakadó szabálytalanságok alól a felmentéseket a Zsinati Kongregáció adhatta meg.³⁴⁹

A kongregáció 1911-ben még tovább pontosítva arról beszélt, hogy a Zsinati Kongregáció a papok szabálytalanság alóli felmentései közül azokban illetékes, ahol a szabálytalanság bűncselekményből fakad.

Van néhány további találkozási pontja is a két kongregációnak.

Bár a Zsinati Kongregáció nem volt illetékes, hogy szentségekkel vagy szentmisével közvetlen kapcsolatban lévő ügyekben döntsön, mégis illetékes volt bizonyos kérdésekben, melyek távolabbról érintették azokat, mint amilyen például misestipendiumok, és stóladíjak témája.³⁵⁰ Ugyanakkor, még ha a miseterhek csökkentése kizárólag a pápának voltak is fenntartva, a pápa a Zsinati Kongregáción keresztül engedélyezhette a püspököknek.³⁵¹

A Zsinati Kongregáció hatáskörébe tartozott, hogy a templomi szabályok felett őrködjön vagy, hogy megengedje a misehallgatást magán kápolnában. Ez utóbbi hatáskör azonban ténylegesen a Szentségi Kongregációhoz is tartozott, annak az engedélynek a keretében, hogy magán kápolnát használjanak.³⁵²

Egy utolsó megkülönböztetés, amelyet érdemes tisztázni a böjtök különböző típusaival kapcsolatos. Minden felmentés és kérdés, ami az eucharisztikus böjtöt érintette, a Szentségi Kongregáció hatáskörébe tartozott, kivéve mikor a misét bemutató papról volt szó. Ilyen esetben ugyanis egyedül a Szent Officium volt illetékes. A Zsinati Kongregáció őrködött a böjt és önmegtartóztatás általános szabályai felett, és felhatalmazása volt, hogy felmentéseket adjon azon böjtök alól, melyeket a szent épületek felszentelése előtti napokra írtak elő.³⁵³

³⁴⁹ SC CONSIST, *Romana*, 28. XI. 1911, in *AAS* 3 (1911) 658.

³⁵⁰ vö. *Sapientis consilio*, 11.

³⁵¹ CAPPELLO, F. M., *De Curia Romana Iuxta reformationem a Pio X sapientissime inductam*, I. 192.

³⁵² SC CONC, *Romana et aliarum*, 8. VIII. 1911, in *AAS* 3 (1911) 391.

³⁵³ *Normae Peculiares*, 94.

1.2.8.2 A résztvevő személyek

A Római Kúria korabeli feladat megosztása szerint a Szentségi Kongregáció hatáskörét nem alkalmazták olyan ügyekben, amelyek normálisan az ő joghatóságába estek volna, de a szerzeteseket vagy a keleti rítusú tagokat érintettek.

1.2.8.2.1 A Szerzetes Kongregáció

Mielőtt bármilyen kijelentést tennénk Szentségi Kongregációt illetően, fontos rögzíteni, hogy kit is takar a szerzetes fogalma.

A konstitúció, majd később a törvénykönyv is világosan kimondta, hogy a Szerzetes Kongregáció kizárólag a következő kérdésekben volt illetékes:

1. szerzetesrendek vagy kongregációk férfi és női tagjai felett, akik egyszerű vagy ünnepélyes fogadalmat tettek;
2. mindenki felett, akik a szerzetesekhez hasonló közösségi életet élnek, de nem tettek szerzetesi fogadalmat (pl. sulphician, oratorian, paulist stb.);
3. minden világi harmadrend (pl. a ferenceseké, domonkosoké, karmelitáké, premonstreieké, szervitáké, stb.)³⁵⁴

Habár a harmadrendek tagjai nem szerzetesek, nekik is jóváhagyott szabályzatuk van és a szerzetesrendek irányítása alatt állnak.³⁵⁵

A Szentségi Kongregáció hatásköre korlátozott volt a szerzeteseket érintő ügyekben. Azokban a kérdésekben, melyek az eucharisztikus bűjtöt érintették a szerzetes papok számára a szentmise megünneplése előtt, a Szent Officium Kongregációja volt illetékes.

A Szentségi Kongregáció nem adhatott felmentéseket a közös jog alól szerzeteseknek. Az ilyen hatáskör kizárólag a Szerzetesi Kongregációnak volt

³⁵⁴ *Sapientí consilio*, 12.

³⁵⁵ MARTIN M., *The Roman Curia as it now exists*, 54.

fenntartva.³⁵⁶ Bármilyen kérdés merült fel az egyszerű vagy ünnepélyes fogadalmú szerzetesekhez tartozó rendeknél, a Szerzetesi Kongregáció adott meg minden szükséges felmentést.³⁵⁷

Ez a szabály azonban nem terjedt ki a világi harmad rendek egyes tagjaira, mely kiderül a *Sapienti Consilio* konstitúció szavaiból is:

„*Haec sacra Congregatio iudicium sibi vindicat de iis tantum, quae ad Sodales Religiosos...et ad eos qui... in communi vitam agunt more religiosorum... itemque ad tertios ordines saeculares in universum pertinent.*”³⁵⁸

A törvény az első és a második helyen az egyéni személyekről beszél, de a harmadik részben nem a harmadrendbeliekre mint személyekre utal, hanem a harmadrendre mint olyanra. Más szóval, a harmadbeliek a Szerzetesi Kongregációnak csak annyiban voltak alárendelve, amennyiben azok harmadrendbeliek. A szentségek fegyelmét érintő általános törvények alól a felmentéseket harmadrendek egyes tagjai számára azonban a Szentségi Kongregáció adta meg.³⁵⁹

A *Normae Peculiares* tartalmazott egy listát azokról a felhatalmazásokról, melyek kizárólag a Szentségi Kongregációnak voltak fenntartva. Ezen felhatalmazások között volt egy, mely szerint a Szentségi Kongregáció illetékes, hogy felmentsen hívőket és szerzeteseket is az eucharisztikus böjt alól:

³⁵⁶ *Sapienti consilio*, 12.

³⁵⁷ *Sapienti consilio*, 10.

³⁵⁸ *Sapienti consilio*, 11-12.

³⁵⁹ CAPPELLO, F. M., *De Curia Romana Iuxta reformationem a Pio X sapientissime inductam*, I. 218-219.

„Peculiariter vero ad eam pertinet has concedere facultates, quae ad omnem tollendam ambiguitatem heic recensentur, hoc est: ...eximendi fideles, ipsosque sodales, religiosos, quoties opus sit, a lege ieiunii eucharistici.”³⁶⁰

A későbbi törvénykönyv nem tesz említést erről, ezáltal még inkább korlátozza a Szentségi Kongregáció illetékességét azokban az ügyekben, melyek a szerzeteseket érintik. Ez a szokatlan hallgatás az ügyről kétségekre adott okot, így a kérdést egy különleges speciális bíborosi bizottság elé terjesztették, amely megerősítette a kódex korlátozását:

„Utrum facultas concedendi sodalibus religiosis, utriusque sexus, dispensationem super lege ieiunii eucharistici ad Sacram Synaxim recipiendam, pertineat ad Sacram Congregationem de disciplina Sacramentorum an ad Sacram Congregationem de Religiosis.”

A válasz:

„Pertinere ad Sacram Congregationem de Religiosis.”³⁶¹

Két másik kérdést is intéztek a bíborosi bizottsághoz:

a) „Cuinam Congregationi competentia tribuenda sit quoad dispensationem ad Ordines sacros recipiendos a religiosis sive ex defectu aetatis sive ab irregularitate, sive quoad alias conditiones quae ad conferendos Ordines requiruntur, sive quod ad studia pertinet quae sacris ordinationibus sunt praemittenda.”

b) „Cuinam Congregationi competentia tribuenda sit quoad religiosos dispensandos, qui propter morbum vel alia de causa a Missae celebratione physice vel moraliter impediuntur, veluti si pedibus consistere non valeant.”

³⁶⁰ Normae Peculiares, 86-87.

³⁶¹ Coetus S. E. E. Card., *Dubia*, 7. XII. 1922, in *AAS* 15 (1923) 39.

A válaszban a bizottság a Szerzetesi Kongregációt teszi illetékesé ezekben az ügyekben, vagyis a szerzetesek számára ez az egyedül illetékes, hogy felmentést adjon a korhiány akadályai alól, a szabálytalanságok alól és az idő és titulus követelményei alól a szent rendek felvételekor.

Az előbb említettek mind a közös jog ügyei, melyek alól a Szerzetesi Kongregáció adhat felmentést, de ha a szerzetesek valami speciális engedélyt, felhatalmazást vagy kedvezményt akarnak elérni ugyanazon ügyek tekintetében, még ők is jóváhagyást kell kérjenek a Szentségi Kongregációtól, mert ilyen ügyek tekintetében egyedül az illetékes.³⁶²

1.2.8.2.2 A Keleti Egyház Kongregációja

XV. Benedek pápa 1917. május 1-jén kiadott *Dei providentis* motu proprioja³⁶³ előtt a Hitterjesztési Kongregáció két nagy részlegből állt:

- 1) az egyik missziós területeken belül a latin rítusú egyház felett volt illetékes,
- 2) a másik a keleti rítusú ügyek intézésére volt hivatott.

Ezt a felosztást érdemes figyelembe venni, ha X. Pius által használt szavak pontos értelmét meg akarjuk érteni.

A pápa, miután meghatározta azt a területet, melyet a Hitterjesztési Kongregáció joghatósága alá rendelt, kinyilvánította, hogy a hitet érintő szabályok, a házasság és a szent rítusok fegyelme, átkerülnek az adott kérdésekért felelős szakosított kongregációkhoz.³⁶⁴

Ezáltal kétségtelenül korlátozódott a Hitterjesztési Kongregáció hatásköre. *Capello* a *Sapienti Consilio* konstitúcióhoz fűzött kommentárjában ezt a korlátozást

³⁶² WERNZ, F., *Ius Decretalium*, I. n. 158.

³⁶³ BENEDICTI XV, m. p., *Dei providentis*, 1. V. 1917, in *AAS* 9 (1917) 529-531.

³⁶⁴ *Sapienti consilio*, 12.

kiterjeszti a keleti ügyek részlegére is.³⁶⁵ Arra az általános kijelentésre alapozza a magyarázatát, hogy minden ügyet, mely valamilyen módon érinti a hitet, házasságot, a szent rítusok fegyelmét, még ha azokat a Hitterjesztési Kongregációhoz küldték is, át kell küldeni az illetékes kongregációhoz. Nem tesz különbséget az egyetlen kongregáció két különböző részlege között. Következésképpen minden házassági probléma (fenntartva a Szent Officium jogát), még ha keletieket is érint, vagy a Szentségi Kongregációhoz tartozik vagy a Római Rotához, ha bírói ítéletet igényel.³⁶⁶

Első pillantásra megfelelőnek tarthatnánk a szerző magyarázatát, ha maga a konstitúció meg nem állapítaná a Hitterjesztési Kongregációról: „*Unitam habet Congregationem pro negotiis rituum orientalium, cui integra manent quae huc usque servata sunt.*”³⁶⁷ Azt is meg kell jegyezni, hogy IX. Pius óta a keleti rítusú ügyekkel foglalkozó kongregáció a legszélesebb körű hatalmat birtokolta a keleti krisztushívőkkel kapcsolatban.

A *Normae Peculiares* is megerősíti hogy a keleti ügyekkel foglalkozó részleg illetékessége teljes körű (*ex integro*).³⁶⁸ Monin is ezt tartja szem előtt, mikor kijelenti, hogy a keleti rítusú ügyek kongregációja kizorít minden más kongregációt a Szent Officiumot kivéve, ami a keletieket illeti bármi módon, beleértve a házassággal kapcsolatos kérdéseket is.³⁶⁹

Eszerint a *Sapienti Consilio* apostoli konstitúció nem módosította ennek a kongregációnak a hatáskörét. Ezért, bár volt gyakorlat arra, hogy a házassági ügyeket a Szentségi Kongregációnak utaltak át, ez nem történt kifejezetten törvényi alapon, ahogyan azt Cappello állította.

Miután XV. Benedek pápa létrehozta a Keleti Egyház Kongregációját mint független kongregációt, ez megőrizte a hatáskörét minden fajta ügy felett,

³⁶⁵ CAPPELLO, F. M., *De Curia Romana Iuxta reformationem a Pio X sapientissime inductam*, I. 247.

³⁶⁶ DZIOB, M. W., *The Sacred Congregation for the Oriental Church*, 66-67.

³⁶⁷ PIUS X, const. ap., *Sapienti consilio*, 13.

³⁶⁸ *Normae Peculiares*, 97.

³⁶⁹ MONIN, A., *De Curia Romana*, 285-287.

melyek a keleti egyház tagjait, fegyelmét, rítusait érinti, egyedüli kivétel a hitkérdések, amelyek a Szent Officium hatáskörébe tartoznak. Ugyanezt találjuk meg a törvénykönyvben is.³⁷⁰

Következésképpen, a Szentségi Kongregáció abszolút illetéktelen volt azokban a kérdésekben, melyek keleti rítusokat vagy tagokat érintették, még akkor is, ha az ilyen ügyek vegyes természetűek. Másrészt, a Keleti Egyház Kongregációja fel volt hatalmazva, hogy megoldjon minden esetet vagy problémát, mely vegyes természetű, pl. minden házasság, ami egy latin rítusú és egy keleti rítusú hívő között jött létre, a Keleti Egyház Kongregációjához tartozott. Ugyanez elmondható volt a keleti rítusú papok által latin rítusú templomokban bemutatott szentmisével kapcsolatban is és fordítva is.³⁷¹

1.2.8.3 Az alárendelt terület

A Szentségi Kongregáció joghatósága korlátozva volt az alárendelt terület szerint is, amennyiben bizonyos területeken, melyek a kongregáció hatáskörén kívül esnek, nem gyakorolhatta a rendes hatalmát azokban az ügyekben, melyek a szentségek fegyelmét érintik.

A Hitterjesztési Kongregáció és a Keleti Egyház Kongregációja saját területein belül szinte kizárólagos hatáskört birtokolt az egyházfegyelem és az alárendeltjei felett. A következőkben azt mutatjuk be:

- a) mely területek vannak kivéve a Szentségi Kongregáció joghatósága alól;
- b) milyen ügyeket vontak ki a kongregáció hatásköréből ezeken a területeken;
- c) melyik kongregációra vannak ezek a bizonyos ügyek rábízva.

³⁷⁰ *Can. 257. 1. §*

³⁷¹ WOYWOOD, S., *A Practical Commentary on the Code of Canon Law*, I-II. New York 1944.⁸ I. n. 201.

1.2.8.3.1 A Hitterjesztési Kongregáció

A *Sapienti Consilio* konstitúció előtt a Hitterjesztési Kongregációnak alárendelt világrész sokkal nagyobb volt, mint a többi kongregációé. Továbbá ugyanazzal a hatáskörrel rendelkezett a joghatóságán belüli országokban, mint a többi kongregáció együttvéve a közös jognak alárendelt területeken.

X. Pius pápa felismerve az aránytalan terhet, alkalmasabbnak látta, hogy átrajzolja területi határait. Elsőként rögzítette, hogy ennek a kongregációnak a joghatósága azokra a missziós területekre korlátozódik, ahol a hierarchia még nem volt megalapítva vagy ahol még kezdetleges állapotban volt.

Másodszor, kivett több országot vagy országrészt a Hitterjesztési kongregáció joghatósága alól és más kongregációk hatáskörébe helyezte.³⁷²

A változások ellenére még mindig hatalmas területre terjedt ki a kongregáció hatásköre.³⁷³

X. Pius behatárolta azt is, hogy mely ügyek nem tartoztak ehhez a kongregációhoz: amint azt már korábban megjegyeztük, a hitet, házasságot vagy a szent rítusok fegyelmét érintő kérdések.³⁷⁴

Az ilyen kérdéseket a Hitterjesztési Kongregációhoz terjesztették fel, de ez átadta a téma szerint illetékes kongregációnak: nevezetesen a doktrínális jellegű ügyeket a Szent Officiumnak, a házasságot érintő ügyeket a Szentségi Kongregációnak és a szent rítusokat érintő kérdéseket a Rítuskongregációnak. Ugyanezt a szabályozást vette át a kódex is.³⁷⁵

Ebből kiderül, hogy a Hitterjesztési Kongregáció volt illetékes a neki alárendelt területeken minden olyan ügyben, mely a világ többi részén a Szentségi

³⁷² *Sapienti consilio*, 12.

³⁷³ HESTON, E. L., *The Holy See at Work*, 92-93.

³⁷⁴ *Sapienti consilio*, 12.

³⁷⁵ Can. 252. 4. §

Kongregációnak volt fenntartva, egy kivétellel: minden házasságot érintő kérdést, még a missziós területen is, a Szentségi Kongregációhoz kell utalni, de a Hitterjesztési Kongregáció közreműködésével. A többi szentséggel kapcsolatos kérdések viszont a missziós területen a Hitterjesztési Kongregációhoz tartoztak.

A házassággal kapcsolatban a Konzisztoriális Kongregációhoz azt a kérdést intézték, hogy vajon a Hitterjesztési Kongregáció különleges körülmények között a missziós területek vezetőinek adhat-e megbízatást házassági ügyekben.

A kongregáció igennel válaszolt azzal a kikötéssel, hogy a Szentségi Kongregációval konzultálhat.³⁷⁶

1.2.8.3.2 Keleti Egyház Kongregációja

A Keleti Egyház Kongregációja két szemszögből is lehatárolta a Szentségi Kongregáció illetékességi körét. Egyrészt a neki alárendelt személyek, másrészt a neki alárendelt terület szempontjából.

XI. Pius pápa a Keleti Egyház Kongregációjának teljes és kizárólagos joghatóságot adott a legtöbb olyan régióban, ahol jóval nagyobb számú keleti rítusú hívő élt és latinok viszonylag kis számban voltak jelen.

Az 1938-ban megjelent *Sancta Dei Ecclesia* motu proprio³⁷⁷ a következő országokat helyezte a kongregáció kizárólagos joghatósága alá:

„Sacra Congregatio pro Ecclesia Orientali, cui praest ipse Romanus Pontifex, plenam et exclusivam iurisdictionem habet in regionibus quae sequuntur: in Aegypto et in peninsula

³⁷⁶ SC CONSIST, *Dubia de competentia*, 7. I. 1909, in *AAS* 1 (1909) 149, 151.

³⁷⁷ PIUS XI, m. p., *Sancta Dei Ecclesiae*, 25. III. 1938, in *AAS* 30 (1938) 154-159.

Sinaitica, in Erythrae et in parte septentrionali Aethiopiae, in Albania australi, Bulgaria, Cypro, Graecia, Dodecaneso, Iran, Iraq, Libano, Palestina, Syria, Transjordanian, asiatica Turcarum republica et in Tharcia Turcarum ditioni subiecta.”³⁷⁸

Következésképpen, a fent említett régiók a Keleti Egyház Kongregációjához tartoztak, nemcsak a keleti rítusú hívek tekintetében, hanem a latin rítusúak esetén is, fenntartva a Szent Officium és a Szentségi Kongregáció jogát, ahogyan a motu proprio fogalmaz:

*„Quare in praefatis regionibus non solum pro fidelibus ritus orientalis, sed etiam pro fidelibus latini ritus... eadem Sacra Congregatio omnibus facultatibus potitur, quas aliae Congregationes pro fidelibus ritus latini extra illa territoria obtinent, incolumi tamen iure Congregationis S. Officii, ac integris manentibus quae huc usque reservata sunt S. Congregationi de disciplina Sacramentorum...”*³⁷⁹

Mivel ezek a területek korábban a Hitterjesztési Kongregációhoz tartoztak, a Keleti Egyház Kongregációja megörökölte ugyanazt a hatáskört.³⁸⁰

Ahogy Szentségi Kongregáció illetékes volt a házassági ügyekben a Hitterjesztési Kongregációnak alárendelt területeken, ugyanúgy Keleti Egyházak Kongregációjának alárendelt területeken, illetve személyek felett is hasonló illetékesség maradt.

A Hitterjesztési, illetve a Keleti Egyház Kongregációja is átvehette a házasságot érintő ügyeket az alárendeltjeiktől, de utána át kell adják a Szentségi Kongregációnak. Más részről viszont a Szentségi Kongregáció nem volt illetékes semmilyen más ügyben, melyek keleti rítusú hívőket is érintettek.

³⁷⁸ PIUS XI, m. p., *Sancta Dei Ecclesiae*, 157-158.

³⁷⁹ PIUS XI, m. p., *Sancta Dei Ecclesiae*, 157-158.

³⁸⁰ DZIOB, M. W., *The Sacred Congregation for the Oriental Church*, 132.

1.2.8.4 A követendő eljárás

A pápa isteni rendelés alapján Krisztus helytartója, a legfelsőbb törvényhozó, bíró és ügyintéző az egyetemes egyház számára. Neki van legfelső és teljes jogköre minden a tevékenység bármely szakaszában az egyházon belül, akár a törvényhozást érinti, akár a közigazgatást vagy a bírói hatalmat.³⁸¹

Továbbá a szerzők egyetértenek abban, hogy nincs különbség magában a pápai joghatóságban, de ha különböző szerveket nézzük, melyek révén a pápa gyakorolja hatalmát, akkor világos különbség van a bírói és a közigazgatási jogszolgáltatás között.³⁸² Ezt figyelembe kell veyük, azért, hogy megértsük a Római Rota és a Szent Penitenciária saját illetékességét olyan ügyekre vonatkozóan, melyek a szentségek fegyelmével kapcsolatosak.

1.2.8.4.1 A Római Rota

A Szentségi Kongregáció és Római Rota kapcsolatának vizsgálata előtt fontos, hogy különbséget tegyünk a közigazgatási és bírói jogkör között. Mindkét intézmény valódi joghatóságot gyakorol külső fórumon és a pápa nevében. A bírói jogkör teljesen a bíróságoknak van fenntartva, míg a nem bírói vagy közigazgatási jogkör ennek megfelelően a kongregációkhoz tartozik. Ezzel kapcsolatban a 17-es kódex két kivételt említett, egyiket a Szent Officium javára³⁸³, másikat a Szent Rítuskongregáció javára.^{384 385}

³⁸¹ vö. 331. k.

³⁸² OJETTI, B., *De Romana Curia*, 23.

³⁸³ Can. 247. 2. §

³⁸⁴ Can. 253. 3. §

³⁸⁵ WERNZ, F. X.-VIDAL, P., *Ius Canonicum*, II. 484.

Habár a konstitúció és a kódex is különbséget tesz a két hatalom között, egyik sem ad végleges, állandó és tiszta szabályt, melyen az alapul.³⁸⁶ Gyakorlati jellegű kérdés, hogy mely ügy tartozik a Szentségi Kongregáció közigazgatási jogköre alá, és melyek esnek a Római Rota bírói jogköre alá. Függ ez attól is, hogy mely esetek igényelnek bírói utat (*ordinem iudicarium*), és melyeket lehet fegyelmi vagy közigazgatási módon tárgyalni (*in linea disciplinari*). Hogy jobban megértsük ezt a kettősséget hasznos, ha áttekintjük a következő szempontokat.

Mivel a régi egyházjogban a bírói és közigazgatási út közötti különbség még nem volt világosan kidomborítva, a régi szakirodalom a két ág elkülönítésére erőfeszítéseket volt kénytelen tenni. Az alábbi gondolatmenet is a régi irodalom ezen törekvését tükrözi.

Mind a bíróságok mind a kongregációk a törvény végrehajtói pápai felhatalmazással, de különböznek úgy mint bíró és közalkalmazott. Az előbbi bírói úton ítélkezve (*iudicando*) hajtja végre a törvényt, míg az utóbbi a kötelességeit nem ítéleti úton eljárva (*faciendo seu agendo*) teljesíti.

A bírói úton a törvény figyelembevételével hoznak ítéletet, míg a közigazgatási végrehajtás szem előtt tartja a közjót vagy hasznosságot. A bíró konfliktusokat old meg, melyek polgárok között merültek fel egy vitatott jog gyakorlásában. A közigazgatási hatóság akadályokat távolít el, melyek a törvény figyelembevételével merülhetnek fel, így segítve elő a polgárok tevékenységét.³⁸⁷

Meg kell itt említeni, hogy egy egyházmegye ordináriusa egyszemélyben bíró és közigazgatási végrehajtó is az egyházmegyében, de egy püspöknek a felettesei a metropolita és a római kúria bíróságai mint bírók, illetve a kongregációk a püspök felettesei közigazgatási téren.³⁸⁸

Megoszlanak a vélemények, hogy mely ügyek igényelnek bírói utat és melyek közigazgatási intézkedést. *Ojetti* (1862-1932) szerint azokat az eseteket,

³⁸⁶ *Sapienti Consilio* 15. vö. Can. 259.

³⁸⁷ MONIN, A., *De Curia Romana*, 177-179.

³⁸⁸ OJETTI, B., *De Romana Curia*, 20-23.

amelyek valamiképp a jogot érintik (*aliquod ius*) bíró kell eldöntse püspök vagy bíróság által, és azokat az eseteket, amelyek inkább érdeket érintenek (*interesse*) és emiatt a közigazgatáshoz tartoznak, a püspökhöz vagy egy kongregációhoz kell terjeszteni. Szerinte ugyanis a kongregációk joghatósága elsősorban a bevont ügyek természete miatt különbözik a bíróságok joghatóságától.³⁸⁹ Mert minden ügy, amely valamiképp a jogot érinti, jogi természetű és mindig bíró úton kell tárgyalni (*via iudiciaria*) bíróságok által, míg azok az ügyek, melyek a közügyet érintik leginkább, azok közigazgatási jellegűek, és mindig közigazgatási vagy fegyelmi úton kell tárgyalni a kongregációk keretében.

Cappello szerint viszont nem minden jogot érintő ügyet kell feltétlenül bírói úton tárgyalni.³⁹⁰ Szerinte nem az ügyek természetét kell figyelembe venni, nem az határozza meg, milyen utat kell választani, hanem az eljárások módja. Ez alapján mondja, hogy azokat az ügyeket, melyeket szigorúan bírói azaz peres úton kell tárgyalni (*in via iudiciaria seu contentiosa*) a bíróságokhoz kell utalni, és azokat, amelyeket közigazgatási módon (*in linea disciplinari*) kell végrehajtani, a kongregációhoz kell küldeni.³⁹¹

A két vélemény megegyezik abban, hogy azok az ügyek, melyek csak a érdeket érintenek (*quae merum quoddam interesse attingunt*), nem igényelnek egy szigorúan bírói eljárást, és éppen ezért kizárólag a kongregációkhoz küldik. Mindkettő elismeri azt is, hogy minden ügy, ami egy jogot érint, bíróságokhoz küldhető, de Cappello szerint (ellentétben Ojettivel) vannak idők, amikor nagyon nehéz, vagy éppen lehetetlen, hogy megoldjanak egy közigazgatási ügyet anélkül, hogy ugyanabban az időben valamilyen bírósági vitát ne kelljen eldönteni, mely szorosan kötődik hozzá³⁹². A legtöbb szerző egyetért Cappelloval, mert Ojetti nagyon korlátozza a kongregációk ügyeit. Ennek ellenére az a kérdés merül fel,

³⁸⁹ OJETTI, B., *De Romana Curia*, 23.

³⁹⁰ CAPPELLO, F. M., *De Curia Romana Iuxta reformationem a Pio X sapientissime inductam*, I, 48.

³⁹¹ CAPPELLO, F. M., *De Curia Romana Iuxta reformationem a Pio X sapientissime inductam*, I. 49-50.

³⁹² CAPPELLO, F. M., *De Curia Romana Iuxta reformationem a Pio X sapientissime inductam*, I. 49.

mi határozza meg az eljárási módot, amely alapján meg lehet állapítani, hogy milyen úton döntsenek el egy ügyet. Erre nem találunk választ sem a *Sapienti Consilio* apostoli konstitúcióban, sem a törvénykönyvben.

A konstitúció nem mondta ki, hogy minden ügyet, mely jogot érint, bíróságokhoz kell küldeni, de megállapította, hogy a peres ügyeket a Római Rotához kell küldeni.³⁹³ Ebből nem lehet arra következtetni, hogy minden ügyet, mely jogot érint, úgy kell tekinteni, mint egy peres ügyet, ami bírói eljárást igényel. Ezért mondja Cappello: „*decernit non causas singulas quae ius attingant, sed tantum contentiosas esse deferendas ad Sacram Rotam; iamvero praeter causas contentiosas dantur et aliae ius rescipientes, pro quibus intervenire potest iurisdictio voluntaria.*”³⁹⁴

A *Normae Peculiares* kimondja, hogy van néhány ügy, mely eldönthető kongregációk vagy bíróságok által is az eljárási módtól függően.

„*Quaestione semel instituta penes Congregationem aliquam administrationis ac disciplinae tramite, et a partibus admissa aut saltem non recusato hoc agendi modo; his iam non licet eadem de causa actionem stricte iudicalem instituere.*

Eoque minus, deliberata re atque ad sententiam deducta, fas erit hoc agere.

Est nihilominus Congregationi sacrae facultas, quovis in stadio quaestionis, ad indices ordinaries causam deferre.”³⁹⁵

Mivel továbbra is kérdésként merül fel, hogy mely ügyekben illetékes bíróság és melyben egy kongregáció, egy általános szabály segít ebben, mely megállapítja, hogy ha egyszer az adminisztratív eljárási módot elfogadták, vagy legalább nem utasították el az érintett felek, nincs megengedve többé, hogy megindítsanak egy bírósági tárgyalást ugyanabban az ügyben.

³⁹³ *Sapienti consilio*, 15.

³⁹⁴ CAPPELLO, F. M., *De Curia Romana Iuxta reformationem a Pio X sapientissime inductam*, I. 51.

³⁹⁵ *Normae Peculiares*, 65.

A *Lex Propria Sacrae Romanae Rotae et Signaturae Apostolicae*³⁹⁶ 16. kánonja kimondja, hogy nem lehetséges fellebbezés vagy felfolyamodás a Rotához az ordináriusok rendelkezései ellen, ha azokat nem bírói ítélet formában adták.³⁹⁷

A *Sapienti Consilio* konstitúció és majd a kódex is, amikor azokról a kérdésekről szólt, melyek a házasságot, a szent rendek érvényességét és más szentségek fegyelmét érintil, megállapította, hogy a bíróiak a Szentségi Kongregációhoz tartoznak, de rögtön kiegészítette:

„*si tamen Congregatio indicaverit huiusmodi quastiones iudicario ordine servato esse tractandas, tunc eas ad Sacrae Romanae Rotae tribunal remittat.*”³⁹⁸

A szerzők többsége egyetértett abban, hogy szükség lenne pár kritériumra, mely segítené a kongregációkat, hogy megállapítsák azokat az eseteket, melyeket a Rotához kell küldeni.

Hasonlóképpen, ha egy esetet a Rotához küldtek, a bíróságnak a megfelelő kongregációhoz kellett utalnia azt, ha olyan kérdéseket tartalmazott, melyet - véleménye szerint - adminisztratív módon kellett kezelni.

Ugyanaz a probléma felvetődött a bíborosok speciális bizottsága oldaláról. Ezeknek az illetékességi viták megoldásánál támpontokra lett volna szükségük, hogy eldönthessék azokat a vitákat, melyek a Rota és a kongregációk között illetékesség terén keletkeztek.

Cappello egy hármas kritériumot ajánl annak meghatározására, hogy melyik utat kell választani az egyes esetek megoldásában:

„*Utrum controversia dirimenda sit ordine iudiciaria an via administrativa, pendet ex ipsa rei natura, vel ex legis praescripto, vel demum ex voluntate litigantium.*”³⁹⁹

³⁹⁶ AAS 1 (1909) 20-36.

³⁹⁷ *Lex Propria*, 24.

³⁹⁸ *Sapienti consilio*, 11.

Vagyis szerinte ez az alábbi szempontoktól függhet:

- a) az ügy természetétől,
- b) a törvény előírásaitól,
- c) a pereskedők akaratától.

Wernz-Vidal műve megállapítja, hogy több esetben az eljárási mód a kongregációk hivatalnokainak okos megítélésétől függ.⁴⁰⁰ Ez ésszerűnek és teljesen valószínűnek tűnik, mivel nincsen kifejezett szabály erre vonatkozólag, csak az, hogy a kongregáció elküldheti az esetet a megfelelő bírósághoz, ha úgy érzi, hogy alaposabb kivizsgálás történhet a bírói úton.⁴⁰¹

Ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy vannak olyan kérdések, amelyek akár természetük akár a törvény előírása miatt, mindig szigorúan bírói úton kell intézni a Rotánál. Fontos, hogy minden esetet, melyben a Római Kúriához fellebbeztek az ordináriusok vagy azok bíróságainak ítéletei miatt, a megfelelő római bírósághoz kellett irányítani.⁴⁰²

Fontosnak tartok még megemlíteni egy 1936-ban kiadott instrukciót. A dokumentum megállapította, hogy az olyan házassági ügyekben, melyekben a kötelék felbontását kérik, nem hozhatnak döntést a felek (férj vagy feleség), sem a választott bíróság. Erre csak az illetékes bíróság vagy - különleges esetekben - az ordinárius ítélete által van lehetőség.⁴⁰³

³⁹⁹ CAPPELLO, F. M., *Praxis Processualis ad Normam Codicis et Peculiarium S. Sedis Instructionum*, Taurini-Romae 1940. 2.

⁴⁰⁰ WERNZ, F. X.-VIDAL, P., *Ius Canonicum*, II. 487.

⁴⁰¹ vö. SC CONSIST, *Romana*, 28. I. 1909, in *AAS* 1 (1909) 211-214.

⁴⁰² WERNZ, F. X.-VIDAL, P., *Ius Canonicum*, II. 487

⁴⁰³ SC SACR, *Instructio servanda a tribunalibus dioecesanis in pertractandis causis de nullitate matrimoniorum*, 15. VIII. 1936, in *AAS* 28 (1936) 315.

Következésképpen minden ilyen esetben történt fellebbezést a Római Rotához kell küldeni és nem a Szentségi Kongregációhoz.⁴⁰⁴

1.2.8.4.2 A Szent Penitenciária

X. Pius pápa helyreállította a Szent Penitenciária alapításkor élvezett státuszát. A közbeeső századok alatt ez a bíróság messzemenő hatalmat kapott, amelyet külső és belső fórumon is gyakorolt. Ez a speciális hatalom magába foglalta a házassági akadályok alóli felmentés hatáskörét, még ha nyilvánosak voltak is azok. Erről már korábban beszéltünk, ezért most nem részletezzük.

A *Sapienti Consilio* konstitúció azonban kimondta, hogy a Penitenciária hatásköre újra azokra az ügyekre korlátozódott, melyek a belső fórumot érintik, akár szentségi, akár nem-szentségi.⁴⁰⁵

A kódex megismétli azt a kijelentést, hogy ennek a bíróságnak csak belső fórumon van illetékessége. Kegyet adományozhat, de kizárólag belső fórumon, mint pl. felmentések, engedélyek, büntetés megváltoztatása, stb.⁴⁰⁶ Következésképpen minden szabálytalanság és házassági akadályok alól felmentést belső fórumon a Szent Penitenciária kell adjon és nem a Szentségi Kongregáció.

A Szent Penitenciáriát gyakran úgy említik, mint *Congregatio conscientiae*, mivel ugyanazokat az ügyeket kezeli belső fórumon, ami külső fórumon a kongregációkhoz tartozik.⁴⁰⁷

A belső fórumú ügyek lehetnek szentségiek vagy nem-szentségiek. Természetesen nincs kétség, hogy minden szentségi esetet, amit a Szentszékhez

⁴⁰⁴ SHEEHY, R. F., *The Sacred Congregation of the Sacraments*, 73.

⁴⁰⁵ *Sapienti consilio*, 15.

⁴⁰⁶ Can. 258. 1. §

⁴⁰⁷ MONIN, A., *De Curia Romana*, 322.

küldenek, a Szent Penitenciáriához kell utalni, figyelembe véve az előírt óvatosságot a gyónási titok megfelelő védelme érdekében.

Az olyan akadályok tekintetében, melyek természetük szerint nyilvánosak, de ténylegesen titkosak, a felmentéseket szokás szerint belső fórumon engedélyezik. Mindezt akkor, ha nem valószínű, hogy kevéssel a felmentés megadása után a szabálytalanságok és akadályok ténylegesen is nyilvánossá válnak.⁴⁰⁸

Házassági ügyekben megtörténhet, hogy két akadály fordul elő, egyik titkos, a másik nyilvános. Ilyen esetekben a megoldást a Szent Penitenciária adhatja a titkos akadály felmentése alól, de kérelmet küldenek a Szentségi Kongregációhoz (vagy egy másik illetékes kongregációhoz) a nyilvános akadály alóli felmentés céljából, anélkül, hogy a személy nevét megemlítenék, illetve nem utalhatnak a kérvényben a titkos akadályra sem.⁴⁰⁹

1.2.8.5 A Szentségi Kongregáció illetékessége

Amint már korábban említettük, ezt a kongregációt X. Pius alapította a *Sapienti Consilio* apostoli konstitúciójával. A konstitúció meghatározása szerint illetékességi területéhez tartozik minden jogszabály alkotás a hét szentség fegyelmét illetően, kivéve azt, ami a Szent Officiumhoz és a Szent Rítuskongregációhoz tartozik.⁴¹⁰

⁴⁰⁸ GASPARRI, P., *Tractatus Canonicus de Matrimonio*, I-II. Romae 1932. I. n. 210, 289.

⁴⁰⁹ BOUSCAREN T. L. – ELLIOT, A. C., *Canon Law: A Text and Commentary*, Milwaukee 1949. 435.

⁴¹⁰ *Sapienti consilio*, 10.

A Rítuskongregáció joghatósági területe a következő szavakkal van kifejezve: „*circa caeremonias quae in Sacramentis conficiendis, ministrandis et recipiendis servari debent.*”⁴¹¹

A Szentségi Kongregáció olyan ügyekben is illetékes, ami mindaddig más kongregációkhoz, bíróságokhoz vagy hivatalhoz tartozott. A házasság tekintetében külső fórumon ő volt megbízva:

- 1) hogy felmentést adjon a nyilvánosság alól, mind a gazdagoknak, mind a szegényeknek;
- 2) a gyökeres orvoslással;
- 3) az el nem hált házasságok alóli felmentéssel;
- 4) a házastársak ágytól-asztaltól való elválasztásával;
- 5) a gyermekek törvényesítésével.⁴¹²

A házassági felmentések tekintetében meg kell említeni, hogy a pápa, mint legfőbb felette áll minden tisztán egyházi törvénynek, ennél fogva minden olyan házassági akadályt elháríthat, mely egyházi törvényhozásból keletkezik. Mindamellett azonban a pápai felmentői hatalmat leginkább valamelyik kongregáció útján gyakorolja. Nem kétséges tehát, hogy a Szentségi Kongregáció a Római Kúria olyan szerve volt, amely a házassági felmentésekkel is foglalkozott. A házassági akadályok alóli felmentésekkel kapcsolatban azonban még fontos megemlíteni, hogy voltak olyan akadályok, melyek alól egyedül a pápa adhatott felmentést, más akadályok alól (isteni eredetű) nem adtak felmentést (pl. vérrokonság), és voltak olyan tisztán egyházi eredetű akadályok, amely alól nem volt szokás felmentéseket adni (pl. egyházi rend alól). Ezek alól az akadályok alól értelemszerűen a helyi ordinárius sem adhatott felmentést.

A fenntartott felmentéseken kívül minden⁴¹³ házassági akadályokkal kapcsolatos esetben a Szentségi Kongregáció volt illetékes.

⁴¹¹ „...a szertartások és ceremóniák tekintetében, melyeket a szentségek létesítésénél, kiszolgáltatásánál és vételénél be kell tartani”

⁴¹² *Sapienti consilio*, 10.

A házassági akadályok mellett a kongregációhoz tartozott a *házasság gyökeres orvoslása* is (*sanationes in radice*).⁴¹⁴ Most nem térünk ki a gyökeres orvoslás részletezésére, hanem csak megjegyezzük, hogy ilyen esetekben is a Szentségi Kongregációhoz kellett folyamodni, kivéve a vegyes házasságok vagy valláskülönbségek eseteit. A kódex is megerősíti ezt:

*„Sanatio in radice concedi unice potest ab Apostolica Sede.”*⁴¹⁵

A Szentszék ebben az esetben a Szentségi Kongregációt jelölte.

A megkötött, de el nem halt házasságok alóli felmentések a pápának voltak fenntartva, mégis az ilyen ügyekben a munka javát a Szentségi Kongregáció végezte.⁴¹⁶ Ezzel kapcsolatban kérdés merült fel, hogy vajon a pápa ezt a hatalmát delegálhatná-e valamely kongregáció számára. Ezzel kapcsolatban Cappello megjegyezte:

*„De facto numquam conceditur, sed R. Pontifex per se ipse directe et immediate gratiam dispensationis tribuit.”*⁴¹⁷

Ahhoz, hogy a pápa ilyen felmentést adjon, két tényt kellett igazolni, egyrészt, hogy a házasság tényleg nem volt elhálva és hogy van jogos ok a felmentés megadására.⁴¹⁸ És ebben kapott szerepet a kongregáció. Ez volt az, aki

⁴¹³ Házasság esetében további fenntartás volt a Szent Officium javára, azokban az esetekben, ahol az egyik fél nem katolikus vagy a Keleti Egyház Kongregációja javára, ha egyik fél keleti rítusú és a Hitterjesztési Kongregáció javára az alárendelt területeken.

⁴¹⁴ A házasság gyökeres orvoslásáról lásd: HARRIGAN, R. J., *The Radical Sanation of Invalid Marriages*, (The Catholic University of America Canon Law Studies No. 116), Washington D. C. 1938.

⁴¹⁵ Can. 1141.

⁴¹⁶ HESTON, E. L., *The Holy See at Work*, 70.

⁴¹⁷ CAPPELLO F. M., *Tractatus Canonico-Moralis de Sacramentis*, V. n. 762.

⁴¹⁸ Can. 1119.

megállapította (kiderítette) az igazat az állítólagos el nem hálással kapcsolatban, valamint azt, hogy volt-e törvényes alap a felmentés megadására. Ez általában úgy történt, hogy a helyi ordináriusokat megbízták, hogy vizsgálják ki az esetet, gyűjtsék be a bizonyítékokat, melyekkel biztosan megállapítható az elhálátlanság ténye. E célból a kongregáció kiadott egy instrukciót⁴¹⁹, melyet az egyhézmegyei bíróságoknak figyelembe kellett venniük feladatuk végrehajtásában. Ez is arra utal, hogy a *ratum et non consummatum* házasság eseteinek bonyolítása a Szentségi Kongregációhoz tartozott, még ha magát a kegyet nem is ő adta. A helyi bíróságok nem voltak illetékesek, hogy eldöntsék az elhálátlanság tényét vagy hogy van-e jogos ok a kegy megadására. Ez kizárólag a Szentségi Kongregáció joga volt. Igazából alsóbb bíróság csak akkor foglalkozhatott ilyen ügyel, ha előbb engedélyt kaptak rá a kongregációtól.⁴²⁰

Keleti rítusúak esetében a Keleti Egyház Kongregációja adhatott ilyen engedélyt.⁴²¹

Még azt is érdemes megjegyezni, hogy az ilyen eseteket szigorúan bírói eljárás útján folytatták le, de a felmentés végső megadása adminisztratív módon történt. Ugyanakkor, ha úgy ítélték meg, hogy a házasság elhálátlanságának ténye jobban megállapítható bírói úton, az esetet átutalhatták a Római Rotához.⁴²²

Megállapíthatjuk tehát, hogy bár a Szentségi Kongregáció igénybe vehette a helyi bíróságok vagy a Rota segítségét, egyedül ő volt illetékes, hogy eldöntse a szükséges kérdéseket és ha úgy ítélte meg, ő terjesztette fel az esetet a pápának a felmentés megadása céljából.

⁴¹⁹ SC SACR., *Regulae Servandae in Processibus super Matrimonio Rato et non Consummato*, 7. V. 1923, in *AAS* 15 (1923) 392-413.

⁴²⁰ SC SACR., *Regulae Servandae in Processibus super Matrimonio Rato et non Consummato*, 392.

⁴²¹ A Keleti Egyházak Kongregációja is kiadott egy instrukciót a hasonló esetekről. vö. SC EO., *Instructio*, 10. VI. 1935, in *AAS* 27 (1935) 333-340.

⁴²² vö. can. 249. 3. §

Egy másik ügy, ami kifejezetten a Szentségi Kongregációnak volt fenntartva a *gyermekek törvényesítése*.⁴²³ Annak ellenére, hogy a törvényesítés rendszerint egy pápai leirat útján történt, kapcsolatban valamely házassági felmentéssel, mégis előfordult, hogy egy törvénytelen személy törvényesítés iránti kérelmet intézett a Szentszékhez, még akkor is, ha a szülők nem akarták rendezni a házasságukat. Bárhogyan is legyen, ha külső fórumon kérték, a kérelmet a Szentségi Kongregációhoz kellett címezni, kivéve ha keleti rítusú személyről volt szó vagy a Hitterjesztési Kongregáció alárendeltjéről.⁴²⁴

A Szentségi Kongregáció lett illetékes a házasság és a papszentelés érvényességi kérdéseivel kapcsolatban is. Mégis, ha a kongregáció úgy ítélte meg, hogy az ügyeket bírósági úton kellett tárgyalni, visszaküldte a Római Rota bíróságához.⁴²⁵

Érdemes még megemlíteni a házasság semmisségi perek esetét is. Bár a kongregáció több dokumentumot is kiadott a házasság érvényességét illetően, maga nem volt illetékes olyan ügyekben, melyek bírói megoldást igényeltek. Következésképpen, ha ilyen ügyben a Szentszékhez folyamodtak, azt a Rotához kellett intézni, nem pedig a Szentségi Kongregációhoz.⁴²⁶ Erről már korábban beszéltünk. De ez nem jelenti azt, hogy a kongregáció minden illetékességét elveszíti az ilyen ügyekben, ha azokat bírói úton tárgyalták.

Hogy tisztábban lássunk érdemes megvizsgálni a XI. Pius *Qua cura*⁴²⁷ kezdetű motu propriojának két pontját. A dokumentum IV. pontja kijelentette, hogy a kongregáció fel volt hatalmazva, hogy meghatározza az egyházmegyei bíróságok jogát és kötelességeit, valamint azt a módot, ahogy a semmisségi

⁴²³ Törvényesítésről lásd: BÁNK J., *Törvényesítés a kánonjogban*, Budapest 1944.

⁴²⁴ WERNZ, F. X.-VIDAL, P., *Ius Canonicum*, V, n. 615. MCDEVITT, G. J., *Legitimacy and Legitimation*, (The Catholic University of America Canon Law Studies No. 138), Washington D. C. 1941. 192-193.

⁴²⁵ *Sapienti consilio*, 11.

⁴²⁶ CORONATA, M., *Institutiones Iuris Canonici*, III, n. 1483, 425.

⁴²⁷ PIUS XI, m. p., *Qua cura*, 8. XII. 1939, in *AAS* 30 (1938) 410-413.

pereket, annak körülményeit és feltételeit kezelni kellett.⁴²⁸ Majd az V. pont kijelentette, hogy a Szentségi Kongregáció őrökdi a bíróságok munkája felett, és felügyeli, hogy a különböző hivatalok kötelességeiket helyesen és szorgalmasan teljesítsék, ahogyan az a kongregáció által kibocsátott normákban rögzítve volt.⁴²⁹

És meg kell még említeni a Szentségi Kongregáció által 1936. augusztus 15-én kibocsátott instrukciót⁴³⁰, mely részletesen tartalmazta azokat a szabályokat, melyeket az egyházmegyei bíróságoknak be kellett tartaniuk a házassági semmisségi perek esetében.

Összegezve elmondhatjuk, hogy a megkötött, de el nem hált házasságok eseteiben a kongregáció közvetlen és kizárólagos illetékességgel rendelkezett, míg a házassági semmisségi perekben közvetett volt az illetékessége és csupán felügyeletet gyakorolt az ilyen ügyekkel foglalkozó bíróságok felett.

A házasságon kívül minden más szentség fegyelmi része a Szentségi Kongregációhoz tartozott.

A konstitúció külön megemlíti az alábbi kérdésköröket, amelyek szintén a Szentségi Kongregációhoz tartoztak:

- 1) a papszentelés alóli felmentés, kivéve a szerzeteseket⁴³¹;
- 2) a szentáldozáshoz való járulás;
- 3) a szentmise ünneplése;⁴³²
- 4) tartózkodás az eucharisziától;
- 5) más hasonló kérdések, fenntartva más kongregációk illetékességét.⁴³³

⁴²⁸ PIUS XI, m. p., *Qua cura*, 412.

⁴²⁹ PIUS XI, m. p., *Qua cura*, 412.

⁴³⁰ SC SACR, *Instructio servanda a tribunalibus dioecesanis in pertractandis causis de nullitate matrimoniorum*, 15. VIII. 1936, in *AAS* 28 (1936) 313-361.

⁴³¹ A szerzetesek esetében a felmentést a Szerzetesi Kongregáció adja.

⁴³² A szentmise idejéről és helyéről részletesen lásd: GODLEY, J., *The Time and Place for the Celebration of Mass*, (The Catholic University of America Canon Law Studies No. 275), Washington D. C. 1948.

⁴³³ *Sapienti consilio*, 10.

A *Normae Peculiares* szerint e szerv volt illetékes, hogy engedélyeket adjon a szent rendek kiszolgáltatására más időben, mint ahogyan az elő volt írva.⁴³⁴

Szintén hozzá tartozott, hogy felmentést adjon a kánoni kor⁴³⁵, a felszentelési cím követelménye⁴³⁶ és a szent rendek fokozatai között előírt időtartam alól⁴³⁷.

Bár nem tartozik szoros értelemben a szent rendekhez, de érdemes megemlíteni még egy instrukciót, melyet a Szentségi Kongregáció adott ki. Ez egy sor normát hozott, melyek segítették a püspököket, hogy az egyházi rend szentségét felvenni szándékozókat jobban meg tudják vizsgálni, tudniillik hogy azok valóban isteni elhivatottságból választják-e a papságot vagy sem.⁴³⁸ Ugyanakkor a dokumentum a püspökök figyelmét is felhívta néhány kihágásra e tekintetben.

Ez a dokumentum egy jó példa arra is, hogy lássuk, milyen aprólékosan, felelősségteljesen végezte feladatát és kötelességeit a kongregáció a szentségek felvételével, kiszolgáltatásával kapcsolatban.

A szent eucharisziát szintén külön hangsúlyozta a konstitúció.⁴³⁹ Minden olyan terület, mely érintette a szent eucharisziát mint szentséget a Szentségi Kongregáció hatáskörébe tartozott. Így a szentáldozás témaköre, de a szent színek őrzésével kapcsolatos kérdések is. Bár a konstitúció nem részletezte a szent eucharisziával kapcsolatos kérdéseket, mégis a kongregáció több rendeletet adott ki e témával kapcsolatban.⁴⁴⁰ Emellett a *Normae Peculiares* is

⁴³⁴ *Normae Peculiares*, 86-87.

⁴³⁵ Can 975.

⁴³⁶ Can 979-981.

⁴³⁷ Can 978.

⁴³⁸ SC SACR, *Instructio*, 27. XII. 1930, in *AAS* 23 (1931) 120-127.

⁴³⁹ *Sapienti consilio*, 11.

⁴⁴⁰ SC SACR, *Instructio, ad revmos ordinarios de quibusdam vitandis atque observandis in conficiendo sacrificio missa et in eucharistiae sacramento distribuendo et asservando*, 26. III. 1929, in *AAS* 21 (1929) 631-639. S. C. S., *Sanctissima Eucharistia sedulo custodienda*, 30. III. 1938, in *AAS* 30 (1938) 198-

tartalmazott egy listát azokról a fakultásokról, melyek a Szentségi Kongregációhoz tartoztak. Korábban ezek a Szent Rítuskongregáció hatáskörében voltak:

a) a Szent Eukarisztia fenntartása a templomokban vagy kápolnába, ahol hiányzik ez a jog;

b) a Mise bemutatása magánkápolnában és más privilégiumok, amelyeket a megszokott módon adnak e tekintetben, vigyázva a kápolnai illemre;

c) oltár felállítása ünnepléshez szabad ég alatt (sub diu);

d) hajnali és délutáni ünneplések;

e) nagycsütörtökön mise bemutatás, és hasonlóan három mise karácsony éjjelén a magánkápolnában, szent eucharisztia szétoztásával;

f) házisapka vagy más fejfedő használata a mise bemutatásakor vagy a Szent eukarisztia kiszolgáltatásakor (vételekor);

g) a vak papok vagy vakuló papok számára a mise bemutatásának engedélye, azzal a felbatalmazással, hogy votív misét mondjon a Szűz Mária szándékára vagy halotti misét;

h) mise bemutatása hajókon;

l) mentesíti a hívőket és a szerzeteseket is, amilyen gyakran csak szükséges az Eucharisztikus ünnep jogától;⁴⁴¹

Sem a konstitúció, sem pedig a *Normae Peculiares* nem részletezte a kongregáció hatáskörét a többi szentséggel kapcsolatban. Ez annak köszönhető, hogy rendes körülmények között nagyon ritkán fordult elő, hogy keresztséggel vagy bérmlással kapcsolatban a Szentszékhez folyamodtak. Ha mégis történt ilyen eset, akkor a Szentségi Kongregáció volt az illetékes. A bűnbocsánat szentsége és a betegek kenetének szentsége nagy részben a Szent

207. S. C. S., *Instructio, ad locorum ordinarios pro postulanda apostolicis: IV) De postulando indulto asservandi SSmas Eucharistiam in privatis Sacellis*, 1. X. 1949, in *AAS* 41 (1949) 508-511.

⁴⁴¹ *Normae Peculiares*, 86-87.

Penitenciáriához tartozott, ami érthető is, hisz ezen szentségekkel kapcsolatos kérdések nagyrészt a belső fórum illetékes.

A *Sapienti Consilio* utolsó rendelkezése a Szentségi Kongregációt illetően már nem tartalmazott a kongregáció illetékességére vonatkozó utasításokat.⁴⁴² Ehelyett annak tagjait említi: ennek a kongregációnak, ahogy a többinek is egy bíboros a prefektusa, mellette van a titkár és a konzultorok.⁴⁴³

1.3 AZ 1917-ES TÖRVÉNYKÖNYV SZERINTI ILLETÉKESSÉG

Amint már korábban említettem, a törvénykönyv szinte szó szerint átvette a *Sapienti Consilio* apostoli konstitúció szövegét a kúria különböző intézményeivel kapcsolatban.

Néhány jelentősebb normát mégis érdemes azonban itt megemlíteni.

A 243. 1. §⁴⁴⁴ kimondta, hogy a római kúria minden kongregációja, bírósága és hivatala kötelességeinek teljesítésében figyelembe kell vegye a pápa által előírt eljárási szabályokat és irányelveket. Több szerző, aki ehhez a kánonhoz megjegyzéseket fűzött, jelezte, hogy a X. Pius által hozott szabályok és irányelvek voltak továbbra is hatályban.⁴⁴⁵

A titoktartás szabálya kötelezte mindazokat, akik a kúriai intézményhez tartoztak. Ezt a szabályt először XIV. Benedek pápa írta elő,⁴⁴⁶ majd X. Pius erősítette meg⁴⁴⁷. Ez található meg a 243. 2. §-ban is⁴⁴⁸. Bár a római kúria minden intézményének hivatalnokai esküt tesznek, hogy minden ügyben, amit az illető

⁴⁴² *Sapienti consilio*, 11.

⁴⁴³ SIPOS, S., *Enchiridion Iuris Canonici*, Romae 1954. 170.

⁴⁴⁴ Can. 243. 1. §

⁴⁴⁵ WOYWOOD, S., *A Practical Commentary on the Code of Canon Law*, I. n. 188.

⁴⁴⁶ BENEDICTUS XIV., const., *Sollicita ac provida*, 9. VII. 1753, 12. § in *Fontes*, n. 426.

⁴⁴⁷ *Normae Peculiares*, 40.

⁴⁴⁸ Can. 243. 1. §. 2.

intézményre rábíznak, betartja a titoktartást, ezt a legszigorúbban a Szent Zsinati Kongregáció és a Szent Officium Kongregáció tagjaitól követelik meg.⁴⁴⁹

Minden hivatalnak, bíróságnak és kongregációnak be kellett tartania a következő alapelvet: semmilyen döntést nem hoznak rendkívüli vagy súlyos jellegű ügyekben anélkül, hogy a pápának előzetesen ne jelentenék, illetve minden döntésüknek, engedélyüknek és megoldásuknak pápai jóváhagyást kellett kapnia, kivéve ha különleges felhatalmazást adtak az illető moderátoroknak. Nem szorultak jóváhagyásra viszont az Apostoli Szignatúra, a Római Rota ítéletei.⁴⁵⁰ Ezt erősíti meg a 244. kánon is.⁴⁵¹

Egy másik fontos elv, általános eljárás a kúrián belül az, hogy ha egy kongregáció vagy hivatal visszautasított egy kegyet, amit tőle kértek, ugyanazt a kegyintézkedést érvényesen nem adhatja meg más kongregáció, hivatal vagy helyi ordinárius, még ha meg is van a hatalmuk rá. Kivételt képez, ha az a kongregáció vagy a hivatal megadja a beleegyezését is, amelyiktől a kegyet először kérték. Másik kivétel a szabály alól a Szent Penitenciária: kizárólagos joga, hogy belső fórumon kegyintézkedést adjon, függetlenül attól, hogy ugyanabban az ügyben más kongregáció korábban hogyan intézkedett.⁴⁵²

Bár a római kúriát X. Pius újraszervezte, nem zárhatták ki teljesen a versengő joghatóságokat. Ezért továbbra is lehetett számítani arra, hogy kételyek, viták merülnek fel egy intézmény illetékessége miatt. Ezen problémák kezelésére X. Pius pápa a Szent Zsinati Kongregációt felhatalmazta, hogy az ilyen esetekben a kételyeket eloszlassa. A törvénykönyv szerint a bíborosok speciális bizottsága volt hivatott az ilyen illetékességi vitákat megoldani.⁴⁵³

⁴⁴⁹ A titok megsértése a pápának fenntartott önmagától beálló kiközösítés. CORONATA, M., *Institutiones Iuris Canonici*, I. 332.

⁴⁵⁰ *Sapienti consilio*, 18.

⁴⁵¹ Can. 244. l. §

⁴⁵² Can. 43.

⁴⁵³ Can. 245.

Amint már említettük, a *Sapienti Consilio* és a *CIC 1917* között csak apróbb különbségeket figyelhetünk meg a kongregációk illetékességének megfogalmazásában, ezek azonban nem érintették a kongregációk joghatóságát. Ezért a továbbiakban nem részletezzük a kongregációnak törvénykönyvben leírt joghatóságát, hanem csak egyes kánonokra utalunk, amelyek konkrétan hivatkoznak a Rítuskongregációra vagy Szentségi Kongregációra.

A törvénykönyv több helyen utal a Rítuskongregációra közvetett vagy közvetlen módon. Amint már a *Normae Peculiares* is rögzítette, a kongregáció egyik legfontosabb hatásköre a latin egyház liturgikus könyveinek⁴⁵⁴ szabályozása volt.⁴⁵⁵ Ezt a feladatot a Rítuskongregáció már alapítása óta gyakorolta. A kódex rendelkezett ezen könyvekről és kiadásukról is.

⁴⁵⁴ *Liturgikus könyvnek* nevezhető *tág értelemben* minden nyilvános istentiszteleten (hivatalosan) használt könyv. Ebben a tágabb értelemben végső soron mindazok a 2. századig visszanyúló írások e fogalom alá sorolhatóak, melyek már meghatározott imaszövegeket tartalmaztak. *Szorosabb értelemben* liturgikus könyvekről azonban csak a könyvnyomtatás alkalmazásának elterjedése utáni időktől beszélhetünk. Ez természetesen távolról sem jelenti, hogy az egyes szertartások egyöntetű végzésének előmozdítására csak ekkortól kezdve születtek volna egyházi szabályok. A minőségi újdonság inkább abban állt, hogy technikailag csak ezen időtől vált lehetővé a szövegek jelentős mérvű, hatóságilag ellenőrzött egységesítése. Márpedig e jellemző a sajátos értelemben vett liturgikus könyvek meghatározó jegye. *Liturgikus könyvnek* csak olyan kiadványok tekinthetőek, melyek a nyilvános istentiszteletek szertartásainak szövegeit, az ezek végzési rendjére vonatkozó ceremoniális utasításokat („rubrikákat”), illetve az ünnepek rendjét tartalmazzák. Az utóbbi századok kánonjogi gyakorlata emellett mind világosabb formai követelményeket is rögzített. A szó szoros értelmében liturgikus könyv eszerint csak olyan kiadvány lehet, melyet vagy maga az arra illetékes felsőbb hatóság adott ki, vagy amelynek hitelességét ez utóbbi legalábbis garantálja. SZABÓ P., *A görög katolikus liturgikus könyvek kiadása. Rövid kánonjogtörténeti áttekintés*, in *Liturgikus örökségünk*, III. *A 125 éve alakult hajdúdorogi liturgikus fordító bizottság utolsó műve, a Danilovics-énekkönyv megjelenésére 2004. április 29-én rendezett szimpózium anyaga*, Nyíregyháza 2004, 21-23. ID., *I libri liturgici orientali e la Sede Apostolica. Sviluppo della prassi e stato attuale*, in *Folia Canonica* 7 (2004) 262-264. Rihmer Zoltán nem ért teljesen egyet az előbbi liturgikus könyv meghatározásával. Szerinte ugyanis a kézírásos könyvek így a szűkebb kategóriából kirekesztődnek. A kézírásos kor liturgikus könyvei ugyanis pontosan azokat a funkciókat töltötték be használóik életében, mint a későbbi nyomtatott kiadások, és a másolásból adódó pontatlanságoktól eltekintve, megfeleltek a hivatalos kiadásokkal szemben támasztott modern igényeknek. RIHMER Z., *Megjegyzések az editio typica kifejezés fogalmáról és fordításáról*, in *Praeconia* 1 (2006) 103-104.

⁴⁵⁵ *Normae peculiares*, 99.

A CIC 1917 1390. kánon szerint a liturgikus könyvek, valamint a litániák újrakiadásánál a kiadás helyének vagy a megjelenés helyének ordináriusa kellett igazolja, hogy azok megegyeznek a Szentszéktől jóváhagyott eredeti szöveggel.⁴⁵⁶ A liturgikus könyvek kiadásáról a Rítuskongregáció már 1911. május 17-én hozott egy határozatot.⁴⁵⁷ Ebben meghatározta a liturgikus könyvkiadás korabeli rendszerének alapfogalmait: az *editio typica* (mintakiadás) és *editio iuxta typica* (mintakiadás szerinti) kategóriáját.⁴⁵⁸ Az *editio typica* olyan kiadást jelent, amelyhez az utána következő többi kiadásnak mindenben igazodnia kell.⁴⁵⁹ Míg az *editio iuxta typica* olyan kiadás, mely tökéletesen megegyezik az *editio typicával*.⁴⁶⁰ Ilyen utóbbit minden kiadó megjelentethetett, ha a helyi ordinárius előbb engedélyezte, majd utólag jóváhagyta. Ezt foglalja össze és erősíti meg az 1390. kánon.⁴⁶¹ A határozat úgy rendelkezett, hogy az ordináriusok bízzanak meg egy gondos és a liturgiában jártas cenzort, aki elenőrizze a teljes egyezést, majd igazolják ezt a megegyezést és adják meg a kiadási engedélyt.⁴⁶²

A dokumentum 9. pontja felsorolta azokat a liturgikus könyveket, amelyek felett a kongregáció felügyeletet gyakorolt: a római breviáriumot, misszálét és rituálét, majd a pontifikálét, a martirológiumot és a püspöki ceremóniálét. Ezután

⁴⁵⁶ Can. 1390.

⁴⁵⁷ SCR, *Decretum super editionibus librorum sacram liturgiam spectantium*, 17. V. 1911, in *AAS* 3 (1911) 242-243.

⁴⁵⁸ A témát részletesen lásd RIHMÉR Z., *Megjegyzések az editio typica kifejezés fogalmáról és fordításáról*, 100-158. A keleti liturgikus könyvek kiadásával kapcsolatos jogi sajátosságokhoz lásd SZABÓ P., *A görög katolikus liturgikus könyvek kiadása. Rövid kánonjogtörténeti áttekintés*, 19-43. ID., *I libri liturgici orientali e la Sede Apostolica. Sviluppo della prassi e stato attuale*, 261-287.

⁴⁵⁹ SCR, *Decretum super editionibus librorum sacram liturgiam spectantium*, 242.

⁴⁶⁰ SCR, *Decretum super editionibus librorum sacram liturgiam spectantium*, 243.

⁴⁶¹ A kánon nem használta az *editio typica* fogalmát sem az *editio iuxta typicát*. Helyette *editio approbata* szerepel. Ezt egyes szerzők úgy magyarázták, hogy az *editiones approbatae* két fajtájaként említették az *editio typica* és az *editio iuxta typica* kategóriáját, mások viszont ezt a fogalmat azonosították az *editio typicával*. Ez utóbbi értelmezést támasztotta alá az 1917-es CIC 1399. k., 10. p. *Ipsa iure prohibentur: 10° Editiones librorum liturgicorum a Sede Apostolica approbatorum, in quibus quidpiam immutatum fuerit, ita ut cum authenticis editionibus a Sancta Sede approbatis non congruant.* RIHMÉR Z., *Megjegyzések az editio typica kifejezés fogalmáról és fordításáról*, 146.

⁴⁶² RIHMÉR Z., *Megjegyzések az editio typica kifejezés fogalmáról és fordításáról*, 143.

következtek a propriumok, majd a *Memoriale rituum*. A sort a liturgikus jogszabályok zárták: az *Instructio Clementina* és a kongregáció határozatainak hiteles gyűjteménye.⁴⁶³ A felsorolás nem volt kimerítő jellegű, ami a bevezetéséből is következik: *Inter Libros Sacram spectantes Liturgiam, ad effectum praesentis Decreti, sequentes praecipue adnumerandi sunt*. Ez azt jelenti, hogy *editio typicája* más liturgikus könyveknek is lehet.⁴⁶⁴

1946-ban a kongregáció megállapította, hogy különböző okokból az a szokás terjedt el, hogy a helyi ordinárius engedélyével és jóváhagyásával bármely kiadó adhat ki liturgikus könyveket, azonban ezek formája és tartalma nem mindig megfelelő. Ezért XII. Pius pápa elrendelte, hogy

- (1) liturgikus könyveket a továbbiakban csak a Vatikáni Nyomda adhat ki;
- (2) az összes kiadó, akár van pápai privilégiuma, akár nincs, minden egyes liturgikus könyv kinyomtatása előtt a kongregáció engedélyéért köteles folyamodni;
- (3) az ilyen könyvek terjesztésének feltételeit az Apostoli Szentszék Vagyonkezelősege jogosult meghatározni;
- (4) a vatikáni kiadással való egyezést az ordináriusok a CIC 1390. kánonja szerinti eljárás keretében egy liturgikában jártas cenzor vizsgálata alapján tanúsítsák;
- (5) a határozat végrehajtása szempontjából az alábbiak tekintendők liturgikus könyvnek: a római breviárium, misszálé és rituálé, a pontifikálé, a

⁴⁶³ (a) *Breviarium Romanum* (b) *Missale Romanum* (c) *Rituale Romanum* (d) *Pontificate Romanum* (e) *Martyrologium Romanum*. (f) *Caeremoniale Episcoporum*. (g) *Propria turn Officiorum, turn Missarum alicuius Dioecesis, Ordinis, seu Congregationis Religiosae* (h) *Memoriale Rituum Benedicti Papae XIII pro minoribus Ecclesiis* (i) *Instructio Clementina pro expositione Sanctissimi Sacramenti* (j) *Collectio Decretorum Sacrae Rituum Congregationis*. in SCR, *Decretum super editionibus librorum sacram liturgiam spectantium*, 243.

⁴⁶⁴ RIHMER Z., *Megjegyzések az editio typica kifejezés fogalmáról és fordításáról*, 144.

martirológium és a püspöki ceremoniálé, a *Memoriale Rituum* és az *Octaviarium Romanum*, valamint a kongregáció határozatainak hiteles gyűjteménye.^{465 466}

A könyvek közül különleges helyet foglaltak el azok, amelyek a boldoggá és szenttéavatási ügyeket érintettek. Ezzel kapcsolatban az 1378. kánon ezt írja:

*Mindaz, ami valamilyen módon érinti Isten szolgálóinak boldoggá vagy szentté avatását nem közzölhető a Szent Rítus kongregáció engedélye nélkül.*⁴⁶⁷

Ugyanakkor a 253. kánon 3. §-a előírta, hogy a boldoggá és szentté avatás ügyekben a kongregáció teljeskörű illetékességgel rendelkezett.⁴⁶⁸ Ezt az 1999. kánon 3. §-a is megerősítette: „... *una Sacrorum Rituum Congregatio in his causis competens est.*”

Ezzel kapcsolatban még egy megjegyzést kell tennünk. Bár a kongregációk elsősorban közigazgatási vagy végrehajtó hatalommal rendelkeznek, a boldoggá és szenttéavatási ügyek tekintetében a Rítuskongregációnak bírói hatalma is volt. Erre utal a régi kódex 259. kánonja, amely a bíróságok hatalmáról szólva a bírói döntést megkövetelő ügyekhez a következő korlátozást fűzi: ... *fenntartva a Szent Officium Kongregációjának és a Szent Rítuskongregációjának jogát saját ügyekben.*⁴⁶⁹ Ez azonban nem újdonság, hisz a Szent Rítuskongregációnak alapítása óta bírói hatalma volt a boldoggá- és szenttéavatási ügyekben. Egy bennfoglalt korlátozás e tekintetben, hogy mivel a boldoggá és szenttéavatási ügyek jelentősek, ezért minden fontos lépésről be kellett számolni a pápának, aki azokat jóváhagyta.⁴⁷⁰ Ez a követelmény azonban nem változtatta meg az eljárások bírói jellegét.

⁴⁶⁵ SCR, *Decretum de facultate edendi libros liturgicos*, 10. VIII. 1946, in *AAS* 38 (1946) 371-372.

⁴⁶⁶ RIHMÉR Z., *Megjegyzések az editio typica kifejezés fogalmáról és fordításáról*, 147-148.

⁴⁶⁷ Can. 1378.

⁴⁶⁸ Can. 253. 3. §

⁴⁶⁹ Can. 259.

⁴⁷⁰ Vö. Can. 244. 1.§

A jóváhagyás szükségessége azzal magyarázható, hogy a kanonizáció végső soron a tévedhetetlenség közvetett hatalma, a pápa személyes kiváltsága.

A kódex a Szentségi Kongregáció illetékességi területét meghatározó 249. kánonon⁴⁷¹ kívül, még két helyen említi azt. Tekintettel arra, hogy ez a kánon szinte szóról-szóról átveszi a *Sapienti Consilio* konstitúció szövegét, nem ismételjük a korábban leírtakat. Két kánont említünk még meg:

Az 1993. kánon első paragrafusa így fogalmaz:

*Azokban a perekben, melyekben megtámadják a felszentelésből származó köteleességeket, vagy magának a felszentelésnek az érvényességét, iratot kell küldeni a Szentségek Fegyelme Kongregációjához...*⁴⁷²

Míg az 1962. kánon ezt írja:

*... kizárólagosan vizsgálja... a megkötött és el nem bált házasság felmentésének ügyeit a Szentségek Fegyelme Kongregációja...*⁴⁷³

Mint látható, mindkettő csak megerősíti a kongregáció illetékességét, amelyet már a 249. kánon 3. §-a rögzített.⁴⁷⁴

1.4 A KONGREGÁCIÓ HATALMA SZÉKÜRESEDÉS ESETÉBEN

Mielőtt rátérnénk a kongregáció hatályos szabályozására, meg kell említeni egy másik fontos helyzetet, ami korlátozta a kongregációk hatalmát: ez a széküresedés. Ezért a továbbiakban ezt részletezem, ismertetve a pápaválasztásra

⁴⁷¹ Can. 249. 1. §

⁴⁷² Can 1993. 1. §

⁴⁷³ Can. 1962.

⁴⁷⁴ Can. 249. 3. §

vonatkozó olyan korábbi és legújabb rendelkezéseket⁴⁷⁵, amelyek valamiképp érintették a kongregációk mozgásterét.

Általában elmondhatjuk, hogy a kongregációk hatalma a pápa halálával vagy lemondásával megmarad, csak korlátozott.

A *Sapienti Consilio* apostoli konstitúció kúriareformja előtt az volt az általános felfogás, hogy a kongregációk rendes hatalma nem szűnik meg széküresedéskor, viszont megszűnik a delegált.⁴⁷⁶ Ilyen esetekben azonban a rendes hatalommal is csak rendkívüli esetekben lehet élni.

1904-ben X. Pius pápa kiadott egy konstitúciót, amely tartalmazta a széküresedés esetén betartandó törvényeket. Ebben megtaláljuk a bíborosokat széküresedés esetén megillető jogköröket, bizonyos hivatalnokok feladatköreit és az új pápa megválasztásának szabályait.⁴⁷⁷ A dokumentum egyik fejezete a római kongregációkkal foglalkozik és kitér azok hatalmára széküresedés idején.

A kódex nem változtatta meg e rendelkezéseket, sőt a konstitúciót a kódexhez csatolták.

1945-ben XII. Pius egy újabb rendeletet⁴⁷⁸ adott ki a pápaválasztással kapcsolatban, amelyet utólag szintén a kódexhez csatoltak. Ez azonban jelentős változtatást nem hozott az előbb említett konstitúcióhoz képest, sőt a kúria kongregációira vonatkozó fejezetét szó szerint vette át a korábbi törvényből.

A CIC 1917 208. kánon értelmében a rendes hatalom nem szűnik meg a hivatalt engedélyező jogának megszűntével.⁴⁷⁹ Ebből arra következtethetünk, hogy a kongregációk rendes hatalmukat nem veszítik el a pápa halálával vagy

⁴⁷⁵ PIUS X, const. ap. *Vacante Sede Apostolica*, 25. XII. 1904, in *Pii X Pontificis Maximi Acta* vol. III, Roma 1908. 239-288. PIUS XII, const. ap. *Vacantis Apostolicae Sedis*, 8. XII. 1945, in *AAS* 38 (1946) 65-69. IOANNES PAULUS II, const. ap. *Universi Dominici gregis*, 22. II. 1996, in *AAS* 88 (1996) 305-343.

⁴⁷⁶ CAPPELLO, F. M., *De Curia Romana Iuxta reformationem a Pio X sapientissime inductam*, II, 79-80.

⁴⁷⁷ PIUS X, const. ap. *Vacante Sede Apostolica* 25. XII. 1904, 239-288.

⁴⁷⁸ PIUS XII, const. ap. *Vacantis Apostolicae Sedis*, 65-99.

⁴⁷⁹ Can. 208.

lemondásával. Mégis az előbb említett dokumentumok bizonyos korlátozásokat állítottak fel ilyen esetekre:

1. Széküresedés tartama alatt a kongregációk nem hozhattak olyan kérdésekben döntéseket, melyekben még szék betöltésekor sem lettek volna illetékesek, kivéve *facto verbo cum SS.mo*, vagy *ex audientia SS.mi*, vagy *vigore specialium et extraordinariarum facultatum*, amelyre általában a pápa felhatalmazta a kongregációk prefektusait vagy titkárait. Itt megjegyezzük, hogy a Szent Rítuskongregáció határozatai gyakran utalnak arra, hogy ilyen speciális felhatalmazással rendelkezett.⁴⁸⁰ De széküresedéskor *nullam potestatem habent in iis*.⁴⁸¹

2. Azok a felhatalmazások, amelyeket az apostoli levelek a kongregációknak megadtak rendesek, a kongregációk sajátjainak tekinthetők. Az ilyen felhatalmazások a római pápa halálával sem szűntek meg.⁴⁸²

Ezek olyan fakultások, amelyeket a *praeter ius* privilégiumának osztályába tartoznak⁴⁸³, és ezek nem szűntek meg annak a hatalmának elvesztésekor, aki adta a fakultásokat.⁴⁸⁴ Ugyanígy a Szent Rítuskongregációnak volt egynéhány rendes fakultása, amelyet nem veszített el a Szentszék üresedésekor.

Ez a két bekezdés azokat az általános cselekvési normákat határozta meg, amelyek a rendkívüli hatalommal valamint a rendes hatalommal kapcsolatosak. Az elsőhöz szükséges a pápai jóváhagyás és konzultáció. Az ilyen hatalmakat nem lehetett érvényesen használni egy *interregnum* ideje alatt. A Rítuskongregáció esetében gyakran találunk különleges ügyeket (pl. boldoggá és szentté avatási ügyek), amelyek pápai jóváhagyást igényelnek. Ilyen ügyekre széküresedéskor a kongregációnak semmilyen hatalma nem volt.

⁴⁸⁰ MCMANNUS, F. R., *The Congregation of Sacred Rites*, 64.

⁴⁸¹ PIUS XII, const. ap. *Vacantis Apostolicae Sedis*, 74.

⁴⁸² PIUS XII, const. ap. *Vacantis Apostolicae Sedis*, 74.

⁴⁸³ Can. 66. 1. §

⁴⁸⁴ Can. 73.

A rendes felhatalmazások (fakultások) azonban nem szűntek meg. Már korábban említettünk egy dokumentumot⁴⁸⁵, melyben a Rítuskongregáció felsorolta saját rendes és rendkívüli hatáskörét⁴⁸⁶. Eszerint különböző áldások (harang, hordozható oltárok, gyertyák, képek stb.), misékkal kapcsolatos engedmények tartoztak a rendes hatalmához.

Ugyanakkor a XII. Pius *Vacantis Apostolicae Sedis* kezdetű apostoli konstitúciója a rendes hatalommal kapcsolatban is korlátozást tartalmazott, kijelentve, hogy a kongregációk a rendes engedélyeket is csak kisebb fontosságú ügyek engedélyezésére használják. A súlyosabb és bonyolultabb ügyeket, ha lehetséges, el kellett halasztani az új pápa megválasztásáig. Ha nem tűr halasztást, dönthettek, de ez a döntés nem végleges, az új pápának jóvá kellett majd hagynia.⁴⁸⁷

Hasonló korlátozásokat a 244. kánonban is megtalálunk, mely szerint a súlyosabb erejű ügyeket a pápához kellett küldeni.⁴⁸⁸

Összefoglalva, a kongregációk a széküresedés ideje alatt csak a kevésbé fontos ügyekben használhatták szabadon a rendes felhatalmazásokat. A komolyabb esetekben és azokban, amelyek feltehetően vitás ügyek, a döntéseket meg kellett hagyni a leendő pápának, de ha az ügy nem tűrt halasztást, a Bíborosok Kollégiuma felhatalmazhatta az illetékes kongregációt az ügyre. Ezek döntése is alá volt azonban vetve a leendő pápa megítélésének.

Más szóval, a rendes hatalom csak súlyosabb esetekben szűnt meg vagy függesztődött fel.

A pápaválasztásra vonatkozó hatályos szabályozás is hasonló korlátozásokat tesz a kongregációk hatalmával kapcsolatban:

⁴⁸⁵ SCR, *Facultates Ordinariae atque Extraordinariae Sacrorum Rituum Congregationis*, 416-419.

⁴⁸⁶ A felsorolásban vannak olyan fakultások, melyek az 1908-as kúria újraszabályozása után más kongregáció illetékességébe mentek át vagy vannak olyanok, melyek elavultak. CAPPELLO, F. M., *De Curia Romana Iuxta reformationem a Pio X sapientissime inductam*, I, 339.

⁴⁸⁷ PIUS XII, const. ap. *Vacantis Apostolicae Sedis*, 74.

⁴⁸⁸ Vö. Can. 244. 1. §

Széküresedés idején a Római Kúria dikasztériumai ... nem illetékesek olyan ügyekben, melyeket Sede plena nem tárgyalhatnak vagy nem hajthatnak végre az Őszentségével való megbeszélés, a tőle kapott kihallgatás, vagy speciális és rendkívüli meghatalmazások nélkül, melyeket a Római Pápa e dikasztériumok prefektusainak, elnökeinek vagy titkárainak adni szokott.

Ezzel szemben a pápa halálával nem függesztődnek fel az egyes dikasztériumok saját, rendes felhatalmazásai; mindazonáltal elrendelem, hogy a dikasztériumok saját, rendes felhatalmazásaikkal csak a kisebb jelentőségű kegyelmi ügyekben éljenek, míg a súlyosabb vagy vitatott kérdéseket, ha elnapolhatók, kizárólag a leendő pápa számára kell fenntartaniuk; ha egy ilyen ügy nem tűr halasztást (mint pl. halál órájában a pápa által szokásosan megadott felmentések), a Bíborosi Kollégiumban arra a Bíborosra bízható, aki a pápa haláláig prefektus, vagy érsek-elnök volt és ugyanannak a dikasztériumnak Bíborosaira, melyre a meghalt pápa föltehetően rábízta volna a kivizsgálást. Ilyen körülmények között ők dönthetnek provizórikusan mindaddig, amíg az új pápát meg nem választják, aszerint hogy mit ítélnék megfelelőbbnek és alkalmasabbnak az egyház jogai és hagyománya megőrzése szempontjából.⁴⁸⁹

A hatályos rendelkezés szerint is széküresedés esetén a kongregációk csökkentett hatáskörrel rendelkeznek. Eszerint egyetlen olyan rendkívüli jogkört se gyakorolhatnak, amelyhez *sede plena* esetén a pápa közreműködése szükségeltetne. A kongregációk rendes hatáskörei megmaradnak, bár ilyen kérdésekben is csak kisebb jelentőségű kezgyintézkedéseket adhatnak ki.⁴⁹⁰

Minden intézkedés, ami általánosságban érintette a kongregációkat széküresedés esetén, értelemszerűen érintette a Rítuskongregációt, illetve a Szentségek Fegyelme Kongregációját is.

⁴⁸⁹ DIÓS I. (ford.), II. JÁNOS PÁL, *Universi Dominici gregis apostoli konstitúciója az apostoli szék üresedéséről és a római pápa megválasztásáról*, Budapest 2005. 20.

⁴⁹⁰ SZABÓ P., *A pápai hivatal betöltésére vonatkozó szabályrend fejlődése és mai állása. II. Az „Universi Dominici gregis” kezdetű apostoli rendelkezés*, in *Kánonjog* 7 (2005) 44.

2. AZ ISTENTISZTELETI ÉS SZENTSÉGEK FEGYELMI KONGREGÁCIÓJA A HATÁLYOS JOG SZERINT

A hatályos törvénykönyv, amint azt már a bevezetőben említettem, nem tartalmaz a római kúriával kapcsolatban részletes rendelkezéseket. Csak két általános jellegűnek mondható kánon szól a római kúriáról⁴⁹¹. Az első kánon utal a külön törvényre⁴⁹², a *Pastor Bonus* apostoli konstitúcióra, amelyet II. János Pál hirdetett ki. A konstitúcióban a pápa a reformmal kapcsolatban felsorolja azt az öt alapelvét, amelyek tulajdonképpen ihlették ezt a dokumentumot. Ezek a következők:

1. *Összhangba hozni a kúria arculatát a kor követelményeivel.*
2. *Összhangba hozni a kúriát a megújított törvényekkel (törvénykönyvekkel).*
3. *Logikusabban és pontosabb módon újjászervezni a hagyományos dikasztériumok illetékességét*
4. *Az ún. „zsinat utáni” dikasztériumokat hatékonyabbá tenni az egyház pasztorális munkájának szolgálatában.*
5. *Új kezdeményezéseket indítani, melyek elősegítsék a dikasztériumok közötti együttműködést.*^{493 494}

Az apostoli konstitúció két nagy részből áll. Az első egy bevezető részlet, amelyben a pápa kifejti azokat a tanbeli alapelveket, amelyek a kúria létezésének alapját képezik. Ezután következnek a római kúriával kapcsolatos konkrét normák.⁴⁹⁵ Nem szándékom bemutatni a *Pastor Bonus* apostoli konstitúció tartalmát, csak azokat a részeket, amelyek valamilyen módon érintik az

⁴⁹¹ Vö. 360. k; 361. k.

⁴⁹² „...mindezek felépítését és illetékességét külön törvény határozza meg.”

⁴⁹³ PB 13.

⁴⁹⁴ BEYER, J., *Le linee fondamentali della costituzione apostolica „Pastor Bonus”* in BONNET, P. A. – GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost Ap. “Pastor Bonus”*, 39.

⁴⁹⁵ PROVOST, J. H., *Pastor Bonus: Reflections on the reorganisation of the Roman Curia*, in *The Jurist* 48 (1988) 507.

Istentiszteleti és Szentségek Fegyelme Kongregációt. Ezért előbb sorra vesszük azokat az általános normákat, amelyek minden dikasztériumra vonatkoznak, majd ezt követően rátérünk az általunk tárgyalt kongregációt különösen érintő kérdésekre.

2.1 ÁLTALÁNOS MEGJEGYZÉSEK A *PASTOR BONUS* APOSTOLI KONSTITÚCIÓVAL KAPCSOLATBAN

Előzetesen álljon itt néhány gondolat a konstitúcióról.

Míg 1588-ban az *Immensa Aeterni Dei* egyszerűen felsorol tizenöt kongregációt, addig 1908-ban a *Sapienti Consilio* már közigazgatási és bírói hatásköröket állapít meg és tizenegy kongregációt, három bíróságot illetve öt hivatalt sorol fel. Az 1967-es *Regimini Ecclesiae Universae* apostoli konstitúcióban az Államtitkárság első helyre kerül és megjelennek a dikasztériumok újabb formái: a titkárságok, tanácsok és bizottságok.

Szembetűnő a *Pastor Bonus* által hozott jelentős változás: egyrészt igyekszik egységes alakra hozni a különböző hivatalokat, így például a titkárságok, bizottságok pápai tanácsokká alakulnak, másfelől részben az intézményeket is átcsoportosítja, és a Római Kúria szerveit két fő kategóriára osztja:

1. a központi hatóságok (*dicasteria*), melyek jogilag mind egyenrangúak:
 - az Államtitkárság (kiemelkedő fontosságú, központi szerv);
 - a Kongregációk (végrehajtó hatalmat gyakorló központi kormányzati hatóságok);
 - a Bíróságok (bírói hatalmat gyakorolva, az egyházi peres ügyekben ítéleznek);
 - a Pápai Tanácsok (egyes területek és szaktevékenységek előmozdításával, koordinálásával foglalkoznak);
 - a Hivatalok;

2. egyéb intézmények (*instituta*), melyek nem minősülnek központi hatóságnak.⁴⁹⁶

Egy másik dolog, amire érdemes figyelni az, ahogyan a konstitúció kezdődik. A II. János Pál pápa Szent Péter és Pál apostolok ünnepének előestéjén kihirdetett konstitúciójának a kezdő szavai (*Pastor Bonus*) megadja ennek a dokumentumnak az alaphangszínét.⁴⁹⁷ Ez a címadás kifejezetten a

⁴⁹⁶ I. Központi hatóságok:

1. Államtitkárság (*Secretaria Status*)

2. Kilenc kongregáció: 1. Hittani Kongregáció (*Congregatio de Doctrina Fidei*, 48-55); 2. Keleti Egyházak Kongregációja (*Congregatio pro Ecclesiis Orientalibus*); 3. Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció (*Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum*); 4. Szenttéavatási Ügyek Kongregációja (*Congregatio de Causis Sanctorum*); 5. Püspöki Kongregáció (*Congregatio pro Episcopis*); 6. Népek Evangelizációjának Kongregációja (*Congregatio pro Gentium Evangelizatione*); 7. Kléruskongregáció (*Congregatio pro Clericis*); 8. Megszentelt Élet Intézményei és az Apostoli Élet Társaságai Kongregációja (*Congregatio pro Institutis Vitae Consecratae et Societatibus Vitae Apostolicae*); 9. Katolikus Nevelés Kongregációja (*Congregatio de Seminariis atque Studiorum Institutis*).

3. Az Apostoli Szentszék bíróságai: Apostoli Penitenciária (*Pænitentiaria Apostolica*); Apostoli Szigatúra (*Supremum Tribunal Signaturæ Apostolicae*); Rota Romana (*Tribunal Rotæ Romanæ*).

4. Pápai Tanácsok: 1. Világiak Pápai Tanácsa (*Pontificium Consilium pro Laicis*); 2. Keresztény Egység Elősegítésének Pápai Tanácsa (*Pontificium Consilium ad Unitatem Christianorum Fovendam*); 3. Család Pápai Tanácsa (*Pontificium Consilium pro Familia*); 4. Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa (*Pontificium Consilium de Iustitia et Pace*); 5. „Cor Unum” Pápai Tanács (*Pontificium Consilium «Cor Unum»*); 6. Vándorlók és Utazók Lelkigondozásának Pápai Tanácsa (*Pontificium Consilium de Spirituali Migrantium atque Itinerantium Cura*); 7. Egészségügyi Dolgozók Lelkigondozásának Pápai Tanácsa (*Pontificium Consilium de Apostolatu pro Valetudinis Administris*); 8. Törvényszövegeket Értelmező Pápai Tanács (*Pontificium Consilium de Legum Textibus Interpretandis*); 9. Vallások közti Párbeszéd Pápai Tanácsa (*Pontificium Consilium pro Dialogo inter Religiones*); 10. Nem-hívőkkel való Párbeszéd Pápai Tanácsa (*Pontificium Consilium pro Dialogo cum Non Credentibus*); 11. Kultúra Pápai Tanácsa (*Pontificium Consilium de Cultura*); 12. Tömegtájékoztatás Pápai Tanácsa (*Pontificium Consilium de Communicationibus socialibus*).

5. Hivatalok: 1. Apostoli Kamara (*Camera Apostolica*); 2. Apostoli Szentszék Vagyonkezelősege (*Administratio Patrimonii Sedis Apostolicae*); 3. Apostoli Szentszék Gazdasági Ügyeinek Prefektúrája (*Praefectura Rerum Oeconomicarum Sanctæ Sedis*).

II. Egyéb intézmények: 1. Pápai Ház Prefektúrája (*Praefectura Pontificalis Domus*) 2. Pápai Liturgikus Szertartások Hivatala (*Officium de Liturgicis Celebrationibus Summi Pontificis*).

⁴⁹⁷ BEYER, J., *Le linee fondamentali della costituzione apostolica „Pastor Bonus”*, 17.

szentatya választása volt.⁴⁹⁸ A korábbi konstitúciókhoz képest a címadás utal a dokumentum pasztorális jellegére: ahogy Krisztus az Egyház legfőbb pásztora „nem azért jött, hogy szolgáljanak neki, hanem hogy ő szolgáljon, és életét adja váltságul sokakért”⁴⁹⁹, úgy az egyházban a hatalmat a szolgálat, a *diakónia* jegyében kell felfogni, hogy ez a tekintély lelkipásztori jellegű legyen. Ez vonatkozik az egyes püspökökre, illetve Péter utódjára, a római pápára, hogy valóban *Isten szolgáinak a szolgája* tudjon lenni.⁵⁰⁰ Ez a szolgálat arra irányul, hogy az egyetemes egyház testében a *communio* egyre inkább kiépüljön, érvényesüljön, és bő gyümölcsöt hozzon.⁵⁰¹

Ez a szolgálati jelleg kell jellemezze a Római Kúria minden hivatalát, hogy segítsék a pápát az egyetemes küldetésének teljesítésében.⁵⁰²

2.1.1 Terminológia

A konstitúció nyomán néhány dikasztérium neve megváltozott. Míg a *Regimini Ecclesiae Universae* apostoli konstitúcióban több dikasztérium nevében a „pro” előjárósó szerepel, addig a *Pastor Bonus* apostoli konstitúció a „de” előjárósót használja. A „sacra” szó már nem szerepel a kongregációk

⁴⁹⁸ BAGGIO, S., *La dimensione pastorale del servizio della Curia Romana*, in *L'Osservatore Romano*, 13.VII. 1988. 1-4.

⁴⁹⁹ *Mk* 10,45

⁵⁰⁰ *PB* 2.

⁵⁰¹ *PB* 1.

⁵⁰² *Fondamentale nella Pastor Bonus è la comunione ecclesiale. Il ministero di Pietro e della Curia sono servizio di comunione, comunione allo stesso tempo ecclesiale e gerarchica. Questo aspetto è rilevante nella Costituzione, e fin dall'inizio. Il Cristo Buon Pastore ha voluto che ogni funzione pastorale sia 'diaconia', cioè 'ministero.' Questo ministero è servizio. Servizio che tende prima di tutto ad instaurare la 'communio' nel Corpo della Chiesa tutta, comunione dalla quale si possono prevedere, come dice la 'Lumen Gentium', 'i frutti più abbondanti. Così è definito lo spirito che anima la Costituzione Apostolica, spirito del quale deve vivere la Curia al servizio dei Vescovi, essendo la Curia stessa servizio del successore di Pietro.* BEYER, J., *Le linee fondamentali della costituzione apostolica „Pastor Bonus”*, 17.

megnevezése előtt. Néhány kongregáció neve módosult, másoknak teljesen más lett a megnevezése.⁵⁰³

2.1.2 A dikasztériumok jogi státusza

A dikasztériumok egymás között ma jogilag egyenlők.⁵⁰⁴ Ez azt jelenti, hogy jogi alá és fölérendelés legalábbis elviekben nincsen, de a konstitúció nem mond semmit az egyes dikasztériumok tényleges rangjáról és jelentőségéről.⁵⁰⁵ Általában egy dikasztériumnak sincs hatalma a másik fölött, mindegyik közvetlenül a pápának van alárendelve.⁵⁰⁶

Mindezek megállapítása ellenére is azt mondhatjuk, hogy hatalom szempontjából gyakorlatilag egyesek „egyenlőbbek”, mint a többiek. Például az új normák szerint minden dokumentum, amelyet más dikasztériumok adnak ki, a Hittani Kongregációnak van alárendelve hit és erkölcs dolgában.^{507 508}

2.1.3 A dikasztériumok szerkezete

Általában egy dikasztérium bíborosokból és néhány püspökből áll. Az élén a bíboros prefektus vagy az érsek elnök áll.⁵⁰⁹ Mellettük titkár van, aki rendszerint

⁵⁰³ **Sacra** Congregatio **pro** Doctrina Fidei - *Congregatio de Doctrina Fidei*; Sacra Congregatio **pro** Institutione catholica - *Congregatio de Seminariis atque Studiorum Institutis*; Ugyanitt megemlíthetjük, hogy a Rítuskongregációból Istentiszteleti és Szentségi Kongregációja, valamint Szenttéavatási Ügyek Kongregációja lett.

⁵⁰⁴ PB Art. 2 § 2.

⁵⁰⁵ AYMANS, W. – MÖRSDORF, K., *Kanonisches Recht*, 244.

⁵⁰⁶ GRENN, T. J., *General Norms in Pastor Bonus*, in BEAL, J. P. – CORIDEN, J. A. – GRENN, T. J., (ed.), *New Commentary on the Code of Canon Law*, New York-Mahwah 2000. 479.

⁵⁰⁷ PB Art. 54

⁵⁰⁸ PROVOST, J. M., *Pastor Bonus: Reflections on the reorganisation of the Roman Curia*, 513.

⁵⁰⁹ PB Art. 4

püspök. Ő felügyeli a dikasztérium személyzetét és bonyolítja ügyeit.⁵¹⁰ Ezek a szoros értelemben vett tagok, akik döntéshozók. Őket segíti a konzultorok csoportja, vagyis a hivatali tanácsadók, adminisztrátorok és meghatározott számú munkatárs.⁵¹¹ Egyes dikasztériumokhoz különleges természetük miatt papok⁵¹² és laikusok⁵¹³ is hozzátartozhatnak, anélkül azonban, hogy tagok lennének. Ők vagy állandóak, vagy *ad hoc* jelleggel választják ki bizonyos feladatokra, de fontos, hogy ezen személyek tudásban kitűnjenek, valamint lehetőleg a világ különböző részeiből kell őket kiválasztani, hogy az egyetemesség elve érvényre jusson.⁵¹⁴

2.1.4 Tagok kinevezése

Az alacsonyabb rangú tagok kivételével mindenki 5 évre van kinevezve.⁵¹⁵ A laikusok kinevezése azzal a feltétellel történik, hogy mindaz, ami pásztori hatalom gyakorlását kívánja meg, fenn van tartva azoknak, akik szentelésben részesültek.⁵¹⁶ A konzultorok kinevezéséhez a katolikus egyházhoz való tartozás mellett szükséges, hogy azok szakértelem és megfontoltság tekintetében

⁵¹⁰ D'OSTILIO, F., *Il Diritto amministrativo della Chiesa*, (Studi Giuridici 37) Città del Vaticano 1995. 159.

⁵¹¹ SCHWENDENWEIN, H., *Die römische Kurie*, in ÖAKR 41(1992) Wien 1950. 212.

⁵¹² 274. kán. 1. § *Csak klerikusok nyerhetnek el olyan hivatalokat, melyek ellátásához rendi hatalom vagy egyházkormányzati hatalom szükséges.*

2. §. *Hacsak törvényes akadály nem mentesíti őket, a klerikusok kötelesek elfogadni és hűségesen teljesíteni azt a feladatot, amit ordináriusuk rájuk bízott.*

⁵¹³ 129. kán. 1. § *A kormányzati hatalomra, mely az egyházban isteni rendelés folytán van jelen, s amelyet joghatósági hatalomnak is neveznek, a jog előírásainak megfelelően azok képesek, akik felszentelésben részesültek.*

2. § *E hatalom gyakorlásában a világi krisztushívők a jog előírásai szerint közreműködhetnek.*

⁵¹⁴ GRENN, T. J., *General Norms in Pastor Bonus* 479. VIANA, A., in MARZOA, A. – MIRAS J. – RODRÍGUEZ-OCANA, R. (ed.), *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*, Volume II/1, Montreal 2004. 680. SCHMITZ, H., *Die Römische Kurie*, 367.

⁵¹⁵ PB Art. 5 § 1.

⁵¹⁶ Vö. 129. kán. 1. §.

kiemelkedjenek.⁵¹⁷ Hivatalnokoknak az egyház minden régióiból nevezhető ki⁵¹⁸ klerikusok és laikusok egyaránt.⁵¹⁹

2.1.5 Kilépés a dikasztériumból

75. életévük betöltésével a bíboros elöljárók fel kell ajánlják lemondásukat, a többi elöljáró (pl. érsekelnök) és a titkárok ebben az időpontban minden további nélkül megválnak hivataluktól. A bíboros elöljárók korlátozása már a hatályos törvénykönyvben is szerepel⁵²⁰, amely az *Ingravescentem aetatem*⁵²¹ motu proprióból veszi át.⁵²² A többi tag 80. életéve betöltésével távozik. Akik tisztjük (hivataluk) folytán tartoznak egy dikasztériumhoz, azok hivatalvesztéssel távoznak.⁵²³

A kamarás bíboros és a nagypenitenciárius bíboros kivételével minden vezető és tag elveszíti hivatalát a pápa halálával. Ez idő alatt a titkárok vezetik a folyó ügyeket, további maradásukhoz az új pápának meg kell erősíteni őket hivatalukban a pápaválasztást követő három hónapon belül.⁵²⁴

⁵¹⁷ PB Art. 8.

⁵¹⁸ PB Art. 9. vö. CD 9.

⁵¹⁹ AYMANS, W. – MÖRSDORF, K., *Kanonisches Recht*, 245. SCHMITZ, H., *Die Römische Kurie*, 368.

⁵²⁰ 354. kán. *Azok a római kúria és a Vatikán Állam központi hatóságainak vagy más állandó intézményeinek élén álló bíboros atyák, akik hetvenötödik életévüket betöltötték, szíveskedjenek benyújtani hivatalukról való lemondásukat a római pápának, aki minden tényező megfontolása után fogja meghozni döntését.*

⁵²¹ PAULUS VI, m.p. *Ingravescentem aetatem*, 20. XI. 1970, in *AAS* 62 (1970) 810-813.

⁵²² Ioannes Paulus II, *Const Ap. Pastor Bonus* (commento di) ARRIETA J.I. in ARRIETA, J. I. – CANOSA, J. – MINAMBRES, J. (a cura di), *Legislazione sull'organizzazione centrale della Chiesa*, Milano (Testi Legislativi 3), 1997. 207.

⁵²³ PB Art. 5. 2. §

⁵²⁴ PB Art. 6.

2.1.6 A dikasztériumok feladatai

A dikasztériumok megteszik mindazt illetékességi körükön belül, ami az Apostoli Szentszéknek van fenntartva, és mindazt, ami az egyes püspökök vagy a püspökök gyűléseinek hatáskörét fölülmúlják. De emellett a pápa is utalhat ki nekik különböző ügyeket. Feladatuk közé tartozik, hogy tanulmányozzák a kor problémáit, kérdéseit, kapcsolatokat tartva fent a részegyházakkal, hogy ezáltal a lelkipásztorkodás hatékonyan alakuljon és összhangban legyen.⁵²⁵ A Pastor Bonus 13. cikkelye négy feladatot sorol a dikasztériumok hatáskörébe: *tárgyalják* a különösen jelentős ügyeket, amelyek az Apostoli Szentszéknek vannak fenntartva, *tanulmányozzák* az Egyház jelenlegi pasztorális problémáit, *támogassák* az egyetemes Egyház javát szolgáló törekvéseket, és *vizsgálják meg* a kérdéseket, amelyeket a hívők az Apostoli Szentszék elé terjesztenek.^{526 527}

2.1.7 Az illetékességi hatáskörök szabályozása

Az illetékességi hatáskörök meghatározása a kúrián belül folyamatos gondot jelentett a különböző erőfeszítések ellenére is. Az alapelv az, hogy az illetékességet az ügyek természete határozza meg, kivéve, ha más intézkedés nincs.⁵²⁸ Ilyen intézkedés például a keleti egyházakkal kapcsolatban a Keleti Egyházak Kongregációjának esetében, hogy annak illetékessége nem az ügyek egy bizonyos csoportjára, hanem bizonyos személyek és területek minden ügyére szól.⁵²⁹

⁵²⁵ AYMANS, W. – MÖRSDORF, K., *Kanonisches Recht*, 245-246. SCHMITZ, H., *Die Römische Kurie*, 367.

⁵²⁶ PB Art. 13.

⁵²⁷ ARRIETA J.I., *Funzione pubblica e attività di governo nell'organizzazione centrale della Chiesa: Il Regolamento generale della Curia romana*, in *Ius Ecclesiae* 4 (1992) 595.

⁵²⁸ PB Art. 14.

⁵²⁹ ERDŐ P., *Egyházjog*, 293.

A szakmai kérdéseket minden dikasztériumnak jogilag előírt módon kell tárgyalnia. Ezeket a már megszokott módon kell eldönteni az igazságosságra és az egyház javára, és különösképpen a lelkek üdvére való tekintettel.⁵³⁰ A lelkek üdvé az egyházban mindig a legfőbb törvény kell legyen.⁵³¹ Ezt fejezi ki az egyházi törvénykönyv utolsó kánonjának zárógondolata, megjelölve az egész egyházjog célját és legfőbb vezérelvét.⁵³²

Egy általános természetű ügynél más dikasztériumokat is be lehet vonni az ügybe.⁵³³ Azokat az ügyeket, amelyek több dikasztérium hatáskörébe tartoznak, közösen kell tárgyalni. Ilyen esetekben az a dikasztérium az illetékes, aki elsőként foglalkozott az ügygel, ennek vezetője akár hivatalból, akár az érintett dikasztérium kérésére kezdeményezheti a konzíliumot. Ha az ügy szakmailag megköveteli más dikasztériumokkal való közös gyűlést, ezt is tervbe kell venni. Ahol gyakran vagy állandóan közös ügyek vannak, ott „hivatalközi bizottságokat” hozhatnak létre.⁵³⁴

Az illetékességi konfliktusokat az Apostoli Szignatúra legfelsőbb bírósága dönti el, kivéve, ha a pápa más utasítást nem ad.⁵³⁵

⁵³⁰ PB Art. 15.

⁵³¹ 1752. kán.

⁵³² Az üdvösség, a szó teológiai értelmében, az Egyház legfőbb célja és így ennek a közösségnek és jogrendjének a számára egyben a legfőbb közjó is. ERDŐ P., „*Salus animarum: suprema lex*”. *A lelkek üdvösségére való utalások szerepe a katolikus egyház hatályos törvénykönyvében* in ERDŐ P., *Az élő Egyház joga*, Budapest 2006. 83.

⁵³³ PB Art. 17.

⁵³⁴ AYMANS, W. – MÖRSDORF, K., *Kanonisches Recht*, 246. GRENN, T. J., *General Norms in Pastor Bonus*, 479.

⁵³⁵ PB Art. 20.

2.2 A KONGREGÁCIÓKRÓL ÁLTALÁBAN

A kongregációk kiváló, mondhatni klasszikus kormányzati szervek, melyek jellemzően végrehajtói hatalommal rendelkeznek.⁵³⁶ Jelenleg kilenc kongregáció van:

1. Hittani Kongregáció (*Congregatio de Doctrina Fidei*)
2. Keleti Egyházak Kongregációja (*Congregatio pro Ecclesiis Orientalibus*)
3. Az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció (*Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum*)
4. A Szenttéavatási Ügyek Kongregációja (*Congregatio de Causis Sanctorum*)
5. A Püspöki Kongregáció (*Congregatio pro Episcopis*)
6. A Népek Evangelizációjának Kongregációja (*Congregatio pro Gentium Evangelizatione*)
7. A Kléruskongregáció (*Congregatio pro Clericis*)
8. A Megszentelt Élet Intézményei és az Apostoli Élet Társaságai Kongregációja (*Congregatio pro Institutis Vitae Consecratae et Societatibus Vitae Apostolicae*)
9. A Szemináriumok és Oktatási Intézmények Kongregációja (*Congregatio de Seminariis atque Studiorum Institutis*)

2.2.1 Felépítésük

Ami a kongregációk belső struktúráját illeti, már a „kongregáció” név is világossá teszi, hogy egy „kollegiálisan” megalkotott hivatalról van szó.⁵³⁷ Habár minden kongregációt egy bíboros prefektus vezet, aki mellett a hivatal belső vezetésére és a folyó ügyek elvégzésére egy titkár áll, legtöbbször érseki rangban,

⁵³⁶ ERDŐ P., *Egyházjog*, 290.

⁵³⁷ SCHMITZ, H., *Die Römische Kurie*, 371.

mégis a fontos döntéseket kollégiumban hozzák. Kollegiális struktúrájukat azáltal nyerik el, hogy mindegyikhez egy sor bíboros és megyéspüspök tartozik. Ők képezik a felsőbb döntési fórumot. Az hogy megyéspüspökök is hozzátartozzanak és nemcsak kuriális bíborosok, a II. Vatikáni Zsinat kívánsága volt és a korábban már említett *Pro comperto sane* motu proprio⁵³⁸ szabályozta működésüket még a reformdokumentum kibocsátása előtt. Ezt az összetételt a *Pastor Bonus* apostoli konstitúció is megtartotta, mert hozzájárul ahhoz, hogy fontosabb ügyekben a részegyházaktól jövő nézőpontoknak nagyobb súlya legyen.⁵³⁹

2.2.2 Eljárásmódjuk

A kongregációk eljárási módja a tárgyalt ügyek jellegéhez igazodik. Így döntéseiket három üléstípuson hozzák meg.⁵⁴⁰ A kongregáció bíboros és püspök tagjainak ülése lehet *teljes (sessio plenaria)*, ha az összes tagokat meg kell hívni rá, vagy *rendes (sessio ordinaria)*, ha csak a Rómában tartózkodók gyűlnek egybe. A teljes ülés problémákat is felvet, nevezetesen a megyéspüspökök egyházmegyéikben való tartózkodási kötelezettségük tekintetében. Az egyházmegyétől való gyakori távollét ellenkezne a megyéspüspöki hivatallal. Emiatt minden kongregációban évente csak egy ilyen ülést tartanak, a különleges alkalmaktól eltekintve. Az ilyen ülésekre azokat a nagyobb jelentőségű ügyeket kell előkészíteni, amelyek általános jellegűek, illetve azokat, amelyeket a prefektus fontosnak tart.⁵⁴¹

⁵³⁸ PAULUS VI, m.p. *Pro comperto sane*, 881-884.

⁵³⁹ AYMANS, W. – MÖRSDORF, K., *Kanonisches Recht*, 248.

⁵⁴⁰ D'ONORIO, J.-B., *Curia (epoca contemporanea)*, in *DSP*, I. 480.

⁵⁴¹ AYMANS, W. – MÖRSDORF, K., *Kanonisches Recht*, 251.

A többi fontos ügyet a rendes üléseken tárgyalják. Ezek nem rendszeresen megtartott ülések és ezekhez elégséges, ha a kúriabíborosokat meghívják.⁵⁴² A kongregáció tagjai teljes joggal részt vehetnek ezeken az alkalmakon, ha - akár más okból is - Rómában tartózkodnak.

A sem teljes, sem rendes ülést nem kívánó ügyeket a *kongresszus* tárgyalja és dönti el. Ennek résztvevői: a bíboros prefektus, a kongregáció titkára, altitkára, osztályvezetői és az adott részleg összes beosztott tisztségviselői, vagy csupán azok, akik az ügygel foglalkoztak.⁵⁴³

Több kongregációt vagy hatóságot érintő témákról vegyes gyűlések tárgyalnak és döntenek.⁵⁴⁴

2.2.3 A kongregációk feladatai

A kongregációk feladatai sokrétűek. Leginkább elvi kérdések megválaszolásával, az egyházi jogszabályok alkalmazásával, az egyházi fegyelem védelmével, ilyen viták, felfolyamodások közigazgatási eldöntésével, kegyek és felmentések megadásával foglalkoznak. Jelentős jogszabályalkotó tevékenységük elsősorban az általános végrehajtási határozatok és utasítások kibocsátásában áll. Önálló jogszabálynak minősülő általános határozatokat csak előzetes pápai hozzájárulással hozhatnak.⁵⁴⁵

⁵⁴² PB Art. 11 § 2.

⁵⁴³ PB Art. 12.

⁵⁴⁴ ERDŐ P., *Egyházjog* 290.

⁵⁴⁵ vö. 30. kán. *Olyan általános határozatot, melyről a 29. kán. szól, nem hozhat az, aki csak végrehajtói hatalommal rendelkezik, kivéve ha erre különös esetekben a jog előírásai szerint az illetékes törvényhozó kifejezetten felhatalmazza, és ha megtartja a felhatalmazásban foglalt feltételeket.*

2.3 A KORMÁNYZATI HATALOMBAN VALÓ RÉSZESEDÉS

A továbbiakban megvizsgáljuk a római kúria hatalmának természetét⁵⁴⁶, illetve, hogy dikasztériumai (köztük az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció) mennyiben részesülnek a kormányzati hatalomban, mely törvényhozói, bírói és végrehajtói hatalomra oszlik.⁵⁴⁷

A kánonjog mai állása szerint a Római Kúria mint a pápát péteri szolgálatában segítő intézmények összessége, tevékenységét a rendes *helyettesi* hatalom⁵⁴⁸ (*potestas ordinaria vicaria*) birtokában fejti ki,⁵⁴⁹ és a pápa kormányzati hatalmának (*potestas regiminis*)⁵⁵⁰ mindhárom ágában részesül: a törvényhozásban (*legislatio*), az igazságszolgáltatásban (*iurisdictio*) és a közigazgatásban (*administratio*). Egyes szerzők a kúria szerveinek intézkedéseit éppen ezért tág értelemben a pápa intézkedéseinek tekintik.⁵⁵¹ Ugyanakkor, ha ez így lenne, vagyis, ha a dikasztériumok intézkedései „pápaiak” lennének, nem lehetne megtámadni őket, márpedig lehet az Apostoli Szigeténél. Ennek második részlege ítélkezik

⁵⁴⁶ BONNET, P. A., *La natura del potere nella Curia Romana*, in BONNET, P. A. – GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost Ap. "Pastor Bonus"*, 83-122. TRASERRA, J., *La potestad reglamentaria canónica y su actividad*, in *Revista Catalana de Teologia* 9 (1984) 201-236.

⁵⁴⁷ Vö. 135. kán. 1. §

⁵⁴⁸ *Proviene esta idea del concepto de potestad vicaria. El vicario, en sus orígenes, es entendido como el alter ego de un prelado o magnate, aquel que hace sus veces, el que ejerce su potestad. Modernamente la relación se establece entre oficios, pero la potestad vicaria mantiene con bastante pureza los mismos rasgos.* MICHELIS G., *De potestate ordinaria et delegata*, Tornaci 1964. 133. vö. HERVADA, J., *Estructura y principios constitucionales del gobierno central de la Iglesia*, in HERVADA, J. *Vetera et nova cuestiones de Derecho Canónico y afines (1958-2004)*, Pamplona 2005.² 191.

⁵⁴⁹ A rendes helyettesi hatalomról lásd még: VIANA, A., *Naturaleza canónica de la potestad vicaria de gobierno*, in *IusCan* 28 (1988) 99-130. ID, *La Potestad de los dicasterios de la Curia Romana*, in *IusCan* 30 (1990) 83-114.

⁵⁵⁰ A kormányzati hatalomról lásd: STICKLER, A. M., *La potestas regiminis: visione teologica*, in *Il nuovo Codice di diritto canonico. Novità, motivazione e significato*, Roma 1983. 63-74. HERRANZ, J., *La triplice articolazione della potestà di governo nella Chiesa*, in *Studi sulla nuova legislazione della Chiesa*, Milano 1990. 141-169.

⁵⁵¹ RIHMER Z., *A szentszéki dokumentumok műfajainak tipológiája és terminológiája*, in *Kánonjog* 6 (2004) 43.

ugyanis azokban a hozzá törvényesen felterjesztett vitákban, melyek az egyházi hatóságok közigazgatási intézkedéseiből támadtak.⁵⁵²

Mivel a hatalmi ágak az Egyházban nem megosztva működnek, mint a világi jogrendekben, hanem csak elkülönítve⁵⁵³, kérdés, hogy a pápai hatalom három ágából a Római Kúria dikasztériumai milyen mértékben részesülnek.

2.3.1 Törvényhozói hatalom

A dikasztériumok törvényhozói illetékességével az eddigi magyar kánonjogi irodalom nem foglalkozott behatóan, ezért érdemes erre részletesebben kitérni.

A jelenlegi gyakorlat szerint a törvényhozást általában a pápa saját maga végzi, míg a közigazgatást a Kúria dikasztériumain keresztül intézi. A kúriai szerveknek törvényhozó hatalma nincsen, de kaphatnak, ha a pápa bizonyos esetekben megbízza azokat (*mandatum speciale*), vagy ha előzetes és általános felhatalmazást (*facultates generales*) ad a törvényhozásra.

A kúriai szervek törvényhozói hatalma (*potestas legislativa*) és jogalkotói hatalma (*potestas normativa*) nem esik egybe, hiszen ez utóbbiba a közigazgatási hatalom (*potestas administrativa*) alapján kibocsátott, a törvények alatti szinten helyet foglaló általános, normatív közigazgatási jogszabályok is beleértendők. Helytelen tehát a kongregációk törvényhozói hatalmát „rendeletalkotási jogukkal” (*diritto di ordinanza*) azonosítani.⁵⁵⁴

Korábban (a 20. század elejéig) egyes kongregációk (Szent Officium, Hitterjesztési, Zsinati és a Rítuskongregáció) rendelkeztek bizonyos törvényhozó hatalommal. A 16-17. század folyamán ezek a kongregációk általános és előzetes

⁵⁵² 1445. k. 2. §. PB Art. 123. Vö. ERDŐ P., *Egyházjog*, 698.

⁵⁵³ HERRANZ, J., *Il principio di legalità nell'esercizio della potestà di governo*, in *Studi sulla nuova legislazione della Chiesa*, Milano 1990. 113-139.

⁵⁵⁴ DEL RE, N., *Congregazioni romane*, in DEL RE, N., *Mondo vaticano. Passato e presente*, Città del Vaticano 1995. 361-362.

pápai felhatalmazás alapján „törvényerejű rendeleteket” bocsátottak ki. Ilyen felhatalmazást a későbbi pápák is adtak a kongregációknak. Az így kiadott dokumentumok egyetemes törvény erejével bírtak pápai megerősítés nélkül is.⁵⁵⁵ Néha a kongregációk által kibocsátott rendeleteket a pápa saját dokumentumával megerősítette.⁵⁵⁶

A törvényhozó hatalom a kormányzati hatalom három ágának legalapvetőbb funkciója, talán éppen ezért a kánonjogászok között jelentős viták adódtak a kongregációk valódi törvényhozói hatalmát illetően.

Akik cáfolták ennek létezését, utaltak X. Pius konstitúciójára, melynek értelmében a kongregációk semmi súlyos és rendkívüli ügyben (*nihil grave et extraordinarium*) nem hozhatnak döntést, ha előzetesen nem jelentették azt a pápának. Ezt már V. Sixtus konstitúciójában is megtaláljuk: „...*ita ut graviores difficiliioresque consultationes ad nos referant.*”⁵⁵⁷ Az egyetemes jog pedig mindig súlyos és rendkívüli, ezért az ilyen jellegű intézkedések a kongregáció hatalmán kívül esnek. A kánonjogászok többsége szerint a kongregációk korábbi általános felhatalmazásai hatályukat veszítették, így a kongregációk önálló jogalkotásra csak új felhatalmazások esetében jogosultak. Ezzel azonban nem mindenki ért egyet.⁵⁵⁸

XV. Benedek *Cum iuris canonici* motu propriójából⁵⁵⁹ vezetik le egy további érvüket azok, akik kétségbe vonják a kongregációk törvényhozó hatalmát. Ebben a pápa leszűkíti a kúriai szervek jogalkotási lehetőségeit: a kongregációk nem hozhatnak általános határozatokat, csak súlyos szükség esetén. Feladatuk a kódex előírásainak betartására korlátozódik, és utasításokkal teszik érthetővé az

⁵⁵⁵ RIHMÉR Z., *A szentszéki dokumentumok műfajainak tipológiája és terminológiája*, 44.

⁵⁵⁶ Pl. XII. Ince pápa a *Nuper a Congregatione* kezdetű rendelete a plébános ünnepnap és vasárnapi misézési kötelezettsége kapcsán kiadott kongregációs interpretációt erősíti meg. SZUROMI SZ. A., *Egyházi intézménytörténet*, 176-177.

⁵⁵⁷ FERRERES, I., *Institutiones Canonicae iuxta Codicem Novissimum*, 2 vols., Barcinone 1920. I, 174.

⁵⁵⁸ CICOGNANI, H. I., *Ius canonicum. Primo studii anno in usum auditorum excerpta*, 2 vols., Romae 1925. I, 86-87.

⁵⁵⁹ BENEDICTUS XV, m.p. *Cum iuris canonici*, 15. IX. 1917, in *AAS* 9 (1917) 483-484.

előírásokat. Ha azonban nagyon szükséges, akkor általános határozatot is hozhatnak, de erre fel kell hívniuk a pápa figyelmét.⁵⁶⁰

Azok, akik szembeszállnak ezzel a nézettel, állítják, hogy a kongregációknak van „valamilyen törvényhozói hatalma”, bár ez a hatalom korlátolt.⁵⁶¹ Van Hove szerint ez a kánonjogászok többségének véleménye.⁵⁶²

Paradox módon a kongregációk hatalma mellett szóló legerősebb érv az előbb említett *motu proprio* kifejezőmódjából derül ki: míg ez a dokumentum szigorúan korlátozza az általános határozatok kibocsátását, mégis megengedi az ilyen határozatokat komoly egyházi szükség esetén, azonkívül irányelveket ad a kongregációk számára ilyen törvényhozásra. Úgy tűnik tehát, helytelen kijelenteni, hogy XV. Benedek „elfojtotta” az általános határozatok használatát⁵⁶³ vagy hogy a kongregáció nem bocsáthat ki határozatokat, anélkül hogy záradékba ne fűzze hozzá, *nisi qua gravis Ecclesiae universae necessitas alius suadeat*. Helyette kijelenthetjük, hogy a *motu proprio* megerősítette a törvényhozói hatalmat, amelyet a kongregációk gyakorolhattak bizonyos jogi korlátozásokkal.

Az a tény, hogy az általános határozatok tekintetében pápai jóváhagyás szükséges, a kongregációk törvényhozói hatalma ellen szól. Ezért különbséget kell tegyünk az *in forma communi* és az *in forma specifica* jóváhagyás között.⁵⁶⁴

⁵⁶⁰ BENEDICTUS XV, m.p. *Cum iuris canonici*, 484.

⁵⁶¹ MAROTO, P., *Institutiones Iuris Canonici ad Normam Novi Codicis*, 2 vols., Romae ³1921. I, 411. CONTE A CORONATA, M., *Institutiones Iuris Canonici*, 5 vols., Taurini ²1939-1947. I, 399. CICOGNANI, H. I., *Ius canonicum*, I, 80-83. MICHIELS, G., *Normae generales iuris canonici*, 2 vols., Paris 1949. I, 219. SÄGMÜLLER, J. B., *Lehrbuch des katholischen Kirchenrecht*, I/1-4, Freiburg Br. 1925. I/2, 160-161. VERMEERSCH, A. – CREUSEN, I., *Epitome iuris canonici cum commentariis ad scholas et ad usum privatum*, 3 vols., Mechliniae-Romae ^{6/7}1946-1949. I, 87.

⁵⁶² VAN HOVE, A., *Prolegomena ad Codicem Iuris Canonici (Commentarium Lovaniense in Codicem Iuris Canonici)*, vol. I, tom. I), Mechliniae – Romae ²1945. 74.

⁵⁶³ MARTIN, V., *Les Congrégation romaines*, 35.

⁵⁶⁴ Az *in forma communi* és *in forma specifica* adott jóváhagyásról/megerősítésről lásd: GÓMEZ-IGLESIAS, V., *Naturaleza y origen de la confirmación „ex certa scientia”*, in *IusCan* 25 (1985) 91-116. HALLERMANN, H., *Die „approbatio in forma specifica” – ein Instrument zum Schutz des geltenden Rechts*, in *ÖAKR* 45 (1998) 160-171. HUELS, J. M., *Interpreting an instruction approved „in forma specifica”*, in *Studia canonica* 32 (1998) 5-46. PRIMETSHOFER, B., *Approbatio in forma specifica. Überlegungen zur Normentypik im kanonischen Recht*, in *AKKR* 169 (2000) 408-432. PROVOST, J. M., *Approval of Curial Documents in Forma Specifica*, in *The Jurist* 58 (1998) 213-225. VIANA, A., *„Approbatio in*

A pápa adhatja jóváhagyását a törvényhozói cselekedetekre *in forma communi*, aminek a vége, hogy a norma az eredeti törvényhozóé marad. Ez a jóváhagyás általában a következő formulák egyikével van jelölve: *Ex audientia Sanctissimi, Probante Sanctissimo Domino, In solita audientia...Sanctitas Sua resolutionem approbavit et confirmavit.*

Az *in forma specifica* jóváhagyás abban különbözik ettől, hogy a jóváhagyott törvények valódi pápai törvényekké lesznek, közvetlenül a pápai hatalom teljességéből eredve. Ezt a fajta jóváhagyást általában a következő záradékok egyike jelzi: *Motu proprio, Ex certa scientia, De apostolicae auctoritatis plenitudine.*⁵⁶⁵

X. Pius pápa 1904. május 23-án egy kihallgatáson kinyilvánította, hogy a hiteles és hivatalos kihirdetés az Apostoli Szentszék aktájában történik.⁵⁶⁶ Ezt követően 1908. szeptember 29-én a *Promulgandi* kezdetű konstitúcióval szabályozta az egyházi törvények kihirdetésének sajátosságait. 1909-től tehát minden pápai konstitúció, dekrétum vagy más jogszabály, valamint a kongregációk és hivatalok által kiadott jogszabályok az *Acta Apostolicae Sedis* (AAS) elnevezésű hivatalos közlöny útján kerültek kihirdetése.⁵⁶⁷ Ebben a konstitúcióban megjelölte a kongregációk munkáját is: meglévő törvények kinyilvánítása és újak hozása.⁵⁶⁸

Amit a kongregációkról mondtunk, az vonatkozik a Szent Rítuskongregációra is, de még egy rövid megjegyzést kell tennünk. A

forma specifica”. *El Reglamento General de la Curia Romana de 1999* in *IusCan* 40 (2000) 209-228. ID, *El Reglamento General de la Curia Romana* (4. II. 1992.). *Aspectos generales y regulación de las aprobaciones pontificas en forma específica* in *IusCan* 32 (1992) 501-529. URRUTIA, F. J., *Quandonam habeatur approbatio «in forma specifica»*, in *Periodica*, 80 (1991) 3-17. ID, «...Atque de specifica approbatione summi pontificis » (*Const. Ap. « Pastor Bonus », art. 18*), in *RevEspDerCan* 47 (1990) 543-561.

⁵⁶⁵ PALAZZINI, J., *Dicasteria Romana*, in *DMC*, II. 1965. 79. CHELODI, J. – CIPROTTI, P., *Ius canonicum de personis*, Vicenza – Trento ³1942. 256. SIPOS, S., *Enchiridion Iuris Canonici*, 204.

⁵⁶⁶ AAS 37 (1904-1905) 4.

⁵⁶⁷ SZUROMI SZ. A., *Megjegyzések az egyházi törvény promulgációjának szükségességéhez*, in *Kánonjog* 6 (2004) 78.

⁵⁶⁸ „ad leges iam latas declarandas aut ad novas constituendas.” PIUS X, const. ap. *Promulgandi*, 29. IX. 1908, in AAS 1 (1909) 5-6.

Rítuskongregáció legfőbb illetékességi területe a liturgikus jog, ami nagyobb részt kivétel a kódex törvényhozása alól.

A liturgikus normák túlnyomó többsége a kódex hatályba lépése után is megőrizte erejét.⁵⁶⁹ Hatályukat csak azok veszítették, melyekkel szemben a kódex kifejezetten ellentétes rendelkezést hozott. Ezzel szemben a többi tisztán fegyelmi szabály közül mindaz is hatályát veszítette, melyekre a Kódex *implicite* sem utalt.⁵⁷⁰

Habár a Szent Rítuskongregációt korlátozta a 244. kánon,⁵⁷¹ mégis tevékenysége szélesebb körű volt, mint a többi kongregációnak. Azzal kapcsolatban, amit kódex nem tartalmazott és az ő illetékességébe tartozott, a Rítuskongregáció nem esett a *Cum iuris canonici* motu proprio rendelkezése alá,⁵⁷² vagyis nem volt szükséges, hogy saját illetékességi körén belül az új általános határozatokat a kódex értelmező bizottságához küldje.

Az 1908-as kúriai reform előtt a Rítuskongregációnak a legtagabb törvényhozói hatalma volt. 1846-ban *Igenlő (Affirmatív)* választ adtak a kérdésre: vajon a Szent Rítuskongregáció által kibocsátott határozatoknak és bármilyen válaszainak, amelyet írásban formálisan közölt, ugyanolyan ereje van, mintha magától a pápától jött volna, annak ellenére, hogy nem volt jelentés téve ugyanabban az ügyben őszentségének?⁵⁷³ A választ megerősítette IX. Pius pápa 1846. július 17-én,⁵⁷⁴ majd ezt megismételték más összefüggésben 1854-ben.⁵⁷⁵ Ugyanakkor belefoglalták a XIII. Leó tekintélye által közölt hiteles határozatgyűjteménybe.

⁵⁶⁹ Can. 6. 6°

⁵⁷⁰ Can. 2.

⁵⁷¹ Can. 244. 1.§

⁵⁷² CONTE A CORONATA, M., *Institutiones Iuris Canonici*, I, 405.

⁵⁷³ S. R. C., *Ordinis Praedicatorum*, 23. V. 1846, in *Decreta authentica Congregationis Sacrorum Rituum*, 5 vols., Romae 1898-1901. 2916.

⁵⁷⁴ ASS 3 (1867) 864.

⁵⁷⁵ S. R. C., *Romana*, 8. IV. 1854, in *Decreta authentica Congregationis Sacrorum Rituum*, 3023.

Kérdés azonban, hogy a Rítuskongregáció hatalma mennyire korlátozódott a *Sapienti Consilio* konstitúció, illetve a 244. kánon következtében. Vagyis hozhatott-e törvényt anélkül, hogy jelentést tett volna a pápának, amint azt az 1846-os határozat megengedte ezt számára? Eltekintve attól a korlátozástól, hogy a súlyos és rendkívüli ügyeket kellett jelenteni a pápának, a kongregációnak határozatainak ugyanolyan hatalma volt, mintha magától a pápától jött volna.⁵⁷⁶ A valódi törvényhozó hatalom természete nem változik a kötelező pápai jóváhagyás által. Amint korábban megjegyeztük a szokásos általános határozatra adott *in forma communi* jóváhagyás nem teszi a határozatot pápai tette, az a kongregáció cselekménye marad és a kongregáció törvényhozó hatalmával van kibocsátva.

Az elmondottak alapján kijelenthetjük, hogy az 1917-es Törvénykönyv előtt a kongregációk hatalma *potestas ordinaria propria*⁵⁷⁷ volt, amelybe a törvényhozás is beletartozott, a CIC (1917) 197. k. 2. §-a alapján⁵⁷⁸ már csak *potestas ordinaria vicaria*nak minősült. A törvényhozás pedig csak kivételes esetben fordulhatott elő, és abban az esetben is delegált hatalomról volt szó.

Ennek ellenére a kúria jogalkotási hatalma nem szűnt meg, sőt erősödni látszott. Ez abból adódhatott, hogy jogalkotás terén a pápát és a kúriát nem határolták el egyértelműen egymástól.⁵⁷⁹

Mivel a hatályos törvénykönyv nem foglalkozik a Római Kúria szervezetének és működésének részletes szabályozásával, ebben szintén nem határolódott el a pápa és a kúria hatalomgyakorlása.

A kérdést II. János Pál pápa oldotta meg. A *Pastor Bonus* apostoli konstitúciójában kijelenti, hogy a Római Kúria hatalma *potestas vicaria*.⁵⁸⁰ E

⁵⁷⁶ VAN HOVE, A., *De Legibus Ecclesiasticis*, I. (*Commentarium Lovaniense in Codicem Iuris Canonici*, vol. I, tom. II), Mechliniae – Romae 1930. 253.

⁵⁷⁷ A rendes hatalomról lásd: MICHIELS, G., *De potestate ordinaria et delegata*, Paris, 1964.

⁵⁷⁸ Can. 197. 1. §

⁵⁷⁹ RIHMÉR Z., *A szentszéki dokumentumok műfajainak tipológiája és terminológiája*, 45-46.

⁵⁸⁰ PB 8.

konstitúció alapján világossá válik, hogy a dikasztériumok kimondottan közigazgatási szerveknek minősülnek.

A dikasztériumok törvényhozó hatalmával kapcsolatban a konstitúció úgy fogalmaz, hogy azok sem *törvényeket*, sem *általános határozatokat* nem hozhatnak, hacsak a pápától egyes esetekre nézve különleges felhatalmazást nem kaptak.⁵⁸¹ Szükségesnek tartom egy kis kitérőt tenni a két kiemelt fogalommal kapcsolatban.

A hatályos törvénykönyv nem határozza meg a törvény fogalmát, csak annak néhány lényeges elemére utal. A CIC 1980-as szövegtervezete a törvény fogalmát így írta le: „*olyan általános szabály, melyet egy közösségnek a közös érdekében az illetékes hatóság ad*”. Ez azonban a CIC végleges szövegéből kimaradt.⁵⁸²

Csak a törvényhozó, vagy valaki, aki birtokolja a törvényhozói hatalmat, hozhat törvényeket. A törvénykönyv foglalkozik a pápa, a püspökök testülete, a részleges zsinat és a püspöki konferencia, a megyéspüspök és a vele egyenlő elbírálás alá esők törvényhozói hatalmával. A római kúria dikasztériumainak azonban ilyen hatalmuk nincs, bár egyes dikasztériumok a törvényhozó jóváhagyásával részt vehetnek a törvényhozás néhány állomásában. Így például a legtöbb liturgikus szertartással kapcsolatos törvényt az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció határozatai által hirdették ki, a pápa tekintélyével, aki jóváhagyta azokat és elrendelte, hogy kihirdessék.⁵⁸³

Az *általános határozat* (*decretum generale*), melyben az illetékes törvényhozó közös előírásokat szab meg egy olyan közösség számára, melynek törvény adható, valójában törvény. Az ilyen határozatokkal kapcsolatban a törvényekről szóló kánonok előírásai az irányadók.⁵⁸⁴ Az általános határozat önálló jogi norma, nem pusztán más törvényekhez fűzött végrehajtási utasítás. Csupán végrehajtó

⁵⁸¹ PB Art. 18.

⁵⁸² ERDŐ P., *Egyházjog*, 91.

⁵⁸³ HUELS, J. M., in BEAL, J. P. – CORIDEN, J. A. – GRENN, T. J. (ed.), *New Commentary on the Code of Canon Law*, New York-Mahwah 2000. 57.

⁵⁸⁴ Vö. 29. kán.

hatalommal rendelkező szerv nem is adhat ki ilyet, hacsak erre különös esetekben a jog előírásai szerint⁵⁸⁵ a törvényhozó kifejezetten fel nem hatalmazta⁵⁸⁶.

Általános határozatokat hozhatnak a magában a jogban megjelölt témákban (tehát legfőbb törvényhozói felhatalmazás alapján) a püspöki konferenciák⁵⁸⁷, melyek egyébként nem törvényhozó szervek. A Római Kúria kongregációi pápai felhatalmazás alapján szintén hoznak ilyen általános határozatokat. Ez utóbbiakat törvények módjára közlik is az *Acta Apostolicae Sedis*-ben.

Különleges problémát jelent, ha az Apostoli Szentszék egyes hatóságainak általános végrehajtási határozatai vagy utasításai pápai jóváhagyással, illetve megerősítéssel jelennek meg. Ekkor ugyanis sajátos tekintélyt kapnak, mely a pápai törvények tulajdonságaival ruházza fel őket.⁵⁸⁸

Összefoglalva tehát megjegyezhetjük, hogy bár egyes esetekben a dikasztériumok törvényhozói módon cselekednek, ezek a tevékenységek a pápa jóváhagyására szorulnak, illetve a pápa megbízásából történnek.

Ebből arra következtethetünk, hogy az általános illetékességi körükhöz nem tartozik hozzá a törvényhozói hatalom.⁵⁸⁹

⁵⁸⁵ 135. kán. 2. § *A törvényhozói hatalmat a jogban előírt módon kell gyakorolni, és a legfőbb hatóságnál alacsonyabb rangú egyházi törvényhozó nem bízhat meg mást érvényesen ennek a hatalmának a gyakorlásával, hacsak a jog kifejezetten nem rendelkezik másként; az alacsonyabb rangú törvényhozó nem hozhat érvényesen olyan törvényt, amely a magasabb joggal ellenkezik.*

⁵⁸⁶ 30. kán. *Olyan általános határozatot, melyről a 29. kán. szól, nem hozhat az, aki csak végrehajtói hatalommal rendelkezik, kivéve ha erre különös esetekben a jog előírásai szerint az illetékes törvényhozó kifejezetten felhatalmazza, és ha megtartja a felhatalmazásban foglalt feltételeket.*

⁵⁸⁷ 455. kán. 1. §. *A püspöki konferencia csak olyan esetekben hozhat általános határozatokat, amelyekben az egyetemes jog előírja, vagy az Apostoli Szentszék külön megbízása akár saját kezdeményezésre, akár magának a konferenciának a kérésére ezt elrendeli.*

⁵⁸⁸ ERDŐ P., *Egyházjog*, 107-108.

⁵⁸⁹ AYMANS, W. – MÖRSDORF, K., *Kanonisches Recht*, 247.

2.3.2 Bírói hatalom

Minden római kongregációnak megvan a hatalma, hogy esetenként vitákat döntsön el, ez alapján azt mondhatnánk, hogy gyakorolnak bírói hatalmat. Itt azonban a vitás ügyek eldöntése inkább a kongregációk közigazgatási hatalmához tartozik. Már az 1908-as kúriareform, és annak nyomán az 1917-es CIC is a kongregációk bírói hatalmát a bíróságokra helyezte át.

X. Pius hangsúlyozta, hogy a szent kongregációk már ne fogadjanak el vagy ne tárgyaljanak olyan ügyeket - akár peres, akár büntetőjogi tartalmú -, amelyek bírói testületet igényelnek, bírói eljárással és bizonyítékokkal.⁵⁹⁰ Nehézség abból adódhat, hogy sem a konstitúció, sem az őt kísérő *Ordo Servandus* (1908), sem maga a kódex nem határozta meg pontosan, hogy mely ügyeket kell közigazgatási úton és melyeket bírói úton eldönteni. Megesik, hogy ugyanaz az ügy adminisztratív vagy bírói úton is rendezhető.⁵⁹¹ A két eljárási mód között azonban különbség van: a közigazgatási eljárásban a bírói formákat mellőzik: *litis contestatio*, tanúk kihallgatása, érvek a felek érdekében. Ehelyett meghallgatják az érdekelt feleket és az általuk beküldött dokumentumokat megvizsgálják. Ugyanakkor a kongregáció közigazgatási döntése alapulhat a méltányosság elvén és nem egy meghatározott törvényen.⁵⁹²

Mindaz, amit az imént mondtunk, a mi esetünkben vonatkozott a Szent Rítuskongregációra: eldönthetett vitákat közigazgatásilag, feltéve, ha azok az illetékességébe tartoztak. Emellett, kivételesen, a Rítuskongregáció szoros értelemben vett bírói hatalommal rendelkezett Isten szolgáinak ügyével kapcsolatban, mint ahogy azt korábban említettük, már alapításától fogva.⁵⁹³

⁵⁹⁰ PIUS X, const. ap. *Sapienti Consilio*, 7-19.

⁵⁹¹ CONTE A CORONATA, M., *Institutiones Iuris Canonici*, I, 402-403.

⁵⁹² MONIN, A., *De Curia Romana*, 200.

⁵⁹³ SIPOS, S., *Enchiridion Iuris Canonici*, 212.

Ez a hatalma azonban a kongregáció átalakításakor megszűnt.⁵⁹⁴

A bírói hatalommal kapcsolatban a *Pastor Bonus* megjegyzi, hogy a peres úton kivizsgálandó kérdéseket a bíróságok tárgyalják.⁵⁹⁵

Ennek értelmében minden ügy, amely bírósági döntést igényel, az illetékes bíróságnak van fenntartva, kivéve a Hittani Kongregáció illetékessége olyan ügyekben, amelyek hozzá tartoznak: hitellenes büntettek, szentségek kiszolgáltatásánál vagy erkölcsök ellen elkövetett súlyosabb büntettek.⁵⁹⁶

2.3.3 Végrehajtói hatalom (közigazgatási hatalom)

A végrehajtói hatalom (*potestas executiva*) az egyházkormányzati hatalomnak az a fajtája, mely a törvényhozástól és a bíraskodástól különböző területeken, vagyis a sokak által közigazgatásnak nevezett tevékenységi kör egészében érvényesül.⁵⁹⁷

Erre a hatalomra már utaltunk a törvényhozói és a bírói hatalom tárgyalásánál. Így, a bírói hatalommal kapcsolatban a vitás ügyek közigazgatási meghatározása és elrendezése tulajdonképpen a végrehajtó hatalomhoz tartozik, a törvényhozói hatalommal kapcsolatban a törvények értelmezése és alkalmazása egyes esetekben a végrehajtó hatalomhoz tartozik.

Hasonlóképpen a közigazgatási hatalomhoz tartozik az olyan utasítások (*instrukciók*) kibocsátása, amelyeknek nincsen törvény jellege.⁵⁹⁸

⁵⁹⁴ PAULUS VI, const. ap. *Sacra Rituum Congregatio*, 297-305. (A pápa leválasztotta a Rítuskongregáció második szekcióját a szenttéavatási részleget, amely így önálló kongregáció lett)

⁵⁹⁵ PB Art. 19. 2. §

⁵⁹⁶ AYMANS, W. – MÖRSDORF, K., *Kanonisches Recht*, 247.

⁵⁹⁷ ERDŐ P., *Egyházjog*, 156.

⁵⁹⁸ REGATILLO, E. F., *Institutiones Iuris Canonici*, 2 vols., Sal Terrae (Santander) 1951. I, 291.

A gyakorlatban a közigazgatási hatalom a kongregációk rutineljárássainak tekinthető, és mindent magába foglal, ami nem tartozik a valódi törvényhozó hatalomhoz vagy a szoros értelemben vett bírói hatalomhoz.⁵⁹⁹

Ilyen közigazgatási intézkedés a kiváltság, kegy, felmentés adományozása vagy más leiratok (*rescriptum*) kibocsátása bizonyos viták, kételyek megoldására.

Mindezek után kijelenthetjük, hogy a kongregációk tipikusan végrehajtói (közigazgatási) hatalommal rendelkező hatóságok.⁶⁰⁰ A hatályos szabályozás azonban ehhez is korlátozást fűz: *minden fontosabb döntést a pápa engedélyére kell előterjeszteni, kivéve, ha a dikasztériumok vezetői különleges felhatalmazást nem kaptak.*⁶⁰¹ Ez az engedély azonban különbözik a törvényhozói ügyekre kapott különleges pápai engedélytől.

Minden dikasztérium saját szakterületén belül a megfelelő közigazgatási felfolyamodás átvételében illetékes⁶⁰², egyes esetekben más ugyanabban az ügyben illetékes diasztériumot is be lehet vonni.⁶⁰³

2.4 AZ ISTENTISZTELETI ÉS SZENTSÉGI KONGREGÁCIÓ ILLETÉKESSÉGE A *PASTOR BONUS* APOSTOLI KONSTITÚCIÓ 62-70 CIKKELYEI ÉRTELMEBEN

A továbbiakban a *Pastor Bonus* azon rendelkezéseit mutatom be, melyek kifejezetten az Istentiszteleti és Szentségi Kongregációra vonatkoznak.

⁵⁹⁹ Amint már utaltam rá ez alól kivételt képezett a Szent Rítuskongregáció a boldoggá és szenttéavatási ügyekben, egészen a VI. Pál általi átalakításáig.

⁶⁰⁰ ERDŐ P., *Egyházjog*, 288.

⁶⁰¹ PB Art. 18.

⁶⁰² Vö. PB Art. 19 § 1.

⁶⁰³ AYMANS, W. – MÖRSDORF, K., *Kanonisches Recht*, 247.

2.4.1 Általános illetékesség (62. cikkely)

Art. 62 — Congregatio ea agit quae, salva competentia Congregationis de Doctrina Fidei, ad Sedem Apostolicam pertinent quoad moderationem ac promotionem sacrae liturgiae, in primis Sacramentorum.

Az első cikkely egy általános leírást tartalmaz az Istentiszteleti és Szentségek Fegyelme Kongregációjának illetékességére vonatkozólag. Ez lényegében *moderationem ac promotionem sacrae liturgiae, in primis Sacramentorum*, vagyis szabályozza és előmozdítja a szent liturgiát és azon belül is kiemelt helyen a szentségeket, „*melyek körül az egész liturgikus élet forog.*”⁶⁰⁴ Hogy milyen módon kell ennek a feladatának eleget tenni, azt a következő cikkelyekben tárgyalja.

Mégis már előzetesen elmondhatjuk, hogy mindaz, amivel a kódex negyedik könyve foglalkozik, vagyis az Egyház megszentelő feladata, az Istentiszteleti és Szentségek Fegyelme Kongregációjához tartozik, kivéve azokat az eseteket, amelyek a Keleti Egyházak Kongregációjához tartoznak.⁶⁰⁵

Fontos még kiemelni, hogy a liturgia egyik sajátos célja az ember megszentelése és Isten dicsőítése. Az ember megszentelése sajátos módon történik, hiszen maga Krisztus az, aki megszenteli az embert: „*Krisztus mindig jelen van Egyházában, kiváltképpen a liturgikus cselekményekben. Jelen van a szentmise áldozatában, mind a papi szolga személyében, mert „az Áldozatot ugyanaz mutatja be most a papok szolgálata által, aki a kereszten önmagát feláldozta”, mind, s leginkább, az eucharisztikus színek alatt. Jelen van erejével a szentségekben, úgyhogy amikor valaki kereszten, maga Krisztus kereszten. Jelen van ígében, mert Ő maga beszél, amikor az Egyházban a Szentírást olvassák. Végül, amikor könyörög és zsolnároz az Egyház, Ő van*

⁶⁰⁴ SC 6

⁶⁰⁵ PB Art. 58 § 1.

jelen, aki megígérte: „Ahol ketten vagy hárman összegyűlnek a nevemben, ott vagyok közöttük” (Mt 18,20).⁶⁰⁶

A 834. k. 1. §-a így fogalmaz: „A szent liturgiában Jézus Krisztus titokzatos teste, tudniillik a Fő és a tagok, Isten teljes értéke, nyilvános tiszteletét gyakorolja.”

Jogilag az istentiszteleti tevékenység akkor minősül liturgiának, ha: 1) törvényesen kijelölt személyek, 2) az egyházi hatóság által jóváhagyott cselekményekkel, 3) az egyház nevében végzik.⁶⁰⁷

A törvénykönyv a zsinat tanítását követve kijelenti, hogy a liturgia irányítása az egyházi tekintélytől függ.⁶⁰⁸ Ezen a téren az illetékességek alábbi hierarchiája érvényesül:

1) Az Apostoli Szentszék feladata az egész egyház szent liturgiájának szabályozása, a liturgikus könyvek kiadása és fordításainak felülvizsgálata (838. k. 2. §).

2) A püspöki konferenciák illetékesek a liturgikus könyvek fordításainak elkészítésére és a szentszéki felülvizsgálat utáni kiadására (838. k. 3. §).

3) A megyéspüspökökre tartozik, hogy illetékességi körükön belül az egyetemes előírásokat kiegészítő részleges liturgikus szabályokat adjanak ki (838. k. 4. §).⁶⁰⁹

Fontos még kiemelni, hogy a *PB* szövege a szent liturgiával kapcsolatban előmozdítást (*promotionem*) és szabályozást (*moderationem*) ír. Ez aktív és folyamatos odafigyelést igényel. Egyfajta változást figyelhetünk meg a korábbi koncepcióhoz képest, ahol a kongregációk a Szentszékhez bejövő egyes esetek,

⁶⁰⁶ SC 7

⁶⁰⁷ Vö. 834. k. 2. §

⁶⁰⁸ SC 22

⁶⁰⁹ ERDŐ P., *Egyházjog*, 428.

ügyek kivizsgálásának intézményei voltak. A konstitúció ezzel szemben a kongregáció elsődleges feladatának az előmozdítást tartja.⁶¹⁰

Ilyen szempontból munkája úgy mutatkozik meg, hogy különböző szabályokat bocsát ki a liturgiával és szentségekkel kapcsolatban. Már a zsinat után több ilyen jellegű útmutatást, rendelkezést adott ki.

Itt megemlíthetjük az *Actio Pastoralis* kezdetű instrukciót⁶¹¹, melyet a kisebb csoportok szentmiséivel foglalkozik, a II. Vatikáni Zsinat liturgikus konstitúciójának helyes végrehajtásával kapcsolatban kiadott különböző instrukciókat⁶¹²; az *Inaestimabile donum* kezdetű instrukciót⁶¹³, melyet az eucharisztia tiszteletével kapcsolatban adott ki; a *Christi Ecclesia*⁶¹⁴ kezdetű pap nélküli vasárnapi szertartásokról kiadott direktóriumát, a népnelv használatáról kiadott instrukcióját⁶¹⁵ vagy a *Redemptionis sacramentum*⁶¹⁶ kezdetű instrukciót, mely szintén az eucharisziával kapcsolatban tartalmaz különböző szabályokat. A felsorolás nem teljes, csak szemléltetni szerettem volna, hogy a kongregáció azóta is különböző utasításokat, rendelkezéseket bocsát ki a liturgiával kapcsolatban. Ennek a feladatának tesz eleget a *Notitiae* című folyóiratával is.⁶¹⁷

⁶¹⁰ MELLI, R., *La Congregazione del Culto Divino e della Disciplina dei Sacramenti*, in BONNET, P. A. – GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost Ap. "Pastor Bonus"*, 270.

⁶¹¹ C CULTSACR, *Instructio de missis pro coetibus particularibus*, 15. V. 1969, in *AAS* 61 (1969) 806-811.

⁶¹² SCR, Instr. *Inter Oecumenici*, 26. IX. 1964, in *AAS* 56 (1964) 877-900. SCR, Instr. *Tres abhinc annos*, 4. V. 1967, in *AAS* 59 (1967) 442-448. SCR, Instr. *Liturgicae instaurationes*, 5. IX. 1970, in *AAS* 62 (1970) 692-704.

⁶¹³ C CULTSACR, *Instructio de quibusdam normis circa cultum mysterii eucharistici*, 3. IV. 1980, in *AAS* 72 (1980) 331-343.

⁶¹⁴ SC CULT, *Christi Ecclesia*, 2. VI. 1988, in *Notitiae* 24 (1988) 366-378.

⁶¹⁵ C CULTSACR, *Instructio de usu linguarum popularium in libris liturgiae romanae edendis*, 28. III. 2001, in *AAS* 93 (2001) 685-726.

⁶¹⁶ C CULTSACR, *Instructio de quibusdam observandis et vitandis circa sanctissimam Eucharistiam Redemptionis sacramentum*, 25. III. 2004, in *AAS* 96 (2004) 549-601.

⁶¹⁷ MELLI, R., *La Congregazione del Culto Divino e della Disciplina dei Sacramenti*, 272. Ioannes Paulus II, *Const Ap. Pastor Bonus* (commento di) ARRIETA J.I., 251.

A PB 62. §-a tartalmaz egy záradékot is: *salva competentia Congregationis de Doctrina Fidei*. Ezt a klauzulát már megtaláljuk a *Regimini Ecclesiae Universae* 54. cikkelyében, ahol a Szentségi Kongregációval kapcsolatban jelentették ki,⁶¹⁸ valamint az Istentiszteleti Kongregációval kapcsolatban a *Sacra Rituum Congregatio* apostoli konstitúcióban is⁶¹⁹.⁶²⁰ A záradék már a PB 48 cikkelyéből is kikövetkeztethető, mely így fogalmaz:

Art. 48 — Proprium Congregationis de Doctrina Fidei munus est doctrinam de fide et moribus in universo catholico orbe promovere atque tutari; proinde ipsi competunt ea, quæ hanc materiam quoquo modo attingunt.

2.4.2 Szentségek feletti illetékessége (63. cikkely)

Art. 63 — Sacramentorum disciplinam, præsertim quod attinet ad eorum validam et licitam celebrationem, fovet atque tuetur; gratias insuper atque dispensationes concedit, quæ ad Episcoporum diaecesanorum facultates hac in regione non pertinent.

A 63. cikkely hangsúlyozza, hogy a kongregációt szentségi téren elsőbbség illeti meg mindazzal kapcsolatban, ami a szentségek érvényességére és megengedettségére vonatkozik, valamint olyan felmentések és kegyek megadásában, melyek meghaladják a megyéspüspökök hatáskörét.

Azért volt fontos ezt kiemelni, mivel a szentségek az isteni letéteményhez (*depositum*) tartoznak és ugyanazok az egész egyház számára. Ezért csakis a

⁶¹⁸ *Congregatio de disciplina Sacramentorum, cui praeest Cardinalis Praefectus, iuvantibus Secretario et Subsecretario, videt omnia quae respiciunt disciplinam septem Sacramentorum, **incolumii competentia, quoad doctrinam, Congregationis pro Doctrina Fidei***; in REU, 903.

⁶¹⁹ *Sacra haec Congregatio, cui praeest Cardinalis Praefectus, iuvantibus Secretario et Subsecretario, ius habet in omnia quae cultum divinum directe et proxime respiciunt in Ritu romano inque ceteris Ritibus latinis, **salvo iure aliorum Dicasteriorum**, quoad ea, quae vel fidei doctrinam, vel ecclesiasticam disciplinam attingunt, vel ordinem iudiciale requirunt.* in PAULUS VI, const. ap. *Sacra Rituum Congregatio*, 299.

⁶²⁰ MELLI, R., *La Congregazione del Culto Divino e della Disciplina dei Sacramenti*, 270.

legfőbb egyházi hatóság joga, hogy megítélje vagy meghatározza azt, ami érvényességükhöz szükséges⁶²¹.

A legfőbb egyházi hatóságnak minősül a pápa és a püspökök testülete („*féjével együtt és soha nem a fő nélkül*”)⁶²². Ez a követelmény vonatkozik mind a liturgikus könyvekre, mind pedig a kánonjogi kódex szentségekre vonatkozó előírásaira.⁶²³

Az Apostoli Szentszéken belül ennek a feladatnak az Istentiszteleti és Szentségek Fegyelme Kongregációja tesz eleget, fenntartva a PB 62. cikkelyéhez fűzött kivételeket.

A felmentésekkel kapcsolatban a 63. cikkely is tartalmaz egy záradékot: *quae ad Episcoporum dioecesanorum facultates hac in regione non pertinent*. Vagyis olyan felmentéseket adhat, amelyek nem tartoznak a megyéspüspökök hatáskörébe.⁶²⁴

„Ugyanis a püspök az egyházi rend szentsége teljességének birtokában a legfőbb papság kegyelmének sáfára, különösen az Eucharishtiában, melyet ő maga ajánl föl vagy gondoskodik fölajánlásáról, melyből az Egyház folyamatosan él és növekszik.”⁶²⁵

⁶²¹ vö. 841. k.

⁶²² A mai egyházjog a legfőbb egyházi hatóságról a II. Vatikáni Zsinat egyháztana alapján tárgyal. Legfőbb hatóságként, az egész egyház fölötti legfőbb és teljes hatalom alanyaként (332. k. 1. §, 336. k.) a CIC két szervet említ: a római pápát és a püspökök testületét. Ha e két szerv egymástól teljesen különböznék, ez az állítás logikai ellentmondás volna. Ugyanazon közösség felett ugyanis két különböző alanynak egyidejűleg legfőbb és teljes hatalma nem lehet. A Kódex hangsúlyozza, hogy a pápa és a püspökök szorosan összetartoznak egymással, egyetlen testületet alkotnak, mégpedig úgy, ahogyan az Úr rendelése szerint Szent Péter és a többi apostolok egy testületet alkottak. A pápa ugyanis Szent Péternek, a püspökök pedig az apostoloknak az utódai (330. k.; LG 22a). vö. ERDŐ P., *Egyházjog*, 269.

⁶²³ GERALDO, A., *Congregazione per il culto divino e la disciplina dei sacramenti*, in PINTO, P. V. (a cura di), *Commento alla Pastor Bonus e alle norme sussidiarie della Curia Romana*, Città del Vaticano 2003, 89-90.

⁶²⁴ 387. k. - *A megyéspüspök, mivel tudatában kell lennie, hogy köteles szeretetben, alázatosságban és életének egyszerűségében példát adni a szentségre, minden módon igyekezzék előmozdítani a krisztushívók életszentségét, kinek-kinek a saját hivatása szerint, és mivel különösen ő Isten misztériumainak kezelője, állandóan törekedjék arra, hogy a gondjára bízott krisztushívók a szentségek kiszolgáltatása által növekedjenek a kegyelemben, s megismerjék és éljék a húsvéti misztériumot.*

⁶²⁵ C CULTSACR, *Instructio de quibusdam observandis et vitandis circa sanctissimam Eucharistiam*, 555.

Hasonlóképpen megvizsgálja és jóváhagyja a püspöki konferenciák határozatait, melyek a kötelező ünnepek eltörléséről vagy vasárnapra való áthelyezésükről szólnak.⁶²⁶

A szentségekkel kapcsolatban a kódex három olyan akadályt említ, amely alól csak a Szentszék adhat felmentést. Ezek a szent rend, a nyilvános vagy örök szerzetesi fogadalom és a büntett. Nem minősül a szó szoros értelmében felmentésnek, de szintén a Szentszéknek van fenntartva a házasság gyökeres orvoslása bizonyos esetekben. Ilyen esetben az Istentiszteleti és Szentségek Fegyelme Kongregációjához, belső fórumon az Apostoli Penitenciáriához, vegyes házasságok esetében a Hittani Kongregációhoz, illetve a Keleti Kongregációhoz lehet fordulni.⁶²⁷

A házasságkötéssel kapcsolatban a kongregáció a 1112. k. - 1. §-ának értelmében megbízhat világiakat a házasságkötésnél való közreműködéssel.⁶²⁸ A házasság szentségével kapcsolatban még érdemes megemlíteni, hogy a házastárs haltnak nyilvánításáért folyó eljárás során, ha a püspök úgy ítéli meg, hogy az ügy bonyolult és bizonytalan, az Apostoli Szentszékhez fordulhat tanácsért. Bár a kódex nem pontosítja, hogy az Apostoli Szentszéken belül mely kongregáció adhat ilyen esetekben tanácsot, mégis a PB 62. cikkelye alapján ez a kongregáció illetékes.

A konstitúció értelmében a kongregáció sajátos eljárásokat folytathatott az el nem hált házasságok ügyében, az egyházi rend érvénytelen felvétele ügyében, valamint a diakonátusból és újabban a papságból eredő kötelezettségek alóli felmentések (laicizálások) ügyében is.⁶²⁹ Ezt XVI. Benedek pápa módosította, de erre később még visszatérünk.

⁶²⁶ vö. 1246 k. - 2. §.

⁶²⁷ KUMINETZ G., *Katolikus házasságjog*, Budapest 2002. 347.

⁶²⁸ 1112. k. - 1. §. *Ahol nincs se pap, se diakónus, ott a megyéspüspök, a Szentszéktől a püspöki konferencia előzetes támogatása után nyert engedély birtokában, megbízhat világiakat a házasságkötésnél való közreműködéssel.*

⁶²⁹ ERDŐ P., *Egyházjog*, 294.

2.4.3 Illetékessége liturgikus téren (64. cikkely)

Art. 64 — § 1. Congregatio actionem pastorem liturgicam, peculiari ratione ad Eucharisticam celebrationem quod attinet, efficacibus ac congruis mediis promovet; Episcopis diocesanis adest, ut Christifideles sacram liturgiam magis in dies actuose participant.

§ 2. Textibus liturgicis conficiendis aut emendandis prospicit; recognoscit calendaria peculiaris atque Propria Missarum et Officiorum Ecclesiarum particularium necnon Institutorum, quæ hoc iure fruuntur.

§ 3. Versiones librorum liturgicorum eorumque aptationes ab Episcoporum Conferentiis legitime paratas recognoscit.

Ennek a cikkelynek az első paragrafusa hangsúlyozza, hogy a kongregáció feladata a liturgikus lelkipásztori tevékenység⁶³⁰ hatékony előmozdítása és a krisztushívők bekapcsolása a szent liturgiába.⁶³¹ Erre már a II. Vatikáni Zsinat is felszólít:

⁶³⁰ A liturgikus lelkipásztorkodás előmozdítása

A liturgia ápolására és megújítására kibontakozott mozgalom joggal tekinthető az isteni gondviselés korunk számára adott jelének, a Szentlélek átvonulásának az Egyházban; az egyházi élet, sőt korunk egész vallásosságának és vallási érzékének sajátos vonása. Ezért e liturgikus lelkipásztori akciónak további előmozdítására a Szentséges Zsinat a következőket határozta el:

Célszerű, hogy a területileg illetékes egyházi felsőbbség, melyről a 22. pont 2. §-ában volt szó, liturgikus bizottságot szervezzen a liturgia tudományában, az egyházi zenében, egyházművészetben és lelkipásztori kérdésekben jártas szakemberekből. Ezt a bizottságot lehetőleg segítse egy liturgikus Lelkipásztori Intézet, amelynek tagjai között legyenek világi szakértők is. A bizottság feladata, hogy az illetékes területi egyházi tekintély vezetése alatt irányítsa a liturgikus lelkipásztori tevékenységet, mozgátsa elő a tanulmányokat és a szükséges kísérletezéseket valahányszor az Apostoli Szentszék elé terjesztendő alkalmazásokról van szó.

Hasonló okból minden egyes egyházmegyében is legyen liturgikus Bizottság a püspök vezetése alatt a liturgikus mozgalom előmozdítására. Több egyházmegye is szervezhet egy közös bizottságot, ha ez az összefogás hatékonyabban mozgátsa elő a liturgia ügyét.

A liturgikus Bizottságon kívül, amennyiben lehetséges, létesüljön minden püspökségben Egyházzenei és Egyházművészeti Bizottság is.

E három bizottságnak egyesült erővel kell dolgoznia; sőt nemegyszer az a legmegfelelőbb, ha egyetlen bizottsággá olvadnak. in SC 43-46

⁶³¹ A liturgikus lelkipásztorkodás tárgya azok a liturgikus gesztusok és szavak, melyek egy meghatározott liturgikus közösség építő részei. Célja, hogy a krisztushívőket minél aktívabb

Az Anyaszentegyház nagyon kívánja, hogy az összes híveket vezessék rá a liturgikus ünneplésen való teljes, tudatos és tevékeny részvételre, melyet magának a liturgiának a természete követel, s melyre a keresztény nép mint "választott nemzetség, királyi papság, szent nemzet, tulajdonul kiválasztott nép" (1Pt 2,9; vö. 2,4--5) a keresztségből eredően jogosult és kötelezett.

A szent liturgia megújításában és ápolásában az egész népnek e teljes és tevékeny részvételére kell a legnagyobb gondot fordítani: ez ugyanis az első és nélkülözhetetlen forrás, amelyből a hívek az igazi keresztény lelkiületet meritik; ezért a lelkipásztoroknak a megfelelő neveléssel kell erre törekedniük lelkipásztori tevékenységük minden területén.⁶³²

A 64. cikkely első paragrafusa külön kiemeli az eucharisztikus ünneplést. Az eucharisztikus ünneplés Krisztus és az egyház cselekménye. Benne az Úr Krisztus a pap szolgálata által a kenyér és a bor színe alatt lényegileg jelenlévő önmagát felajánlja az Atyának, és magát lelki táplálékul adja a felajánlásában vele társult hívőknek. Az eucharisztikus ünneplés tehát tág fogalom: magában foglalja az áldozatbemutatót, mely által Krisztus ajánlja fel magát az Atyának, és az áldozati lakomát, melyben a hívők részesülnek. Az ünneplésben az összes jelenlévő hívők tevékenyen részt vesznek ki-ki a maga módján, a rendek és a liturgikus feladatok különbözősége szerint.⁶³³

A kongregáció nem helyettesítheti azonban a megyéspüspököket, akik felelősök egyházmegyéjük liturgikus életéért⁶³⁴, hanem segíti őket⁶³⁵, ahogy ezt

módon és tudatosabban bekapcsolja a liturgiába. in GERALDO, A., *Congregazione per il culto divino e la disciplina dei sacramenti*, 92.

⁶³² SC 14

⁶³³ Vö. 899 k.

⁶³⁴ A Megyéspüspök alkalmazza az egyházmegyéje számára a kongregáció által kiadott rendelkezéseket. Pl. a gyulafehérvári egyházmegyében ezt körlevelek formájában oldják meg. JAKUBINYI GY., *Liturgia megünneplésére vonatkozó emlékeztető és felhívás*, 11. III. 2011, in II. Körlevél 247-2011, Gyulafehérvár.

⁶³⁵ GERALDO, A., *Congregazione per il culto divino e la disciplina dei sacramenti*, 92.

cikkely második része is kimondja. A segítségnyújtás a különböző dokumentumok, levelek, nyilatkozatok, utasítások kibocsátása révén történik.⁶³⁶

A 64. cikkely második paragrafusa megmagyarázza a kongregáció illetékességét a liturgikus szövegekkel kapcsolatban. A cikkely pontosítja azt is, hogy milyen liturgikus szövegekről van szó: részleges naptárok⁶³⁷, zsolozsmák és misekönyvek szövegei. Ő illetékes azok kiadásáért és javításáért, és felülvizsgálja a helyi vagy rendi liturgikus könyveket, naptárokat.

A részegyházak⁶³⁸ és az ilyen joggal rendelkező intézmények (pl. megszentelt élet intézményei) liturgikus szövegeiben a kongregáció változtatásokat eszközölhet. Ezért megismétli azt az elvet, hogy minden liturgikus szöveget, melyet valamely közösség használni szeretne, előzetesen a kongregációhoz kell benyújtani felülvizsgálás céljából.

Ami a részleges naptárak, misekönyvek és zsolozsmáskönyvek szövegeinek felülvizsgálatát és jóváhagyását illeti több részegyháznak és szerzetes intézménynek van saját naptára, melyet a *Sacrosanctum Concilium* 5. fejezetében lévő liturgikus évvel kapcsolatos előírásokkal összhangban állítottak össze.

VI. Pál pápa a *Mysterii Paschalis celebrationem* kezdetű motu proprioval⁶³⁹ 1969. február 14-én hagyta jóvá az új általános római kalendáriumot, mely 1970. január 1-jén lépett életbe. Ezt követően a Szent Rítuskongregáció kiadott egy általános normákat tartalmazó rendelkezést a liturgikus évvel kapcsolatban, melynek értelmében szükségessé vált a részleges naptárak teljes felülvizsgálata és

⁶³⁶ MELLI, R., *La Congregazione del Culto Divino e della Disciplina dei Sacramenti*, 271.

⁶³⁷ A liturgikus év ünneplési rendjét az egyházi naptár irányítja. Megkülönböztetünk *általános naptárt*, amely az egész római rítus számára és *részleges naptárt*, amely valamelyik helyi egyház vagy szerzetescsalád használatára van rendelve. A részleges naptárakat, amelyeket az illetékes egyházi hatóság állít össze, az Apostoli Szentszékeknek kell jóváhagynia. A részleges naptár úgy készül, hogy az általános naptárba beiktatják a saját ünnepeiket. vö. *Egyetemes szabályok a liturgikus évről és naptárról* 48-52. in *Római Misekönyv*

⁶³⁸ 368. k. *A részegyházak, amelyekben és amelyekből az egy és egyetlen katolikus egyház áll, először is az egyházmegyéek; ezekhez hasonló elbírálás alá esnek - hacsak az ellenkezője nem világos - a területi prelatúra és a területi apátság, az apostoli vikariátus és az apostoli prefektúra, valamint az állandó jellel létesített apostoli kormányzóság.*

⁶³⁹ PAULUS VI., m.p. *Mysterii Paschalis*, 14. II. 1969, in *AAS* 61 (1969) 222-226.

jóváhagyása. 1970. június 24-én az Istentiszteleti Kongregáció kibocsátotta a *Calendaria particularia* instrukciót⁶⁴⁰, mely rögzíti az ilyen eljárás szabályait. Ezek ma is érvényben vannak csupán néhány változtatáson mentek át, a részleges naptárak, szentmise és zsoltosma liturgikus szövegei tekintetében. Megnövekedett ugyanis a boldoggá- és szenttéavatások száma.

A kongregáció nem mulasztott el kiemelni néhány pontot a meglévő szabályokból, hangsúlyozva, hogy a liturgikus év szerkezetét ki kell egészíteni és módosítani.⁶⁴¹ Tett néhány nagyobb jelentőségű engedményt az egyházmegye püspökök javára, mint például egy templom felszentelése olyan boldog tiszteletére, akinek a neve szerepel az egyházmegye hivatalos kalendáriumában, anélkül, hogy a Szentszékhez kellene fordulni.⁶⁴²

A harmadik paragrafus a liturgikus könyvek fordításaira és azok alkalmazásaira vonatkozik. A liturgikus könyvek (tudniillik a hivatalos szertartáskönyvek) kibocsátója az Apostoli Szentszék. A fordításokat a helyi viszonyokra alkalmazva elkészíttetni és kiadni a püspöki konferenciák feladata. Megjelenés előtt azonban felül kell vizsgáltatni a Szentszékkel, azon belül az Istentiszteleti és Szentségek Fegyelme Kongregációjával.⁶⁴³ A népnyelv használatáról a liturgikus könyvek kiadásában az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció 2001. március 28-án új instrukciót adott ki.⁶⁴⁴ Ebben rögzíti azokat a szabályokat, amelyeket be kell tartani a fordítások során. Talán az egyik

⁶⁴⁰ SC CULT, *Instructio de Calendariis particularibus atque Officiorum et Missarum Propriis recognoscendis*, 24. VI. 1970, in *AAS* 62 (1970) 651-663.

⁶⁴¹ vö. *Notitiae* 33 (1997) 284-297.

⁶⁴² vö. *Notitiae* 34 (1998) 664.

⁶⁴³ 838.k 2. § *Az Apostoli Szentszék feladata az egész egyház szent liturgiájának szabályozása és élő nyelvi fordításai felülvizsgálása, valamint a felügyelet arra, hogy a liturgikus előírásokat mindenütt hűven megtartsák.*

3. § - *A püspöki konferenciákra tartozik, hogy a liturgikus könyveknek a magukban ezekben a könyvekben megszabott határok között kellően alkalmazott nyelvi fordításait elkészítsék, és a Szentszék előzetes felülvizsgálása után kiadják.*

⁶⁴⁴ C CULTSACR, *Instructio de usu linguarum popularium in libris Liturgiae Romanae edendis*, 28. III. 2001, in *AAS* 93 (2001) 685-726.

legfontosabb alapelv, amelyet a fordításoknál figyelembe kell venni, hogy *az eredeti szöveget lehetőség szerint a legteljesebben és a legpontosabban kell lefordítani, vagyis a tárgyra vonatkozó minden kihagyás vagy betoldás, továbbá parafrázisok vagy magyarázatok nélkül.*⁶⁴⁵

2.4.4 Liturgikus intézmények, művészetek támogatása (65. cikkely)

Art. 65 — Commissionibus vel Institutis ad apostolatum liturgicum vel musicam vel cantum vel artem sacram promovenda conditis favet et cum iis rationes habet; huiusmodi consociationes, quæ indolem internationalem præ se ferant, ad normam iuris erigit vel eorum statuta approbat ac recognoscit; conventus denique ex variis regionibus ad vitam liturgicam provehendam fovet.

A cikkely kimondja, hogy a kongregáció támogassa az olyan bizottságokat, intézményeket, melyeket a zenei célokból, a liturgikus apostolkodásra vagy a szent művészetek ápolására hoztak létre. Ha szükséges, létesítsen ilyen jellegű intézményeket, és azok szabályzatait vizsgálja felül. Ugyanakkor segítse a liturgikus élet ápolására létrehozott nemzetközi kezdeményezéseket.⁶⁴⁶ Ennek a cikkelynek a rendelkezése még nincs teljesen aktualizálva, legalábbis, ami a második részét illeti. A kongregáció mindezidáig egy bizottságot hozott létre 2001-ben. Ez a bizottság a *Vox Clara*, melynek feladata a Római misekönyv új angol nyelvű kiadása.⁶⁴⁷ Célkitűzése, hogy a liturgikus szövegek hivatalos angol fordítása a lehető legjobban tükrözze a II. Vatikáni Zsinat tanítását.⁶⁴⁸

⁶⁴⁵ C CULTSACR, *Instructio de usu linguarum popularium in libris Liturgiae Romanae edendis*, 692.

⁶⁴⁶ MELLI, R., *La Congregazione del Culto Divino e della Disciplina dei Sacramenti*, 272.

⁶⁴⁷ *Notitiae* 38 (2002) 439-451.

⁶⁴⁸ GERALDO, A., *Congregazione per il culto divino e la disciplina dei sacramenti*, 94.

2.4.5 Hármaskör feladatköre (66. cikkely)

Art. 66 — Attente invigilat ut ordinationes liturgicae adamussim servantur, abusus praecaveantur iidemque, ubi deprehendantur, exstirpentur.

A 66. cikkely felsorolja a kongregáció hármaskör feladatát a liturgikus rendelkezések tekintetében: felügyeletet gyakorol, a visszaéléseket megelőzi és kiküszöböli azokat. A törvényhozó úgy látta jónak, hogy liturgikus téren semmilyen visszaélés nem megengedett, ezért a kongregáció feladata, hogy amennyiben lehet, megakadályozza vagy megszüntesse az ilyeneket. Ezért szorosan együttműködik a pápai követekkel, hogy megismerje, irányítsa és szabályozza a részegyházak azon ügyeit, melyek rá tartoznak. Új pápai követ esetében a kongregáció megfelelő utasításokat ad liturgikus és szentségi ügyekben, melyek annak a helynek a sajátosságai, ahova az illető követ küldetését kapta.

A kongregáció, ha úgy ítéli meg, utasításokat bocsáthat ki a liturgikus visszaélések megelőzésére és megszüntetésére a 34. kánon⁶⁴⁹ értelmében.⁶⁵⁰

⁶⁴⁹ 34. kán. - 1. §. Az utasításokat, melyek a törvények előírásait világítják meg, és a végrehajtásuk során követendő szempontokat fejtik ki és határozzák meg, azok számára adják, akiknek gondoskodniuk kell arról, hogy a törvényeket végrehajtsák. Ezek tehát őket kötelezik a törvények végrehajtása során. Utasításokat illetékességük körén belül azok adhatnak ki törvényesen, akik végrehajtói hatalommal rendelkeznek.

2. §. Az utasítások rendelkezései nem módosítják a törvényeket, és érvénytelen közülük mindaz, ami a törvények előírásaival nem egyeztethető össze.

3. §. Az utasítások nemcsak az őket kiadó illetékes hatóság vagy annak felettese részéről történt kifejezett vagy bennfoglalt visszavonás révén veszítik hatályukat, hanem annak a törvénynek megszűnése által is, amelynek megvilágítására vagy végrehajtására kiadták őket.

⁶⁵⁰ GERALDO, A., *Congregazione per il culto divino e la disciplina dei sacramenti*, 94.

2.4.6 *El nem hált házasságok (67. cikkely)*

A 67. és a 68. cikkelyt XVI. Benedek pápa hatályon kívül helyezte, mégis érdemes megemlíteni azokat, mivel ezek tartalma az Istentiszteleti és Szentségi Kongregációhoz tartozott.

Art. 67 — Huius Congregationis est cognoscere de facto inconsummationis matrimonii et de exsistentia iustæ causæ ad dispensationem concedendam. Ideoque acta omnia cum voto Episcopi et animadversionibus Defensoris Vinculi accipit et, iuxta peculiarem procedendi modum, perpendit atque, si casus ferat, Summo Pontifici petitionem ad dispensationem impetrandam subicit.

Mielőtt a fenti cikkely tárgyalására rátérnék, fontosnak tartom leszögezni a következőt:

*A megkötött és el nem hált házasságok alól a felmentést csakis a római pápa adhatja meg.*⁶⁵¹

Két keresztény vagy egy keresztény és egy nem keresztény el nem hált házasságát a pápa megfelelő okból felbonthatja, ha ezt mindkét fél vagy legalább az egyikük kéri. Erre még akkor is van lehetőség, ha a másik fél a házasság felbontását ellenzi.⁶⁵²

Az el nem hált házasságok pápai felbontásának eljárási módjához, amelyet különleges szóhasználattal felmentésnek is szokás nevezni (*dispensatio super rato*), az Egyházi Törvénykönyv 1697-1706 kánonjait, illetve a Szentségi Kongregáció 1986. december 20-án kiadott⁶⁵³ eljárási szabályait kell követni, ugyanakkor

⁶⁵¹ Vö. 1698. k. 2 §

⁶⁵² Vö. 1142. k., 1697. k.

⁶⁵³ SC SACR, *Litterae circulares de processu super matrimonio rato et non consumato*, 20. XII. 1986, in *MonEccI* 112 (1987) 423-429.

figyelembe lehet venni a régi szabályozást is.⁶⁵⁴ A *Congregatio pro sacramentis* kezdetű levél abból indul ki, hogy a korábbi ide vonatkozó utasítások a 6. k. 1. § 4. sz. értelmében⁶⁵⁵ hatályukat veszítették, mivel a Törvénykönyv ezt az eljárást a maga egészében újraszabályozta.⁶⁵⁶

⁶⁵⁴ SC SACR, instr. «*Dispensationis matrimonii*» de quibusdam emendationibus circa normas in processu super matrimonio rato et non consumato servandas, 7. III. 1972, in *AAS* 64 (1972) 244-252. ID., *Regulae servandae in processibus super matrimonio rato et non consumato*, 7. V. 1923, in *AAS* 15 (1923) 392-436. A régi jog tárgyalásához lásd NAZ, R. – LEROUGE, J., *La dispense super matrimonium ratum et non consumatum. D'après les «Regulae» de la S. Congregation des Sacraments du 7 mai 1923 et du 27 mars 1929*, Paris 1940.

⁶⁵⁵ 6. kán. - 1. § 4. *A jelen törvénykönyv hatálybalépésével érvényét veszti: 4. a többi olyan egyetemes egyházfegyelmi törvények is, melyek olyan tárgyra vonatkoznak, amit a jelen törvénykönyv a maga egészében szabályoz.*

⁶⁵⁶ A témáról és az eljárásról bő szakirodalom található: ABATE, A. M., *Lo scioglimento del vincolo coniugale nella giurisprudenza ecclesiastica*, Napoli 1970.³ ID., *Il matrimonio nella nuova legislazione canonica*, Brescia - Roma, 1985. AMENTA, P., *Le procedure amministrative in materia di matrimonio canonico: storia, legislazione e prassi*, Città del Vaticano, 2008. BUCCI, A., *Lo scioglimento super rato tra fonti normative ed esperienza canonistica medievale*, in *Stato, Chiese e pluralismo confessionale*, Rivista telematica (www.statochiese.it) 15. III. 2010. 1-49. ID., *Dispensa "super rato" e non consumato. Evoluzione storica e problematica giuridica*, Napoli 2011. BURKE, R. L., *Il processo di dispensa dal matrimonio rato e non consumato: la grazia pontificia e la sua natura*, in AA.VV., *I procedimenti speciali nel diritto canonico*, Città del Vaticano 1992. 135-144. BUTTINELLI, O., *L'attuale procedura nelle cause di dispensa "super matrimonio rato et non consumato"*, in *Il processo matrimoniale canonico*, Città del Vaticano 1988. 429-445. ID., *Il procedimento di dispensa dal matrimonio rato e non consumato: la fase davanti al vescovo diocesano*, in *I procedimenti speciali nel diritto canonico*, Città del Vaticano 1992. 107-124. CARMIGNANI CARIDI, S., *I diritti della difesa nel processo "super matrimonio rato e non consumato"*, in *I procedimenti speciali nel diritto canonico*, Città del Vaticano 1992. 145-156. FERRANTE, M., *Nullità matrimoniale e dispensa super rato: tra pregiudizialità e possibile coesistenza*, in KOWAL, J.-LLOBELL, J. (a cura di), *"Iustitia et iudicium". Studi di diritto matrimoniale e processuale canonico in onore di Antoni Stankiewicz*, Città del Vaticano 2010. vol. 4, 2067-2086. AA.VV., *El vínculo matrimonial. ¿Divorcio o indisolubilidad?*, Madrid 1978. KOWAL, J., *L'indissolubilità del matrimonio rato e consumato. Status quaestionis*, in *Periodica* 90 (2001) 273-304. LÓPEZ ZARZUELO, F., „La carta circular De processu super matrimonio rato et non consumato” Texto y comentario, in *RevEspDerCan* 125 (1988) 535-579. ID., *El proceso canónico de matrimonio rato y no consumado. Eficacia civil de las resoluciones pontificias. Doctrina, legislación y formularios*, Valladolid 1991. MELLI, R., *Il processo di dispensa dal matrimonio rato e non consumato: la fase davanti alla Congregazione*, in *I procedimenti speciali nel diritto canonico*, Città del Vaticano 1992. 125-134. ID., *Breve commentarium ad litteras circulares „De processu super matrimonio rato et non consumato” missas a Congregatione pro Sacramentis die 20 decembris 1986*, in *MonEcc* 112 (1987) 430-434. MIGLIAVACCA, A., *Procedimenti amministrativi per lo scioglimento del vincolo coniugale*, in AA. VV., *I giudizi nella Chiesa: Processi e procedure speciali*, Milano 1999. 149-190. MOLINA MELIÁ, A., *La disolución del matrimonio inconsumado. Antecedentes históricos y Derecho vigente*, Salamanca 1987. MARCHETTA, B., *Scioglimento del matrimonio canonico per inconsumazione*, Padova 1981. ID., *Il processo "super matrimonio rato et non consumato" nel nuovo Codice di Diritto canonico*, in GROCHOLEWSKI, Z. – CARCEL ORTÍ, V. (a cura di), *Dilexit iustitiam. Studia in honorem Aurelii Card. Sabattani*, (Studi giuridici 5) Città del Vaticano 1984. 405-430. ORLANDI G., *I casi difficili nel processo super rato*, Padova 1984. ID., *Recenti*

Amint már korábban is kiemeltem, minden el nem hált házasságra vonatkozó felmentést csak a pápa adhat meg, mivel az intézkedés pápai kegy⁶⁵⁷, melynek elnyerésére a kérelmező nem jogosult. Előtte azonban lezajlik egy eljárás, mely a Szentatyának címzett keresetlevél beadásával kezdődik, de amelyet a személy lakó vagy pótlakóhelye szerint illetékes megyéspüspök vesz át. Ha a megyéspüspök úgy ítéli meg, hogy az ügynek különleges jogi vagy erkölcsi nehézségei vannak, kérheti a Szentszék véleményét. Ha a püspök a felmentési eljárás megindítását elutasítaná, ez ellen az Apostoli Szentszékhez lehet felfolyamodni.⁶⁵⁸ A bizonyítási eljárás befejezésével a püspök saját véleményével felterjeszti az anyagot a Szentszékhez.⁶⁵⁹

A püspök az ügy kivizsgálását általában az egyházmegyei bíróságra bízta. A vizsgálatnak két dolgot kell tisztáznia: hogy valóban elhátatlan-e a házasság⁶⁶⁰, illetve hogy lelkipásztori szempontból indokolt-e a felmentés megadása.⁶⁶¹

innovazioni nella procedura «super matrimonio rato et non consummato», in BONNET, P. A. – GULLO, C. (a cura di), Il processo matrimoniale canonico, (Studi giuridici 17) Città del Vaticano 1988. 447-474.

⁶⁵⁷ A szó szoros értelmében vett kegy (*gratia*) olyan tárgyi jogot nem módosító, de valamely személy alanyi jogállását kedvezően befolyásoló hatósági intézkedés, amelyre senkinek nincs jogigénye. in ERDŐ P., *Egyházjog*, 116.

⁶⁵⁸ 1699. k.

⁶⁵⁹ 1708. k. 1 § *A püspök az összes iratot a saját véleményével és a kötelekvédő megjegyzéseivel együtt terjessze fel az Apostoli Szentszékhez.*

⁶⁶⁰ Az elhátás kritériumai a Szentszék gyakorlata szerint: az *erectio*, a *penetratio* és az *ejaculatio in vagina*. Vö. Szent Officiumnak feltett kérdés és annak 1941. március 1-én adott válasza: „*Utrum ad copulam perfectam et ad consummationem matrimonii requiratur et sufficiat ut vir aliquo saltem modo etsi imperfecte, vaginam penetret atque immediate in ea seminationem saltem partialem, naturali modo peragat an tanta vaginae penetratio requiratur ut glans tota intra vaginam versatur.*” Resp. „*Affirmative ad primam; negative ad secundam*” CASORIA, J., *De Matrimonio Rato et Non Consummato: Dispensationis Processus Canonici Doctrina et Praxis*, Roma 1959, 237. SRR, Decis., *Coram Di Felice*, 31. X. 1983, „*Si partes imperfectam penetrationem ac partialem seminationem suis declarationibus omnino non excludant neque inconsummatio matrimonii argumentis firmis fulciatur, praesumptio pro consummatione iure statuta vim obtinet*” DELLA ROCCA, F., *Diritto matrimoniale canonico. Tavole sinottiche. Secondo volume di aggiornamento*, Padova 1987. 151, nr. 160.

⁶⁶¹ Vö. 1698. k. 1 §

Elhálnak nevezzük a házasságot, ha a férj és feleség között *emberi módon, gyermek nemzésére alkalmas* házastársi cselekedet⁶⁶² történt.⁶⁶³ Ha erre a házastársak között egyszer sem került sor, a házasságot el nem háltnak mondjuk.

A felmentés kellő indokának számít például, ha a felek életközösségének helyreállítására már nincs remény (polgárilag elváltak), még fiatalok és új egyházi házasságot akarnak kötni, illetve keresztény családot akarnak alapítani, vagy egy már meglévő polgári házasságot kívánnak rendezni az egyház színe előtt. A házasság elhátatlanságát az orvosszakértők esetleges véleményén kívül elsősorban a felek és a tanúk vallomása bizonyíthatja, feltéve hogy szavahihetőségük kellően igazolt. A bíróságnak az illetékes plébánostól kell lehetőség szerint igazolást kérnie a felek és a tanúk szavahihetőségéről és tisztességéről.⁶⁶⁴ A bizonyítási eljárás végeztével a vizsgáló (bíró) az összes iratokat a saját jelentésének kíséretében a püspökhöz továbbítja.⁶⁶⁵ Ezután a megyéspüspök az iratokat a kötelékvédő észrevételeivel és saját szavazatával együtt felterjeszti az Istentiszteleti és Szentségi Kongregációhoz.⁶⁶⁶ Ebben a levélben a püspök véleményt nyilvánít mind az elhátatlanság tényét, mind a felmentés megfelelő okának meglétét, mind a kegy időszerűségét illetően⁶⁶⁷, vagyis igazolja azt is, hogy a felmentés esetleges megadása nem okoz botrányt a hívek körében. A botrány veszélyén kívül a püspököknek szavazatában azt is jeleznie kell, ha esetleg más kár

⁶⁶² A házastársi cselekedet *emberi módon* való végrehajtása azt jelenti, hogy a felek kényszerből mentesen, tudva és akarva lesznek egy testté. Ha a felek erőszak, kábítószer, teljes részegség hatása alatt végeztek házastársi aktust, ezzel még nem háltnak el a házasságot. A házastársi cselekedet „önmagában” gyermek nemzésére alkalmasnak kell lennie, nem szükséges, hogy konkrét esetben fennálljon a fogamzás lehetősége. ERDŐ P., *A házasságrendezés lehetőségei*, in ERDŐ P., *Az élő Egyház joga*, 508.

⁶⁶³ Vö.1061. k. 1. §

⁶⁶⁴ S. C. SACR, *Litterae circulares de processu super matrimonio rato et non consumato*, 425.

⁶⁶⁵ 1704. k. 1. §

⁶⁶⁶ 1705. k. 1. §

⁶⁶⁷ 1704. k. 1. §

származhatna a pápai felmentés megadásából. Hogy ilyen veszélyek nem állnak fenn, ezt kell szavazatában kijelentenie.⁶⁶⁸

A kongregációban az ügyet újra megvizsgálják, s ha a kérést megalapozottnak és lelkipásztori szempontból indokoltnak találják, javaslatukkal felterjesztik a pápához. Ő azután szabadon dönt a felmentés megadásáról. A kongregáció nem javasolja a felmentés megadását olyan esetekben, amikor az elhálás a házassátnak a katolikus erkölcsbe ütköző módja miatt nem történt meg. Ha a pápa a felmentést megadja, ezt a kongregáció megküldi a megyéspüspöknek. Ezután a felek új házasságot köthetnek, hacsak a felmentő levél valamelyikük számára ezt nem tiltja vagy nem köti püspöki engedélyhez.⁶⁶⁹

A felmentést engedélyező levelet a kongregáció már nem a kérelmezőnek, hanem annak a megyéspüspöknek küldi, aki a kérelmet elfogadta. Ő közli a leiratot a felekkel, s neki kell gondoskodni arról, hogy a plébános a felmentést a házasságkötés és a keresztelezés helyén a házasultak és a keresztek anyakönyvébe bevezesse.⁶⁷⁰

A felmentés gyakran minden tiltó záradék nélkül érkezik. Más esetekben új házasságkötést tiltó záradékot tartalmaz egyik vagy mindkét fél számára. Az ilyen záradéknak két típusa van:

1) *a szoros értelemben vett tilalom*, amely azt jelenti, hogy ha a fél, akire a tilalom vonatkozik, új házasságot akar kötni, a püspökhöz kell fordulnia; de a püspök nem adhat neki saját hatáskörében engedélyt a házasságra, hanem az Istentiszteleti és Szentségi Kongregációhoz kell továbbítani az ügyet;

2) *a püspöki engedélyhez kötés*, mely azt jelenti, hogy az érintett csak püspökének engedélyével köthet új házasságot. A püspöknek ezt az engedélyt csak akkor szabad megadnia, ha orvosszakértő útján meggyőződött arról, hogy az illető jelenleg alkalmas a házasságra, illetve ha az érintett komoly ígéretet tett

⁶⁶⁸ S. C. SACR, *Litterae circulares de processu super matrimonio rato et non consumato*, 427.

⁶⁶⁹ HÁRSFAI K., *Bevezetés a házasságjogba*, Budapest 2006. 135-136.

⁶⁷⁰ 1706. k.

arra, hogy házastársi kötelességeit megfelelően teljesíteni fogja (ha pl. a házaspár akaratlagnak magatartása okozta, hogy az előző házasságot nem hálták el)⁶⁷¹.

Ha az iratok felterjesztése után a kongregáció megítélése szerint a vizsgálat kiegészítésre szorul, akkor erről értesítést kap a püspök, azoknak az elemeknek a megjelölésével, melyekkel a vizsgálatot ki kell egészíteni.⁶⁷²

Ha a kongregáció azt válaszolja, hogy a beterjesztett érvek alapján az elhátatlanság nem bizonyosult be, akkor a felek valamelyikét püspöki engedéllyel támogató jogi szakember a bíróság székhelyén betekinthez az eljárás irataiba (de nem a püspök véleményébe), hogy megállapítsa, fel lehet-e hozni valamilyen súlyos érvet a kérelem újbóli előterjesztése érdekében.⁶⁷³ A negatív válasz esetén tehát súlyos érvek alapján újabb kérelmet adhatnak be.⁶⁷⁴

A megkötött, de el nem hált házasságok eseteiben a kongregáció illetékessége kizárólagos, vagyis nemcsak a latin egyházban, hanem a keleti egyházban is.⁶⁷⁵

Ha nem szentségi házasság⁶⁷⁶ esetében merült fel hasonló eset, vagyis egy megkeresztelt és egy megkereszteletlen között merült fel az elhátatlanság ténye, akkor a házasság érvénytelensége iránti eljárás történhetett az Istentiszteleti és Szentségi Kongregációnál (*matrimonium ratum et non consumatum*), illetve a Hittani Kongregációnál *in favorem fidei*. Amennyiben az első eljárás szerint az elhátatlanság ténye nem bizonyítható, az ügyet visszaküldik a kezdeményező

⁶⁷¹ S. C. SACR, *Litterae circulares de processu super matrimonio rato et non consumato*, 427.

⁶⁷² 1705. k. 2. §

⁶⁷³ 1705. k. 3. §

⁶⁷⁴ ERDŐ P., *Egyházjog*, 583-585.

⁶⁷⁵ GERALDO, A., *Congregazione per il culto divino e la disciplina dei sacramenti*, 95.

⁶⁷⁶ Érvényesnek, de nem szentséginek azokat a házasságokat mondjuk, amelyeket egy keresztény és egy nem megkeresztelt vagy két meg nem keresztelt kötött egymással. Ilyen pl. az a házasság, amit egy protestáns és egy nem keresztény vagy két nem keresztény az anyakönyvvezető előtt köt, de ilyennek számít az a katolikus templomban kötött házasság is, ami egy katolikus és egy nem keresztény között a valláskülönbség házassági akadály (vö. 1086. k. 1. §) alóli felmentéssel jön létre. ERDŐ P., *Egyházjog*, 586.

megyéspüspökhöz. Ilyen esetben a felek új eljárást indíthatnak a hit javára. Ebben az esetben az iratokat a Hittani Kongregációhoz kell benyújtani.⁶⁷⁷

2.4.7 A szent rendek felvétele (68. cikkely)

Art. 68 — Ipsa competens quoque est in causis de nullitate sacrae ordinationis cognoscendis ad normam iuris.

Ez a kongregáció vizsgálta ki a papszentelés semmisségére vonatkozó ügyeket is. Az 1917-es törvénykönyv még szentelés elleni ügyekről beszélt. Ezek között két típust különböztetett meg: *a szentelés érvényessége ellen irányuló ügyeket és a szenteléssel járó kötelezettségek vállalásának érvényessége ellen folyó ügyeket* (ha tudniillik a szentelés érvényes volt). A hatályos törvénykönyv ez utóbbi típusú perekről már nem szól. Ha maga a szentelés érvényes volt, de azt - a kötelezettségekkel együtt – az illető személy nem szabadon vállalta (hanem pl. félelem hatására), a klerikusi állapotot nem az itt szereplő eljárással, hanem a Szentszék leiratával hagyhatja el.⁶⁷⁸ Ez esetben a klerikusi állapotnak szentszéki leirattal való elvesztéséhez szükséges közigazgatási eljárást kell lefolytatni.⁶⁷⁹ Peres eljárást a mai egyházjog csupán a szentelés érvénytelenségének megállapítására ismer.⁶⁸⁰

⁶⁷⁷ GERALDO, A., *Congregazione per il culto divino e la disciplina dei sacramenti*, 95.

⁶⁷⁸ 290. k. 3. *Az érvényesen kapott fõlszentelés sohasem válik érvénytelenné. A klerikus mégis elveszíti a klerikusi állapotot:*

3. *az Apostoli Szentszék leiratával; ezt a leiratot az Apostoli Szentszék diakónusoknak csak súlyos okból, papoknak csak nagyon súlyos okból adja meg.*

⁶⁷⁹ FAHRNBERGER, G., *Die Entlassung aus dem Klerikerstand*, in LISTL, J. - MÜLLER, H. - SCHMITZ, H. (hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983. 214-222. ZALBA, M., *De sacerdotalis caelibatus dispensatione normae hodiernae*, in *Per* 70 (1981) 237-256. COLAGIOVANNI, E., *De dispensatione a caelibatu sacerdotali iuxta novas normas*, in *MonEccl* 106 (1981) 209-238. FERRARA, V., *Normae substantivae et procedurales nunc vigentes in pertractandis causis de dispensatione a caelibatu sacerdotali*, in *Apollinaris* 42 (1989) 513-540. PALOMO, C., *La nueva tramitación de la dispensa del celibato sacerdotal*, in *RevEspDerCan* 37 (1981) 147-188.

⁶⁸⁰ ERDŐ P., *Egyházjog*, 797.

A felszentelés érvényességét csak maga az érintett klerikus vagy az az ordinárius támadhatja meg, aki alá a klerikus tartozik vagy akinek az egyházmegyéjében szentelték.⁶⁸¹ A felszentelés érvénytelen lehet:

- 1) a rítus (anyag vagy forma) lényegi hiányossága miatt;
- 2) a szentelendő hiányosságai miatt: ha a szándék teljesen hiányzik (pl. ellenállhatatlan fizikai kényszer folytán), ha az illető nem férfi vagy nincs megkeresztelve;
- 3) a felszentelő hiányosságai (a szándék teljes hiánya vagy a szükséges hatalom hiánya) miatt.⁶⁸²

Attól fogva, hogy a keresetlevelet elküldik, a klerikust maga a jog automatikusan eltiltja szent rendjének gyakorlásától.⁶⁸³

A keresetlevelet az Istentiszteleti és Szentségi Kongregációhoz kell küldeni. A kongregáció dönt arról, hogy az ügyet ő maga tárgyalja-e vagy egy általa kijelölt bíróság,⁶⁸⁴ vagyis történhet közigazgatási úton vagy bírói úton. Az előző volt a jellemzőbb. Ha az ügyet a bíróság elé utalta, akkor a rendes egyházi peres eljárásról szóló kánonokat kellett megtartani, hacsak a dolog jellegével nem ellenkeztek. A szentelés érvénytelensége kinyilvánításának közigazgatási úton történő új szabályait az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció 2001. október 16-án kiadott határozata tartalmazza.^{685 686}

⁶⁸¹ Vö. 1708. k.

⁶⁸² Az egyházi rend lényeges elemeiről és a szentelés érvénytelenségének lehetséges okairól lásd: MORONI, A., *Spunti sull'ordo sacer e le relative cause di invalidità nella nuova codificazione canonica*, in GROCHOLEWSKI, Z.-CARCEL ORTÍ, V. (a cura di), *Dilexit iustitiam. Studia in honorem Aurelii Card. Sabattani*, (Studi giuridici 5), Città del Vaticano 1984. 462-468.

⁶⁸³ Vö. 1709. k. 2. §

⁶⁸⁴ Vö. 1709. k. 1. §

⁶⁸⁵ C CULTSACR, decr. *Regulae servandae ad proceduram administrativam nullitatis ordinationis inchoandam et celebrandam noviter confectae*, 16. X. 2001, in *AAS* 94 (2002) 292-300.

⁶⁸⁶ ERDŐ P., *Egyházjog*, 797-798.

2.4.8 Ereklýék, védőszentek, „basilica minor” cím (69. cikkely)

Art. 69 — Competens est quoad cultum sacrarum reliquiarum, confirmationem caelestium Patronorum et Basilicae minoris titulum concedendum.

A kongregáció feladatai közé tartozik az ereklýék, védőszentek témaköre, valamint a „basilica minor” cím adományozása is.

A törvénykönyv nem beszél az ereklýék tiszteletéről, ezekben a kérdésekben a liturgikus könyvek előírásai a mérvadóak, melyre egyébként a kódex 2. kánonja is utal.⁶⁸⁷ A törvénykönyv valószínű azért nem tárgyalja a témát, mert csökkent az ereklýék tisztelete. II. Vatikáni Zsinat az ereklýetisztelet hagyományát kifejezetten elismerte, de hangsúlyozta, hogy csak hiteles ereklýét szabad kihelyezni, és a hitelességet okirattal bizonyítani kell:

„A hagyománynak megfelelően tiszteljük az Egyházban a szenteket, tiszteletben tartjuk hiteles ereklýéiket és képeiket is. A szentek ünnepei ugyanis Krisztusnak szolgáiban véghezvitt csodatetteit hirdetik, a hívőknek pedig követésre és utánzásra alkalmas példát adnak.”⁶⁸⁸

A hatályos törvénykönyv az ereklýe fogalmát sem határozza meg, így a 6. kánon értelmében a kánoni hagyományt is figyelembe kell venni. Így alkalmazhatjuk az ereklýék régi meghatározását. Eszerint ereklýék alatt a tiszteletreméltó tárgyak maradványait, a szentek és boldogok testrészeit vagy ruhadarabjait, illetve tágabb értelemben a rájuk emlékeztető tárgyakat értjük.⁶⁸⁹ Az ereklýék őrzését részletesen szabályozták mind az 1917-es kódex, mind a

⁶⁸⁷ 2. k. *A törvénykönyv általában nem határozza meg a liturgikus cselekmények végzésének kötelező rítusait, ezért az eddig érvényes liturgikus szabályok hatályban maradnak, kivéve ha közülük valamelyik ellentétes a törvénykönyv kánonjaival.*

⁶⁸⁸ SC 111

⁶⁸⁹ Can. 1281. 2. § *Insignes Sanctorum vel Beatorum reliquiae sunt corpus, caput, brachium, antibrachium, cor, lingua, manus, crus aut illa pars corporis in qua passus est martyr, dummodo sit integra et non parva.*

liturgikus könyvek (*Rituale Romanum, Caeremoniale Episcoporum*), mind pedig a Rítuskongregáció döntései.⁶⁹⁰ A Szent Kereszt ereklyéire különleges szabályok vonatkoztak, nem volt szabad más ereklyékkel közös ereklyetartóban kihelyezni tiszteletre sem.⁶⁹¹

A PB 74., 69. cikkelyek értelmében az ereklyék hitelességének kinyilvánításával vagy az ereklyék őrzésével kapcsolatos kérdésekben a Szenttéavatási Ügyek Kongregációja, míg az ereklyék tisztelete terén az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció illetékes.⁶⁹²

Érdekes azonban megfigyelni, hogy a *Regimini Ecclesiae Universae* apostoli konstitúció szerint a Rítuskongregáció illetékes *ad sacras reliquias quoquo modo referentur*.⁶⁹³ Ezzel szemben a PB szerint a kongregáció *competens est quoad cultum sacrarum reliquiarum... concedendum*. A szent ereklyék hitelessé nyilvánítása és azok megőrzése, véglegesen más helyre vitele a Szenttéavatási Ügyek Kongregáció hatáskörébe tartozik.⁶⁹⁴

Liturgikus hagyomány, hogy minden templomnak van címe. Ennek a hagyománynak az első említése az 5. századból való.⁶⁹⁵ Természetesen minden templom Istennek van szentelve, akkor is, ha valamely szent tiszteletére történt a felszentelés.⁶⁹⁶ A régi kódex 1168. k. 3 §-a úgy rendelkezett, hogy egy

⁶⁹⁰ RADÓ, P., *Enchiridion liturgicum*, I, Romae 1966, 459. NAZ, R., *Reliquies*, in DDC, VII, 570-571.

⁶⁹¹ Can. 1287. 2. § *Reliquiae sanctissimae Crucis nunquam in eadem theca cum reliquiis Sanctorum publicae venerationi exhibeantur, sed propriam thecam separatam habeant*.

⁶⁹² Az ereklyék tiszteletéről lásd: ERDŐ P., *Az ereklyék tisztelete az egyházi jogban* in ERDŐ P., *Az élő Egyház joga*, 398-402.

⁶⁹³ PAULUS VI, const. ap. *Regimini Ecclesiae Universae*, 904.

⁶⁹⁴ PB Art. 74 *Eius insuper est de iis omnibus discernere, quae ad sacras Reliquias authenticas declarandas easdemque conservandas pertinent*. 1190. kán. 2. § *Kiemelkedő ereklyéket és olyanokat, melyek a nép részéről nagy tiszteletnek örvendenek, semmi módon nem lehet érvényesen elidegeníteni, sem végleges jelleggel máshová vinni az Apostoli Szentszék engedélye nélkül*.

⁶⁹⁵ AMENTA, P., *De titulo ecclesiarum de quo in can. 1218. Animadversiones quaedam*, in *MonEccI* 125 (2000) 100-101.

⁶⁹⁶ *A templom dedikációja (felajánlása, felszentelése, címe, titulusa) azért volt jelentős a népéletben, mert meghatározta az egyházközség egyik legfontosabb ünnepét, a templombúcsút. Ezt az ünnepet ugyanis legtöbbször a kiválasztott védőszent névnapján tartották. A középkorban gyakran a templomdedikációk*

templomnak boldog neve csak apostoli engedéllyel lehetséges.⁶⁹⁷ A hatályos törvénykönyv nem tesz említést arról, szükséges-e az apostoli engedély ahhoz, hogy valamely boldog legyen egy adott templom titulusa. Ezért a liturgikus törvényeket kell figyelembe venni.⁶⁹⁸ Így azt mondhatjuk, hogy ez a kötelezettség továbbra is fennáll, mivel az 1984-ben újra kiadott püspöki szertartáskönyv (*Caeremoniale Episcoporum*), mely a II. Vatikáni Zsinat rendelkezéseivel összhangban, teljes átdolgozáson esett át, szintén apostoli engedélyhez köti az ilyen titulusok használatát.⁶⁹⁹

szentjei váltak a falvak névadóivá is. Gondoljunk a Szentgyörgy, Szentmiklós, Szentjános, Szentistván végződésű helységnevekre. A dedikáció megválasztásában sok körülmény közrejátszott, így például a kegyúri tisztelet ellátó földesúr akarata, az egyházmegye püspökének akarata, különböző divatok.

A magyar templomok világában fölöttébb sok a Szűz Máriával kapcsolatos dedikáció. A leggyakoribb formák: Nagyboldogasszony, Kisasszony, Gyertyaszentelő Boldogasszony, Kármelhegyi Boldogasszony, Havi Boldogasszony. Az előbbieknél valamivel ritkább: Szentolvasó Királynéja, Mária szent neve, Mária szegények Anyja, Mária titkosértelmű Rózsza, Vigasztaló Mária, Széplőtelen Fogantatás, Loretói Szűzanya, Mária eljegyzése, Mária beavatása, Mária angyalok királynéja, Mária a jó tanács Anyja.

Jézussal kapcsolatos templom- és oltárdedikációk: Jézus szent neve, Jézus szíve, Jézus beszél a kútnál a szamaritánus asszonnyal, Jézus Lázárt föltámasztja, Jézus színeváltozása, Ostorozott Jézus, Kereszttrívó Jézus, Keresztrefeszített Jézus, Jézus temetése, Jézus koporsója, Jézus levétele a keresztről, Föltámadt Jézus, Megváltó Jézus, elevenek és holtak Bírója, Szent Kereszt feltalálása, Szent Kereszt felmagasztalása.

Kedvelt templomdedikáció volt a Szentháromság és a Szentlélek.

A szentek sorából különösen az alábbiak fordultak elő gyakran magyar templomok patrónusaiként: Szent Mihály, Szent József, Keresztelő Szent János, Mária Magdolna, Szent Péter, Szent Pál, Szent István vértanú, Assisi Szent Ferenc, Szent Antal, Szent Benedek, Xaveri Szent Ferenc, Szent Orbán, Szent Donát, Szent Vendel, Szent Flórián, Szent Márton, Szent Borbála, Szent Anna, Szent Miklós, Szent György. A magyar szentek közül: Szent István, Szent László, Szent Imre herceg, Szent Erzsébet, Nepomuki Szent János a barokk időkben lett gyakori templompatrónus. in PALÁDI-KOVÁCS A., (szerk.) Magyar néprajz, II-VIII Budapest 1988-2002, VII. 344-345.

⁶⁹⁷ Can. 1168. 3. § *Ecclesiae dedicari Beatissimis neque sine Sedis Apostolicae indulto.*

⁶⁹⁸ KUMINETZ G., *Az Egyház megszentelő feladata IV. A megszentelés egyéb eszközei* (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae I/6), Budapest 2005, 97-98.

⁶⁹⁹ *Ogni chiesa per essere dedicata deve avere un titolo: la ss. Trinità; nostro Signore Gesù Cristo, con riferimento a un mistero della sua vita o a un titolo già ammesso nella sacra liturgia; lo Spirito Santo; la beata vergine Maria anch'essa con un appellativo già accolto nella sacra liturgia; i santi Angeli oppure un santo iscritto nel "Martirologio Romano" o nella sua appendice debitamente approvata; non invece un beato, senza indulto della Sede Apostolica. in CONGR. PER IL CULTO DIVINO, Cerimoniale dei Vescovi, in <http://www.liturgia.it/Cerimoniale.pdf>, 140-141.*

A PB 69. cikkelyének értelmében a kongregáció hatásköréhez tartozik az égi patrónusok⁷⁰⁰ tiszteletének megerősítése. Az égi patrónusok kiválasztásával, jóváhagyásával és megünneplésével kapcsolatban az Istentiszteleti Kongregáció 1973-ban adott ki egy szabályozást,⁷⁰¹ később egy közleményt is. Ebben kifejti, hogy ha olyan boldogról van szó, akinek a neve még nem szerepel valamely szerzetes intézmény vagy egyházmegye hivatalos kalendáriumában, templom titulusként való használata a kongregáció engedélyéhez kötött.^{702 703} Ennek értelmében azokban az egyházmegyékből, amelyek kalendáriumába törvényesen fel vannak véve boldogok nevei is, a megyéspüspök szentszéki engedély nélkül is felszentelheti vagy megáldhatja a templomot a nevezett boldog tiszteletére.⁷⁰⁴

Ennek a cikkelynek harmadik része a *basilica minor*⁷⁰⁵ cím adományozását is a kongregáció hatáskörébe utalja. A cím odaítélésnek feltételeit az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció 1989. november 9-i határozata tartalmazza⁷⁰⁶. Ezek a következők:

⁷⁰⁰ *Patrónus* az a szent, akit egy nép, egyháztartomány (egyházmegye), lakóhely vagy jogi személy égi oltalmazónak választ, és a Szentszék jóváhagy. DIÓS I., *Patrónus*, in MKL, X, 2005, 683.

⁷⁰¹ S. CONGR. PRO CULTU DIVINO, *Normae circa patronos constituendos et imagines B. M. Virginis coronandas*, 19. III. 1973, in *AAS* 65 (1973) 276-279.

⁷⁰² *In huiusmodi diocesibus, ubi in Calendario particulari celebratio alicuius Beati legitime inscribitur, Episcopus dioecesanus ecclesiam, aedificatam vel aedificandam intra fines suae dioecesis, Deo dicare vel benedicere valet in honorem eiusdem Beati, sine Apostolicae Sedis indulto.* C CULTSACR, *De dedicatione aut benedictione ecclesiae in honorem alicuius beati*, 29. XI. 1998, in *Notitiae* 34 (1998) 664. vö. MALECHA P., *Tytuł kościoła w świetle norm prawa kanonicznego*, in *Wiadomości diecezjalne* Poznań I-III. 2002. 74-78.

⁷⁰³ AMENTA, P., *De titulo ecclesiarum de quo in can. 1218. Animadversiones quaedam*, 108.

⁷⁰⁴ MALECHA, P., *Dedicazione e benedizione di una chiesa*, in *Periodica* 91 (2002) 527. MOSCONI, M., *Chiesa e chiese: le norme canoniche relative alla costruzione di una nuova chiesa*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 13 (2000) 266.

⁷⁰⁵ A *kisbazilika* (*basilica minor*) olyan templom, amely liturgikus és lelkipásztori szempontból különleges jelentőséggel bír, és ezért a Római Pápa kisbazilika címmel tünteti ki, hogy ezáltal jelezze különleges kapcsolatát a római egyházzal és a Római Pápával.

⁷⁰⁶ C CULTSACR, *decr. Domus Ecclesiae de Titolo Basilicae Minoris*, 9. XI. 1989, in *AAS* 82 (1990) 436-440; *Notitiae* 26 (1990) 13-17.

1. A templom, amely számára a bazilika címet kérik, liturgikus szertartással legyen Istennek felszentelve és legyen központja az egyházmegyei liturgikus és lelkipásztori tevékenységeknek, főként a legszentebb Eukarisztia, a bűnbánat és más szentségek ünneplésének, a liturgikus normák hűséges megtartásával és Isten népének tevékeny részvételével, legyen példaértékű mások számára az ezekre való felkészítés és kiszolgáltatásuk.

2. Annak érdekében, hogy valóban méltó és példás szertartásokat lehessen végezni, a templomnak megfelelő nagysággal és a szentélynek elegendő tágassággal kell rendelkeznie. A különféle elemek, amelyek a liturgikus szertartáshoz szükségesek (oltár, ambó, a celebráns széke) a megújított liturgia kívánalmai szerint legyenek elhelyezve.

3. A templom az egész egyházmegyében örvendjen bizonyos ismertségnek, például: valamilyen különleges történelmi vagy vallási esemény alkalmával építették vagy szentelték fel Istennek; abban egy szent testét vagy híres ereklyéjét őrzik; ott egy szent képet különleges módon tisztelnek.

Meg kell vizsgálni a templom értékét, jobban mondva történelmi fontosságát és művészeti szépségét.

4. Azért, hogy a liturgikus év folyamán a templomban a különféle idők szertartásait dicséretesen lehessen megtartani, szükséges, hogy megfelelő legyen azon papok száma, akik ennek a templomnak liturgikus és lelkipásztori ellátásában, és főleg az Eukarisztia és a bűnbánat szentségének ünneplésében közreműködnek (legyen megfelelő a gyóntatók száma is, akik meghatározott időben a hívők rendelkezésére állnak).

Ezenkívül szükség van elegendő számú szolgálattevőre és egy megfelelő kórusra, hogy zenével és szent énekekkel is segítsék a hívők részvételét.⁷⁰⁷

⁷⁰⁷ C CULTSACR, decr. *Domus Ecclesiae de Titulo Basilicae Minoris*, 437.

2.4.9 Népi vallásos gyakorlatok (70. cikkely)

Art. 70 — Congregatio adiuvat Episcopos ut, praeter liturgicum cultum, preces necnon pia populi christiani exercitia, normis Ecclesiae plene congruentia, foveantur et in honore habeantur.

Az utolsó cikkely kiemeli, hogy a kongregáció segíti a püspököket, hogy a liturgikus tiszteleten kívüli imákat, valamint a keresztény nép jámbor gyakorlatait⁷⁰⁸ ápolják és tiszteletben tartásák⁷⁰⁹.

Az áhítatgyakorlatok minden kornak azon kifejezésformái, melyekben az imádkozó ember a szentmise, a szentségek és zsoltosma mellett keresi a kapcsolatot az Istennel. Ezért az imádságnak ezeket a formáit támogatni kell.⁷¹⁰ A népi áhítatgyakorlatok az imádság szubjektív területén mozognak, szemben az egyház hivatalos imáival. A népi ájtatosságok a 16. századtól kezdődően indultak fejlődésnek. A nép officiumának is nevezik, mert sok elemet a zsoltosma officiumából kölcsönzött. A reformáció után jelentek meg a különböző elmélkedő füzetek, melyek tanító és közösségi elmélkedéseket tartalmaztak. Ez az imaforma később összefonódott a szentségi áldással.⁷¹¹

⁷⁰⁸ *A népi vallásosság és általában a vallásos élet, a vallásgyakorlás több rétegből tevődik össze, és ezek különbözőségével számolnunk kell: 1) szoros értelemben vett liturgikus cselekmények (Eucharisztia, szentségek, zsoltosma); 2) tágabb értelemben vett liturgikus cselekmények (szentelmények, áldások, körmenetek, temetés); 3) liturgián kívüli (paraliturgikus) gyakorlatok (litániák, énekek, imák; ezeket hivatalos egyházi jóváhagyással megjelent kiadványok tartalmazzák); 4) vallásos népszokások (adventi koszorú, lourdes-i keilenced, „szállást keres a Szentsalád”, karácsonyfa, betlehemezés, archaikus imák); 5) az egyházi évvel, szentek ünnepeivel kapcsolatos népszokások (János-napi boráldás, húsvéthétfői locsolás, gyümölcsfaoltás; főleg ezekkel kapcsolatban kell óvakodnunk tévedésektől, babonáktól).* HETÉNY J., *A kereszténység csodálatos teljesítménye a vallásos népeletben*, in *Távlatok* 3 (2004) 360.

⁷⁰⁹ *Népi vallásosság, népi jámborság - tág értelemben egy nép saját kultúrájának megfelelő magatartása és megnyilvánulásai a transzcendens világ, a természet, a társadalom és a történelem egészével kapcsolatban; szorosabb értelemben az Egyházban élő népeknek a hivatalos tanításból leszűrődött jámbor szokásainak, gyakorlatainak együttese, ill. az evangelizációt befogadó kultúra vallásos felfogásának és magatartásának összessége, az inkulturáció passzív oldala.* HETÉNY J., *Népi vallásosság*, in *MKL*, IX, 2005. 742.

⁷¹⁰ KUNZLER, M., *Az egyház liturgiája*, Szeged, 2005. 464.

⁷¹¹ NÓDA M., *A szentségek ünnepe*, Kolozsvár 2008. 115.

A II. Vatikáni Zsinat több alkalommal nyilatkozott a népi vallásosságot illetően. Hangsúlyozza a liturgia elsőrendűségét, de ajánlja az áhítatgyakorlatokat is.

A *Sacrosanctum concilium* konstitúcióban így fogalmaz:

„A keresztény nép áhítatgyakorlatai, feltéve, hogy megfelelnek az egyházi törvényeknek és szabályoknak, nagyon ajánlottak, főleg ha az Apostoli Szentszék rendeli el azokat.

Különleges megbecsülést érdemelnek az egyes részegyházak istentiszteleti cselekményei, ha azokat a püspökök rendelkezései alapján, a szokások és törvényesen jóváhagyott szertartáskönyvek szerint végzik.

Fontos azonban, hogy ezek az áhítatgyakorlatok alkalmazkodjanak a liturgikus időkhez, legyenek összhangban a liturgiával, mintegy abból fakadjanak és arra készítsék föl a népet; a liturgia ugyanis természeténél fogva messze minden ájtatosság fölött áll.”⁷¹²

*„Az Egyház a hitet és a közjót nem érintő dolgokban nem kívánja kötelezővé tenni a formák merev egységét, még a liturgiában sem. Sőt ápolja és fejleszti a különböző népek és nemzetek jellegzetes sajátosságait és örökségét. Ami tehát a népszokásokban nem elválaszthatatlanul kapcsolódik babonákkal és tévedésekkel, azt jóakarattal mérlegeli, és ha lehetséges, teljesen és érintetlenül megőrzi, sőt olykor magába a liturgiába is beépíti, amennyiben az a liturgia igazi és hiteles szellemével elvileg összeegyeztethető.”*⁷¹³

A zsinat után VI. Pál pápa *Evangelii Nuntiandi* kezdetű apostoli buzdításában szintén említi a népi áhítatgyakorlatokat:

„Oly ponthoz értünk az evangelizáció tárgyalásában, mely figyelmet érdemel. Arról a jelenségről akarunk szólni, amelyet „népi jámborságnak” neveznek.

⁷¹² SC 13.

⁷¹³ SC 37.

Mindenütt: akár a régi keresztény földeken, akár azokon, ahol az egyház még csak a meggyökerezés útján van, megtaláljuk az emberek közt az istenkeresés és a hit sajátos kifejeződéseit. Ezeket a megnyilatkozásokat hosszú időn keresztül hitbelileg kevésbé tisztának tartották, olykor megvetették, ma azonban újra fölfedezik őket. A legutóbbi szinóduson a püspökök elmélyítették jelentőségüket, és ebben sok lelkipásztori realizmust és buzgóságot mutattak.

Kétségtelen, hogy a népi jámborságnak megvannak a maga határai. Sok esetben vallási torzulások, sőt babonák is helyet kaptak benne. Máskor nem egyebek üres népszokásnál, anélkül, hogy a hit őszinte elfogadását jelentenék. Szekták képződéséhez is vezethetnek és veszélyeztethetik az egyházi közösséget.

Mégis, ha okosan, jó evangelizációs pedagógiával irányítják, sok értéket rejthetnek magukban. Kifejezhetik az Isten utáni szomjúságot, ahogyan azt csak az egyszerű emberek és a szegények tudják átélni. Hősiességig menő nagylelkűséget és önfeláldozást szülhetnek; elmélyíthetik Isten egyes tulajdonságainak megértését: atyaságát, gondviselését, szeretetét, mindenütt jelenvalóságát. Olyan erényeket hozhatnak felszínre, amelyek ilyen fokban másként talán nem is nyilatkoztak volna meg: türelmet, a mindennapi élet keresztjeinek elfogadását, lemondást, embertársi szeretetet, a vallási kötelességekben való nagyobb hűséget. Éppen e vonásai miatt szívesebben nevezzük „népi jámborságnak”, azaz a nép vallásának, semmint „népi vallásosságnak”.

A lelkipásztori buzgóság fogja megmutatni mindazoknak, akiket az Úr az egyházi közösségek élére helyezett, milyen magatartást tanúsítsanak a népi jámborság különböző megnyilatkozásaival szemben, amelyek lehetnek értékesek is, gyatrák is. Mindenesetre kell, hogy érzékünk legyen hozzájuk, igyekezzünk lemérni benső indítékaikat és fölmérni értékeiket, irányítsuk szívesen, hogy tévútra ne jussanak. Helyes vezetés mellett a népi jámborság elvezetheti a tömegeket az Istennel való igazi találkozásra Jézus Krisztusban.”⁷¹⁴

II. János Pál pápa is többször szólt a népi vallásosság mellett:

⁷¹⁴ PAULUS VI., Adh.ap.postsyn., *Evangelii nuntiandi*, 8. XII. 1975, in *AAS* 68 (1976) 37-38.

*A népi jámborságot sem nem ismerni, sem közömbösen venni vagy lekicsinyelni nem szabad, hiszen értékeiben nagyon gazdag, és mert általa az embernek vallási alapmélvsége fejeződik ki Isten iránt.*⁷¹⁵

Később ugyanő ismételten hangsúlyozta az inkulturáció fontosságát, vagyis az egyház beilleszkedését a népek kultúrájába. Ez nem külső alkalmazkodás, hanem begyökereztetés: miközben a kereszténység átadja saját értékeit, átveszi amazok értékeit és meg is újítja azokat.⁷¹⁶

A népi vallásosság kérdése végül bekerült a *Katolikus Egyház Katekizmusába* is:

„A szentségek és szentelmények liturgiáján kívül a katekézisnek figyelemmel kell lennie a hívők és a népi vallásosság jámborsági gyakorlataira is.”

⁷¹⁵ IOANNES PAULUS II, Litt. Ap., *Vicesimus quintus annus*, 4. XII. 1988, in *AAS* 81 (1989) 914.

⁷¹⁶ *A pogányok közti igehirdetésben az Egyház különböző kultúrákra talál, és ezekbe be kell kapcsolódnia. Ez a követelmény az Egyházat egész történelmének folyamán szorította, de manapság különösen fontos és sürgető.*

Az Egyház beilleszkedése a népek kultúrájába nagyon időigényes folyamat. Nem csupán külső alkalmazkodásról van itt szó, mert a beépülés "az emberi kultúra valódi értékeinek belső átítatását jelenti azáltal, hogy a kereszténység a maga köré vonja azokat, valamint a kereszténység begyökereztetését a különböző kultúrákba". Ez mélyreható és átfogó folyamat, amely magába foglalja a keresztény tanítást, de az Egyház magatartását és gyakorlatát is. De nehéz ez a folyamat azért is, mert semmiképpen sem veszélyeztetheti a keresztény hit sajátosságait és teljességét.

Ezzel a beépüléssel az Egyház elevenné teszi az Evangéliumot a különböző kultúrákban, és ezeket a népeket kultúrájukkal együtt be is kapcsolja a saját közösségébe, ezzel átadja nekik saját értékeiket, miközben átveszi az ő értékeiket és meg is újítja azokat. Így az Egyház az inkulturációval világos jelét adja annak, ami a lényege, és a misszionálás alkalmasabb eszközévé válik.

Az egyetemes Egyház a helyi egyházak tevékenysége révén változatos kifejezési formákkal és javakkal gazdagodik a keresztény élet különböző területein, mint az evangelizáció, a kultusz, a teológia és a karitás. Mélyebben ismeri meg, és megfelelőbben fejezi ki Krisztus misztériumát, miközben folytonos megújulásra kényszerül. Ezek a tárgykörök foglalkoztatták a zsinatot és az utána következő tanítóhivatali megnyilatkozásokat. Az új egyházaknál tett látogatásaimkor ismételten hivatkoztam erre.

Ez a beépülés lassú, végigkíséri a hittérítők életét, és érinti a missziós munka különböző segítőitársait, a keresztény közösségeket fejlődésük során, a lelkipásztorokat, akiknek kötelességük értékelni és segíteni ezt az erőfeszítést. IOANNES PAULUS II, Enc., *Redemptoris missio*, 7. XII. 1990, in *AAS* 83 (1991) 299-300.

„Ezek a kifejezési formák folytatják az Egyház liturgikus életét, de nem helyettesítik.”

„Lelkipásztori megfontoltság kell ahhoz, hogy a népi vallásosságot támogassák és ápolják, s ha kell . . . megtisztítsák.”

Összefoglalás: „a keresztény élet a liturgián kívül a különböző kultúrákból fakadó népi jámborsági formákkal is táplálkozik. Az Egyház támogatja a népi vallásosság megnyilatkozásait, melyek evangéliumi ösztönt és emberi bölcsességet fejeznek ki, és gazdagítják a keresztény életet, ugyanakkor törekszik arra, hogy a hit világosságával megvilágosítsa ezeket.”⁷¹⁷

A kongregáció 2001. szeptember 26-28 között tartott plenáris ülésén megfogalmazott egy direktóriumot⁷¹⁸, melyben a népi vallásosságot „*Isten népe igazi kincstárának*”, az egyházba beilleszkedő élő valóságnak nevezi. Ugyanakkor útmutatásokat, javaslatokat tartalmaz arra vonatkozólag, hogy lehet az ájtatosságokat⁷¹⁹ összhangba hozni a liturgiával.

Összefoglalva a PB konstitúció fent tárgyalt cikkelyeit elmondhatjuk, hogy az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció mindazzal foglalkozik, melyet a kódex IV. könyve *De ecclesiae munere sanctificandi* (Az Egyház megszentelő feladata) címmel tárgyal, kitér a többi liturgiát és szentségeket érintő kérdésekre, fenntartva néhány kongregáció illetékességét.

Ugyanakkor az ötévenkénti *ad limina* látogatások alkalmával a püspöki konferenciák valamint az egyes egyházmegyék püspökei beszámolnak a kongregáció előtt az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció illetékességébe tartozó ügyekről.⁷²⁰

⁷¹⁷ A katolikus Egyház Katekizmusa, Budapest 1994. 342-343.

⁷¹⁸ C CULTSACR, *Direttorio su pietà popolare e liturgia*, Citta del Vaticano 2002.

⁷¹⁹ A különböző ájtatosságok – litániák, rózsafüzér, keresztút, szentségimádás, stb. – megtalálhatók az ún. *Praeoperator*-ban, amelyek általánosságban az egyes egyházmegyék kiadványa.

⁷²⁰ MELLI, R., *La Congregazione del Culto Divino e della Disciplina dei Sacramenti*, 272.

2.5 QUAERIT SEMPER MOTU PROPRIO

Amint már korábban említettük, XVI. Benedek pápa módosította a II. János Pál által 1988-ban közzétett *Pastor Bonus* apostoli konstitúciót. A megkötött és el nem hált házasságok alóli felmentés, valamint a szent rendek semmisségének kimondása ettől kezdve nem az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció hatáskörébe tartozik, hanem egy új hivatal illetékességébe, amely a Rota Romana, azaz a római pápa által a fellebbezések elfogadására létesített rendes szentszéki bíróság keretében működik.

Vagyis ezzel a motu proprioval eltűnt az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció illetékességi köréből az, amit a *Pastor Bonus* apostoli konstitúció 67. és 68. cikkelye adott neki.⁷²¹

A Szentszék mindig is arra törekedett, hogy kormányzási struktúráit az adott történelmi kor lelkipásztori szükségleteihez igazítsa, módosítva a Római Kúria dikasztériumainak szervezeteit és illetékességét.

A II. Vatikáni Zsinat különösen hangsúlyozta ezt a szempontot, leszögezve, hogy a dikasztériumoknak alkalmazkodniuk kell az idők, az egyes régiók és rítusok szükségleteihez, különös tekintettel a vatikáni dikasztériumok számára, elnevezésére, illetékességére, eljárási módjaira és kölcsönös együttműködésére.

A jelen körülmények között a pápa úgy látta helyesnek, hogy az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció elsősorban a szent liturgia előmozdításának adjon új lendületet a *Sacrosanctum Concilium* zsinati konstitúciónak megfelelően.⁷²² Pápaságának kezdetétől, de már előtte is, nagy hangsúlyt fektetett a szent liturgiára⁷²³, és ez a döntése is a liturgiát veszi célba.

⁷²¹ BENEDICTUS XVI. m. p. *Quaerit semper*, 570.

⁷²² BENEDICTUS XVI. m. p. *Quaerit semper*, 569.

⁷²³ RATZINGER J., *Introduzione allo spirito della liturgia*, San Paolo 2001.³

Nevezhetjük egyfajta *felszabadítás*nak is, ami a kongregációt tehermentesíti, hogy jobban tudjon a liturgiával foglalkozni.⁷²⁴

Ezért állított fel egy új hivatalt a Rota Romana Bíróság keretén belül, amelyre átruházta azt az illetékességet, hogy foglalkozzon a megkötött és el nem hált házasságok alóli felmentés, valamint a szent rendek felvétele semmisségének kimondása ügyeivel.⁷²⁵ A Rota Romana dékánja szerint ez az új hivatal alááshatja a Rota alapvetően bírói jellegét. Bár a Rota Romana alapvetően bírói beállítottságú, az újonnan alapított hivatal inkább adminisztratív jellegű.^{726 727} Ezért úgy tűnik, az új szerv szigorúan véve nem része a Rota Romanának.⁷²⁸ E tekintetben *Rodríguez Chacón* bírálja a *L'Osservatore Romano* címadását⁷²⁹, mert szerinte a Rota szigorú értelemben nem kapott új illetékességet, hiszen azt az illetékességet, melyet az Istentiszteleti és Szentségi Kongregációtól tettek át, egy új hivatal kapta, és nem a Rota. Ennek az új hivatalnak az elnöke a Rota dékánja, és három típusú tisztviselőből áll, ahogyan a *Quaerit semper* motu proprio 3. cikkelye mondja: *Officiales, Commissarii deputati et Consultores*.⁷³⁰

⁷²⁴ LLOBELL, J., *Il m.p. "Quaerit semper" sulla dispensa dal matrimonio non consumato e le cause di nullità della sacra ordinazione*, in *Stato, Chiese e pluralismo confessionale*, Rivista telematica (www.statochiese.it) 24/2012, 9.VII.2012, 4.

⁷²⁵ BENEDICTUS XVI. m. p. *Quaerit semper*, 570.

⁷²⁶ GARCÍA PEÑA, C., *Nuevas competencias de la Rota Romana en los procedimientos de disolución del matrimonio rato y no consumado y en las causas de nulidad de ordenación: el m.p. "Quaerit semper" de Benedicto XVI*, in *Estudios Eclesiásticos*, 86 (2011) 821. RODRÍGUEZ CHACÓN, R., „*Quaerit semper*” ¿*Nuevas competencias para el Tribunal de la Rota Romana?*, in *Revista General de Derecho Canónico y Derecho Eclesiástico del Estado*, 28 (2012) 6-7.

⁷²⁷ *Lucia Graziano* nem vonja kétségbe, hogy az új hivatal inkább adminisztratív jellegű, de hangsúlyozza, hogy mivel a Rota Romana keretein belül működik, bírói jellegét is ölthet. GRAZIANO, L., „*Il motu proprio "Quaerit semper" e la dispensa pontificia da matrimonio rato e non consumato*”, in *Famiglia e Diritto*, 12/2011, 1166.

⁷²⁸ STANKIEWITCZ, A., *Un'innovazione storica*, 28. IX. 2011, in *L'Osservatore Romano*, Città del Vaticano, 7.

⁷²⁹ *Alla Rota Romana nuove competenze in materia di matrimonio e di ordinazione*

⁷³⁰ RODRÍGUEZ CHACÓN, R., „*Quaerit semper*” ¿*Nuevas competencias para el Tribunal de la Rota Romana?*, 7.

Az intézkedés 2011. október 1-jén lépett életbe.⁷³¹

Bár ez egy újítás a római kúriában, mégis érdemes kiemelni, hogy az ilyen ügyek nem teljesen idegenek a Rota Romana számára. Sőt ez utóbbi szerv eddig is hozott döntéseket szent rendekkel kapcsolatos semmisségi ügyekben.

Ugyanakkor a két területen (megkötött és el nem hált házasságok alóli felmentés, valamint a szent rendek semmissége) a kongregáció által hozott szabályozások továbbra is érvényben vannak, ezeket úgy kell tekinteni, mintha a Rota hozta volna azokat.⁷³²

Ha figyelmesen elolvassuk a *Quaerit semper* motu proprio 2. cikkelyét⁷³³ észrevehetjük, hogy annak szövege teljesen megegyezik a Pastor Bonus 67. cikkelyével⁷³⁴, csak épp a „tulajdonos” változott meg.

Ugyanakkor a *Quaerit semper* motu proprio 2. és 3. cikkelye értelmében két új paragrafust kell a *Pastor Bonus* 126. cikkelyéhez fűzni. Ez a kettő: az illetékesség a *matrimonium non consummatum* felett és a *causis de nullitate sacrae Ordinationis*, melyek mindeddig az Istentiszteleti és Szentségi Kongregációhoz tartoztak.

A 4. cikkely kimondja, hogy a már megkezdett ügyeket át kell tenni az új hivatalhoz, mely majd dönteni fog az ügyben:

⁷³¹ Érdekes megfigyelni, hogy a törvény 2011. október 1-én lépett hatályba, miután a *L'Osservatore Romano* 2011. szeptember 28-án közzétette. De magában a törvényben 2011. augusztus 30-ai keltezés áll. vö. RODRÍGUEZ CHACÓN, R., „*Quaerit semper*” ¿*Nuevas competencias para el Tribunal de la Rota Romana?*, 2-3, 22-30.

⁷³² STANKIEWITCZ, A., *Un'innovazione storica*, 7.

⁷³³ 2. §. *Apud hoc Tribunal Officium est constitutum, cuius est cognoscere de facto inconsummationis matrimonii et de exsistentia iustae causae ad dispensationem concedendam. Ideoque acta omnia cum voto Episcopi et Defensoris Vinculi animadversionibus accipit et, iuxta peculiarem procedendi modum, perpendit atque, si casus ferat, Summo Pontifici petitionem ad dispensationem impetrandam subicit.*

⁷³⁴ Art. 67. *Huius Congregationis est cognoscere de facto inconsummationis matrimonii et de exsistentia iustae causae ad dispensationem concedendam. Ideoque acta omnia cum voto Episcopi et animadversionibus Defensoris Vinculi accipit et, iuxta peculiarem procedendi modum, perpendit atque, si casus ferat, Summo Pontifici petitionem ad dispensationem impetrandam subicit.*

*Die quo hae Litterae vim obligandi sortientur, processus dispensationis super matrimonio rato et non consummato ac causae nullitatis sacrae Ordinationis, quae apud Congregationem de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum reperiuntur, novo Officio apud Tribunal Rotae Romanae demandabuntur, quod easdem definit.*⁷³⁵

Összefoglalva: a motu próprio révén a Rota Romana újabb kompetenciákat kapott és csökkent az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció hatásköre. A Rota Romana tevékenységének túlnyomó többségét mindeddig a házassági semmisségi perek képezték. Mostantól ezek mellett dönteni fog a megkötött, de el nem hált házasságok ügyeiben, valamint az egyházi renddel kapcsolatos semmisségi ügyekben is. Ez a két kategória eddig az Istentiszteleti és Szentségi Fegyelmi Kongregáció illetékességébe tartozott, lévén hogy szentségekkel kapcsolatos kérdéseket érint. XVI. Benedek a *Quaerit semper* motu próprioval egyfajta „profiltisztítást” hajtott végre ennél a kongregációnál, hogy legfőbb feladatára, a *liturgia előmozdítására* tudjon összpontosítani.

⁷³⁵ BENEDICTUS XVI. m. p. *Quaerit semper*, 571.

3. AZ ISTENTISZTELETI ÉS SZENTSÉGI KONGREGÁCIÓ KAPCSOLATA MÁS INTÉZMÉNYEKSEL

A kúrián belül az illetékességi viták, ütközések sokáig gondot jelentettek. A PB konstitúció szerint az illetékességet az ügyek természete határozza meg, kivéve, ha egyéb rendelkezés nincs.

Miután sorba vettük az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció hatáskörére vonatkozó cikkelyeket, megvizsgáljuk azokat az ügyeket, melyekben a kongregáció valamilyen módon korlátozva van. Ezekre már utaltunk a cikkelyek tárgyalásánál.

3.1 HITTANI KONGREGÁCIÓ ILLETÉKESSÉGE

Art. 48 — Proprium Congregationis de Doctrina Fidei munus est doctrinam de fide et moribus in universo catholico orbe promovere atque tutari; proinde ipsi competunt ea, quæ hanc materiam quoquo modo attingunt.

Ezt a cikkelyt már megemlítettük korábban, mikor az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció általános illetékességi körét tárgyaltuk. A kongregáció illetékes a latin és más nyugati rítusú szent liturgia, különösen a szentségek szabályozása és előmozdítása ügyeiben, tiszteletben tartva a Hittani Kongregáció⁷³⁶ illetékességét.

Hogy konkrétan miben is nyilvánul ez meg, hogyan „korlátozódik”, illetve korlátozódik-e egyáltalán ez által az általam tárgyalt kongregáció hatásköre, ezt igyekszem kifejteni a továbbiakban, főként a Hittani kongregáció nyilatkozatain, válaszain keresztül.

⁷³⁶ A Hittani Kongregációról bővebben lásd MILLER, R. A., *The Congregation for the Doctrine of the Faith: Its Origin, Concept, and the Development of Its Competency* (The Catholic University of America Canon Law Studies, No. 484) Washington, D.C. 1975.

A 48. cikkely szerint a Hittani Kongregáció feladata az egész katolikus világban előmozdítani és védelmezni a hitről és erkölcsről szóló tanítást. Ezért illetékes mindenben, ami ezt a tárgykört valamiképpen érinti.

A Hittani Kongregáció illetékessége szentségi téren nyilvánvaló, ezt igazolják az általa hozott szabályozások is. Úgy fogalmaznám meg, hogy mindaz, ami a szentségek dogmatikai oldalát érinti az a Hittani Kongregációhoz tartozik, míg ami a lekipásztori, szertartástani oldalát érinti, az az Istentiszteleti és Szentségi Kongregációhoz.

3.1.1 A keresztség szentsége

Bár a gyermekkeresztezés alapelveit meghatározták, melyeket a II. Vatikáni Zsinat irányelvei nyomán az *Ordo baptismi parvulorum*⁷³⁷ is szabályoz, úgy tűnik az összes nehézség nem oldódott meg, hiszen a gyors társadalmi változások nyomán számos szülőnek, lekipásztornak keményen meg kell birkóznia a fiatalok hitre nevelésével. Ezért egyes lekipásztorok úgy vélik, hogy a gyermekkeresztelest el kellene halasztani, míg a keresztelendő bevezetődne a keresztény hit alaptanításaiba. A keresztség szentsége veszélybe kerülhet, ezért a Hittani Kongregáció, miután tanácskozott több püspöki konferenciával, szükségesnek látta a *Pastoralis actio* kezdetű instrukciót⁷³⁸ kibocsátani.

Nem célom, hogy ezt az instrukciót bemutassam, csupán utalni szeretnék arra, hogy bár a keresztség szentségéről van szó, mely elvileg az Istentiszteleti és Szentségi Kongregációhoz tartozna, mégis a Hittani Kongregáció érezte sajátjának, hogy dogmatikai szempontból kiemelje a gyermekkeresztelés⁷³⁹

⁷³⁷ Magyarul *A gyermekkeresztezés szertartása*, Budapest 1973.

⁷³⁸ SC FID, Instr., *Pastoralis actio*, 20. X. 1980, in *AAS* 72 (1980) 1137-1156.

⁷³⁹ A katolikus szülőknek gondoskodniuk kell arról, hogy gyermekeik már a születés utáni első hetekben elnyerjék a keresztséget. Ennek érdekében lehetőleg már a születés előtt, vagy legalább utána mihamarabb a plébánoshoz kell fordulniuk, hogy kérjék gyermekük számára a keresztséget, s erre kellő felkészítést kaphassanak. (867. k. 1. §) Életveszély esetét kivéve akár

lelkipásztori fontosságát. Ugyanakkor felszólítja a püspököket, hogy a gyermekkeresztelet illető egyházi tanítást kifejtsék és megfelelő lelkipásztori eszközökkel elősegítsék.⁷⁴⁰

A keresztség érvényességének területe szintén a Hittani Kongregációhoz tartozik. Ezt sugallja, hogy ilyen ügyekben tőle várják a választ. Többször intéztek kérdést a kongregációhoz keresztség érvényességét illetően:

*Quaesitum est ab hac Congregatione pro Doctrina Fidei, utrum baptismus collatus apud communitatem vulgo dictam «Christian Community» vel «Die Christengemeinschaft» domini Rodulfi Steiner validus sit an non.*⁷⁴¹

Vagy egy másik:

*Quaesitum est ab hac Congregatione pro Doctrina- Fidei, utrum baptismus collatus apud communitatem vulgo dictam «The New Church» domini Emmanueli Swedenborg validus sit an non.*⁷⁴²

katolikus, akár nem katolikus szülők gyermekének megengedett megkereszteléséhez szükséges, hogy:

1) a szülők (édesapa, édesanya) vagy gyámok egyike beleegyezzen, *vállalásukat egy nyilatkozat aláírásával erősítsék meg*,

2) megalapozott remény legyen a katolikus vallásban való nevelésre. Ha ez utóbbi feltétel hiányzik, a keresztséget a részleges jog előírásai szerint a feltétel teljesüléséig el kell halasztani, de a szülőkkel közölni kell ennek okát (868. k. 1. §). A Magyar Katolikus Püspöki Kar rendelkezése különösebb részletezés nélkül csak azt jelenti ki, hogy „egy bizonyos ideig el lehet halasztani annak a kisdednek a megkeresztelését, akinek egyik szülője sem kész a hitvallásra és annak vállalására, hogy őt katolikus keresztény módon neveli vagy nevelteti”. *A gyermekkeresztelet szertarása*, 5.

3) Még ha a szülők közül egyik sem katolikus vagy egyik sem hívő is, a gyermeket azonnal meg kell keresztelni, ha az egyik szülő kérésén túl elegendő bizonyosság van a gyermek katolikus nevelésére. A Hittani Kongregáció utasítása szerint ilyenkor is elegendő a haladéktalan keresztelest, pl. a gyermek gondját komolyan vállaló keresztszülő választása. SC FID, Instr., *Pastoralis actio*, 1153. vö. ERDŐ P., *Egyházjog*, 440.

⁷⁴⁰ SC FID, Instr., *Pastoralis actio*, 1156.

⁷⁴¹ C FID, *Notificatio*, 9. III. 1991, in *AAS* 83 (1991) 422.

⁷⁴² C FID, *Notificatio de validitate baptismatis*, 22. XI. 1992, in *AAS* 85 (1993) 179.

Vagy egy következő:

*Utrum baptismus collatus apud communitatem «The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints», vulgo dictam «Mormons», validus sit.*⁷⁴³

Már a Trentói Zsinat is kijelentette, hogy érvényes az olyan keresztség, melyet eretnekek szolgáltattak ki, ha az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevében, azzal a szándékkal, hogy azt tegyék, amit az Egyház tesz.⁷⁴⁴ A legutóbbi egyházi dokumentumok is megerősítik ezt a tanítást. A hatályos törvénykönyv is úgy fogalmaz, hogy *a nem katolikus egyházi közösségekben kereszteleket nem kell feltételesen megkeresztelni, hacsak a keresztelekor használt anyagra és a szavak formájára való tekintettel, valamint a felnőtt kereszteleendő és a keresztség kiszolgáltatója szándékának figyelembevételével komoly ok nincs arra, hogy a keresztség érvényességében kételkedjünk.*^{745 746}

Miután tehát a kongregáció alaposan megvizsgálta a kérdéseket, mindegyikre negatív választ adott.

Egy másik hasonló kérdés:

D. 1. Utrum validus sit baptismus collatus cum formulis «I baptize you in the name of the Creator, and of the Redeemer, and of the Sanctifier» et «I baptize you in the name of the Creator, and of the Liberator, and of the Sustainer»?

*D. 2. Utrum qui baptizati sunt cum his formulis absolute baptizandi sunt?*⁷⁴⁷

⁷⁴³ C FID, *Responsum ad propositum dubium de validitate baptismatis*, 5. VI. 2001, in *AAS* 93 (2001) 476. A válasz teológiai okait lásd LADARIA, L., *Commento Teologico*, in *Periodica* 90 (2001) 638-647. A lekipásztori és jogi hatásaihoz lásd Navarette, U., *Commento pastorale e canonico*, in *Periodica* 90 (2001) 647-659.

⁷⁴⁴ vö. DH 1617

⁷⁴⁵ vö. 869. k 2. §

⁷⁴⁶ LADARIA, L., *Commento Teologico*, in *Periodica* 90 (2001) 639-640.

⁷⁴⁷ C FID, *Responsa ad proposita dubia de validitate baptismatis*, 1. II. 2008, in *AAS* 100 (2008) 200.

A kongregáció az első kérdésre negatív, míg a másodikra pozitív választ adott.

3.1.2 *Eucharisztia szentsége*

Az eucharisztia a legméltóságosabb szentség: a keresztény vallás csúcsa és mintegy középpontja a legszentebb eucharisztia misztériuma.⁷⁴⁸

Az eucharisziával kapcsolatosan is több alkalommal nyilatkozott a Hittani Kongregáció. Több kérdés érkezett a kenyér és bor anyagát illetően. Választ adott musttal való misézéssel kapcsolatban, a miseborba történő cukor hozzáadásáról⁷⁴⁹, a megszentelt részecskékről⁷⁵⁰ stb.

A szentmise érvényességéhez az szükséges, hogy bemutatója érvényesen felszentelt pap legyen, hiszen egyedül ő képes Krisztus személyében az eucharisztia szentségét létrehozni. A hívők egyetemes papságának téves értelmezéseivel szemben az egyház manapság ezt külön is hangsúlyozza.

A Hittani Kongregáció 1983. augusztus 6-án kelt levelében elutasított több téves értelmezést. Eszerint téves:

1) Az a felfogás, hogy minden keresztény közösség, pusztán azáltal, hogy Krisztus nevében egybegyűlik, rendelkezik minden hatalommal, amit Krisztus adott egyházának.

2) Annak állítása, hogy az egyház olyan értelemben apostoli, hogy minden megkeresztelt utóda az apostoloknak, s így az eucharisztia alapításának az apostolokhoz intézett szavai is mindenkinek szólnak.

⁷⁴⁸ PIUS XII, ep. encycl. *Mediator Dei et hominum*, 547.

⁷⁴⁹ C FID, *Facultas datur addendi certam succheri quantitatem ad vinum pro Sacrificio Missae firmis reddendum*, 31. V. 1967, in *The Clergy Monthly* 31 (1967) 309.

⁷⁵⁰ C FID, *Declaratio de fragmentis eucharisticis*, 2. V. 1972, in *Notitiae* 8 (1972) 227. Érdekes megfigyelés, hogy a Hittani Kongregáció azután hozta meg döntését miután konzultált az Istentiszteleti és Szentségi Kongregációval. A részecskéket, ha még kenyér formájúak, meg kell őrizni, vagy tisztelettel el kell fogyasztani. A töredékekkel kapcsolatban be kell tartani a Római Misekönyv általános rendelkezéseit.

3) Az egyetemes és a szolgálati papság közti lényegi különbségnek, vagyis annak tagadása, hogy a keresztények egyetemes papsága és a szolgálati papság a Krisztus papságában való részesedés tekintetében különböznek egymástól.

4) Annak állítása, hogy minden - bármilyen kicsiny - keresztény közösség, ha egyébként sokáig nélkülöznie kellene az eucharisziát, „visszavehetné” magának azt az - úgymond - eredendő hatalmát, hogy az átváltoztatást is elvégezze. Ilyenkor eszerint a közösség rendelkezhetne azzal a hatalommal, amit egyébként az egyházi rend szentségében lehet elnyerni.

5) Az a szemlélet, mely szerint az eucharisztia ünneplése egyszerűen a helyi közösség cselekménye, ami a kenyértörés révén megemlékezik Krisztus utolsó vacsorájáról⁷⁵¹

Az eucharisztia anyaga a tiszta búzakenyér, melynek frissen készültnek és - latin rítusú pap esetében - kovásztalannak kell lennie⁷⁵², valamint a szőlő terméséből készült, természetes és nem romlott bor, melyhez kevés vizet kell keverni.⁷⁵³ A kenyérnek mint élelemnek felismerhetőnek és olyannak kell lennie, hogy a pap több részre törhesse.⁷⁵⁴

Az eucharisztia anyagával kapcsolatosan több szentszéki dokumentum jelent meg.⁷⁵⁵ Ezeket megvizsgálva láthatjuk, hogy a Rítuskongregáció, a Szentségi Kongregáció vagy az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció a

⁷⁵¹ C FID, *Epistola ad Ecclesiae Catholicae Episcopos de quibusdam quaestionibus ad Eucharistiae ministrum spectantibus*, 6. VIII. 1983, in *AAS* 75 (1983) 1002-1004.

⁷⁵² 926. k. *Az eucharisztia ünneplése során a pap a latin egyház régi hagyománya szerint kovásztalan kenyeret használjon, bárhol mutatja is be az áldozatot.*

⁷⁵³ 924. k. 1. § *A legszentebb eucharisztikus áldozatot kenyérrel és olyan borral kell végezni, melyhez kevés vizet kevernek.*

2. §. *A kenyérnek csakis búzából valónak és frissen készültnek kell lennie, hogy a romlás semmi veszélye sem álljon fenn.*

3. §. *A bornak a szőlő terméséből készült, természetes és nem romlott bornak kell lennie.*

⁷⁵⁴ *A miseliturgia teljes megújítása*, Budapest 1972. 81.

⁷⁵⁵ SC CULT, Instr., *Liturgicae instaurationes*, 5. IX. 1970, in *AAS* 62 (1970) 698-699. (magyarul: *A miseliturgia teljes megújítása*, 141-142.); SCR, Instr., *Eucharisticum mysterium*, 25. V. 1967, in *AAS* 59 (1967) 566. SC SACRCULT, Instr., *Inaestimabile donum*, 3. IV. 1980, in *AAS* 72 (1980) 335-336.

kibocsátó. Ebből látszik, hogy a kongregáció szintén sajátjának érzi a szentségekkel kapcsolatos területet.

Az Apostoli Szentszék külön engedélye lehetővé teheti, hogy egy pap, aki egészségi okból egyáltalán nem fogyaszthat alkoholt, szőlőmusttal megengedetten misézzen.⁷⁵⁶ Az ilyen engedély megadására az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció az illetékes A szentmise anyagával kapcsolatos külön engedélyek megadása csak akkor van a Hittani Kongregációnak fenntartva, ha az ügy olyan kérdést érint, ami hittani szempontból is tisztázásra szorul (pl. ha valaki nem musttal, hanem mesterségesen tartósított szőlőlével kívánna misézni)
.⁷⁵⁷

Egy másik terület, ahol a két kongregáció illetékességi vitába kerülhetne, a szentáldozás. Szentáldozáshoz járulhat minden megkeresztelt ember, akit a jog el nem tilt ettől.⁷⁵⁸ Katolikus kiszolgáltatónak nem szabad megáldoztatnia a nem katolikus keresztényeket, egyes eseteket kivéve.⁷⁵⁹

El vannak tiltva az áldozástól a kinyilvánított vagy kiszabott kiközösítéssel és egyházi tilalommal sújtottak,⁷⁶⁰ valamint azok, akik nyilvánvaló, súlyos bűnben makacsul kitartanak.⁷⁶¹ Így nem járulhatnak szentáldozáshoz az egyház színe előtt nem érvényes, egyébként azonban nyilvánosan házasságnak számító kapcsolatban élők, ahogyan ezt a Hittani Kongregáció 1973. április 11-én kell levelében kifejtje.⁷⁶² II. János Pál pápa 1981. november 22-én kelt *Familiaris consortio* kezdetű apostoli buzdítása⁷⁶³ is hangsúlyozza, hogy a válás után újra

⁷⁵⁶ SC SACRCULT, *Rescr. pert.*, 13. X. 1978, in OCHOA, X.-ANDRÉS, D. (ed.), *Leges ecclesiae post Codicem iuris canonici editae*, I-VIII, Roma 1966-1998. V, 7479.

⁷⁵⁷ SC FID, *Resp. part.*, 22. X. 1981, in *Leges* VI, 8247-8248.

⁷⁵⁸ 912. k.

⁷⁵⁹ 844. k.

⁷⁶⁰ 1331 -1332. kk.

⁷⁶¹ 915. k.

⁷⁶² SC FID, *Litt.*, 11. IV. 1973, in *Leges* V, 6572-6573.

⁷⁶³ IOANNES PAULUS II, *Adh.ap.postsyn. Familiaris consortio*, 22. XI. 1981 in *AAS* 74 (1982) 185-186.

megházasodott hívek nem áldozhatnak. A pápai okmány azzal indokolja a hagyományos fegyelem fenntartását, hogy az ilyen hívők állapota és életkörülményei objektíven ellentmondanak annak a Krisztus és Egyháza közötti szeretetnek, amelyet az Eucharisztia jelez és megvalósít, továbbá hogy ezeknek a katolikusoknak a szentáldozáshoz bocsátása tévedést és zavart támasztana, mert a hívők azt gondolhatnák, hogy a házasság felbontható. Semmiképp sem állítható hogy a hatályos törvények megengednék, hogy érvényes házasság után, annak egyházi felbontása nélkül (pl. ha lehetséges a *privilegium Paulinum*, az el nem hált házasság vagy a nem szentségi, de érvényes házasságnak a *bit javára* való pápai felbontása esetén) polgárilag újránházasodott katolikusok szentáldozáshoz járuljanak.⁷⁶⁴ Azokra az elvált és polgárilag újránházasodott katolikusokra nézve, akik lelkiismeretben meg vannak győződve arról, hogy első házasságuk valamilyen kánonilag elismert jogcímen érvénytelen volt, de ezt külső fórumon bizonyítani nem tudják, számos szerző lehetségesnek tartja, hogy belső fórumon, pl. a gyóntatótól, engedélyt kapjanak arra, hogy a botrány elkerülésével szentáldozáshoz járuljanak.⁷⁶⁵ Van aki ilyen esetben is csak akkor lát lehetőséget a felek megáldoztatására, ha testvérként élnek együtt.⁷⁶⁶

Mindenesetre, ha valóban érvénytelen, de külső fórumon érvénytelennek nem nyilvánítható házasság után polgári kötésben élők szentáldozáshoz

⁷⁶⁴ NYIREDY M., *Az egyház dilemmája. Részesíthetők-e az elvált újránházasodottak a bűnbocsánat és az Eucharisztia szentségében?*, in *Teológia* 22 (1988) 14-15. Azok, akik szabálytalan házasságban élnek, ők az Egyház törvényével objektív módon ellentétes állapotban vannak. Azok, akik nehéz helyzetű házasságban élnek, ők csak veszélyében vannak annak, hogy ilyen állapotba kerüljenek: „*coloro che si trovano in situazioni matrimoniali irregolari sono in uno stato oggettivamente contrario alla legge della Chiesa, coloro che si trovano in situazioni matrimoniali difficili si trovano solo nel pericolo di cadere in uno stato oggettivamente contrario alla legge della Chiesa.*” MONTINI, G. P., *Le situazioni matrimoniali irregolari e difficili. Tutta la chiarezza possibile isn una pastorale difficile*, in MIRAGOLI, E., *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, Milano 1999. 233-246.

⁷⁶⁵ BERSINI, F., *Il nuovo diritto canonico matrimoniale. Commento giuridico-teologico-pastorale*, Torino 1983. 62. RATZINGER, J., *Una valutazione globale del Sinodo sulla famiglia, Lettera pastorale*, in *Il Regno-Documenti* 26 (1981) 164.

⁷⁶⁶ SCHICK, L., *Die Stellung der niederverheirateten Geschiedenen in der Kirche nach „Familiaris Consortio”*, in *ÖAKR* 33 (1982) 427.

engedhetők, felmerül a kérdés, milyen alapon lehetséges ez. Esetleg a második házasság hallgatólagos érvényesnek tekintése alapján?⁷⁶⁷

Az elváltak és újraházasodottakkal kapcsolatban a Hittani Kongregáció többször nyilatkozott,⁷⁶⁸ és mindig fenntartotta, megismételte azon álláspontját, hogy nem járulhatnak szentáldozásához.⁷⁶⁹

Azok sem járulhatnak szentáldozáshoz, akik szabadkőműves szervezet tagjai, mivel ezeknek a szervezeteknek az elvei összeegyeztethetetlenek az egyház tanításával. Természetes, hogy ez a kérdéskör a Hittani Kongregáció hatáskörébe tartozik, hiszen egyházellenes társulatnak minősül, mely büntetendő cselekmény és a szentségek kiszolgáltatásával is kapcsolatos.

Ezt az illetékességet a PB 52. cikkelye is megerősíti:

Art. 52 — Delicta contra fidem necnon graviora delicta tum contra mores tum in sacramentorum celebratione commissa, quae ipsi delata fuerint, cognoscit atque, ubi opus fuerit, ad canonicas sanctiones declarandas aut irrogandas ad normam iuris, sive communis sive proprii, procedit.

Az egyház ellen „mesterkedő” társulásokkal kapcsolatban a CIC két fajta büntetendő cselekményt különböztet meg:

1) az ilyen társulásba való belépést, pontosabban a benne való tagságot (vagyis a büntetendő cselekmény után az elévülési idő a tagság megszűnésétől kezdődik);⁷⁷⁰

⁷⁶⁷ ERDŐ P., *Egyházjog*, 459.

⁷⁶⁸ SC FID, *Epistula ad Catholicae Ecclesiae Episcopos de receptione communionis eucharisticae a fidelibus qui post divortium novas inierunt nuptias*, 14. IX. 1994, in *AAS* 86 (1994) 974-979. vö. TETTAMANZI, D., *Commentarium «Fedelita nella verità»*, in *Notitiae* 30 (1994) 554-562. RATZINGER, J., *A proposito di alcune obiezioni contro la dottrina della Chiesa circa la recezione della Comunione eucaristica da parte di fedeli divorziati risposati*, in SC FID, *Collana „Documenti e Studi - Sulla pastorale dei divorziati risposati”* vol. 17, Città del Vaticano 1998. 20-29.

⁷⁶⁹ MÜLLER, G. L., *Indissolubilità del matrimonio e dibattito sui divorziati risposati e i sacramenti. La forza della grazia*, in *L'Osservatore Romano*, ed. quotidiana, Anno CLIII, n. 243, Mercoledì 23/10/2013.

2) az ilyen társulás előmozdítását vagy vezetését.⁷⁷¹

Az egyház elleni mesterkedés gyakorlati tevékenységet jelöl. A törvénykönyv nem nevezi meg konkrétan, hogy melyek ezek a társulások. XIII. Leó 1884. április 20-án kiadott *Humanum genus* kezdetű enciklikájában⁷⁷² szólt a szabadkőműves társulatokról, majd a Szent Officium egy utasítást⁷⁷³ adott ki kevéssel ezután ugyanarról a témáról. Az 1917-es kódexben kifejezetten szó van a szabadkőművességről.⁷⁷⁴ Ezzel szemben a hatályos törvénykönyv nem említi a szabadkőművességet, csak egyház ellen mesterkedő társulatokról beszél.⁷⁷⁵ Ezért kérdés merült fel, hogy az ilyen társulatok magukba foglalják-e a szabadkőművességet is.⁷⁷⁶

A Hittani Kongregáció 1974. július 18-án levelet intézett egyes püspöki konferenciákhoz, melyben magyarázatot fűz a 17-es CIC 2335. kánonjához.⁷⁷⁷ Ebben hangsúlyozza, hogy az említett kánon hatályban marad az új törvénykönyv kiadásáig, viszont az egyes konkrét esetekben szem előtt kell tartani, hogy a büntető törvényt szoros értelemben kell magyarázni, továbbá hogy ez a kánon csak azokra a katolikusokra vonatkozik, akik az egyház ellen ténylegesen mesterkedő társulások tagjai. Fenntartja azonban, hogy a klerikusoknak, a szerzeteseknek és a világi intézmények tagjainak továbbra is tilos bármiféle szabadkőműves egyesület tagjának lenni.

⁷⁷⁰ PIÑERO CARRION, J. M., *La ley de la Iglesia. Instituciones Canónicas*, I-II, Madrid 1985-1986. II, 411.

⁷⁷¹ 1374. k. *Aki belép olyan társulásba, mely az egyház ellen mesterkedik, megfelelő büntetéssel büntetendő; aki pedig ilyen társulást előmozdít vagy vezet, egyházi tilalommal büntetendő.*

⁷⁷² LEO XIII, enc. *Humanum genus*, 20. IV. 1884, in *DS* 3156-3158.

⁷⁷³ SC OFF, Instr. *Ad gravissima avertenda*, 10. V. 1884, in *DS* 3159-3160.

⁷⁷⁴ Can. 2335. *Nomen dantes sectae massonicae aliisve eiusdem generis associationibus quae contra Ecclesiam vel legitimas civiles potestates machinantur, contrahunt ipso facto excommunicationem Sedi Apostolicae simpliciter reservatam.*

⁷⁷⁵ A témáról lásd SUCHECKI, Z., *La massoneria nelle disposizioni del „Codex Iuris Canonici” del 1917 e del 1983*, Città del Vaticano 1997.

⁷⁷⁶ SC FID, *Inconciliabilità tra fede cristiana e massoneria*, 23. II. 1985, in *Osservatore Romano*, 1.

⁷⁷⁷ SC FID, *Litt.*, 18. VII. 1974, in *Leges* V, 6835.

Mivel azonban ezt a levelet később publikálták, és ennek nyomán téves magyarázatok terjedtek el róla, a kongregációnak egy újabb nyilatkozatot⁷⁷⁸ kellett kiadnia. Ebben kifejezte, hogy a korábbi kánoni fegyelem teljes egészében érvényben van az 1917-es CIC-ben rendelt büntetésekkel együtt, valamint hogy az 1974-es levél a régi kánont nem módosította, csak magyarázatához adott eligazítást.

A hatályos Törvénykönyv már nem említi a szabadkőművességet, ezért a Hittani Kongregáció újra nyilatkozott. Ebben a nyilatkozatban leszögezi, hogy nem változott az egyház álláspontja e tekintetben, a Kódex hallgatása nem a nézet megváltozásának, hanem szerkesztési elveknek köszönhető. Az egyház negatív véleménye továbbra is fennáll ezekkel a társulásokkal kapcsolatban, mivel elveiket mindig az egyház tanításával ellentétesnek tekintették, és ezért az ilyenekbe való belépést az egyház továbbra is tiltja. A szabadkőműves társulás tagjai, „súlyos bűnben vannak, és nem járulhatnak szentáldozáshoz”. A helyi egyházi hatóságoknak nincs felhatalmazásuk a szabadkőműves társulások természetéről olyan ítéletet mondani, mely a fenti megítéléssel ellenkezik.⁷⁷⁹

A fentiek alapján kijelenthetjük, hogy az eucharisztia szentségével kapcsolatban is találkozunk a két kongregáció illetékessége, de nem igazán beszélhetünk illetékességi vitákról, mert a feladatkörök pontosan el vannak határolva.

3.1.3 A bűnbánat szentsége

A szentgyónás formája és a feloldozás szavainak meghatározása az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció hatáskörébe tartozik. A jelenlegi formát

⁷⁷⁸ SC FID, *Decl.*, 17. II. 1981, in *AAS* 73 (1981) 240-241.

⁷⁷⁹ SC FID, *Decl.*, 26. XI. 1983, in *AAS* 76 (1984) 300.

az *Ordo penitentiae* tartalmazza⁷⁸⁰, melyet 1973-ban adott ki az Istentiszteleti Kongregáció⁷⁸¹.

A továbbiakban azokat a pontokat vizsgálom, ahol a Hittani Kongregációnak „beleszólása” van az ügyekbe. Egy ilyen terület a bűnbánat szentsége⁷⁸² kiszolgáltatásának rendkívüli módjában található, az *általános feloldozásban*.

A hatályos Törvénykönyv szerint több bűnbánót egyszerre, előzetes egyéni bűnmegvallás nélkül, általánosan feloldozni nem lehet, kivéve:

1) ha halálveszély áll fenn, és a papoknak nincs elég idejük arra, hogy az egyes bűnbánók vallomását meghallgassák;

2) ha súlyos szükség áll fenn, vagyis amikor nincs elég gyóntató mindenki gyónásának kellő időn belüli megfelelő meghallgatására, és a gyónók emiatt önhibájukon kívül sokáig kénytelenek lennének nélkülözni a szentségi kegyelmet vagy a szentáldozást. Semmiképpen sem elegendő az általános feloldozáshoz az a szükség, mely a gyónók nagy száma miatt nagy ünnepeken vagy zarándoklatokon szokott előfordulni.⁷⁸³

II. János Pál pápa *Misericordia Dei* kezdetű motu propriójában kifejti, ha egy hónapnál rövidebb ideig kényszerülnének a bűnbánók nélkülözni a szentséget, nem valósul meg a kánon szerint előírt „sokáig”.⁷⁸⁴

⁷⁸⁰ Magyarul: *Bűnbocsánat és Oltárszentség. Szertartáskönyv*, Budapest 1976.

⁷⁸¹ BUCKLEY F., *Nuovo «Ordo paenitentiae» e legislazione penale*, in *Concilium* 7 (1975) 87-100.

⁷⁸² A bűnbánat szentségéről kánonjogi szempontból lásd KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008. COCCOPALMERIO, F., *Sacramentum paenitentiae et ius poenale in structura Ecclesiae*, in *Periodica* 64 (1975) 393-405. ID., *Natura ecclesialis sacramenti paenitentiae et actualis recognitio iuris poenalis*, in *Periodica* 63 (1974) 223-230. ID., *Sacramento della Penitenza e comunione con la Chiesa*, in *Communio* 40 (1978) 54-64. HUIZING P., *De iudicio poenali in foro poenitentiali*, in *Periodica* 75 (1986) 255-272. BLÁJUT, C., *Il sacramento della penitenza: evoluzione giuridica e tutela penale nel Codice di Diritto Canonico del 1983*, (Doktori disszertáció a Pápai Lateráni Egyetemen) Roma 2006.

⁷⁸³ 961. k. 1. § 1-2.

⁷⁸⁴ II. JÁNOS PÁL, *Misericordia Dei kezdetű motu propriója a bűnbocsánat szentsége kiszolgáltatásának néhány kérdéséről*, Budapest 2002. 11.

Általános feloldozást engedélyeztek háborús helyzetből fakadó, életveszéllyel társult sürgős szükséghelyzetekben. Ezt a lehetőséget később kiterjesztették az életveszélytől különböző, hasonló súlyos esetekre. Ezzel kapcsolatban adott ki szabályozást a Hittani Kongregáció.⁷⁸⁵ Annak megítélése, hogy fennállnak-e a Törvénykönyvben előírt feltételek, a megyéspüspök feladata, de egyeztetnie kell a püspöki konferencia tagjaival.⁷⁸⁶

Az általános feloldozással kapcsolatban később is nyilatkozott a Hittani Kongregáció.⁷⁸⁷

A kiengesztelődés szentségével kapcsolatos további terület a gyónási titok. Itt a kongregáció szintén illetékességet élvez.⁷⁸⁸

A szó szoros értelmében vett gyónási titoknak, vagyis a szentségi pecsétnek a megsértését csak a gyóntató követheti el. Ennek a bűncselekménynek⁷⁸⁹ jellege szerint két típusa van:

1) a gyónási titok közvetlen megsértése, mely akkor valósul meg, ha a gyóntató felfedi mind a gyónó személyét, mind bűnét;

2) a gyónási titok közvetett megsértése, amire akkor kerül sor, ha a gyóntató szavaiból, jeleiből, tetteiből, mulasztásaiból következtetni lehet a gyónó bűnére. Ez a tényállás valósul meg akkor is, ha a gyóntató csupán azt árulja el, hogy az illető nála gyónt, ha ebből bűnére következtetni lehet. Ebbe a csoportba tartozik a bűntárs puszta nevének elárulása is.⁷⁹⁰

⁷⁸⁵ SC FID, *Normae*, 16. VI. 1972, in *AAS* 64 (1972) 510-514.

⁷⁸⁶ 961. k. 2. §

⁷⁸⁷ SC FID, *Responsum ad quaesitum circa absolutionem sacramentalem generali modo impertiendam*, 20. I. 1978, in *Notitiae* 14 (1978) 6-7.

⁷⁸⁸ A témáról bővebben lásd HÁDA L., *A gyóntatói diszkrétció és a gyónási titoktartás fogalma, jogrendezése és jogvédelme*, (Doktori disszertáció a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Kánonjogi Posztgraduális Intézetében) Budapest 2012.

⁷⁸⁹ A szentgyónással kapcsolatos bűncselekményekről lásd DE PAOLIS V., *De delictis contra sanctitatem sacramenti Paenitentiae*, in *Periodica* 79 (1990) 177-218.

⁷⁹⁰ HOLLWECK, J., *Die kirchlichen Strafgesetze*, Mainz 1899. 344.

A gyónási titok közvetlen megsértése az Apostoli Szentszéknek fenntartott, önmagától beálló kiközösítést von maga után, közvetett megsértéséért pedig kötelező, de közelebbről meg nem határozott, a cselekmény súlyának megfelelő utólag kimondandó büntetés jár.

A gyónással kapcsolatban előfordulhat egy másik titoksértés is. Ennek elkövetője nem a gyóntató, hanem aki a bűnökről a gyónásból valamiképp értesült (pl. a tolmács, aki szerepelhet a gyónás során, vagy akik a gyónást a közelben állva meghallották).⁷⁹¹

Egy másik bűncselekmény a gyónással kapcsolatos indiszkréciónak egy különleges típusa: az az eset, amikor a „gyónó” vagy más személyek a valódi vagy színlelt gyónásban mondottakat valamilyen technikai eszközzel felveszik vagy tömegtájékoztatási eszköz útján közlik. Ezt a cselekményt már a Hittani Kongregáció 1973. március 23-án kelt nyilatkozata⁷⁹² büntette.

Az új Törvénykönyv hatályba lépésével ez a rendelkezés érvényét veszítette⁷⁹³, ezért szükségessé vált a bűncselekmény pontosabb megfogalmazása és a büntetés megújítása. Ezt a Hittani Kongregáció 1988. szeptember 23-án kelt általános határozatában, különleges felhatalmazás alapján⁷⁹⁴ meg is tette.⁷⁹⁵

Eljárásjog tekintetében a gyónási titokkal kapcsolatos ügyek két fórumra tartoznak. Ha külső fórumon zajlik, a gyónási titok közvetlen vagy közvetett megsértése is a Hittani Kongregáció hatásköréhez tartozik. Az eljárás tehát a Hittani Kongregáció előtt zajlik, és mivel személyi ügyről van szó, ezért minden esetben társas bíróság ítél az ügyben és határozza meg a büntetést. A büntetést

⁷⁹¹ MONTINI, G. P., *La tutela penale del sacramento della penitenza. I delitti nella celebrazione del sacramento* (Cann. 1378; 1387; 1388), in AA.VV., *Le sanzioni nella Chiesa*, Milano 1997. 213-235.

⁷⁹² SC FID, Decl. *De tuenda Sacramenti Paenitentiae dignitate*, 23. III. 1973, in *AAS* 65 (1973) 678.

⁷⁹³ 6. k. 1. § 3.

⁷⁹⁴ vö. 30. k. *Általános határozatot, nem hozhat az, aki csak végrehajtói hatalommal rendelkezik, kivéve ha erre különös esetekben a jog előírásai szerint az illetékes törvényhozó kifejezetten felhatalmazza, és ha megtartja a felhatalmazásban foglalt feltételeket.*

⁷⁹⁵ SC FID, *Decretum quo, ad Poenitentiae sacramentum tuendum, excommunicatio latae sententiae illi quicumque ea quae a confessorio et a poenitente dicuntur vel per instrumenta technica captat vel per communicationis socialis instrumenta evulgat, infertur*, 23. IX. 1988, in *AAS* 80 (1988) 1367.

pedig ugyanezen bíróság jogosult elengedni vagy ítéletében az elengedést megadó körét meghatározni.

Belső fórumon az Apostoli Penitenciária az illetékes hatóság.

3.1.4 A betegek kenete

A Betegek kenetéhez a Hittani Kongregáció 2005. február 11-én megjegyzést fűz a kiszolgáltatót illetően. Tulajdonképpen megismétli az 1003. kánon 1. §-át, mely szerint *a betegek kenetét érvényesen szolgáltatja ki minden pap, de csakis a pap*. Kijelenti, hogy ez a tanítás «*definitive tenenda*».⁷⁹⁶

Ez a kérdés is azért tartozik a Hittani Kongregációhoz, mert a szentségtanbeli vonatkozását érinti.

3.1.5 Az egyházi rend

A Hittani Kongregáció foglalkozik a laicizált (kilépett) papok klerikusi állapotba való visszavételével. Korábban hozzá tartoztak a laicizálási, illetve a cölibátus alóli felmentési ügyek is. Ez utóbbiak átkerültek az Istentiszteleti és Szentségi Kongregációhoz, majd a *Quaerit semper* motu proprioval áthelyeződtek a Rota Romanához. Ha a kongregáció rendelkezéseit végignézzük, láthatjuk, hogy többnyire ezekkel az ügyekkel kapcsolatosak.⁷⁹⁷

⁷⁹⁶ SC FID, *Nota circa il Ministro del Sacramento dell'Unzione degli Infermi*, 11. II. 2005, in *Notitiae* 41 (2005) 479-483.

⁷⁹⁷ SC FID, *Normae ad apparandas in Curiis dioecesanis et religiosis causas reductionis ad statum laicalem cum dispensatione ab obligationibus cum sacra Ordinatione conexis*, 13. I. 1971, in *AAS* 63 (1971) 303-308. ID., *Litterae circulares omnibus locorum Ordinariis et Moderatoribus generalibus religionum clericalium de reductione ad statum laicalem*, 13. I. 1971, in *AAS* 63 (1971) 309-312. ID., *Declaratio quoad interpretationem quarundam dispositionum, quae Normis, die XIII Ianuarii 1971 editis, statutae sunt*, 26. VI. 1972, in *AAS* 64 (1972) 641-643. ID., *Litterae circulares omnibus locorum Ordinariis et Moderatoribus generalibus religionum clericalium de dispensatione a sacerdotali coelibatu*, 14. X. 1980, in *AAS* 72 (1980) 1132-1135. ID., *Normae de dispensatione a sacerdotali coelibatu ad instantiam partis*, 14. X. 1980, in *AAS* 72 (1980) 1136-1137.

Egy másik terület, amit sajátjának tekint a Hittani Kongregáció, a nők pappá szentelése kizárásának a kérdése.⁷⁹⁸ A katolikus egyházban a nők pappá szentelésének kérdése egészen a huszadik század második feléig nem jelent meg mint a *questio disputata*. Így érthető, hogy az Egyház tanítóhivatala rendkívüli formában nem nyilatkozott, de mindig tanította, hogy csak a „*vir baptizatus*” szentelhető pappá.⁷⁹⁹

Az egyházi hagyomány a kérdésben annyira egyöntetű és egyetemes volt, hogy a Tanítóhivatal évszázadokon keresztül nem érezte szükségesnek, hogy ezt a gyakorlatot valamilyen hivatalos megnyilatkozásban teológiaiilag is alátámassza vagy törvényileg szabályozza.

A II. Vatikáni Zsinat utáni időkben egyre gyakrabban jelent meg a katolikus egyházon belül is a nők pappá szentelésének kérdése. Többek között azért is, mert először a protestáns egyházak, majd pedig az anglikán egyházak közül többekben engedélyezték a nők lelkipásztori szolgálatát. Ez a magyarázata annak, hogy VI. Pál pápa jóváhagyásával a Hittani Kongregáció 1976. október 15-én kiadta az *Inter insigniores* kezdetű dokumentumot.⁸⁰⁰

Egyesek szerint az egyháznak van bizonyos hatalma a szentségek kiszolgáltatását illetően a használt jelet, ill. körülményeket meghatározni, így például miért ne lehetne módosítani az egyházi rend felvételének feltételein, lehetővé téve azt a nők számára is? A dokumentum válasza: az Egyháznak ez a hatalma mindazonáltal korlátozott; a szentségek lényegén nem változtathat,

⁷⁹⁸ A témáról lásd VAN MEER, H., *Priestertum der Frau? Eine theologiegeschichtliche Untersuchung*, (*Quest. disputatae* 42) Freiburg 1969. ACEBAL, L., *La partecipazione delle donne ai sacri ministeri*, in CONCETTI, G. (a cura di), *Il prete per gli uomini di oggi*, Roma 1975. 823-854. RAHNER, K., *Priestertum der Frau?*, in *Stimmen der Zeit* 195 (1977) 295-312. MÜLLER, G. L., (hrsg.), *Der Empfänger des Weibesakraments. Quellen zur Lehre und Praxis der Kirche, nur Männern das Weibesakrament zu spenden*, Würzburg 1999. PIOLA, A., *Donna e sacerdozio*, Torino 2006. DOLHAI L., *A női papság kérdése*, in *Teológia* 41 (2007) 19-33. GÁL F., *A nők papságának kérdéséhez*, in *Communio* 2 (1998) 31-41.

⁷⁹⁹ A jelenlegi kódex szó szerint átveszi (1024. k.) a régi kódex idevonatkozó megfogalmazását (968. can.).

⁸⁰⁰ SC FID, *Declaratio Inter insigniores circa questionem admissionis mulierum ad sacerdotium ministeriale*, 15. X. 1976, in *AAS* 69 (1977) 98-116.

hanem csak azokon a mozzanatokon, amelyek a szentségek gyümölcsöző vételének hatékonyságát előmozdítják, mégpedig az idők és helyek körülményeitől függően. Annak megkülönböztetése, hogy a szentségeket illetően mi az, ami változtatható és mi az, ami nem, egyedül a – Szentlélek által vezetett – Tanítóhivatalra tartozik; amely hűségesen ragaszkodik Krisztus szándékához. A Tanítóhivatal szerint ennek a Krisztus példáján alapuló, az Egyház egész történelmén – Nyugaton és Keleten egyaránt – végigvonuló egyöntetű gyakorlatnak normatív jellege van, mert az Istennek az Egyházra vonatkozó tervével megegyezőnek tekintjük.⁸⁰¹

Majdnem két évtizeddel később II. János Pál pápa *Ordinatio sacerdotalis* kezdettel apostoli levelet adott ki⁸⁰², hogy ismételten megerősítse a katolikus tanítást.

Az apostoli levél kiadását az tette szükségessé, hogy a katolikus egyházban az *Inter insigniores* nem szüntette meg a nők pappá szentelése körül forgó vitát, valamint a II. János Pál pápa erre vonatkozó beszédei sem segítették a kérdés rendezését. Mivel különböző helyeken mégis vitathatónak tartották ezt vagy csupán fegyelmi jelentőséget tulajdonítottak neki, a pápa kijelentette:

„Az Egyháznak semmilyen felbatalmazása sincs arra, hogy a papszentelését nőknek kiszolgáltassa, s hogy az egyház minden hívőjének végérvényesen ehhez a döntéshez kell tartania magát”⁸⁰³

Ennek ellenére továbbra is élénk vita tárgya maradt a nők ordinációjának kérdése. Az apostoli levél közzététele után többen kételkedhettek abban, hogy a pápai levélben található tanítás – noha ott egyértelműen megfogalmazott annak definítív jellege – a hitletéteményhez tartozónak tekintendő-e vagy sem?

⁸⁰¹ SC FID, *Declaratio Inter insigniores circa questionem admissionis mulierum ad sacerdotium ministeriale*, 108.

⁸⁰² IOANNES PAULUS II, Ep. *De Sacerdotali ordinatione viris tantum reservanda*, 20. V. 1994, in *AAS* 86 (1994) 545-548.

⁸⁰³ IOANNES PAULUS II, Ep. *De Sacerdotali ordinatione viris tantum reservanda*, 548.

A Hittani Kongregáció 1995. november 18-án igenlő választ adott e kérdésre. „*Ezt a tanítást hittel kell elfogadni, mivel Isten írott szaván alapszik; az egyház hagyománya kezdettől folyamatosan megőrizte és alkalmazta; s a rendes és egyetemes Tanítóhivatal tévedhetetlenül tanította.*” A római pápa hivatalos nyilatkozattal nyilvánította ki ezt, határozottan kijelentve, hogy „*mindig, mindenütt, mindenkinek a hitletétemény részeként kell e tanítást elfogadnia.*”⁸⁰⁴

A Hittani Kongregáció határozatát II. János Pál pápa megerősítette és jogerőre emelte. A kongregáció magyarázatának hivatalos kommentárja⁸⁰⁵ fontosnak tartotta, hogy megmagyarázza a pápai megnyilatkozás sajátos jellegét. A kommentár szerint tulajdonképpen arról van szó, hogy II. János Pál pápa – élve legfőbb tanítói hatalmával – ezzel a megnyilatkozással „csak” mintegy megfogalmazta, közzétette a tanítást, ami már az Egyház birtokában volt.⁸⁰⁶

3.1.6 Házasság szentsége

A házasság szentségével kapcsolatban a *Sapientis Consilio* apostoli konstitúció a Hittani Kongregáció hatáskörébe helyezi a *privilegium Paulinum*, a *valláskülönbség* és a *vegyes házasságok* kérdéseit.

A PB nem nevezi meg konkrétan e három témakört, de az 53. cikkelye utal a hit javára történő ügyekre.

Eiusdem pariter est cognoscere, tum in iure tum in facto, quæ privilegium fidei respiciunt.

⁸⁰⁴ SC FID, *Responsio ad propositum dubium circa doctrinam in epist. ap «Ordinatio Sacerdotalis» traditam*, 28. X. 1995, in *AAS* 87 (1995) 1114.

⁸⁰⁵ SC FID, *Sulla Risposta della Congregazione per la Dottrina della Fede circa la dottrina proposta nella Lettera apostolica „Ordinatio sacerdotalis”*, in *L'Osservatore Romano*, 19.XI.1995. 2.

⁸⁰⁶ DOLHAI L., *A női papság kérdése*, 25-29.

Ezért kijelenthetjük, hogy továbbra is a Hittani Kongregáció az illetékes a hit javára történő házasságok felbontásában. Ezt támasztja alá, hogy a kongregáció több rendelkezést hozott ezen a téren.⁸⁰⁷ Legutóbb 2001. április 30-án adott ki szabályozást a házasság hit javára történő felbontásával kapcsolatban.⁸⁰⁸

Congregationis pro Doctrina Fidei est singulos casus examinare et, si expedit, Summo Pontifici petitionem ad gratiam impetrandam subicere.

De mi a helyzet a vegyes házasságok és valláskülönbség eseteivel?

A vegyes házasság⁸⁰⁹ (*katolikusok és megkeresztelt nem katolikus fél között*) és a valláskülönbséggel kötött házasság (*katolikus és meg nem keresztelt fél között*) kérdéskörével kapcsolatban a Hittani Kongregáció korábban adott ki

⁸⁰⁷ SC FID, *Instructio pro solutione matrimonii in favorem fidei*, 6. XII. 1973, in *Leges* V, 6702. ID., *Normae procedurales pro conficiendo processu dissolutionis vinculi matrimonialis in favorem fidei*, 6. XII. 1973, in *Leges* V, 6703-6705.

⁸⁰⁸ SC FID, *Normae de conficiendo processu pro solutione vinculi matrimonialis in favorem fidei*, 30. IV. 2001, E Civitate Vaticane, 2001.

⁸⁰⁹ A *vegyes házasság* kifejezés először a Pius-Benedek féle kódexben jelenik meg. A hatályos kódexben a *vegyes házasság* kifejezés hét alkalommal fordul elő. (vö. OCHOA, X., *Index verborum ad locutionum Codicis Iuris Canonici*, Roma 1983. 252.). A vegyes házasság kifejezés a régi kódexhez viszonyítva elég tág értelmet kapott. (vö. DE PAOLIS, V., *Matrimonio misto*, in AAVV, *Nuovo Dizionario di Diritto Canonico*, Milano 1993. 668-673.) Ennek okát Erdő Péter bíboros az 1970. március 31-én kiadott *Matrimonia mixta* kezdetű motu proprio (PAULUS VI, m.p. *Matrimonia mixta*, 31. III. 1970, in *AAS* 62 (1970) 257-263.) szóhasználatában látja (vö. ERDŐ P., *Egyházjog*, 577.). Az említett apostoli levél ugyanis ezekkel a szavakkal kezdődik: *Matrimonia mixta, id est matrimonia finita a parte catholica cum parte non catholica sive baptizata sive non baptizata...* A dokumentum tehát ugyanazt a szakkifejezést használja két tényállásra, a katolikus és megkeresztelt nem-katolikus (*mixta religio*, vegyes vallás) valamint a katolikus és a megkeresztetlen (*disparitas cultus*, valláskülönbség) közötti házasságra. A terminológiáról lásd LEFEBVRE, CH., *Quelle est l'origine des expressions «matrimonia mixta» et «mixta religio»?*, in *Ius Populi Dei, Miscellanea in honorem Raymundi Bidagor*, III, Roma 1972. 359-373.

rendelkezést.⁸¹⁰ Úgy is fogalmazhatnánk, hogy az első rendelkezést, mely a II. Vatikáni Zsinat irányelveit követi ilyen téren, a Hittani Kongregáció adta ki.⁸¹¹

A 17-es kódex a valláskülönbség házassági akadályával⁸¹² kapcsolatban így fogalmaz:

*Nullum est matrimonium contractum a persona non baptizata cum persona baptizata in Ecclesia catholica vel ad eandem ex haeresi aut schismate conversa.*⁸¹³

Az akadály alól, halálvesztélyen kívül, csak az Apostoli Szentszék adhatott felmentést. Az Apostoli Szentszék alatt a Szent Officiumot (a Hittani Kongregáció elődjét) kell érteni.⁸¹⁴

A hatályos törvénykönyvben csökkent az Apostoli Szentszéknek fenntartott akadályok száma. Csupán három ilyen akadály maradt: a *szent rend*, a nyilvános, örök szerzetesi *fogadalom* és a *bűntett*.⁸¹⁵ Ezzel egyidőben megnövekedett az ordináriusok felmentői hatalma: felmenthet többek között a

⁸¹⁰ SC FID, *Instructio de matrimonii mixtis*, 18. III. 1966, in *AAS* 58 (1966) 235-239. vö. NAVARRETE, U., *Annotationes canonicae ad Instructionem «Matrimonii sacramentum» S. Cong. pro Doctrina Fidei*, in *Periodica* 55 (1966) 755-769.

⁸¹¹ NAVARRETE, U., *Matrimoni misti: conflitto fra diritto naturale e teologia?*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 3 (1992) 273.

⁸¹² A témáról lásd ERDŐ, P., *A valláskülönbség házassági akadály a kánonjogban*, in *Szombat* 8/2 (1996) 26–28. CSORDÁS, E., - PORVANI I. S., *A valláskülönbség akadály*. Budapest 2003.

⁸¹³ Can. 1070. 1. §

⁸¹⁴ SIPOS, S., *Enchiridion Iuris Canonici*, 457. BÁNK J., *Kánoni jog, II.* Budapest 1962. 181.

⁸¹⁵ A PB 63. cikkelye a felmentést a három házassági akadály alól az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció adja. Ha a házastársak egyike a keleti egyházhoz tartozik a Keleti Egyházak Kongregációja, míg missziós területeken a Népek Evangelizációjának Kongregációja illetékes. Belső fórumon a felmentést adó szerv az Apostoli Penitenciária. GÜTHOFF, E. – SELGE, K.-H., (hrsg.) *De processibus matrimonialibus*, Frankfurt am Main 2005. 103. vö. SABBARESE, L., *Il Matrimonio Canonico nell'ordine della natura e della grazia. Commento al Codice di Diritto Canonico*, Città del Vaticano 2002. 196. vö. CHIAPPETTA, L., *Il matrimonio nella nuova legislazione canonica e concordataria. Manuale giuridico-pastorale*. Roma 1990, 110. A bűntett akadály a súlyossága miatt van a Szentszéknek fenntartva, amely csak igen súlyos ok esetén ad felmentést, éspedig akkor, ha a hitvesgyilkosság titkos és nem fenyeget a botrány kirobbanása, vagy a felmentés miatti méltatlankodás. Ebben az esetben az Apostoli Penitenciária az illetékes. KUMINETZ G., *Katolikus házasságjog*, 170.

valláskülönbség házassági akadályá alól is,⁸¹⁶ de a vegyes házasságok⁸¹⁷ esetében is megnőtt az ordinárius hatalma.

Ugyanakkor az Egyházi Törvénykönyv kifejezetten *tiltja*: 1) a kánoni formában való házasságkötés *előtt vagy után* ugyanannak a házasságnak *más vallásos szertartás* keretében beleegyezésnyilvánítással vagy megújítással történő „megkötését”;

2) olyan vallásos szertartás végzését, melyben *a katolikus közreműködő és a nem katolikus lelkész* egyszerre veszik ki a felek beleegyezését úgy, hogy mindegyikük a saját szertartását végzi.⁸¹⁸

Az egyszerre vagy egymás után két vallás szerinti házasságkötés tilalma nem zárja ki azt, hogy a katolikus szertartáson jelenlevő más felekezetű lelkész vagy a – forma alóli felmentés esetén – nem katolikus szertartáson jelenlevő katolikus pap a szertartás után imát végezzen vagy áldást adjon.^{819 820}

3.1.7 A Hittani Kongregációnak fenntartott legsúlyosabb büntetendő cselekmények

A PB 52. cikkelye olyan bűncselekményekről szól, melyek előfordulhatnak erkölcsök ellen, illetve szentségek kiszolgáltatásánál:

Delicta contra fidem necnon graviora delicta tum contra mores tum in sacramentorum celebratione commissa, quæ ipsi delata fuerint, cognoscit atque, ubi opus fuerit, ad canonicas sanctiones declarandas aut irrogandas ad normam iuris, sive communis sive proprii, procedit.

⁸¹⁶ ERDŐ P. (szerk.), *Az Egyházi Törvénykönyv*, magyarázata az 1078. k.-hoz.

⁸¹⁷ A vegyes házasságok történetével kapcsolatban lásd ERDŐ P., *I matrimoni misti nella loro evoluzione storica (La dispartà di culto)*, in *I matrimoni misti* (Studi giuridici 47) Città del Vaticano 1998. 11-22.

⁸¹⁸ 1127. k. 3. §

⁸¹⁹ SC FID, *Instructio de matrimonii mixtis*, 238.

⁸²⁰ ERDŐ P., *A vegyes házasságok szabályozása a mai latin egyházjogban*, in *StCL* 45/1 (2000) 117.

Az Egyház küldetésének középpontjában a lelkek üdvössége áll mint legfőbb törvény, amit különösképpen a szentségek kiszolgáltatása révén valósít meg. Indokolt tehát, hogy a szentségek szent jellegét különös módon védelmezze, ha kell, büntetve a velük kapcsolatos visszaéléseket. A vonatkozó előírásokat a hatályos kánonjogban II. János Pál *Sacramentorum sanctitatis tutela* kezdetű motu propriója⁸²¹, illetve hozzá kapcsolódóan a Hittani Kongregáció által szintén 2001-ben kiadott⁸²², majd 2010. május 21-én módosított szabályok⁸²³ foglalják össze.

A legsúlyosabb büntetendő cselekményeknek érthető módon azok számítanak az Egyházban, amelyek küldetése lényegét sodorják veszélybe: veszélyeztetik a hitet és az Egyház egységét, visszaélnék az Eucharisziával és a bűnbánat szentségével. Ide tartozik továbbá két olyan büntetendő cselekmény, amik jóllehet természetükben meglehetősen különböznek egymástól, valójában az egyházi rend szentségével való súlyos visszaélést képeznek: az egyházi személy által elkövetett pedofil cselekedet, valamint a nők pappá szentelésére tett kísérlet.

A hit elleni büntetendő cselekmények veszélyeztetik az Egyházra bízott krisztusi üzenet hiteles megőrzését és továbbadását.

Az Eucharisztia elleni legsúlyosabb büntetendő cselekmények között szerepel az átváltoztatott színek – a Szentostya vagy a Szent Vér – meggyalázása (pl. szándékos ledobása, eldobása) vagy szentségtörő céllal történő elvitele és birtoklása. Ez a tett az Apostoli Szentszéknek fenntartott, önmagától beálló kiközösítést von maga után.

Továbbá a kenyér és/vagy a bor szentségtörő céllal a szentmisében avagy azon kívül történő átváltoztatása, továbbá a szentmise bemutatásának illetéktelen kísérlete (pl. nincs pappá szentelve az illető), illetve színlelése.

⁸²¹ JOANNES PAULUS II, m.p., *Sacramentorum sanctitatis tutela*, 23. IV. 2001, in *AAS* 93 (2001) 737-739.

⁸²² C FID, *Epistula*, 18. V. 2001, in *AAS* 93 (2001) 785-788.

⁸²³ C FID, *Normae de gravioribus delictis*, 21. V. 2010, in *AAS* 102 (2010) 419-434.

Ugyancsak ebbe a kategóriába tartozik az apostoli folytonosságot és az egyházi rend szentségét el nem ismerő egyházi közösségek szolgálattevőivel koncelebrált misézés.⁸²⁴

A bűnbocsánat szentsége elleni legsúlyosabb büntetendő cselekmények közé tartozik, ha a pap gyónás kapcsán vagy annak ürügyén a gyónót a hatodik parancsolat elleni bűnre csábítja; ha a közösen elkövetett hatodik parancsolat elleni bűn alól büntársát feloldozza (ez utóbbi érvénytelen és automatikus kiközösítéssel is jár⁸²⁵); valamint az illetéktelen gyóntatás, illetve annak színlelése.⁸²⁶ Továbbá a gyónási titok közvetett vagy közvetlen megsértése a gyóntató részéről (a közvetlen megsértés a Szentszéknek fenntartott automatikus kiközösítéssel jár⁸²⁷), illetve a gyónásban elhangzottak technikai eszközzel történő rögzítése és nyilvánosságra hozatala.⁸²⁸

Az Egyház szervezetének alapjai elleni súlyos bűncselekményt képez a nők pappá szentelésére tett kísérlet (csak kísérlet, hiszen az érvényes felszentelés nem valósul meg), ami mind a szentelést megkísérlő, mind a „felszentelt” nő vonatkozásában a Szentszéknek fenntartott önmagától beálló kiközösítéssel jár. Amellett, hogy az így „felszentelt” nő további súlyos büntetendő cselekményeket is elkövet, ha megkísérel szentségeket kiszolgáltatni.⁸²⁹

Az erkölcs elleni legsúlyosabb büntetendő cselekményt képezi a klerikus által tizennyolc évesnél fiatalabb személlyel elkövetett hatodik parancsolat elleni bűn („papi pedofília”), amellyel egyenlő megítélés alá esik a szellemileg fogyatékos személlyel elkövetett hasonló visszaélés is. Szintén e kategóriába tartozik a tizennégy évesnél fiatalabb kiskorút ábrázoló pornográf képek

⁸²⁴ C FID, *Normae de gravioribus delictis*, art. 3, 421-422.

⁸²⁵ 977. k., 1378. k.

⁸²⁶ 1378. k. 2. §, 2., 1379. k.

⁸²⁷ 1388. kán. 1. §

⁸²⁸ C FID, *Normae de gravioribus delictis*, art. 4, 422-423.

⁸²⁹ C FID, *Normae de gravioribus delictis*, art. 5, 423-424.

bármilyen eszközzel történő megszerzése, birtoklása és terjesztése klerikus részéről.⁸³⁰

Ezen legsúlyosabb büntetendő cselekmények a Hittani Kongregáció számára vannak fenntartva – mind a latin rítusú, mind a keleti katolikus egyházak vonatkozásában –, azaz ilyen ügyekben a Kongregáció hivatott eljárni mint legfelsőbb apostoli bíróság, akár a magasrangú egyházi méltóságokkal, bíborosokkal, pátriárkákkal, püspökökkel szemben is.

Az ordinárius tehát, ha ilyen büntetendő cselekményekről értesül, az előzetes vizsgálatot követően köteles értesíteni a Hittani Kongregációt. Ez utóbbi rögtön magához vonhatja az eljárást, de dönthet úgy is, hogy az eljárás lefolytatását rábízza a helyileg illetékes ordináriusra, akinek ítélete, határozata ellen a Kongregációhoz lehet fellebbezni. Az eljárás rendes esetben büntetőperes eljárás az egyházi bíróság előtt, de egyes esetekben a Hittani Kongregáció engedélyezheti a gyorsabb és egyszerűbb peren kívüli határozattal történő eljárást.

Ezen büntetendő cselekmények esetében az elévülési idő húsz év, amit a kiskorú elleni szexuális visszaélés esetén az áldozat nagykorúvá válása napjától kell számítani. Ugyanakkor a Hittani Kongregációnak joga van egyes esetekben felmentést adni az elévülés alól (tehát már elévült esetekben is ítélezhet, ha az ügy súlya úgy kívánja).⁸³¹

A vonatkozó eljárások pápai titok alá esnek, ami a kánonjogban a legszigorúbb minősítésű titokfajta, és az eljárásban érintettek (vádolt és az áldozat) személyiségi jogainak védelme mellett a botrány elkerülését is hivatott szolgálni. Hiszen a botrány a közvetlen érintetteken túl mások számára is potenciálisan károkat okoz, veszélyeztetve az Egyház legfőbb küldetését, a lelkek üdvösségét.⁸³²

⁸³⁰ C. Fid., *Normae de gravioribus delictis*, art. 6-7, 424.

⁸³¹ 1720. k.

⁸³² ÉRSZEGI M. A., *A legsúlyosabb büntetendő cselekmények az Egyházban*, in *Magyar Kurír* 2010. 07. 28.

Ezzel röviden befejeztük az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció kapcsolatát a Hittani Kongregációval szentségjogi területen.

Mindezekből kiderül, hogy szentségi téren többnyire dogmatikai kérdésekben, és mindabban, ami valamiképp veszélyeztené a hitet és erkölcsöt a Hittani Kongregáció az illetékes, vagyis e tekintetben korlátozza az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció hatáskörét, ha lehet ezt egyáltalán korlátozásnak nevezni.

3.1.8 Felügyelet a kiadott okmányok felett

A két kongregáció között egy következő találkozási pontra a PB 54. cikkelyéből következtethetünk:

Praevio eius iudicio subiciuntur documenta, ab aliis Curiae Romanae Dicasteriis edenda, quatenus doctrinam de fide vel moribus attingunt.

A Hittani Kongregáció 1971-ben kiadott egy szabályozást⁸³³, melyben meghatározza azokat az eljárási szabályokat, melyeket követnek a tanítás felülvizsgálata közben. Ezt egy új eljárási rend váltotta fel 1997. június 29-én⁸³⁴. Az eljárás nemcsak a nyomtatott megnyilatkozásokra vonatkozik, hanem még a beszédekre is⁸³⁵:

Congregatio pro Doctrina Fidei munus habet doctrinam de fide ac moribus in universo catholico orbe promovendi atque tutandi. Quo in fine persequendo, ipsa servitium praebeat veritati, cum ius defendat Populi Dei recipiendi nuntium Evangelii in sua genuinitate et

⁸³³ SC FID, *Nova agendi ratio in doctrinarum examine*, 15. I. 1971, in *AAS* 63 (1971) 234-236.

⁸³⁴ C FID, *Agendi ratio in doctrinarum examine*, 29. VI. 1997, in *AAS* 89 (1997) 830-841.

⁸³⁵ Az ilyen eljárás részleteihez lásd SILVESTRELLI, A., *La Congregazione della Dottrina della Fede*, in BONNET, P. A. - GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”*, 231-233.

integritate. Quapropter, ne fides ac mores detrimentum patiantur ob errores quomodocumque vulgatos, eadem officio quoque adstringitur excutiendi scripta ac sententias, quae rectae fidei contraria aut insidiosa videantur.

3.2 KELETI EGYHÁZAK KONGREGÁCIÓJA

Míg az egyes kongregációk illetékessége általában saját speciális ügyekre terjed ki, addig a Keleti Egyházak Kongregációjára ez nem jellemző. A dikasztérium illetékessége személyinek és területinek mondható, amennyiben bizonyos személyek, és kijelölt terület felett van joghatósága.⁸³⁶ Vagyis hatásköre nem az ügyek egy bizonyos csoportjára terjed ki, hanem személyek és területek minden ügyére.⁸³⁷ Így szinte mindegyik más intézménnyel kapcsolatba kerülhet: esetünkben az Istentiszteleti és Szentségi Kongregációval is.

A PB 56. cikkelye kijelenti:

Congregatio ea cognoscit, quae, sive quoad personas sive quoad res, Ecclesias Orientales Catholicas respiciunt.

Hozzá tartozik, némely kivételtől eltekintve, a keleti rítusú katolikusokkal kapcsolatos minden ügy, még akkor is, ha az „vegyes”, vagyis más rítusúakat is érint.

Ezeket a kivételeket sorolja fel a PB 58. cikkely 2. §-a:

Integra tamen manet propria atque exclusiva competentia Congregationum de Doctrina Fidei et de Causis Sanctorum, Pœnitentiariae Apostolicae, Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae et Tribunalis Rotae Romanae, necnon Congregationis de Cultu divino et

⁸³⁶ BROGI, M., *La Congregazione per le Chiese Orientali*, 246.

⁸³⁷ ERDŐ P., *Egyházjog*, 293.

Disciplina Sacramentorum ad dispensationem pro matrimonio rato et non consummato quod attinet.

Eszerint a keleti rítusú személyek esetében az el nem hált házasságok az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció hatáskörébe tartoztak. Érdekes itt azonban egy észrevételt tennünk. Úgy tűnik ugyanis, hogy nincs teljes egyetértés a PB 68. cikkelyéhez fűzött magyarázatokban. A cikkely szerint az Istentiszteleti és Szentségi Kongregációhoz tartozik a papszentelés semmisségére vonatkozó ügyek vizsgálata. Vitatott azonban, hogy ez a cikkely vonatkozik-e keleti személyekre.

Arrieta szerint a kongregáció illetékessége kizárólagos e tekintetében, vagyis keleti és nyugati egyházban egyaránt.⁸³⁸ Hasonlóan vélekedik *Brogi* is, mikor a Keleti Egyházak Kongregációjáról beszél⁸³⁹, valamint *Hollós János* az CCEO 1386. 1. §-ához fűzött kommentárjában.⁸⁴⁰

Velük ellentétben *Abbass* megjegyzi, hogy a PB cikkelyei nem pontosítják az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció illetékessége esetében, hogy kifejezetten melyik egyházra vonatkozik, ahogyan teszi a Püspöki Kongregáció⁸⁴¹ vagy a Megszentelt Élet Intézményei és az Apostoli Élet Társaságai Kongregációja⁸⁴² esetében. A cikkelyek azonban inkább a latin kánonjogi

⁸³⁸ *La congregazione si occupa anche dell'esame dei casi di dispensa dagli obblighi assunti con la sacra ordinazione al diaconato ed al presbiterato da chierici diocesani e religiosi, della Chiesa latina e delle Chiese orientali.* Ioannes Paulus II, *Const Ap. Pastor Bonus* (commento di) ARRIETA J.I., 255.

⁸³⁹ BROGI, M., *Congregación para las Iglesias Orientales*, in DGDC, II. 549.

⁸⁴⁰ HOLLÓS, J., *Jegyzetek a keleti egyházak törvénykönyvéhez*, II. Nyíregyháza 2003. 295.

⁸⁴¹ PB Art. 75 *Congregatio ea cognoscit quæ Ecclesiarum particularium constitutionem et provisionem necnon episcopalis muneris exercitium respiciunt in Ecclesia Latina, salva competentia Congregationis pro Gentium Evangelizatione.*

⁸⁴² PB Art. 105 *Congregationis munus præcipuum est praxim consiliorum evangelicorum, prout in probatis formis vitæ consecratae exercetur, et insimul actuositatem Societatum vitæ apostolicæ in universa Ecclesia Latina promovere et moderari.*

terminológiára jellemzőek: megyéspüspökökről, részegyházról, püspöki konferenciákról beszél.⁸⁴³

A PB 58. cikkely 1. §-a értelmében a Keleti Egyházak Kongregációja illetékes ha keleti személyek állapotáról, jogairól és kötelességeiről van szó. A cikkely 2. §-a kijelenti, hogy sértetlen marad azonban az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció illetékessége az el nem hált házasságok tekintetében. A cikkelyben nincs megemlítve a papszentelés semmisségének ügye. Ezeket a tényezőket figyelembe véve jutott el *Abbass* arra a nézőpontra, hogy a Keleti Egyházak Kongregációja a PB 58. cikkelyének 1. §-a alapján illetékes lenne a papszentelés semmisségére vonatkozó ügyekben.⁸⁴⁴

Ez azonban már változáson ment át, hiszen ezt területet XVI. Benedek pápa kivette az említett kongregáció hatásköréből a *Quaerit semper* motu proprioval.

De a Keleti Kongregáció elé tartozik az úgynevezett keleti területek minden ügye, így a missziós és pasztorális tevékenység egészét illetően még a terület tisztán latin ügyei is. Hogy melyek ezek a területek, annak alapvető kritériuma a PB általános megfogalmazása szerint az, hogy rajtuk „a keleti rítusok régi idők óta túlsúlyban vannak”.⁸⁴⁵ Ilyen területnek jogilag, formálisan csakis azok minősülnek, melyeket XI. Pius *Sancta Dei Ecclesia* kezdetű motu proprioja és a hozzá fűzött hivatalos kiegészítések tartalmazznak.⁸⁴⁶ De e területek latin rítusú

⁸⁴³ PB Art. 63, 64. 1. §, 64. 2. §, 64. 3. §,

⁸⁴⁴ ABBASS, J., *Pastor Bonus and the Eastern Catholic Churches*, in *Orientalia Christiana Periodica* 60 (1994) 604-605.

⁸⁴⁵ PB Art. 60 *Actio apostolica et missionalis in regionibus, in quibus ritus orientales ab antiqua aetate praeponderant, ex hac Congregatione unice pendet, etiamsi a missionariis Latinae Ecclesiae peragatur.*

⁸⁴⁶ *Sacra Congregatio pro Ecclesia Orientali, cui praest ipse Romanus Pontifex, plenam et exclusivam iurisdictionem habet in regionibus quae sequuntur: in Aegypto et in peninsula Sinaitica, in Erythrae et in parte septentrionali Aethiopiae, in Albania australi, Bulgaria, Cypro, Graecia, Dodecaneso, Iran, Iraq, Libano, Palestina, Syria, Transjordanica, asiatica Turcarum republica et in Tharcia Turcarum ditioni subiecta.* PIUS XI, m. p., *Sancta Dei Ecclesiae*, 157-158.

hívóinek nem missziós vagy apostoli (hanem pl. magánjellegű vallási, szentségi) problémáiban a Keleti Kongregáció már nem illetékes.⁸⁴⁷

A PB 58. cikkelyének 2. §-ának befejező mondata azonban érdekes megjegyzést tesz:

In negotiis, quae Ecclesiae Latinae fideles quoque attingunt, Congregatio procedat, si rei momentum id postulet, collatis consiliis cum Dicasterio in eadem materia pro fidelibus Latinae Ecclesiae competenti.

A cikkely értelmében tehát, ha olyan ügyről van szó, amely a Latin Egyház híveit is érinti és nagyobb jelentőségű, a Keleti Kongregációnak tanácskoznia kell azzal az intézménnyel, mely a latin krisztushívők esetében illetékes. Így tehát azt mondhatjuk, hogy a mi esetünkben, ha olyan ügy merülne fel, ami a latin hívők esetében az Istentiszteleti és Szentségi Kongregációhoz tartozik, akkor a két kongregáció közös tanácskozással kellene az ügyet eldöntse.

Erre az együttműködésre már a PB 21. cikkelyének 1. §-a is felszólítja a szerveket:

Negotia, quae plurimum Dicasteriorum competentiam attingunt, a Dicasteriis, quorum interest, simul examinentur.

Ilyen esetekben speciális szabályok lépnek érvényben:

Ut consilia conferantur, a Moderatore Dicasterii, quod res agere capit, conventus convocetur, sive ex officio sive rogatu alius Dicasterii, cuius interest. Si tamen subiecta materia id postulet, res deferatur ad plenariam sessionem Dicasteriorum, quorum interest.

Conventui praest Dicasterii Moderator, qui eundem coëgit, vel eiusdem Secretarius, si soli Secretarii convenient.

⁸⁴⁷ BROGI, M., *La Congregazione per le Chiese Orientali*, 258.

Ubi opus fuerit opportune commissiones «interdicasteriales» permanentes, ad negotia tractanda, quæ mutua crebraque consultatione egeant, constituentur.

Keleti területeken és keleti rítusú személyek tekintetében azonban kizárólagos illetékessége van.

Ez azt jelenti, hogy ezeken a területeken a Keleti Kongregáció illetékes olyan ügyekben, ami amúgy az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció illetékességébe tartoznának.

3.3 SZENTTÉAVATÁSI ÜGYEK KONGREGÁCIÓJA

A Szenttéavatási Ügyek Kongregációját VI. Pál pápa választotta le a Rítuskongregációról. A boldoggá és szenttéavatási eljárásokkal kapcsolatban illetékes.

A két kongregáció, nevezetesen az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció illetve a Szenttéavatási Ügyek Kongregációjának találkozóponjtja, kapcsolata az ereklyék területén fonódik össze.

A PB 74. cikkelye így fogalmaz:

Eius insuper est de iis omnibus discernere, quæ ad sacras Reliquias authenticas declarandas easdemque conservandas pertinent.

Ugyanakkor a 69. cikkely szerint az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció illetékes a szent ereklyék tiszteletét illetően. Úgy tűnik, hogy a szent ereklyék témaköre pontosan körül van határolva, nem merül fel illetékességi vita a két kongregáció között, hiszen, amint már korábban is írtam az ereklyék hitelességét, őrzését a Szenttéavatási Ügyek Kongregációja végzi, míg a velük

kapcsolatos tisztelet az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció hatáskörébe tartozik.⁸⁴⁸

3.4 APOSTOLI PENITENCIÁRIA

Az Apostoli Penitenciária⁸⁴⁹ illetékessége azokra a dolgokra terjed ki, „amelyek a belső fórumot érintik, valamint a búcsúkra”.⁸⁵⁰ Bár egykor a Penitenciária hatalma kiterjedt külső fórumra is, ma – amint a *PB* több cikkelyben is hangsúlyozza – a belső fórumra korlátozódik.⁸⁵¹

⁸⁴⁸ ERDŐ P., *Az ereklyék tisztelete az egyházi jogban* in ERDŐ P., *Az élő Egyház joga*, 402.

⁸⁴⁹ Az Egyházi Törvénykönyv, mikor az Apostoli Szentszék bíróságaival foglalkozik, nem tesz említést az Apostoli Penitenciáriáról. Ezzel szemben a *PB* a bíróságok közt említi az Apostoli Penitenciáriát. A *PB* 118. cikkelye kijelenti, hogy a Penitenciária kegyeket adományoz. Az Egyházi Törvénykönyv szerint a kegy az egyedi, közigazgatási intézkedés. Ehhez végrehajtó hatalomra van szükség. Ez azt sugallná, hogy nem rendelkezik a szó szoros értelemben vett bírói hatalommal. ERDŐ P., *Belső fórum és külső fórum a kánonjogban* in ERDŐ P., *Az élő Egyház joga*, 481.

⁸⁵⁰ *PB* Art. 117 *Paenitentiariae Apostolicae competentia ad ea se refert, quae forum internum necnon indulgentias respiciunt.*

⁸⁵¹ A külső és belső fórum különbségéről, illetve annak további felosztásairól lásd FANTAPPIE C., *Introduzione storica al diritto canonico*, Bologna 2003, 173. „Alla chiara distinzione tomista tra *forum conscientiae*, relativo ai rapporti dell'uomo con Dio, e *forum externum*, relativo ai rapporti dell'uomo con l'uomo, nella seconda metà del Cinquecento subentra nella pratica giudiziaria della Chiesa un'ulteriore suddivisione. Il foro esterno è sdoppiato nelle due classi del *foro contenzioso* o giudiziale, del tutto esterno, in cui interviene l'accusatore, e del *foro non contenzioso* o misto; quello interno e, a sua volta, sdoppiato nel *foro sacramentale* ed *extrasacramentale*, a seconda che la potestà si eserciti solo nel sacramento della penitenza o fuori di esso nel foro della coscienza. Questa distinzione deriva dalla concessione data dal concilio Tridentino ai vescovi della potestà di dispensare e di assolvere «in foro conscientiae» da qualunque tipo di delitto occulto come anche dalle irregolarità e dalle censure che non abbiano attinenza col foro contenzioso. Come effetto di tali suddivisioni si ha la perdita della sostanziale unità del foro interno, che non coincideva più con il foro della coscienza, e la enucleazione di un triplice foro ecclesiastico: contenzioso, sacramentale (o penitenziale) e della coscienza”. A hatályos Törvénykönyv nem szól „*lelküismereti fórumról*”, hanem csak belső fórumról. A Keleti Egyházak Kánonjának Kódexe is hasonló terminológiát használ, így az sem szól lelküismereti fórumról. [vö. ŽUŽEK, I., *Index analyticus Codicis Canonum Ecclesiarum Orientalium* (Kanonika 2) Roma 1992. 65, 138-139.] Tehát nem létezik kétféle kormányzati hatalom a két fórum számára, hanem ugyanazt a hatalmat lehet gyakorolni külső és belső fórumon egyaránt. vö. ERDŐ P., *Belső fórum és külső fórum a kánonjogban*, 471.

Az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció és az Apostoli Penitenciária kapcsolatát leginkább a szentségek területén, azon belül is a házassággal kapcsolatban lehet felfedezni.

A kongregációhoz tartoznak különböző felmentések a szentelési szabálytalanságok és akadályok alól, a házasságkötési forma alól, a házasságok utólagos érvényesítése.⁸⁵² És ezek azok a témakörök, ahol a két intézmény találkozási pontjai vannak.

Az 1079. kánon 3. §-a szerint halálvesztélyben „a gyóntatónak felhatalmazása van felmentést adni a rejtett házassági akadályok alól belső fórumon, akár szentségi gyónásban, akár azon kívül”. Még ha az ilyen felmentés a személy helyzetét rendezi is, hatásait külső fórumra nem ismerik el automatikusan, mert hiányzik a nyilvánosság.⁸⁵³

Más esetekben, ha az Apostoli Penitenciária másképp nem rendelkezik, a titkos akadály alól a nem szentségi belső fórumon adott felmentést be kell jegyezni abba a könyvbe, amelyet az egyházmegyei hivatal titkos levéltárában kell őrizni. Ha később az akadály nyilvánossá válik, külső fórum számára nincs szükség újabb felmentésre.⁸⁵⁴

A Penitenciária kegyosztó szék a belső fórum számára. Ő ad meg „*belső, szentségi vagy nem szentségi fórumon*⁸⁵⁵ bizonyos feloldozásokat, átváltoztatásokat, orvoslásokat, büntetések elengedését és más kegyeket.”⁸⁵⁶

Házassági kérdésekben a Penitenciária szerepkörei közül kiemelkedik azoknak a házasságoknak az orvoslása, amelyek kánoni forma hiánya vagy

⁸⁵² ERDŐ P., *Egyházjog*, 294.

⁸⁵³ MAY, G., *Forum*, in HAERING, S., - SCHMITZ, H. (hrsg.), *Lexikon des Kirchenrechts* (Lexikon für Theologie und Kirche kompakt) Freiburg im Breisgau 2004. 303.

⁸⁵⁴ 1082. k.

⁸⁵⁵ Hagymányosan a belső fórumot is két részre osztják: belső szentségi fórumra és belső nem szentségi fórumra. Bár az Egyházi Törvénykönyv megszüntette a belső szentségi és belső nem szentségi fórum hagyományos felosztását, mégis a PB 118. cikkelye kifejezetten megemlíti a két fórumot, hogy a Penitenciária funkcióját bemutassa.

⁸⁵⁶ PB Art. 118 - *Pro foro interno, tum sacramentali tum non sacramentali, absolutiones dispensationes, commutationes, sanationes, condonationes aliasque gratias eadem largitur.*

valamilyen más akadály miatt érvénytelenek.⁸⁵⁷ Az érvénytelenség oka lehet rejtett akadály, melyet külső fórumon nem lehet bizonyítani. Ha a forma nem volt érvényes egy rejtett tény miatt, szintén orvoslásra van szükség. Ilyen eset állhatott fenn, amikor egy szélhámos papként mutatkozott be, és megtévesztve egy falu népét, s úgy esketett meg párokat, hogy nem felszentelt személy volt és a szükséges felhatalmazással nem rendelkezett. Az orvoslás ebben az esetben tartalmazta a kánoni forma alóli felmentést, valamint érvényessé tette az így megkötött házasságokat.⁸⁵⁸

Az egyházi rend szentségének felvétele és gyakorlása alóli felmentés az Apostoli Szentszékeknek van fenntartva: az illető témában illetékes központi hatóságoknak, ha külső fórumról van szó, az Apostoli Penitenciáriának ha belső fórumra vonatkoznak.⁸⁵⁹

3.5 APOSTOLI SZIGNATÚRA

A katolikus egyházban a legfelsőbb bíróság az Apostoli Szignatúra.⁸⁶⁰

Az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció kapcsolata az Apostoli Szignatúrával a PB 20 cikkelyéből következik:

Conflictus competentiae inter Dicasteria, si qui oriantur, Supremo Tribunali Signaturae Apostolicae subiciantur, nisi Summo Pontifici aliter prospiciendum placuerit.

Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy ha illetékességi vita keletkezik az általam tárgyalt kongregáció, illetve valamely más hatóság között,

⁸⁵⁷ GIROTTI, G., *Penitenzieria Apostolica. Commento agli artt. 117-120 della Pastor Bonus*, in PINTO, P. V. (a cura di), *Commento alla Pastor Bonus e alle norme sussidiarie della Curia Romana*, Citta del Vaticano 2003. 170-171.

⁸⁵⁸ ERDŐ P., *Belső fórum és külső fórum a kánonjogban*, 476.

⁸⁵⁹ ERDŐ P., *Belső fórum és külső fórum a kánonjogban*, 478.

⁸⁶⁰ 1445. k. 1. §

ennek eldöntését a Szignatúrától kell kérni, kivéve, ha a pápa másképp nem rendelkezik.⁸⁶¹

Ezt a hatályos Törvénykönyv is kijelenti:

*Ez a bíróság ítélezik azokban a hozzá törvényesen fölterjesztett vitákban is, amelyek az egyházi közigazgatási hatalom intézkedéséből támadtak, valamint azokban az egyéb közigazgatási vitákban is, melyeket a római pápa vagy a római kúria központi hatóságai rábíztak, továbbá az említett központi hatóságok közti illetékességi vitákban.*⁸⁶²

A törvénykönyv kiterjesztette a Szignatúra illetékességét. Egyesek úgy vélték, hogy a közigazgatási hatalom intézkedéséből származó vitákban nem csupán akkor dönthet, ha előzőleges közigazgatási felfolyamodás után az illetékes római kongregáció már állást foglalt az ügyben, hanem a közigazgatási felfolyamodás helyett lehet a Szignatúrához fordulni bírói felülvizsgálat végett.⁸⁶³

Ezt azonban a PB apostoli konstitúció megcáfolja. A konstitúció ugyanis kijelenti, hogy a közigazgatási intézkedésekből támadt jogviták csak akkor kerülhetnek törvényesen az Apostoli Szignatúra elé - s így azokban csak akkor bírászkodhat érvényesen -, ha az illető egyedi közigazgatási intézkedést a római kúria valamelyik központi hatósága hozta vagy vizsgálta felül. Ilyenkor is csak arról dönthet a Szignatúra, hogy az illető intézkedés a döntéshozatal vagy az eljárás során megsértett-e valamilyen egyházi törvényt.⁸⁶⁴ Tehát a Szignatúra mint közigazgatási bíróság ezeknek az intézkedéseknek az érdemi részét nem

⁸⁶¹ vö PB Art. 13. „..., necnon ea quæ ipsis a Summo Pontifice committuntur...”

⁸⁶² 1445. k. 2. §

⁸⁶³ ERDŐ, P., *Újítások az egyházi perjogban*, Budapest 1985. 8. OCHOA, J., *Il „De processibus” secondo il nuovo Codice*, in AA.VV., *La nuova legislazione canonica. Corso sul Nuovo Codice di diritto canonico 14-25 febbraio 1983*, (Studia Urbana 19) Roma 1983. 389-392.

⁸⁶⁴ PB Art. 123. 1. § *Præterea cognoscit de recursibus, intra terminum peremptorium triginta dierum utilium interpositis, adversus actus administrativos singulares sive a Dicasteriis Curiae Romanae latos sive ab ipsis probatos, quoties contendatur num actus impugnatus legem aliquam in decernendo vel in procedendo violaverit.*

módosíthatja, bár a törvénytelen intézkedéssel okozott károk megtérítéséről a felfolyamodó kérésére ítélezhet.^{865 866}

Így végső soron kijelenthetjük, hogy az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció illetékességét a Szignatúra nem érinti, nem is korlátozza, csupán őrködik, hogy az intézkedések ne sértsenek törvényt.

⁸⁶⁵ PB Art. 123. 2. § *In his casibus, præter iudicium de illegitimitate, cognoscere etiam potest, si recurrens id postulet, de reparatione damnorum actu illegitimo illatorum.*

⁸⁶⁶ ERDŐ, P., *Egyházjog*, 699.

KÖVETKEZTETÉSEK

A jelen disszertáció megírásakor a következő célkitűzéseket jelöltem meg, a következő kérdésekre kerestem a választ:

I. Miért és hogyan alakult ki ez az intézménytípus az Egyház életében és jogrendjében?

II. Melyek az intézmény jelenlegi jogi arculatának legfőbb jellemzői?

III. Milyen viszonyban van a hasonló típusú intézményekkel és azok mennyiben korlátozóak működésében?

I. A disszertáció első részében megismerkedhettünk a Római Kúria gyökereivel, nyomon követhettük az említett intézményrendszer kialakulását. A Római Kúriát az az igény hozta létre, hogy a pápák nem tudták volna ellátni a fokozatosan növekvő terület, illetve tagok felett a kormányzást. Ezért szükség volt egy kisegítő „személyzetre”, apparátusra.

„*Roma locuta, causa finita*”⁸⁶⁷ jelentette ki Ágoston, mikor Róma püspöke ítéletet mondott a pelágiánusok ügyében. Ma ezt úgy fogalmazzuk meg, hogy a pápának hivatalánál fogva legfőbb, teljes, közvetlen és egyetemes rendes hatalma van az Egyházban. Feladatának gyakorlásában a pápát mindig a kor szükségleteinek megfelelő intézmények segítették és segítik.

Az első századokban nem beszélhetünk sajátos értelemben vett Római Kúriáról, de láttuk, hogy Róma püspöke akkor is kisegítőkkal, tanácsadókkal dolgozott. Ez a tanácsadó szerv kezdetben a város papjaiból és diakónusaiból álló presbitérium volt, akik kisebb jelentőségű ügyekkel foglalkoztak. A

⁸⁶⁷ Ha nem is ebben a formában, de a mondás tőle származott: „*Iam de hac causa duo consilia missa sunt ad sedem apostolicam; inde etiam rescripta venerunt; causa finita est, utinam aliquando finiat error.*” VANYÓ L., *Az ókeresztény egyház irodalma*, I-II, Budapest 2003. 707.

jelentősebb ügyeket a rendszeresen összehívott római zsinatok tárgyalták. De ebben a korban nem is volt szükség nagy apparátusra, hiszen akkor még az Egyház léteért folyt a küzdelem. A korai egyházfegyelem közvetlenül a Szentírásból táplálkozott, ezért szigorú szabályokat tartalmazott, amelyek alól felmentés alig volt lehetséges.

A konstantini fordulat után, mikor az egyház viszonylag békés időszakot élt, kezdtek kialakulni a kisebb hivatalok, melyeknek elsődleges feladatuk Róma városának ügyei voltak, de néha összehívták őket egyetemes egyházat érintő kérdésekben is.

A 11. századtól kezdve a presbitérium helyét átvette a bíborosok testülete, amely gyűléseken, ún. konzisztóriumokon tárgyalta a különböző ügyeket.

Az ügyek száma fokozatosan megsokasodott, így szükségessé vált az intézményrendszer bővítése. Létrejött az Apostoli Kancellária, az Apostoli Penitenciária és az Apostoli Dataria. Ezeket később újabb intézmények követték. Hatásköreiket nem rögzítették konkrétan, illetve gyakran összemosódtak a feladatok. Ezért egy átfogó kúriareform vált szükségessé, mely V. Sixtus *Immensa Aeterni Dei* apostoli konstitúciójában öltött testet. Kialakult a ma is jellemző komplett, állandó, szakosodott intézményekből álló kongregációrendszer. Bár a konstitúcióban az illetékességek leírása nem teljesen kimerítő, mégis elmondható, hogy az V. Sixtus által lefektetett struktúra alapjaiban a mai napig változatlan maradt.

A 15 kongregáció között az egyik a Szent Rítuskongregáció volt. A kongregációhoz többnyire a liturgikus ügyek tartoztak, hiszen a liturgikus hanyatlások, visszaélések szükségessé tették egy olyan intézmény létét, mely ezen a területen állandó felügyeletet gyakorol és általános szabályokat is hozhat.

Bár a későbbiekben más „társ”-kongregációk is születtek, és maga a Rítuskongregáció is különböző bizottságokkal bővült, elmondhatjuk, hogy a dikasztérium illetékessége a 20. század elejéig lényegében változatlan maradt.

X. Pius kúriareformja nem hozott jelentős változást a Rítuskongregáció életében, de létrehozott egy új kongregációt, amely a szentségi fegyelem teljes spektrumáért lett felelős. Ez a Szentségi Kongregáció.

A II. Vatikáni Zsinaton felmerült a kúria reformjának igénye. Ezt a Zsinat után VI. Pál pápa *Regimini Ecclesiae Universae* apostoli konstitúció révén, illetve más rendelkezésekkel valósította meg.

A 20. század folyamán további változásokon esett át a Rítuskongregáció. Egyrészt leválasztották róla a Szenttéavatási Ügyek Kongregációját, míg a fennmaradó rész az Istentiszteleti Kongregáció elnevezést kapta. Később a Szentségi Kongregációval többször egyesítették, majd újra különválasztották a kettőt egymástól. Végül II. János Pál pápa *Pastor Bonus* apostoli konstitúciója újra egyesítette a két intézményt.

II. A történeti áttekintés után a dolgozat következő része a szerv illetékességének fejlődését mutatta be. A Rítuskongregáció feladatai igen szerteágazóak voltak. Hatalmának természete is ennek megfelelően alakult, hiszen a történelem folyamán rendelkezett törvényhozói hatalommal, bírói hatalommal (főleg a szentté és boldoggá avatási ügyekben) és végrehajtói hatalommal is.

Az *Immensa Aeterni Dei* kezdetű konstitúció ráruházta az istentisztelettel és szentségekkel kapcsolatos minden kérdést, az egyetemes Egyház valamennyi része felett. A különböző szertartáskönyvek újbóli kiadása is ezen kongregáció hatáskörébe került. Az eredeti illetékességei között szerepelt olyan is, ami mára már más szervre tartozik. Így eleinte feladata volt a nyilvános és magánfogadások szervezése is. A kongregáció életében speciális helyet foglalt el a szentté és boldoggá avatási eljárások témaköre. Ezek azonban mindig pápai jóváhagyást igényeltek.

A *Sapienti consilio* apostoli konstitúció (1908) módosította a Rítuskongregáció hatáskörét. Ez korlátozásokat hozott. Egyrészt jogkörét a latin egyházra szűkítették, másrészt jogköre a latin liturgikus kérdésekben is szűkült,

hiszen az újonnan alapított Szentségi Kongregáció vett át több olyan kompetenciát, melyek mindaddig a Rítuskongregációhoz tartoztak. Elveszítette illetékességét a tiszteletbeli elsőbbségi kérdések felett is, mert az más kongregációkhoz tevődött át. Emellett ha bírói úton kellett dönten, a későbbiekben a Rota Romanához kellett ügyeit áthelyezni. A szentté és boldoggá avatási ügyek ellenben mégsem kerültek át a Rotához. A Rítuskongregáció volt illetékes az ereklyéket érintő kérdésekben is.

A konstitúció a Szentségi Kongregációhoz rendelte azokat a kérdésköröket, melyek a hét szentséggel kapcsolatosak, fenntartva a Hittani Kongregáció és a Rítuskongregáció bizonyos irányú illetékességét a ceremoniális és hitbeli aspektusok tekintetében. A speciális házassági ügyek is hozzá tartoztak: így a házasság gyökeres orvoslása, az el nem hált házasságok alóli felmentések, a gyermekek törvényesítése, az ágytól-asztaltól való elválasztás ügyei. A házasságon kívül a többi szentség fegyelmi szabályozása a Szentségi Kongregációhoz tartozott.

Az 1917-es törvénykönyv szinte szó szerint átvette a konstitúció szövegét, így a kongregációk illetékességében nem történt változtatás. Mégis a törvénykönyv egyes területeket kiemel: a latin liturgikus könyvek kiadásait, illetve felügyeletét, a szentté és boldoggáavatások feletti kizárólagos illetékességet. A Szentségi Kongregációval kapcsolatban hangsúlyt kapott, hogy a megkötött és el nem hált házasságok alóli felmentésekben kizárólagos az illetékessége.

A történeti visszatekintés után a hatályos jog elemző bemutatására tértünk.

II. János Pál *Pastor Bonus* apostoli konstitúciója értelmében az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció illetékessége kétirányú. Liturgikus téren – a latin egyház vonatkozásában – hozzá tartozik mindaz, amihez a hatályos törvénykönyv az Apostoli Szentszék közreműködését írja elő: liturgikus szövegek összeállítása, helyi vagy rendi liturgikus könyvek és a fordítások felülvizsgálata. Ez a kongregáció foglalkozik az ereklyék, a védőszentek témakörével, adományozza a „*basilica minor*” címet. Latin relációban felügyeletet gyakorol a

szentségkiszolgáltatás liturgikus és kánoni fegyelme felett, ami azok érvényességi és megengedettségi feltételeit illeti, valamint a népi vallásos gyakorlatok felett.

Szentségi téren – ugyancsak latin viszonylatban – hozzá tartoznak az egyes szentségekkel kapcsolatos problémák. Ő ad felmentéseket a szentelési szabálytalanságok és akadályok alól, a házasságkötési forma alól, rá tartozik a házasságok utólagos érvényesítése.

Továbbá sajátos eljárásokat is folytat az el nem hált házasságok ügyében, az egyházi rend érvénytelen felvétele ügyében, valamint diakonátusból és a papságból eredő kötelezettségek alóli felmentések (laicizálások) ügyében is.

Mindezek után kijelenthetjük, hogy az Egyházi Törvénykönyv *De ecclesiae munere sanctificandi* része, szinte teljes egészében a kongregációhoz tartozik, fenntartva néhány más központi hatóság illetékességét.

A kongregáció illetékességét legutóbb XVI. Benedek pápa *Quaerit semper* kezdetű motu proprioja módosította. Ebben két területet az Istentiszteleti és Szentségi Kongregációtól a Rota Romanához helyezett át. Ez a két terület a megkötött és el nem hált házasságok alóli felmentés, valamint a szent rendek semmisségének kimondása. Amint azt a Szentatya kifejti, ezt a módosítást az indokolta, hogy a kongregáció figyelmét és erőit szűkebb térre koncentrálna még fokozottabban tudjon a liturgia előmozdításával foglalkozni.

Dolgozatomban kitértem a kongregációk széküresedés esetében fennálló hatáskörére. Ezzel kapcsolatban elmondható, hogy széküresedés esetén a kisebb ügyekkel foglalkozhatnak a kongregációk, de jelentősebb ügyekkel nem. Ha mégis a szükség megkövetelné, akkor a döntést a leendő pápának jóvá kell hagynia.

III. A Római kúria intézményei között alapításuk óta merültek fel különböző illetékességi viták, kompetenciaütközések. A legtöbb reform, ami a kúrián belül zajlott, igyekezett ezeket kiküszöbölni.

A disszertáció utolsó kérdéskörében éppen ezért azt vizsgáltam, hogy az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció milyen kapcsolatban van más kuriális intézményekkel, illetve, hogy ezek mennyiben érintik az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció hatáskörét. Ez utóbbi részhez a történetinél kevesebb bibliográfia állt rendelkezésemre. Emiatt a kapcsolatot, találkozási pontokat főleg az ide vonatkozó jogszabályok fényében mutattam be.

Első helyen az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció és a Hittani Kongregáció kapcsolatában fedezhető fel kompetenciamegosztás, amennyiben egy liturgikus kérdés a hitet, illetve erkölcsöt érinti. Ez a fajta kizárólagos illetékessége a Hittani Kongregációnak azonban minden kuriális intézménnyel szemben fennáll, hiszen ez utóbbi szervnek fő feladata, hogy őrködjön a hitet és erkölcsöt érintő kérdések felett.

A második dikasztérium, melynek jogköre kiesik az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció kompetenciája alól, az a Keleti Egyházak Kongregációja. Ez utóbbi mindazokban a kérdésekben illetékes, ami keleti katolikus személyeket érint, ezen túl pedig vannak a kongregációnak speciálisan alárendelt területek is. Az ilyen területeken még a tisztán latin ügyekben is a Keleti Kongregáció illetékes, de olykor egyeztetési kötelezettség terheli más dikasztériumokkal.

Az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció különleges kapcsolatban van a Szenttéavatási Ügyek Kongregációjával is. Ez természetesnek tűnik, hiszen a gyökerek azonosak. Illetékességi kötődésük egy pontja, hogy mindkettő hatáskörébe tartoznak a szent ereklyék: a Szenttéavatási Ügyek Kongregációja foglalkozik az ereklyék hitelesnek nyilvánításával és őrzésével kapcsolatos ügyekkel, míg az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció az ereklyék kultikus tiszteletében illetékes. Illetékességi vitákat azonban nem találunk, mert a két dikasztérium jogköre precízen el van határolva.

Az Apostoli Penitenciária illetékessége azokra a dolgokra terjed ki, amelyek a belső fórumot érintik. Az Istentiszteleti és Szentségi Kongregációhoz tartoznak a különböző felmentések a szentelési szabálytalanságok és akadályok

alól, a házasságkötési forma alól vagy a házasságok utólagos érvényesítése. Ha ezek belső fórumot érintik (pl. titkos rezervált házassági akadály), akkor a Penitenciária hatáskörébe tartoznak.

Ha illetékességi viták merülnének fel két hatóság között, a vitát általában az Apostoli Szigatúra hivatott eldönteni. Így az Apostoli Szigatúrával mindegyik hatóság kapcsolatba kerülhet. Ez nem vezet illetékességi konfliktusokhoz, mivel a Szigatúra az említett illetékességi viták eldöntésén túl, csak törvényességi felügyeletet gyakorol: vizsgálja, hogy a kongregáció valamely intézkedése nem sértett-e törvényt, illetve az okozott károkról hozhat ítéletet.

Jelen pillanatban nincs rangsor a kongregációk között. Mindegyik kongregációnak megvan az illetékességi köre, az egyes kongregációk közötti kapcsolatot pedig az államtitkárság koordinálja. XVI. Benedek pápa nagyon szívén viselte a liturgia kérdését, így biztos, hogy az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció munkája is az egyházi élet igen lényeges szektorára vonatkozik.

Lex orandi, lex credendi - amit a liturgia során az egyház nevében imádkozunk, az biztos, hogy a hitünket is kifejezi, illetve nevel bennünket a hitben. Amit közösen éneklünk, amit mindennap hallunk, az mindenképpen a hitünk részévé válik.⁸⁶⁸

Ezt felügyeli és irányítja a kongregáció, ezért tartottuk fontosnak bemutatni a dikasztérium fejlődését és hatályos arculatát. Szolgáljon e munka hitünk növekedésére!

⁸⁶⁸ ZIMÁNYI Á., *A világegyház szolgálatában (Interjú Erdő Péter bíborossal)*, 25.VII. 2010, in *Új Ember*, 5.

FÜGGELÉK⁸⁶⁹

SIXTUS V, const. ap. *Immensa aeterni Dei*, 22. I. 1588, in *BRT*, VIII, 985-999.

Congregatio quinta pro sacri ritibus et caeremoniis.

Iam vero, cum sacri ritus et caeremoniae, quibus Ecclesia a Spiritu Sancto edocta, ex apostolica traditione et disciplina utitur, in sacramentorum administratione, divinis officiis omnique Dei et sanctorum veneratione magnam christiani populi eruditionem veracque fidei protestationem contineant, rerum sacrarum maiestatem commendant, fidelium mentes ad rerum altissimarum meditationem sustollant, et devotionis eas igne inflamment, cupientes filiorum Ecclesiae pietatem et divinum cultum sacris ritibus et caeremoniis conservandis instaurandisque magis augere:

§ 1. Quinque itidem cardinales delegimus, quibus haec praecipue cura incumbere debeat ut veteres ritus sacri ubique locorum, in omnibus Urbis orbisque ecclesiis, etiam in capella nostra pontificia, in missis, divinis officiis, sacramentorum administratione, ceterisque ad divinum cultum pertinentibus, a quibusvis personis diligenter observentur; caeremoniae si exoleverint, restituantur, si depravatae fuerint, refoventur, libros de sacris ritibus et caeremoniis, in primis Pontificale, Rituale, Caeremoniale, prout opus fuerit, refovent et emendant; officia divina de sanctis patronis examinent, et nobis prius consultis, concedant. Diligentem quoque curare adhibeant circa sanctorum canonizationem, festorumque dierum celebritatem et omnia rite et recte et ex patrum traditione fiant, et ut reges et principes eorumque oratores, aliaeque personae, etiam ecclesiasticae, ad Urbem Curiamque Romanam venientes, pro Sedis Apostolicae dignitate ac benignitate honorifice more maiorum excipiantur, cogitationem suscipiant seduloque provideant. Controversias de praecedentia in processionibus, aut alibi, ceterasque in huiusmodi sacris ritibus et caeremoniis incidentes difficultates cognoscant, summarie terminent et componant.

⁸⁶⁹ A Függelékben részleteket közlünk az Istentiszteleti és Szentségi Kongregációt érintő dokumentumokból.

PIUS X, const. ap. *Sapienti Consilio* 29. VI. 1908, in AAS 1 (1909) 7-19.

Congregatio de disciplina Sacramentorum.

1. *Est huic sacrae Congregationi proposita universa legislatio circa disciplinam septem Sacramentorum, incolumi iure Congregationis Sancti Officii, secundum ea quae superius statuta sunt, et sacrorum Rituum Congregationis circa caeremonias quae in Sacramentis conficiendis, ministrandis et recipiendis servari debent.*
2. *Itaque eidem Congregationi tribuuntur ea omnia, quae huc usque ab aliis Congregationibus, Tribunalibus aut Officiis Romanae Curiae decerni concedique consueverant tum in disciplina matrimonii, uti dispensationes in foro externo tam pauperibus quam divitibus, sanationes in radice, dispensatio super rato, separatio coniugum, natalium restitutio seu legitimatio prolis; tum in disciplina aliorum Sacramentorum, uti dispensationes ordinandis concedendae, salvo iure Congregationis Negotiis religiosorum sodalium praepositae ad moderandam eorumdem ordinationem; dispensationes respicientes locum, tempus, conditiones Eucharistiae sumendae, Sacri litandi, adservandi Augustissimi Sacramenti; aliaque id genus.*
3. *Quaestiones quoque de validitate matrimonii vel sacrae Ordinationis, aliasque ad Sacramentorum disciplinam spectantes, eadem Congregatio dirimit, incolumi iure Sancti Officii. Si tamen eadem Congregatio iudicaverit huiusmodi quaestiones iudiciario ordine servato esse tractandas, tunc eas ad sacrae Romanae Rotae tribunal remittat.*
4. *Congregationi huic, quemadmodum ceteris omnibus quae sequuntur, erit Cardinalis Praefectus, qui praeerit sacro Ordini, aliquot Patribus Cardinalibus a Pontifice Summo eligendis conflato, cum Secretario aliisque necessariis administris et Consultoribus.*

Congregatio sacrorum Rituum.

1. *Haec sacra Congregatio ius habet videndi et statuendi ea omnia, quae sacros ritus et caeremonias Ecclesiae latinae proxime spectant, non autem quae latius ad sacros ritus referuntur, cuiusmodi sunt praecedentiae iura, aliaque id genus, de quibus, sive servato iudiciario ordine sive ratione disciplinae, hoc est, uti aiunt, in linea disciplinam disceptetur.*
2. *Eius proinde est praesertim advigilare ut sacri ritus ac caeremoniae diligenter servantur in Sacro celebrando, in Sacramentis administrandis, in divinis officiis persolvendis, in iis denique*

omnibus quae Ecclesiae latinae cultum respiciunt; dispensationes opportunas concedere ; insignia et honoris privilegia tam personalia et ad tempus, quam localia et perpetua, quae ad sacros ritus vel caeremonias pertineant, largiri, et cavere ne in haec abusus irrepant.

3. Denique ea omnia exsequi debet, quae ad beatificationem et canonizationem Sanctorum vel ad sacras Reliquias quoquo modo referuntur.

4. Huic Congregationi adiunguntur coetus liturgicus, coetus historico liturgicus et coetus pro sacro Concentu.

PAULUS VI, const. ap. *Sacra Rituum Congregatio*, 8. V. 1969, in AAS 61 (1969) 297-305.

Quapropter Nostra hac Constitutione Apostolica, in locum Sacrae Rituum Congregationis, quae adhuc obtinuit, duas novas substituimus Congregationes, quarum prior SACRA CONGREGATIO PRO CULTU DIVINO appellabitur, altera vero SACRA CONGREGATIO PRO CAUSIS SANCTORUM.

Congregatio autem pro cultu divino, praeter iura sibi propria, quae mox definientur, partes etiam sibi asciscet Consilii ad exsequendam Constitutionem de sacra Liturgia, quod proinde tamquam Corpus sui iuris finem capere volumus, atque in eadem Congregatione inesse tamquam peculiarem Commissionem statuimus, quae esse pergat quoadusque inchoatus libros liturgicos perfecit.

Quare ordinationibus abrogatis, quae in Constitutione Apostolica Regimini Ecclesiae habentur, sequentes servandas esse decernimus.

SACRA CONGREGATIO PRO CULTU DIVINO

1. Sacra haec Congregatio, cui praeest Cardinalis Praefectus, iuvantibus Secretario et Subsecretario, ius habet in omnia quae cultum divinum directe et proxime respiciunt in Ritu romano inque ceteris Ritibus latinis, salvo iure aliorum Dicasteriorum, quoad ea, quae vel fidei doctrinam, vel ecclesiasticam disciplinam attingunt, vel ordinem iudiciale requirunt.

2. Sacra haec Congregatio in tria dispescitur Officia.

§ 1) Officium primum operam confert ad liturgicum Dei cultum, vel rituali vel pastoralis ratione spectata; textibus liturgicis emendandis aut conficiendis vacat ; recognoscit calendaria

peculiaribus, et Propria Missarum et Officiorum, sive dioecesium sive Ordinum Religiosorum; opportunas ab hisce rebus vacationes concedit; agit de vera legitimaque interpretatione cum normarum tum rubricarum, quae in libris liturgicis habentur; attendit ad cultum sacrarum reliquiarum, ad confirmandos Caelites tutelares, et ad concedendam appellationem basilicae minoris.

§ 2) *Officium secundum rationem habet cum Conferentiis Episcopalibus, quarum Acta liturgica, ad normam art. 36 § 3 Constitutionis de sacra Liturgia, perpendit, probat seu confirmat; accommodationes, de quibus art. 40 eiusdem Constitutionis significat, a Conferentiis Episcopalibus propositas, accurate considerat, spectatis sive legibus liturgicis generalibus, sive necessitatibus, traditionibus et ingenio singulorum populorum; denique versatur circa cultum extraliturgeticum, hoc est circa populi christiani pietatis exercitationes, salvis facultatibus Sacrae Congregationis pro doctrina fidei.*

§ 3) *Officium tertium rationes habet cum Commissionibus, quas appellant, liturgicis, cum Commissionibus mixtis plurium nationum, cumque Institutis, uti vocant, quae vel apostolatam liturgicam, vel musicam, vel cantum, vel artem sacram promovent; non solum notitias de vita liturgica in Ecclesia conquirunt, sed descriptiones etiam de hoc argumento agentes congerunt, ex quibus rationaria conficit; reputat quo modo media, quae vocitant, communicationis socialis ad divinum cultum provehendum conferre possint; inceptis denique pastoralibus, Consociationibus ex omni natione, et conventibus apostolatus liturgici favet.*

3. *Haec sacra Congregatio iuvatur tum a suo Coetu Consultorum, e viris constante rei liturgicae peritissimis, a Summo Pontifice undique gentium eligendis, tum a Commissionibus ad quaestiones difficiliore investigandas constitutis.*

4. *Ad instaurationem liturgicam absolvendam sacra haec Congregatio ad tempus opera utitur membrorum et peritorum, qui ad Consilium ad exsequendam Constitutionem de sacra Liturgia pertinebant; ea scilicet ratione quae hic definitur:*

§ 1) *Purpurati Patres qui Membra erant Consilii, eo ipso Membra fiunt Congregationis pro cultu divino. Ad quos alii, si visum fuerit, addi poterunt.*

§ 2) *Episcopi dioecesani, vi Litterarum Apostolicarum Pro comperto sane uti Membra huic Congregationi assignandi, pro hac vice, ab iis qui veluti Membra ad Consilium, quod diximus, pertinebant, e suis Sodalibus eligentur.*

§ 3) *In coetibus, in quibus ultimae conclusiones circa edendos libros liturgicos approbandae sunt, partem habebunt tum Sodales peculiaris Commissionis, e desito Consilio octae, tum Membra huius sacrae Congregationis.*

PAULUS VI, const. ap. *Constans nobis*, 11. VII. 1975, in AAS 67 (1975) 417-420

Nunc vero ex iis, quae ab anno MCMLXIX — cum scilicet Sacram Congregationem pro Cultu divino instituimus — ad praesens usque tempus experti sumus, clare perspectum est mutuas inter hanc Congregationem et Congregationem de disciplina Sacramentorum necessitudines tam arctas eodemque vergentes esse, ut primo quidem consilium et deinde firmum in Nobis propositum ortum sit: operam reapse utilem, immo etiam necessariam fieri, si duorum horum Dicasteriorum materia uni novoque Instituto attribueretur. Agitur etenim, aliquo saltem modo, unum theologici generis negotium, in quo pars sive liturgica-culturalis sive pastoralis cum canonica et iuridica parte ita copulatur, ut altera ab altera vix separari nequeat. Quapropter, plane Nobis persuasum habemus per aptiorem compositionem rerum, quas adhuc duo illa Dicasteria exsequebantur, vel commodius adiuvare atque augeri posse illam Sacrae Liturgiae renovationem, quae, a Concilio Vaticano II sapienter decreta, iam multum profecit, tantique operis rectam executionem, cui sane Nobis esse assidue adlaborandum sentimus, et ex qua tot iam laetique religiosae vitae fructus in universum Dei Populum redundarunt.

Quae cum ita sint, postquam totam huiusmodi quaestionem diligenter expendimus, sententiamque gravium peritorumque virorum cognovimus, prae oculis habita — ut diximus — opportunitate ad unitatem redigendi munera sive ad Sacramentorum disciplinam, sive ad divinum Cultum attinentia, pro illis, quae antea fuerant, Congregationibus novum Dicasterium substituere decrevimus.

Cuius rei causa haec, quae sequuntur, statuimus:

1. *S. Congregatio de disciplina Sacramentorum et S. Congregatio pro Cultu divino in ea, quam nunc obtinent, conformatione esse desinunt.*

2. *Nova S. Congregatio instituitur, quae «Sacra Congregatio pro Sacramentis divinoque Cultu» appellabitur.*

3. *Nova haec Congregatio, cui praeest Cardinalis Praefectus, Secretario operam conferente, in duas partes seu sectiones dividitur, alteram pro Sacramentorum disciplina, alteram pro Cultu divino. Utrique sectioni Subsecretarius destinatur.*

4. *Sectio prior pro commisso sibi munere recipit materiam, quae antea ad S. C. de disciplina Sacramentorum spectavit, ut in Const. Apost. Regimini Ecclesiae Universae, nn. 54-575 propositum fuit; altera vero Sectio pro commisso sibi munere recipit materiam, quae antea ad S. C. pro Cultu divino spectavit, quemadmodum in Const. Apost. Sacra Rituum Congregatio, nn. 1-4 statutum fuit.*

IOANNES PAULUS II, chir. Quoniam in celeri, 5. IV. 1984, in AAS 76 (1984) 494-495

Quoniam in celeri rerum cursu etiam ea quae ad praxim pastorem spectant, novas induunt rationes et novas postulant vias, expedire videtur ut Sacra Congregatio pro Sacramentis et Cultu Divino, die xi mensis Iulii anno MCMLXXV a Paulo PP. VI, Decessore Nostro rec. mem., instituta, quae scilicet e Sacra Congregatione de disciplina Sacramentorum et Sacra Congregatione pro Cultu Divino coaluit, in duo Dicasteria seiungatur. Re quidem vera haec usque adhuc erat bipertita, utrique parti seu sectioni proprio Secretario praeposito. Itaque rebus omnibus mature perpensis, decernimus atque constituimus ut Sacra Congregatio pro Sacramentis et Cultu Divino in duas Congregationes dividatur, quarum altera pro Sacramentis, altera pro Cultu Divino nominetur. Utraque autem pro commisso sibi munere recipit materiam, quae utrique sectioni, de qua supra est dictum, propria fuit. Plenior autem conformatio harum Congregationum in Romanae Curiae Dicasteriorum recognitione, ad quam iam incumbitur, perficietur.

IOANNES PAULUS II, const. ap., *Pastor Bonus*, 28. VI. 1988, in AAS 80 (1988) 841-912

Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum

Art. 62 — Congregatio ea agit quæ, salva competentia Congregationis de Doctrina Fidei, ad Sedem Apostolicam pertinent quoad moderationem ac promotionem sacræ liturgiæ, in primis Sacramentorum.

Art. 63 — Sacramentorum disciplinam, præsertim quod attinet ad eorum validam et licitam celebrationem, fovet atque tuetur; gratias insuper atque dispensationes concedit, quæ ad Episcoporum diæcesanorum facultates hac in regione non pertinent.

Art. 64 — § 1. Congregatio actionem pastoraalem liturgicam, peculiari ratione ad Eucharisticam celebrationem quod attinet, efficacibus ac congruis mediis promovet; Episcopis diæcesanis adest, ut Christifideles sacram liturgiam magis in dies actuose participant.

§ 2. Textibus liturgicis conficiendis aut emendandis prospicit; recognoscit calendaria peculiararia atque Propria Missarum et Officiorum Ecclesiarum particularium necnon Institutorum, quæ hoc iure fruuntur.

§ 3. Versiones librorum liturgicorum eorumque aptationes ab Episcoporum Conferentiis legitime paratas recognoscit.

Art. 65 — Commissionibus vel Institutis ad apostolatam liturgicum vel musicam vel cantum vel artem sacram promovenda conditis favet et cum iis rationes habet; huiuscemodi consociationes, quæ indolem internationalem præ se ferant, ad normam iuris erigit vel eorum statuta approbat ac recognoscit; conventus denique ex variis regionibus ad vitam liturgicam provehendam fovet.

Art. 66 — Attente invigilat ut ordinationes liturgiæ adamussim servantur, abusus præcaveantur iidemque, ubi deprehendantur, extirpentur.

Art. 67 — Huius Congregationis est cognoscere de facto inconsummationis matrimonii et de existentia iustæ causæ ad dispensationem concedendam. Ideoque acta omnia cum voto Episcopi et animadversionibus Defensoris Vinculi accipit et, iuxta peculiarem procedendi modum, perpendit atque, si casus ferat, Summo Pontifici petitionem ad dispensationem impetrandam subicit.

Art. 68 — Ipsa competens quoque est in causis de nullitate sacrae ordinationis cognoscendis ad normam iuris.

Art. 69 — Competens est quoad cultum sacrarum reliquiarum, confirmationem caelestium Patronorum et Basilicae minoris titulum concedendum.

Art. 70 — Congregatio adiuvat Episcopos ut, praeter liturgicum cultum, preces necnon pia populi christiani exercitia, normis Ecclesiae plene congruentia, foveantur et in honore habeantur.

BENEDICTUS XVI, m. p. *Quaerit semper*, 30. VIII. 2011, in AAS 103 (2011) 569-571.

Quaerit semper Apostolica Sedes sua moderaminis instituta pastoralibus necessitatibus accommodare, quae annorum decursu in Ecclesiae vita identidem exstiterunt, structuram ideo immutans et competentias Dicasteriorum Curiae Romanae.

Ceterum Concilium Oecumenicum Vaticanum II hanc agendi rationem confirmat, dum pariter edicit Dicasteria esse aptanda necessitatibus temporum, regionum ac Rituum, praesertim quod spectat ad eorundem numerum, nomen, competentiam propriamque procedendi rationem, atque inter se laborum coordinationem.

Haec principia persequens, Decessor Noster, beatus Ioannes Paulus II, operam dedit ut Curia Romana in universum denuo per Constitutionem apostolicam Pastor bonus disponderetur, quae die XXVIII mensis Iunii anno MCMLXXXVIII edita est, Dicasteriorum competentiam ita definiens, prae oculis Codice Iuris Canonici habito, qui quinque ante annis evulgatus erat, necnon normis respectis quae iam tunc adumbrabantur pro Ecclesiis Orientalibus. Deinceps aliis praescriptis tum idem beatus Decessor Noster, tum Nos Ipsi effecimus ut structura et competentiae nonnullorum Dicasteriorum immutarentur, quo expeditius commutatis necessitatibus subveniretur.

His rerum in adiunctis congruum visum est Congregationem de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum potissimum operam dare ad Sacram Liturgiam in Ecclesia iteratis nisibus promovendam, secundum renovationem, quam Concilium Oecumenicum Vaticanum II, initio sumpto ex Constitutione Sacrosanctum Concilium, voluit.

Itaque consentaneum iudicavimus ad novum Officium, apud Tribunal Rotae Romanae constitutum, competentiam transferre quae respiceret processus dispensationis super matrimonio rato et non consummato necnon causas nullitatis sacrae Ordinationis.

De consilio igitur Venerabilis Fratris Nostri Eminentissimi Cardinalis Praefecti Congregationis de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum, favente excellentissimo Decano Tribunalis Rotae Romanae, auditis item sententiis Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae et Pontificii Consilii de Legum Textibus, haec quae sequuntur decernimus:

Art. 1. Abrogantur articuli 67 et 68 Constitutionis apostolicae Pastor bonus, quam supra memoravimus.

Art. 2. Articulus 126 eiusdem Constitutionis apostolicae Pastor bonus ad subsequentem textum mutatur:

Art. 126 § 1. Hoc Tribunal instantiae superioris partes apud Apostolicam Sedem pro more in gradu appellationis agit ad iura in Ecclesia tutanda, unitati iurisprudentiae consulit et, per proprias sententias, tribunalibus inferioribus auxilio est.

§ 2. Apud hoc Tribunal Officium est constitutum, cuius est cognoscere de facto inconsummationis matrimonii et de exsistentia iustae causae ad dispensationem concedendam. Ideoque acta omnia cum voto Episcopi et Defensoris Vinculi animadversionibus accipit et, iuxta peculiarem procedendi modum, perpendit atque, si casus ferat, Summo Pontifici petitionem ad dispensationem impetrandam subicit.

§ 3. Hoc Officium competens quoque est in causis de nullitate sacrae Ordinationis cognoscendis ad normam iuris communis et proprii, congrua congruis referendo.

Art. 3. Officio de processibus dispensationis super matrimonio rato et non consummato ac causis nullitatis sacrae Ordinationis praeest Rotae Romanae Decanus, quem adiuvant Officiales, Commissarii deputati et Consultores.

Art. 4. Die quo hae Litterae vim obligandi sortientur, processus dispensationis super matrimonio rato et non consummato ac causae nullitatis sacrae Ordinationis, quae apud Congregationem de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum reperiuntur, novo Officio apud Tribunal Rotae Romanae demandabuntur, quod easdem definiet.

FORRÁSOK ÉS SZAKIRODALOM

FORRÁSKIADÁSOK

Annuario Pontificio, Roma, *Notizie* 1716-1861; *Annuario Pontificio*, 1862-1871; *La Gerarchia Cattolica*, 1872-1911; *Annuario Pontificio*, 1912 kk.

Bullarum Diplomatum et Privilegiorum Romanorum Pontificum Taurinensis Editio, 24 vols et Appendix, Augustae Taurinorum 1857-1872.

Decreta authentica Congregationis Sacrorum Rituum, 5 vols., Romae 1898-1901.

DENZINGER, H. - SCHÖNMETZER, A., *Enchiridion Symbolorum, Definitionum et Declarationum de rebus fidei et morum*, Barcinone-Friburgi Brisgoviae-Romae-Neo Eboraci 1963.³²

DUNFORD, D. (ed.), *Roman documents and decrees*, 11 vols., London 1906-1914.

FILA B.-JUG L., *Az Egyházi Tanítóhivatal megnyilatkozásai*, Kisterenye-Budapest 1997.

GALANTE, A., *Fontes Iuris Canonici Selecti*, Oeniponte 1906.

GARDELLINI, A., *Decreta Authentica Congregationis Sacrorum Rituum*, 7 vols., Romae 1824-1826;

GARDELLINI, A., *Decreta Authentica Congregationis Sacrorum Rituum Nunc Primum ex Actis ejusdem Sacr. Congr. Collecta*, 5 vols., Romae 1808-1816.

GASPARRI, P., - SERÉDI I., *Codicis iuris canonici fontes*, I-IX. Romae 1923-1939.

Pii X Pontificis Maximi Acta, I-V, Romae 1905-1915.

Sacrorum Rituum Congregationis Decreta Authentica quae ab anno 1591 ad annum 1848 produierunt, Lucae 1856.

SC FID, *Documenta inde a Concilio Vaticano Secundo expleto edita (1966-2005)*, 25 vols., Città del Vaticano 2006.

TÖRVÉNYGYŰJTEMÉNYEK

BENEDICTUS XV, *Codex iuris canonici*, 27. V. 1917, in *AAS* 9 (1917) II, 11–456.

IOANNES PAULUS II, *Codex iuris canonici*, 25. I. 1983, in *AAS* 75 (1984) II, 1–301.

IOANNES PAULUS II, *Codex canonum ecclesiarum orientalium*, 18. X. 1990, in *AAS* 82 (1990) 1061–1363.

IOANNES PAULUS II, const. ap. *Pastor Bonus*, 28. VI. 1988, in *AAS* 80 (1988) 841–912.

Enchiridion Vaticanum, I–XVII, (+ 2 pótkötet), Bologna 1976–2000.

OCHOA, X.-ANDRÉS, D. (ed.), *Leges ecclesiae post Codicem iuris canonici editae*, I–VIII, Roma 1966–1998.

EGYHÁZJOGTÖRTÉNET

FEINE, H. E., *Kirchliche Rechtsgeschichte I. Die Katholische Kirche*, Weimar 1955.

HINSCHIUS, P., *System des katholischen Kirchenrechts*, I. Berlin 1869.

KURTSCHIED, B., *Historia iuris canonici. Historia institutorum ab ecclesiae fundatione usque ad Gratianum*, Romae 1951.

PHILLIPS, G., *Kirchenrecht I–VII*, Regensburg 1848–1872.

PLÖCHL, W. M., *Geschichte des Kirchenrechts*, I–V., München – Wien 1962.

SZUROMI SZ. A., *Egyházi intézménytörténet*, (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici I/5) Budapest 2003.

LEXIKONOK

Dictionnaire de droit canonique, (ed.) **NAZ, R.** I-VII, Paris 1935-1965.

Dictionarium morale et canonicum (ed.) **PALAZZINI, P.**, I-IV, Romae 1962-1968.

Dizionario storico del Papato, (diretto da) **LEVILLAIN, PH.**, I-II, Milano 1996.

Katolikus lexikon (szerk.), **BANGHA B.**, I-IV, Budapest 1931-1933.

Lexikon des Kirchenrechts, (Lexikon für Theologie und Kirche kompakt) (Hrsg.) **HAERING, S., - SCHMITZ, H.**, Freiburg im Breisgau 2004.

Lexikon für Kirchen und Staatkirchenrecht, (Hrsg.) **CAMPENHAUS, A. – RIEDEL-SPANGENBERGER, I. – SEBOTT, R.**, Paderborn 2000 kk.

Lexikon für Theologie und Kirche, (Hrsg.) **HÖFER, J.-RAHNER, K.**, I-XI, Freiburg 1957—1967.²

Lexikon für Theologie und Kirche, (Hrsg.) **KASPER, W.**, I-X, Freiburg Br. 1993-2001.³

Lexikon für Theologie und Kirche. Das Zweite Vatikanische Konzil, Dokumente und Kommentare, (Hrsg.) **VORGRIMLER H.**, I-III, Freiburg-Basel-Wien 1967-1968.

Liturgikus lexikon, (szerk.) **VEREBÉNYI I. – ARATÓ M. O.**, Budapest 1989.

Magyar Katolikus Lexikon, (szerk.) **DIÓS I. – VICZIÁN J.**, Budapest 1993 kk.

Magyar néprajz, (szerk.) **PALÁDI-KOVÁCS A.**, II-VIII, Budapest 1988-2002.

New Catholic Encyclopedia, I-XVII, New York 1967 (új javított kiadás Washington D.C. 2004).

Nuovo dizionario di diritto canonico, (ed.) **CORRAL, S. C.-DE PAOLIS, V.-GHIRLANDA, G.**, Cinisello Balsamo 1996.²

Ókori lexikon I-IV., (szerk.) **PECZ V.**, Budapest 1902-1904 (repr. Budapest 1985).

Sacramentum mundi - An Encyclopedia in Theology, (ed.) RAHNER, K., I-VI, New York 1968-1970.

The Catholic Encyclopedia, I-XII, New York 1907-1912.

Theologische Realencyklopädie (Hrsg.) MÜLLER, G., BALZ, H., KRAUSE, G., I-XXXVI, Berlin-New York 1976-2004.

SZÓTÁRAK, INDEXEK

OCHOA, X., *Index verborum ad locutionum Codicis Iuris Canonici*, Roma 1983.

ŽUŽEK, I., *Index analyticus Codicis Canonum Ecclesiarum Orientalium* (Kanonika 2) Roma 1992.

KOMMENTÁLT SZÖVEGKIADÁSOK ÉS FORDÍTÁSOK

AUGUSTINE, C., A, *Commentary on the New Code of Canon Law I-VIII*, St. Louis-London 1925-1928.

BEAL, J. P. – CORIDEN, J. A. – GRENN, T. J. (ed.), *New Commentary on the Code of Canon Law*, ed., New York-Mahwah 2000.

ERDŐ P., (szerk.), *Az Egyházi Törvénykönyv. A Codex iuris canonici hivatalos latin szövege magyar fordítással és magyarázattal*, 4. javított és bővített kiadás, Budapest 2001.

HOLLÓS, J., *Jegyzetek a keleti egyházak törvénykönyvéhez*, I-II. Nyiregyháza 2003.

LÜDICKE, K. (Hrsg), *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici unter besonderer Berücksichtigung der Rechtslage in Deutschland, Österreich und der Schweiz*, Essen 1985.

MARZOA, A. – MIRAS, J. – RODRÍGUEZ OCANA, R. (ed.), *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*, I-IV, Montreal 2004.

PINTO, P. V. (a cura di), *Commento alla Pastor Bonus e alle norme sussidiarie della Curia Romana*, Citta del Vaticano 2003.

WOYWOOD, S., *A Commentary and summary of the New Code of Canon Law*, New York 1918.

ZSINATI GYŰJTEMÉNYEK

DIÓS I., (szerk.) *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai* Budapest 2007.²

MÜLLER O., *Vaticanum Secundum*, II., Leipzig 1965.

EGYHÁZTÖRTÉNELMI KÖNYVEK

ADRIÁNYI G., *Az egyháztörténet kézikönyve*, Budapest 2001.

FRANZEN, A., *Kis egyháztörténet*, Szeged 1998.

BANGHA B. – IJJAS A. (szerk.), *A keresztény Egyház története* I-VIII. Budapest 1941.

ENO, R. B., *The Rise of the Papacy* (Theology and Life 32), Wilmington-Delaware 1990.

JEDIN, H., *A zsinatok története*, Budapest, 1998.

MARTON J., *A keresztény újkor*, Marosvásárhely 2006.

MARTON J., *A keresztény jelenkor*, Marosvásárhely 2008.

SZÁNTÓ K., *A katolikus egyház története* I-III, Budapest 1985.

LITURGIKUS KÖNYVEK

A miselurgia teljes megújítása, Budapest 1972.

Bűnbocsánat és Oltáriszentség. Szertartáskönyv, Budapest 1976.

AIGRAIN, R., *Liturgia. Encyclopédie populaire des connaissances liturgiques*, Paris 1930.

DAL SASSO, G., *Liturgiae sacerdotalis compendiariae institutiones, breviario missali et rituali romano presse inhaerentes cum notis historicis*, Patavii 1938.

GUÉRANGER, D. P., *Institutions Liturgiques*, Paris 1878.

KUNZLER, M., *Az egyház liturgiája*, Szeged, 2005.

MENGHINI, G. B. M., *Elementa Iuris Liturgici seu prologomena in sacram liturgiam* Romae 1907.

NÓDA M., *Liturgika*, Kolozsvár 2009.²

NÓDA M., *A szentségek ünnepe*, Kolozsvár 2008.

OPPENHEIM, PH., *Institutiones Systematico Historicae in sacram Liturgiam* I-VI, Turin 1945.

ONASCH, K., *Liturgie und Kunst der Ostkirche in Stichworten*, Leipzig 1981.

PARSCH, P., *Üdvösség éve, az egyházi év liturgiájának magyarázata*, Budapest 1936.

RADÓ P., *Enchiridion liturgicum*, I, Romae 1966.

VÁRNAGY A., *Liturgika*, Abaliget 1993.

KÉZIKÖNYVEK, ÁLTALÁNOS MŰVEK

AA.VV., *El vínculo matrimonial. ¿Divorcio o indisolubilidad?*, Madrid 1978.

AA.VV., *I giudizi nella Chiesa: Processi e procedure speciali* (Quaderni della Mendola 7), Milano 1999.

- AA.VV.**, *I matrimoni misti* (Studi giuridici 47), Città del Vaticano 1998.
- AA.VV.**, *I procedimenti speciali nel diritto canonico* (Studi giuridici 27), Città del Vaticano 1992.
- AA.VV.**, *Il processo matrimoniale canonico* (Studi giuridici 29), Città del Vaticano 1988.
- AA.VV.**, *La nuova legislazione canonica. Corso sul Nuovo Codice di diritto canonico 14-25 febbraio 1983*, (Studia Urbaniana 19), Roma 1983.
- AA.VV.**, *Le sanzioni nella Chiesa* (Quaderni della Mendola 5), Milano 1997.
- AA.VV.**, *Miscellanea in occasione del IV. Centenario della Congregazione per le Cause dei Santi*, Città del Vaticano 1988.
- AA.VV.**, *Nuovo Dizionario di Diritto Canonico*, Milano 1993.
- ABATE, A. M.**, *Il matrimonio nella nuova legislazione canonica*, Brescia - Roma, 1985.
- ABATE, A. M.**, *Lo scioglimento del vincolo coniugale nella giurisprudenza ecclesiastica*, Napoli 1970.³
- AMENTA, P.**, *Le procedure amministrative in materia di matrimonio canonico: storia, legislazione e prassi*, Città del Vaticano, 2008.
- AMYDENUS, TH.**, *De Officio et Iurisdictione Datarii nec non de Stylo Datariae*, Venetiis 1654.
- ARRIETA, J. I. – CANOSA, J. – MINÁMBRES, J.** (ed.), *Legislazione sull'organizzazione centrale della Chiesa*, Milano 1997.
- AYMANS, W. – MÖRSDORF, K.**, *Kanonisches Recht. Lehrbuch aufgrund des Codex Iuris Canonici*, Paderborn 1991 kk.
- BAART, P. A.**, *The Roman Court, or A treatise on the cardinals, Roman Congregations and Tribunals, legates, apostolic vicars, protonotaries, and other prelates of the Holy Roman Church*, New York 1899.⁴

BANGEN, J. H., *Die Römische Curie, ihre gegenwärtige Zusammensetzung und ihr Geschäftsgang*, Münster 1854.

BÁNK J., *Egyházi alkotmányjog alapjai*, Budapest 1958.

BÁNK J., *Kánoni jog I-II*, Budapest 1960.

BARGILLIAT, M., *Praelectionis Iuris Canonici*, 2 vols., Paris 1923.

BERSINI, F., *Il nuovo diritto canonico matrimoniale. Commento giuridico-teologico-pastorale*, Torino 1983.

BERUTTI. C., *De Curia Romana*, Romae 1952.

BLĂJUT, C., *Il sacramento della penitenza: evoluzione giuridica e tutela penale nel Codice di Diritto Canonico del 1983*, (Doktori disszertáció a Pápai Lateráni Egyetemen) Roma 2006.

BONNET, P. A. – GULLO, C. (a cura di), *«Il processo matrimoniale canonico»* (Studi giuridici 17), Città del Vaticano 1988.

BONNET, P. A. – GULLO, C. (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”* (Studi giuridici 17), Città del Vaticano 1990.

BOUIX, D., *Tractatus de Curia Romana*, Paris 1859.

BOURRET, F., *La réorganisation des sacrées Congrégations, tribunaux et offices de la Cour romaine*, Montpellier 1908.

BRÓSZ R. – PÓLAY E., *Római Jog*, Budapest 1974.

BRYN, J., *De Dispensatione in Iure Canonico*, Brugis, 1925.

BUCCI, A., *Dispensa “super rato” e non consumato. Evoluzione storica e problematica giuridica*, Napoli 2011.

CAMPENHAUSEN, H. V., *Ecclesiastical authority and spiritual power in the Church of the first three centuries*, Stanford 1969.

CAPPELLO, F. M., *De curia romana iuxta Reformationem a Pio X Sapientissime inductam*, 2 vols. Romae 1911-1912.

- CARRASCO-RUOCO, A.**, *Le primat de l'évêque du Rome*, Fribourg 1990.
- CASORIA, J.**, *De Matrimonio Rato et Non Consummato: Dispensationis Processus Canonici Doctrina et Praxis*, Roma 1959.
- CHELODI, J. – CIPROTTI, P.**, *Ius canonicum de personis*, Vicenza – Trento 1942.³
- CHIAPPETTA, L.**, *Il matrimonio nella nuova legislazione canonica e concordataria. Manuale giuridico-pastorale.*, Roma 1990.
- CHOUPIN, L.**, *Valeur des Decisions Doctrinales et Disciplinaires du Saint-Siège*, Paris 1913.
- CICOGNANI, H. I.**, *Ius canonicum. Primo studii anno in usum auditorum excerpta*, 2 vols., Romae 1925.
- CORONATA, M.**, *Institutiones Iuris Canonici*, 5 vols., Taurini 1939-1947.²
- CSORDÁS E., - PORVANI I. S.**, *A valláskülönbség akadálya*. Budapest 2003.
- D'OSTILIO, FR.**, *Il Diritto amministrativo della Chiesa*, (Studi Giuridici 37), Citta del Vaticano 1995.
- DE CAMILLIS, G. M.**, *Institutiones juris canonici*, 3 vols., Paris 1868.
- DE LUCA, J.**, *Theatrum veritatis et Justitiae sive Decisivi Discursus*, XV vols., Romae 1669-1673.
- DE SMET, A.**, *De sponsalibus et Matrimonio Tractatus Canonici et Theologicus*, Brugis 1909.
- DELGADO, G.**, *La Curia Romana. El gobierno central de la Iglesia*. (EUNSA) Pamplona 1973.
- DEL RE, N.**, *La Curia Romana. Lineamenti storico – giuridici* (Sussiditi eruditi 23) Roma 1970.
- DELLA ROCCA, F.**, *Diritto matrimoniale canonico. Tavole sinottiche. Secondo volume di aggiornamento*, Padova 1987.
- D'ONORIO, J.-B.**, *Le pape et le gouvernement de l'Église*, Paris 1992.

- DOOLEY, E. A.**, *Church Law on Sacred Relics*, (The Catholic University of America Canon Law Studies, n. 70) Washington D. C. 1931.
- DORN, L. A.**, *Der Papst und die Kurie. Wie die Weltkirche regiert wird*, Fribourg-en-Brigau-Bâle-Vienne 1989.
- DZIOB, M. W.**, *The Sacred Congregation for the Oriental Church*, (The Catholic University of America Canon Law Studies No. 214) Washington D. C. 1945.
- ERDŐ P.**, *Az élő Egyház joga*, Budapest 2006.
- ERDŐ P.**, *Egyházjog*, Budapest 2003.
- ERDŐ, P.**, *Újítások az egyházi perjogban*, Budapest 1985.
- FAIVRE, A.**, *Naissance d'une hierarchie. Les premières étapes du cursus clericalis*, Paris 1977.
- FANTAPPIE C.**, *Introduzione storica al diritto canonico*, Bologna 2003.
- FERRERES, I.**, *Institutiones Canonicae iuxta Codicem Novissimum*, 2 vols., Barcinone 1920.
- FERRERES, J.**, *La Curia Romana*, Madrid 1911.
- FÖLDI A.-Hamza G.**, *A római jog története és intézményei*, Budapest 1996.
- FRUTAZ, P. A.**, *La Sezione storica della Sacra Congregazione dei Riti. Origini e metodo di lavoro*, Città del Vaticano 1964.
- GRIMALDI, F.**, *Les congrégations romaines*, Sienna 1890.
- GRISAR, J.**, *Compendium historiae Curiae Romanae : praelectionibus accommodatum*, Romae 1937.
- GROCHOLEWSKI, Z. – CÁRCEL ORTÍ, V.** (a cura di), *Dilexit iustitiam. Studia in honorem Aurelii Card. Sabattani* (Studi giuridici 5) Città del Vaticano 1984.
- GÜTHOFF, E. – SELGE, K.-H.**, (hrsg.) *De processibus matrimonialibus*, Frankfurt am Main 2005.

HÁDA L., *A gyóntatói diszkrétció és a gyónási titoktartás fogalma, jogrendezése és jogvédelme*, (Doktori disszertáció a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Kánonjogi Posztgraduális Intézetében) Budapest 2012.

HÁRSFAI K., *Bevezetés a házasságjogba*, Budapest 2006.

HERVADA, J., *Diritto costituzionale canonico*, Milano 1989.

HERVADA, J., *Vetera et nova cuestiones de Derecho Canónico y afines (1958-2004)*, Pamplona 2005.²

HILLING, N., *Die Römische Kurie. Ein kurzes Handbuch für die Kenntnis der gegenwärtigen Verfassung*, Paderborn 1906.

HILLING, N., *Procedure at the Roman Curia*, New York 1907.

HOLLWECK, J., *Die kirchlichen Strafgesetze*, Mainz 1899.

HUGUES DE RAGNAU, E., *The Vatican; the center of government of the Catholic world*, New York-London 1913.

HUMPHREY, W., *Urbis et Orbis*, London 1899.

KEREKES L., *Egyházi Alkotmányjog*, Gyulafehérvár 1995.

KILLERMANN, S., *Die Rota Romana. Wesen und Wirken des päpstlichen Gerichtshofes im Wandel der Zeit*, (Adnotationes in Ius Canonicum 46) Frankfurt am Main 2009.

KOWAL, J.-LLOBELL, J. (a cura di), *„Iustitia et iudicium”. Studi di diritto matrimoniale e processuale canonico in onore di Antoni Stankiewicz*, 4 voll., Città del Vaticano 2010.

KRÄMER, P., *Kirchenrecht II. Ortskirche – Gesamtkirche*, Stuttgart 1993.

KUMINETZ G., *Az Egyház megsejtelő feladata IV. A megsejtelés egyéb eszközei* (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae I/6), Budapest 2005.

KUMINETZ G., *Katolikus házasságjog*, (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae II/1), Budapest 2002.

KUMINETZ, G., *A kiengesztelődés szentségei*, (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae II/3) Budapest 2008.

LEGA, M., *Praelectiones in Textum Iuris Canonici. De Iudiciis Ecclesiasticis*, II, Romae, 1898.

LEITNER, M., *De Curia Romana*, Ratisbonae 1909.

LISTL, J. – SCHMITZ, H. (hrsg.), *Handbuch des Katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1999.²

LOMBARDI, C., *Iuris canonici privati institutiones*, I, Romae 1901.

LÓPEZ ZARZUELO, F., *El proceso canónico de matrimonio rato y no consumado. Eficacia civil de las resoluciones pontificias. Doctrina, legislación y formularios*, Valladolid 1991.

MACCARONE, M., *Apostolicità, episcopato e primato di Pietro. Ricerche e testimonianze dal II al V secolo*, Roma 1976.

MARCHETTA, B., *Scioglimento del matrimonio canonico per inconsumazione*, Padova 1981.

MARKGRAF, H., *Die römische Curie in ihrer Ausbildung und Verfassung bis auf unsere Zeit*, Breslau 1875.

MAROTO, P., *Institutiones Iuris Canonici ad Normam Novi Codicis*, 2 vols., Romae³1921.

MARTIN V., *Les Congrégation romaines*, Paris 1930.

MARTIN M., *The Roman Curia as it now exists*, New York-Cincinnati-Chicago 1913.

MCMANNUS, F. R., *The Congregation of Sacred Rites*, (The Catholic University of America Canon Law Studies No. 352), Washington D. C. 1954.

MICHIELS, G., *De potestate ordinaria et delegata*, Paris 1964.

MICHIELS, G., *Normae generales iuris canonici*, 2 vols., Paris 1949.

MIGNE, J. P., *Patrologiae cursus completus. Series Latina*, I-CCXVII, Paris 1844-1855.

MILLER, R. A., *The Congregation for the Doctrine of the Faith: Its Origin, Concept, and the Development of Its Competency* (The Catholic University of America Canon Law Studies, No. 484) Washington, D.C. 1975.

MIRAGOLI, E., *Il sacramento della penitenza Il ministero del confessore: indicazioni canoniche e pastorali*, Milano 1999.

MOLINA MELIÁ, A., *La disolución del matrimonio inconsumado. Antecedentes históricos y Derecho vigente*, Salamanca 1987.

MONIN, A., *De Curia Romana*, Lovanii 1912.

MUNERATI, D., *Elementi iuris ecclesiastici publici et privati*, Augustae Taurinorum 1903.

MUÑOZ CÁRDABA, L.-M., *Principios eclesiológicos de la «Pastor bonus»*, (Tesi Gregoriana) Roma 1999.

MÜLLER, G. L., (hrsg.), *Der Empfänger des Weibesakraments. Quellen zur Lehre und Praxis der Kirche, nur Männern das Weibesakrament zu spenden*, Würzburg 1999.

NAZ, R. – LEROUGE, J., *La dispense super matrimonium ratum et non consumatum. D'après les «Regulae» de la S. Congregation des Sacraments*, Paris 1940.

OJETTI, B., *De Romana Curia; comentarium in constitutionem apostolicam „Sapienti Consilio”, seu de Curiae Piana reformatione*, Romae 1910.

ORLANDI G., *I casi difficili nel processo super rato*, Padova 1984.

PARAYRE, R., *La nouvelle organisation du gouvernement central de l'Église*, Lyon 1908.

PÁSZTOR L., *La Curia Romana. Problemi e ricerche per la storia nell' età moderna e contemporanea*, Roma 1971.²

PIÑERO CARRION, J. M., *La ley de la Iglesia. Instituciones Canónicas*, I-II, Madrid 1985-1986.

- PIOLA, A.**, *Donna e sacerdozio*, Torino 2006.
- POOLE, R. L.**, *Lectures on the History of the Papal Chancery*, Cambridge, 1915.
- POUPARD, P.**, *Miért van pápánk?*, Budapest 1986.
- REGATILLO, E. F.**, *Institutiones Iuris Canonici*, 2 vols., Sal Terrae (Santander) 1951.
- RIGANTIUS, J.**, *Commentarium in Regulas, Constitutiones et Ordinationes Cancellariae Apostolicae*, Coloniae Allobrogum, 1751.
- RUCK, E.**, *Die Organisation der Römischen Kurie*, Tübingen 1913.
- RUSSO, F.**, *La Curia Romana Nella Sua Organizzazione E Nel Suo Funzionamento Secondo Il Dritto Canonico Vigente: Manuale Pratico Per Le Curie Vescovili, Le Parrocchie Gli Ecclesiastici*, Palermo 1903.
- SABBARESE, L.**, *Il Matrimonio Canonico nell'ordine della natura e della grazia. Commento al Codice di Diritto Canonico*, Città del Vaticano 2002.
- SÄGMÜLLER, J. B.**, *Lehrbuch des katholischen Kirchenrecht*, I/1-4, Freiburg Br. 1925.
- SCHMALZGRÜBER, FR.**, *Ius Ecclesiasticum Universum*, 5 vols. in 12, Romae 1843-1845.
- SCHREIBER, P. F.**, *Canonical Precedence* (The Catholic University of America Canon Law Studies No. 408) Washington D. C. 1961.
- SEBASTIANELLI, G.**, *Praelectiones Iuris Canonici. De personis*, Romae 1905.²
- SHEEHY, R. F.**, *The Sacred Congregation of the Sacraments* (The Catholic University of America Canon Law Studies, No. 333) Washington, D.C. 1954.
- SIMIER, J.**, *La Curie Romaine*, Paris 1909.
- SIPOS I.**, *Katolikus egyházjog*, Pécs 1938.
- SIPOS, S.**, *Enchiridion Iuris Canonici*, Romae 1954.
- SOLE, G.**, *De Romana Curia, iuxta const. 'Sapienti consilio'*, Rome 1913.

STIEGLER, M. A., *Dispensation, Dispensationswesen und Dispensationsrecht in Kirchenrect*, Mainz, 1901.

STREMLER, J.-M., *Traité des peines ecclesiastiques, de l'appel et des congrégation romaines*, Paris-Veuve Poussielgue-Rusand, 1860.

SUCHECKI, Z., *La massoneria nelle disposizioni del „Codex Iuris Canonici” del 1917 e del 1983*, Città del Vaticano 1997

SZEMÉLYI J., *Egyházjog II., Egyházi alkotmányjog*, Budapest 1982.

THOMASSINUS, L., *Vetus et Novae Ecclesiae Disciplina*, Venetiis 1730.

UDVARDY I., *Egyházi jogtan*, Veszprém 1846.

VAN HOVE, A., *De Legibus Ecclesiasticis*, (*Commentarium Lovaniense in Codicem Iuris Canonici*, I/2), Mechliniae – Romae 1930.

VAN HOVE, A., *Prolegomena ad Codicem Iuris Canonici* (*Commentarium Lovaniense in Codicem Iuris Canonici*, I/1), Mechliniae – Romae 1945.²

VAN MEER, H., *Priestertum der Frau? Eine theologiegeschichtliche Untersuchung*, (Quest. disputatae 42) Freiburg 1969.

VANYÓ L., *Az ókeresztény egyház irodalma*, I-II, Budapest 2003.

VERMEERSCH, A. – CREUSEN, I., *Epitome iuris canonici cum commentariis ad scholas et ad usum privatum*, 3 vols., Mechliniae-Romae 1946-1949.^{6/7}

WERNZ, F. X. - VIDAL, P., *Ius Canonicum ad Codicis Normam Exactam*, I-VII. Romae 1923-1943.

WERNZ, F. X., *Ius decretalium*, 6 vols., Romae 1898-1914.

SZENTSZÉKI DOKUMENTUMOK

BENEDICTUS XIV, litt. *Ex quo*, 1. III. 1756, in http://www.documentacatholicaomnia.eu/04z/z_1756-03-01__SS_Benedictus_XIV__Ex_Quo_Primum__IT.doc.html

BENEDICTUS XV, m.p. *Cum iuris canonici*, 15. IX. 1917, in *AAS* 9 (1917) 483-484.

BENEDICTUS XVI, m. p. *Quaerit semper*, 30. VIII. 2011, in *AAS* 103 (2011) 569-571.

C CULTSACR, decr. *Domus Ecclesiae de Titulo Basilicae Minoris*, 9. XI. 1989, in *AAS* 82 (1990) 436-440; *Notitiae* 26 (1990) 13-17.

C CULTSACR, decr. *Regulae servandae ad proceduram administrativam nullitatis ordinationis inchoandam et celebrandam noviter confectae*, 16. X. 2001, in *AAS* 94 (2002) 292-300.

C CULTSACR, *Direttorio su pietà popolare e liturgia*, Città del Vaticano 2002.

C CULTSACR, *Instructio de missis pro coetibus particularibus*, 15. V. 1969, in *AAS* 61 (1969) 806-811.

C CULTSACR, *Instructio de quibusdam observandis et vitandis circa sanctissimam Eucharistiam Redemptionis sacramentum*, 25. III. 2004, in *AAS* 96 (2004) 549-601.

C CULTSACR, *Instructio de usu linguarum popularium in libris Liturgiae Romanae edendis*, 28. III. 2001, in *AAS* 93 (2001) 685-726.

C FID, *Agendi ratio in doctrinarum examine*, 29. VI. 1997, in *AAS* 89 (1997) 830-841.

C FID, *Declaratio de fragmentis eucharisticis*, 2. V. 1972, in *Notitiae* 8 (1972) 227.

C FID, *Epistola ad Ecclesiae Catholicae Episcopos de quibusdam quaestionibus ad Eucharistiae ministrum spectantibus*, 6. VIII. 1983, in *AAS* 75 (1983) 1002-1004.

C FID, *Epistula*, 18. V. 2001, in *AAS* 93 (2001) 785-788.

C FID, *Facultas datur addendi certam succcheri quantitatem ad vinum pro Sacrificio Missae firmis reddendum*, 31. V. 1967, in *The Clergy Monthly* 31 (1967) 309.

C FID, *Normae de gravioribus delictis*, 21. V. 2010, in *AAS* 102 (2010) 419-434.

C FID, *Nota circa il Ministro del Sacramento dell'Unzione degli Infermi*, 11. II. 2005, in *Notitiae* 41 (2005) 479-483.

C FID, *Notificatio de validitate baptismatis*, 22. XI. 1992, in *AAS* 85 (1993) 179.

C FID, *Notificatio*, 9. III. 1991, in *AAS* 83 (1991) 422.

C FID, *Responsa ad proposita dubia de validitate baptismatis*, 1. II. 2008, in *AAS* 100 (2008) 200.

C FID, *Responsum ad propositum dubium de validitate baptismatis*, 5. VI. 2001, in *AAS* 93 (2001) 476.

CLEMENS IX, const. ap. *In ipsis Pontificatus*, 6. VII. 1669, in *BRT*, XVII, 805-806.

CLEMENS VIII, const. ap. *Cum in Ecclesia*, 10. V. 1602, in *BRT*, X, 788-790.

CLEMENS VIII, const. ap. *Cum novissime*, 14. VII. 1600, in *BRT*, X, 597-598.

CLEMENS VIII, const. ap. *Cum sanctissimum*, 7 VII. 1604, in *BRT*, XI, 88-90.

CLEMENS VIII, const. ap. *Ex quo in Ecclesia*, 10. II. 1596, in *BRT*, X, 246-248.

IOANNES PAULUS II, adh.ap.postsyn. *Familiaris consortio*, 22. XI. 1981 in *AAS* 74 (1982) 185-186.

IOANNES PAULUS II, chir. *Quoniam in celeri*, 5. IV. 1984, in *AAS* 76 (1984) 494-495.

IOANNES PAULUS II, const. ap. *Pastor Bonus*, 28. VI. 1988, in *AAS* 80 (1988) 841-912.

IOANNES PAULUS II, const. ap. *Universi Dominici gregis*, 22. II. 1996, in *AAS* 88 (1996) 305-343.

IOANNES PAULUS II, Ep. *De Sacerdotali ordinatione viris tantum reservanda*, 20. V. 1994, in *AAS* 86 (1994) 545-548.

JOANNES PAULUS II, m.p., *Sacramentorum sanctitatis tutela*, 23. IV. 2001, in *AAS* 93 (2001) 737-739.

KELETI EGYHÁZAK KONGREGÁCIÓJA, *Instrukció A Keleti Egyházak Kánonjainak Törvénykönyve Liturgikus Előírásainak Alkalmazásához*, Budapest 2010.

LEO XIII, litt. ap. *Christianae Reipublicae*, 31. X. 1897, in **GALANTE, A.**, *Fontes Iuris Canonici Selecti*, 552-553.

PAULUS III, const.ap. *Licet ab initio*, 21. VII. 1542, in *BRT*, VI, 344-346.

PAULUS V, const. ap. *Apostolicae Sedis*, 17 VI. 1614, in *BRT*, XII, 266-267.

PAULUS VI, const. ap. *Constans nobis*, 11. VII. 1975, in *AAS* 67 (1975) 417-420.

PAULUS VI, const. ap. *Regimini Ecclesiae Universae*, 15. VIII. 1967, in *AAS* 59 (1967) 885-928.

PAULUS VI, const. ap. *Sacra Rituum Congregatio* 8. V. 1969, in *AAS* 61 (1969) 297-305.

PAULUS VI, m. p. *Quo aptius*, 27. II. 1973, in *AAS* 65 (1973) 113-116.

PAULUS VI, m.p. *Matrimonia mixta*, 31. III. 1970, in *AAS* 62 (1970) 257-263.

PAULUS VI, m.p. *Ingravescentem aetatem*, 20. XI. 1970, in *AAS* 62 (1970) 810-813.

PAULUS VI, m.p. *Pro comperto sane*, 6. VIII. 1967, in *AAS* 59 (1967) 881-884.

PAULUS VI, m.p. *Mysterii Paschalis*, 14. II. 1969, in *AAS* 61 (1969) 222-226.

PIUS IV, m. p. *Alias nos*, 2. VIII. 1564, in *BRT*, VII, 300-301.

PIUS X, const. ap. *Vacante Sede Apostolica*, 25. XII. 1904, in *Pii X Pontificis Maximi Acta* vol. III, Roma 1908, 239-288.

PIUS X, const. ap. *Promulgandi*, 29. IX. 1908, in *AAS* 1 (1909) 5-6.

PIUS X, const. ap. *Sapienti Consilio* 29. VI. 1908, in *AAS* 1 (1909) 7-19.

PIUS X, *Lex propria Sacrae Rotae et Signatura Apostolica*, 29. VI. 1908, in *AAS* 1 (1909) 20-35

PIUS X, m. p. *Nostro Motu proprio*, 25. IV. 1904, in *ASS* 36 (1904) 589-590.

PIUS X, m.p. *Quae in ecclesiae*, 28. I. 1904, in *Pii X Pontificis Maximi Acta I*. 141.

PIUS X, m.p. *Quanta semper cura*, 26. I. 1914, in *AAS* 6 (1914) 25-27.

PIUS X, *Ordo servandus in Sacris Congregationibus, Tribunalibus, Officiis Romanae Curiae*, 29. VI. 1908, Pars I, *Normae communes*, in *AAS* 1 (1909) 36-58.

PIUS XI, m.p. *Già da qualche tempo* 6. II. 1930, in *AAS* 22 (1930) 87-88.

PIUS XI, *Normae servandae in construendis processibus ordinariis super causis historicis*, 4. I. 1939, in *AAS* 31 (1939) 174-175.

PIUS XII, const ap. *Vacantis Apostolicae Sedis*, 8. XII. 1945, in *AAS* 38 (1946) 65-69.

PIUS XII, ep. encycl. *Mediator Dei et hominum*, 30. XI. 1947, in *AAS* 39 (1947) 521-595.

SC CULT, *Christi Ecclesia*, 2. VI. 1988, in *Notitiae* 24 (1988) 366-378.

SC CULT, Instr., *Liturgicae instaurationes*, 5. IX. 1970, in *AAS* 62 (1970) 698-699.

SC CULT, *Instructio de Calendariis particularibus atque Officiorum et Missarum Propriis recognoscendis*, 24. VI. 1970, in *AAS* 62 (1970) 651-663.

SC CULT, *Instructio tertia ad Constitutionem de Sacra Liturgia recte exsequendam*, 5. IX. 1970, in *AAS* 62 (1970) 692-704.

SC CULT, *Normae circa patronos constituendos et imagines B. M. Virginis coronandas*, 19. III. 1973, in *AAS* 65 (1973) 276-279.

SC FID, Decl. *De tuenda Sacramenti Paenitentiae dignitate*, 23. III. 1973, in *AAS* 65 (1973) 678.

SC FID, *Declaratio Inter insigniores circa questionem admissionis mulierum ad sacerdotium ministeriale*, 15. X. 1976, in *AAS* 69 (1977) 98-116.

SC FID, *Declaratio quoad interpretationem quarundam dispositionum, quae Normis, die XIII Ianuarii 1971 editis, statutae sunt*, 26. VI. 1972, in *AAS* 64 (1972) 641-643.

SC FID, *Epistula ad Catholicae Ecclesiae Episcopos de receptione communionis eucharisticae a fidelibus qui post divortium novas inierunt nuptias*, 14. IX. 1994, in *AAS* 86 (1994) 974-979.

SC FID, *Instr., Pastoralis actio*, 20. X. 1980, in *AAS* 72 (1980) 1137-1156.

SC FID, *Instructio de matrimonii mixtis*, 18. III. 1966, in *AAS* 58 (1966) 235-239.

SC FID, *Litterae circulares omnibus locorum Ordinariis et Moderatoribus generalibus religionum clericalium de dispensatione a sacerdotali coelibatu*, 14. X. 1980, in *AAS* 72 (1980) 1132-1135.

SC FID, *Litterae circulares omnibus locorum Ordinariis et Moderatoribus generalibus religionum clericalium de reductione ad statum laicalem*, 13. I. 1971, in *AAS* 63 (1971) 309-312.

SC FID, *Normae de dispensatione a sacerdotali coelibatu ad instantiam partis*, 14. X. 1980, in *AAS* 72 (1980) 1136-1137.

SC FID, *Normae ad apparandas in Curiis dioecesanis et religiosis causas reductionis ad statum laicalem cum dispensatione ab obligationibus cum sacra Ordinatione conexis*, 13. I. 1971, in *AAS* 63 (1971) 303-308.

SC FID, *Nova agendi ratio in doctrinarum examine*, 15. I. 1971, in *AAS* 63 (1971) 234-236.

SC FID, *Responsio ad propositum dubium circa doctrinam in epist. ap «Ordinatio Sacerdotalis» traditam*, 28. X. 1995, in *AAS* 87 (1995) 1114.

SC FID, *Responsum ad quaesitum circa absolutionem sacramentalem generali modo impertiendam*, 20. I. 1978, in *Notitiae* 14 (1978) 6-7.

SC FID, *Sulla Risposta della Congregazione per la Dottrina della Fede circa la dottrina proposta nella Lettera apostolica „Ordinatio sacerdotalis”*, 19. XI. 1995, in *L'Osservatore Romano*, 2.

SCR, Instr., *Eucharisticum mysterium*, 25. V. 1967, in *AAS* 59 (1967) 566.

SCR., *Facultates Ordinariae atque Extraordinariae Sacrorum Rituum Congregationis*, 7. IX. 1903, in *ASS* 36 (1903-1904) 412-419.

SCR, *Decretum de facultate edendi libros liturgicos*, 10. VIII. 1946, in *AAS* 38 (1946) 371-372.

SCR, instr. *Inter Oecumenici*, 26. IX. 1964, in *AAS* 56 (1964) 877-900.

SCR, instr. *Tres abhinc annos*, 4. V. 1967, in *AAS* 59 (1967) 442-448.

SCR, instr. *Liturgicae instaurationes*, 5. IX. 1970, in *AAS* 62 (1970) 692-704.

SC SACR, instr. «*Dispensationis matrimonii*» de quibusdam emendationibus circa normas in processu super matrimonio rato et non consumato servandas, 7. III. 1972, in *AAS* 64 (1972) 244-252.

SC SACR, *Litterae circulares de processu super matrimonio rato et non consumato*, 20. XII. 1986, in *MonEccl* 112 (1987) 423-429.

SC SACR., *Regulae servandae in processibus super matrimonio rato et non consumato*, 7. V. 1923, in *AAS* 15 (1923) 392-436.

SC SACRCULT, Instr., *Inaestimabile donum*, 3. IV. 1980, in *AAS* 72 (1980) 335-336.

SECRETARIA STATUS, *Ordo servandus in Sacris Congregationibus, Tribunalibus, Officiis Romanae Curiae*, 29. IX. 1908, Pars II, *Normae peculiares*, in *AAS* 1 (1909) 59-108.

SEGR. STATO, rescr. *Regolamento genereale della Curia Romana* 15. IV. 1999, in *AAS* 91 (1999) 629-699.

SIXTUS V, const. ap. *Immensa aeterni Dei*, 22. I. 1588, in *BRT*, VIII, 985-999.

SIXTUS V, const. ap. *Romanus Pontifex*, 17. V. 1586, in *Analecta Iuris Pontificii*, Romae 1855, 1371-1373.

CIKKEK, TANULMÁNYOK

ABBASS, J., *Pastor Bonus and the Eastern Catholic Churches*, in *Orientalia Christiana Periodica* 60 (1994) 587-610.

ACEBAL, L., *La partecipazione delle donne ai sacri ministeri*, in **CONCETTI, G.** (a cura di), *Il prete per gli uomini di oggi*, Roma 1975. 823-854.

AMENTA, P., *De titulo ecclesiarum de quo in can. 1218. Animadversiones quaedam*, in *Monitor ecclesiasticus* 125 (2000) 100-108.

ARRIETA, J. I., *Funzione pubblica e attività di governo nell'organizzazione centrale della Chiesa: Il Regolamento generale della Curia romana*, in *Ius Ecclesiae* 4 (1992) 585-613.

ARRIETA, J. I., *La reforma de la Curia Romana. Comentario a la Constitución Apostólica „Pastor Bonus”*, in *IusCan* 29 (1989) 186-204.

ARRIETA, J. I., *Principios informadores de la constitución apostólica „Pastor Bonus”*, in *IusCan* 30 (1990) 59-81.

BAGGIO, S., *La dimensione pastorale del servizio della Curia Romana*, in *L'Osservatore Romano*, 13.VII. 1988, 1-4.

BESSON, J., *La Réorganisation de la Curie romain*, in *NRT* 40 (1908) 713-723; 41 (1909) 5-22; 80-92; 216-222.

BEYER, J., *Le linee fondamentali della costituzione apostolica „Pastor Bonus”*, in **BONNET, P. A. – GULLO, C.** (a cura di), *La Curia Romana nella Cost Ap. „Pastor Bonus”*, (Studi giuridici 21) Città del Vaticano 1990. 17-43.

BIBLIOPHILUS, *De S. R. C. decretorum collectionibus*, in *Ephemerides Liturgicae* 40 (1930) 433-438.

BONNET, P. A., *La natura del potere nella Curia Romana*, in **BONNET, P. A. – GULLO, C.** (a cura di), *La Curia Romana nella Cost Ap. „Pastor Bonus”*, (Studi giuridici 21) Città del Vaticano 1990. 83-122.

BROGI, M., *La Congregazione per le Chiese Orientali*, in **BONNET, P. A. - GULLO, C.** (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”* (Studi giuridici 21) Città del Vaticano 1990. 239-267.

BUCCI, A., *Lo scioglimento super rato tra fonti normative ed esperienza canonistica medievale*, in *Stato, Chiese e pluralismo confessionale*, Rivista telematica (www.statochiese.it) 15. III. 2010, 1-49.

BUCKLEY F., *Nuovo «Ordo paenitentiae» e legislazione penale*, in *Concilium* 7 (1975) 87-100.

CHOUPIN, L., *La Constitution „Sapienti Consilio” de Pie X et la réorganisation de la curie romaine*, in *Études* 117 (1908) 309 - 310. 642-658.

COCCOPALMERIO, F., *Sacramento della Penitenza e comunione con la Chiesa*, in *Communio* 40 (1978) 54-64.

COCCOPALMERIO, F., *Sacramentum paenitentiae et ius poenale in structura Ecclesiae*, in *Periodica* 64 (1975) 393-405.

COCCOPALMERIO, F., *Natura ecclesialis sacramenti paenitentiae et actualis recognitio iuris poenalis*, in *Periodica* 63 (1974) 223-230.

COLAGIOVANNI, E., *De dispensatione a caelibatu sacerdotali iuxta novas normas*, in *MonEccl* 106 (1981) 209-238.

DE PAOLIS V., *De delictis contra sanctitatem sacramenti Paenitentiae*, in *Periodica* 79 (1990) 177-218.

DEL RE, N., *Congregazioni romane*, in **DEL RE, N.**, *Mondo vaticano. Passato e presente*, Città del Vaticano 1995. 361-362.

DEL RE, N., *La Curia romana, organo del governo centrale della Chiesa*. in *Roma centro di vita religiosa e missionaria*, Bologna 1966. 9-97.

DOLHAI L., *A női papság kérdése*, in *Teológia* 41 (2007) 19-33.

ERDŐ P., *A házasságrendezés lehetőségei*, in **ERDŐ P.**, *Az élő Egyház joga*, Budapest 2006. 508-541.

ERDŐ P., „*Salus animarum: suprema lex*”. *A lelkek üdvösségére való utalások szerepe a katolikus egyház hatályos törvénykönyvében*, in **ERDŐ P.**, *Az élő Egyház joga*, Budapest 2006. 73-85.

ERDŐ P., *A vegyes házasságok szabályozása a mai latin egyházjogban*, in *StCL* 45/1 (2000) 117.

ERDŐ P., *A pápai primátus elvének kifejeződése a hatályos kánonjogban (különös tekintettel a CIC 331. kánonjára)* in *Teológia* 43 3/4 (2009) 125-135.

ERDŐ P., *Az ereklyék tisztelete az egyházi jogban* in **ERDŐ P.**, *Az élő Egyház joga*, Budapest 2006. 398-402.

ERDŐ P., *Belső fórum és külső fórum a kánonjogban* in **ERDŐ P.**, *Az élő Egyház joga*, Budapest 2006. 469-486.

ERDŐ, P., *A valláskülönbség házassági akadály a kánonjogban*, in *Szombat* 8/2 (1996) 26–28.

FERRARA, V., *Normae substantivae et procedurales nunc vigentes in pertractandis causis de dispensatione a caelibatu sacerdotali*, in *Apollinaris* 42 (1989) 513-540.

FERRETTO, G., *La riforma del B. Pio X*, in *Apollinaris* 25 (1952) 35-84.

FOURNERET, P. - VILLIEN, A., *La réforme de la Curie romaine*, in *Le Canoniste contemporain* 31 (1908) 577-586. 32 (1909) 16-26, 65-72, 193-202, 321-328. 33 (1910) 65-76, 193-200. 36 (1913) 394-408, 506-514, 656-662, 711-719. 37 (1914) 21-30, 65-77, 141-147, 197-210, 258-271, 334-347, 453-461, 529-546, 655-664. 38 (1915) 18-35, 114-128, 227-249, 305-372.

GÁL F., *A nők papságának kérdéséhez*, in *Communio* 2 (1998) 31-41.

GAUGUSCH, L., *Die Konstitution 'Sapienti consilio' vom 29. Juni 1908*, in *AKKR* 89 (1909) 612-630.

- GERALDO, A.**, *Congregazione per il culto divino e la disciplina dei sacramenti*, in **PINTO, P. V.** (a cura di), *Commento alla Pastor Bonus e alle norme sussidiarie della Curia Romana*, Citta del Vaticano 2003. 87-97.
- GÓMEZ-IGLESIAS, V.**, *Naturaleza y origen de la confirmación „ex certa scientia”*, in *IusCan* 25 (1985) 91-116.
- GORDON, I.**, *De Curia romana renovata. Renovatio ‘desiderata’ et renovatio ‘facta’ conferuntur*, in *Per* 58 (1969) 59-116.
- GRANDERATH, P.**, *Die Machtvollkommenheit der römischen Congregationen bei Lebrdecreten*, in *ZKT* 19 (1895) 623-650.
- GRAZIANI, E.**, *De Supremi Organismi contenzioso-amministrativi natura*, in *Per* 67 (1978) 537-545.
- GUTIERREZ, J. L.**, *La Curia romana ante la nueva codificación*, in *IusCan* 23 (1983) 527-546.
- HALLERMANN, H.**, *Die „approbatio in forma specifica” – ein Instrument zum Schutz des geltenden Rechts*, in *ÖAKR* 45 (1998) 160-171.
- HERRANZ, J.**, *Il principio di legalità nell’esercizio della potestà di governo*, in *Studi sulla nuova legislazione della Chiesa*, Milano 1990. 113-139.
- HERRANZ, J.**, *La triplice articolazione della potestà di governo nella Chiesa*, in *Studi sulla nuova legislazione della Chiesa*, Milano 1990. 141-169.
- HETÉNY J.**, *A kereszténység csodálatos teljesítménye a vallásos népéletben*, in *Távlatok* 3 (2004) 351-360.
- HOFMANN, M.**, *Die Neuregelung der Römischen Kurie durch Pius X. in seiner Konstitution „Sapienti consilio”*, in *ZKT* 33 (1909) 197-231.
- HUELS, J. M.**, *Interpreting an instruction approved „in forma specifica”*, in *Studia canonica* 32 (1998) 5-46.
- HUIZING P.**, *De iudicio poenali in foro poenitentiali*, in *Periodica* 75 (1986) 255-272.

- JAKUBINYI GY.**, *Liturgia megünneplésére vonatkozó emlékeztető és felhívás*, 11. III. 2011, in *Körlevél* 2/247, Gyulafehérvár 2011.
- JEDIN, H.**, *Das Konzil von Trient und die Reform der liturgischen Bücher*, in *Ephemerides Liturgicae* 59 (1945) 5-38.
- JORDAN, K.**, *Die Entstehung der römischen Kurie*, in *ZRG Kan. Abt.* 28 (1939) 97-152.
- KLEWITZ, H. W.**, *Die Entstehung des Kardinalkollegiums*, in *ZRG Kan. Abt.* 23 (1936) 115-221.
- KOVÁCS G.**, *A Római Kúria* in *StThTr* 13 (2010) 21-38.
- KOWAL, J.**, *L'indissolubilità del matrimonio rato e consumato. Status quaestionis*, in *Periodica* 90 (2001) 273-304.
- LEFEBVRE, CH.**, *Quelle est l'origine des expressions «matrimonia mixta» et «mixta religio»?*, in *Ius Populi Dei, Miscellanea in honorem Raymundi Bidagor*, III, Roma 1972. 359-373.
- LÖBMANN, B.**, *Die Reform der römischen Kurie*, in *ÖAKR* 38 (1989) 426-446.
- LÓPEZ ZARZUELO, F.**, „*La carta circular De processu super matrimonio rato et non consummato*” *Texto y comentario*, in *RevEspDerCan* 125 (1988) 535-579.
- MALECHA, P.**, *Dedicazione e benedizione di una chiesa*, in *Periodica* 91 (2002) 507-533.
- MALECHA P.**, *Tytuł kościoła w świetle norm prawa kanonicznego*, in *Wiadomości diecezjalne* Poznań I-III. 2002, 74-78.
- MARTIN, M.**, *The Roman Curia. The epilogue of the constitution 'Sapienti consilio'*, in *AER* 43 (1911) 412-429.
- MARTIN, M.**, *The new apostolic constitution on the Roman Curia*, in *AER* 39 (1908) 627-641. 40 (1909) 270-285.

MELLI, R., *Breve commentarium ad litteras circulares „De processu super matrimonio rato et non consummato” missas a Congregatione pro Sacramentis die 20 decembris 1986*, in *MonEccI* 112 (1987) 430-434.

MELLI, R., *Il processo di dispensa dal matrimonio rato e non consumato: la fase davanti alla Congregazione*, in *I procedimenti speciali nel diritto canonico*, Città del Vaticano 1992. 125-144.

MOORHEAD, J., „Papa as „bishop of Rome”, in *JEH* 36 (1985) 337-350.

MOSCONI, M., *Chiesa e chiese: le norme canoniche relative alla costruzione di una nuova chiesa*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 13 (2000) 248-267.

MÜLLER, G. L., *Indissolubilità del matrimonio e dibattito sui divorziati risposati e i sacramenti. La forza della grazia*, in *L'Osservatore Romano*, ed. quotidiana, Anno CLIII, n. 243, Mercoledì 23/10/2013.

NAVARRETE, U., *Annotationes canonicae ad Instructionem «Matrimonii sacramentum» S. Cong. pro Doctrina Fidei*, in *Periodica* 55 (1966) 755-769.

NAVARRETE, U., *Matrimoni misti: conflitto fra diritto naturale e teologia?*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 3 (1992) 265-286.

NYIREDY M., *Az egyház dilemmája. Részesíthetők-e az elvált újrabázasodottak a bűnbocsánat és az Eucharisztia szentségében?*, in *Teológia* 22 (1988) 10-15

PALAZZINI, P., *Le congregationi romane*, in **BONNET, PIERO ANTONIO – GULLO, CARLO**, *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”*, Città del Vaticano 1990. 189-205.

PALOMO, C., *La nueva tramitación de la dispensa del celibato sacerdotal*, in *RevEspDerCan* 37 (1981) 147-188.

PASTÉ, R., *Quid Liturgia?* in *Ephemerides Liturgicae* 41 (1927) 405-412.

PASZTOR L., *L'histoire de la curie romaine, problème d'histoire de l'Église*, in *RHE* 64 (1969) 353-366.

PRIMETSHOFER, B., *Approbatio in forma specifica. Überlegungen zur Normentypik im kanonischen Recht*, in *AKKR* 169 (2000) 408-432.

PROVOST, J. H., *Pastor Bonus: Reflections on the reorganisation of the Roman Curia*, in *The Jurist* 48 (1988) 499-535.

PROVOST, J. H., *Réforme de la Curie romaine*, in *Concilium* 208 (1986) 41-52.

PROVOST, J. M., *Approval of Curial Documents in Forma Specifica*, in *The Jurist* 58 (1998) 213-225.

RAHNER, K., *Priestertum der Frau?*, in *Stimmen der Zeit* 195 (1977) 295-312.

RATZINGER, J., *Una valutazione globale del Sinodo sulla famiglia, Lettera pastorale*, in *Il Regno-Documenti* 26 (1981) 161-169.

RIHMER Z., *A szentszéki dokumentumok műfajainak tipológiája és terminológiája*, in *Kánonjog* 6 (2004) 27-74.

RIHMER Z., *Megjegyzések az editio typica kifejezés fogalmáról és fordításáról*, in *Praeconia* 1 (2006) 100-158.

ROBERTI, FR., *De Curia Romana ante Pianam reformationem*, in *Apollinaris* 25 (1952) 15-34.

SANCHEZ, J. S., *Pablo VI y la Reforma de la Curia Romana*, in *RevEspDerCan* 21 (1966) 461-478.

SANCHEZ, J. S., *Pablo VI y la Reforma de la Curia Romana*, in *RevEspDerCan* 23 (1967) 85-107, 333-371.

SANCHEZ, J. S., *La Curia Romana hasta Pablo VI - Las grandes líneas de su evolución histórica*, in *RevEspDerCan* 32 (1976) 439-458.

SCHICK, L., *Die Stellung der wiederverheirateten Geschiedenen in der Kirche nach „Familiaris Consortio“*, in *ÖAKR* 33 (1982) 427.

SCHWENDENWEIN, H., *Die römische Kurie*, in *ÖAKR* 41(1992) 208-226.

SILVESTRELLI, A., *La Congregazione della Dottrina della Fede*, in **BONNET, P. A. - GULLO, C.** (a cura di), *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”* (Studi giuridici 21) Città del Vaticano 1990. 225-237.

SIMOR, J., *De sacris congregationibus romanis et illarum auctoritate*, in *AKKR* 11(1864) 410-23.

STICKLER, A. M., *La potestas regiminis: visione teologica*, in *Il nuovo Codice di diritto canonico. Novità, motivazione e significato*, Roma 1983. 63-74.

STICKLER, A. M., *Le riforme della Curia nella storia della Chiesa* in *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”* in **BONNET, P. A. – GULLO, C.**, *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”*, (Studi giuridici 21) Città del Vaticano 1990. 1-15.

SZABÓ P., *A görög katolikus liturgikus könyvek kiadása. Rövid kánonjogtörténeti áttekintés*, in *Liturgikus örökségünk*, III. *A 125 éve alakult hajdúdorogi liturgikus fordító bizottság utolsó műve, a Danilovics-énekkönyv megjelenésére 2004. április 29-én rendezett szimpozium anyaga*, Nyíregyháza 2004, 19-43.

SZABÓ P., *A pápai hivatal betöltésére vonatkozó szabályrend fejlődése és mai állása. II. Az „Universi Dominici gregis” kezdetű apostoli rendelkezés*, in *Kánonjog* 7 (2005) 41-54.

SZABÓ P., *I libri liturgici orientali e la Sede Apostolica. Sviluppo della prassi e stato attuale*, in *Folia Canonica* 7 (2004) 261-287.

SZUROMI SZ. A., *Megjegyzések az egyházi törvény promulgációjának szükségességéhez*, in *Kánonjog* 6 (2004) 75-82.

SZUROMI SZ. A., *Remarques concernant la nécessité de la promulgation de la loi ecclésiastique*, in *Periodica* 98 (2009) 565-580.

TETTAMANZI, D., *Commentarium «Fedelita nella verità»*, in *Notitiae* 30 (1994) 554-562.

URRUTIA, F. J., *«...Atque de specifica approbatione summi pontificis » (Const. Ap. «Pastor Bonus», art. 18)*, in *RevEspDerCan* 47 (1990) 543-561.

URRUTIA, F. J., *Quandonam habeatur approbatio «in forma specifica»*, in *Periodica*, 80 (1991) 3-17.

VIANA, A., „*Approbatio in forma specifica*”. *El Regolamento General de la Curia Romana de 1999* in *IusCan*, 40 (2000) 209-228.

VIANA, A., *El Regolamento General de la Curia Romana (4. II. 1992.). Aspectos generales y regulación de las aprobaciones pontificas en forma especifica* in *IusCan* 32 (1992) 501-529.

VIANA, A., *La potestad de los dicasterios de la curia romana*, in *IusCan* 59 (1990) 83-114.

VIANA, A., *Naturaleza canónica de la potestad vicaria de gobierno*, in *IusCan* 28 (1988) 99-130.

VOGEL, C., „*Unité de l'Église et pluralité des formes historiques d'organisation ecclésiale du IIIe au Ve siècles*” in **CONGAR, Y., - DUPUY, B.-D.** (dir.), *L'épiscopat et l'Église universelle Unam sanctam* 39 (1962) 591-635.

ZALBA, M., *De sacerdotalis caelibatus dispersione normae hodiernae*, in *Per* 70 (1981) 237-256.

ZUSAMMENFASSUNG

Nach der Konstitution *Sacrosanctum Concilium* des II. Vatikanischen Konzils „*ist die Liturgie der Höhepunkt, dem das Tun der Kirche zustrebt, und zugleich die Quelle, aus der all ihre Kraft strömt*“ (SC 10). Doch um wirklich Quelle und Höhepunkt sein zu können, benötigt sie eine höhere Autorität, eine Institution, die in der Weltkirche über die Liturgie wacht, und falls notwendig, sie korrigiert und regelt.

Die gegenwärtige Dissertation hat sich zum Ziel gesetzt jene Institution vorzustellen, deren Aufgabe beim Heiligen Stuhl – unter der Zuständigkeit und Aufsicht der Glaubenskongregation – ist: die heilige Liturgie, insbesondere die Sakramente, zu regeln und zu gestalten; die Ordnung der Sakramente, besonders in jenen Fragen zu fördern und zu schützen, welche deren gültige und erlaubte Spendung betreffen; Gnadenerweise und Dispensen zu gewähren, die die Vollmachten der Diözesanbischöfe in diesem Bereich überschreiten; aufmerksam darüber zu wachen, dass liturgische Vorschriften eingehalten und Missbräuche somit nicht nur vorgebeugt, sondern falls notwendig auch abgestellt werden.⁸⁷⁰ Diese Institution ist die *Kongregation für den Gottesdienst und die Sakramentenordnung* (*Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum*).

Papst Benedikt XVI. hat während seines Pontifikats viele Äußerungen zum Thema Liturgie gemacht. Schon als Kardinal schrieb und sprach er mehrmals über die richtige Ausübung, die Richtung und dem Geist der Liturgie. Hierbei betont er, dass im Mittelpunkt der Liturgie nicht die Gemeinschaft, sondern immer Gott, sowohl im geistigen Sinn als auch in den sichtbaren Zeichen der Zeremonie, stehen sollte. Als Papst hat er in seinen Enzykliken und Ansprachen oft diese Gedanken ausgeführt und nachdrücklich vor Missbräuchen in der Liturgie, vor der Verblassung der Glaubens-, Verehrungs- und Anbetungszeichen gewarnt. Sein wichtigstes Prinzip bezeugt die Kontinuität

⁸⁷⁰ PB Art. 62, 63, 66. 876-877.

der Tradition, das besagt, dass in der Liturgie, so wie in der Kirche überhaupt, keine Brüche entstehen dürfen, sondern eine kontinuierliche Entwicklung sein sollte, die nicht mit der Tradition bricht, sondern sich daraus ernährt und darauf baut. Der Heilige Vater hat treu seine Pflicht erfüllt, über die Liturgie zu wachen und die traditionelle und ewig gültige Lehre der katholischen Kirche über die, heutzutage an vielen Orten vergessene oder vernachlässigte, heilige Liturgie zu schützen.

In einem interview mit der Tageszeitung *Il Foglio* hat der aktuelle Präfekt des Dikasteriums sich wie folgt geäußert:

„Ich habe den Auftrag erhalten, mit der ebenso wertvollen wie unentbehrlichen Hilfe meiner Mitarbeiter, die Aufgaben zu erfüllen, die der Kongregation für den Gottesdienst und die Sakramente in der Apostolischen Konstitution Pastor Bonus von Papst Johannes Paul II. zugewiesen worden sind: Die Ordnung und Förderung der heiligen Liturgie, in erster Linie der Sakramente. Wegen der religiösen und kulturellen Situation unserer Zeit und weil die Liturgie im Leben der Kirche die höchste Priorität einnimmt, denke ich, dass meine Hauptaufgabe darin besteht, mit vollem Einsatz und voller Hingabe darauf hinzuwirken, den Geist und das Bewusstsein der Liturgie im Gewissen und im Handeln der Gläubigen wiederzubeleben und zu entwickeln. Es geht darum, die Liturgie zu Mitte und Herz der Gemeinden werden zu lassen damit alle, die Priester wie die Gläubigen, darin den wesentlichen und unentbehrlichen Inhalt unseres Lebens erkennen. Nur dann können wir aus der Liturgie leben und nur dann kann sie so, wie das zweite Vatikanische Konzil es gesagt hat, 'Quelle und Gipfel' des christlichen Lebens sein.

Nach einem Jahr an der Spitze dieser Kongregation erfahre ich jeden Tag stärker die Notwendigkeit, in der Kirche auf allen Kontinenten einen starken und wirkungsvollen liturgischen Impuls zur Geltung zu bringen. Einen Impuls, der das überreiche Erbe des Konzils und der großen Liturgischen Bewegung des 19. und der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts mit Männern wie Guardini, Jungmann und anderen wiederbelebt, den die Kirche auf dem 2. Vatikanischen Konzil fruchtbar gemacht hat. Da liegt die Entscheidung über unsere Zukunft und die Zukunft der ganzen Welt. Ich sage das, weil die Zukunft der Kirche

*und der Menschheit in Gott liegt, im Leben Gottes und in dem, was von ihm kommt – und das geschieht in der Liturgie und durch sie. Nur eine Kirche, die aus der Wahrheit der Liturgie lebt, wird fähig sein, der Welt das zu geben, was sie erneuert, verwandelt und neu macht: Gott und nur Gott und seine Gnade. Die Liturgie in ihrer reinsten Form ist Gegenwart Gottes, das erlösende und wiederbelebende Handeln Gottes, die Mitteilung von und Teilhabe an seiner barmherzigen Liebe, die Anbetung und Anerkennung Gottes. Sie allein kann uns retten.*⁸⁷¹

Bei der Themenwahl waren die Bemühungen von Papst Benedikt XVI. zur Erneuerung und Wiederherstellung der Liturgie maßgebend. Dadurch gewinnt nämlich auch die Präsentation jener Kongregation an Bedeutung, der zentrale Rolle in der Durchsetzung der liturgischen Vorschriften zukommt. Die Aussagen des Präfekts der Kongregation bekräftigen zugleich die Aktualität der Themenwahl.

Nicht zuletzt war in der Themenwahl auch die Tatsache ausschlaggebend, dass bis jetzt keine großen ungarischen Monografien über die Kongregation für den Gottesdienst und die Sakramentenordnung entstanden sind.

Die vorliegende Dissertation lässt sich in drei Teile gliedern. Im ersten Teil werden die Geschichte und die Entwicklung der *Kongregation für den Gottesdienst und die Sakramentenordnung* dargestellt. Dabei wird auch auf manche Kommissionen bzw. Partnerkongregationen eingegangen, die während der Geschichte geändert, aufgelöst oder umstrukturiert wurden. Der historische Ausblick ist für den Gesamtblick über die Kongregation wichtig. Dieser Teil der Dissertation hat eine doppelte Ausrichtung: zunächst wird die geschichtliche Entwicklung der Ritenkongregation und dann jene der Sakramentenkongregation beschrieben.

Die geschichtliche Untersuchung verdeutlicht, dass die einzelnen Päpste in der Ausübung ihrer Aufgaben, immer von solchen Institutionen unterstützt wurden und auch gegenwärtig unterstützt werden, welche den zeitlichen Bedürfnissen entsprachen. So entstanden die verschiedenen Ämter, die bei

⁸⁷¹ http://www.summorum-pontificum.de/meinung/canizares_3.shtml

Bedarf erweitert wurden. Die Vielfalt der Angelegenheiten forderte schließlich eine umfassende Reform der Kurie, die Papst Sixtus V. mit der Apostolischen Konstitution *Immensa Aeterna Dei* verwirklichte. Dadurch entstand das aus 15 Kongregationen bestehende Kongregationssystem.

Einer der 15 Kongregationen war die Heilige Ritenkongregation. Zu dieser Kongregation gehörten die liturgischen Angelegenheiten, denn der liturgische Verfall und die verschiedenen Übergriffe haben die Existenz einer solchen Institution erfordert, die dieses Gebiet ständig beaufsichtigt und allgemeine Regelungen trifft.

Die Reform vom Papst Pius X. veränderte die Heilige Ritenkongregation nicht wesentlich, aber schuf eine neue Kongregation, die für das gesamte Spektrum der sakramentalen Disziplin zuständig war. Diese Kongregation war die Heilige Sakramentenkongregation.

Das II. Vatikanische Konzil erforderte den Bedarf der Kurienreform. 1967 kam Papst Paul VI. der Aufforderung des Konzils entgegen und erließ mit der Apostolischen Konstitution *Regimini Ecclesiae Universae* eine umfassende Kurienreform, die etwa den heutigen Aufbau der Kurie vorgab.

Während des 20. Jahrhunderts wurden in der Struktur der Ritenkongregation weitere Änderungen vorgenommen. Zuerst trennte man die *Kongregation für Selig- und Heiligsprechungsprozesse* von ihr ab und benannte den restlichen Teil in die Gottesdienstkongregation um. Später wurde die Gottesdienstkongregation mehrmals mit der Sakramentenkongregation zusammengeschlossen und dann wieder getrennt, bis letztendlich Papst Johannes Paul II. in der Apostolischen Konstitution *Pastor Bonus* die beiden Kongregationen wieder unter dem Namen der *Kongregation für den Gottesdienst und die Sakramentenordnung* zusammenführte.

Der zweite Teil der Dissertation stellt die Entwicklung der Kompetenzen der Kongregation dar, welche im Laufe der Jahre entweder eingeengt oder erweitert wurden. Die Aufgaben der Ritenkongregation waren sehr

unterschiedlich. Dementsprechend entwickelte sich auch die Natur ihrer Gewalt: im Laufe der Geschichte übte sie gesetzgebende, richterliche (insbesondere bei Selig- und Heiligsprechungen) und exekutive Gewalt aus.

Nach der Präsentation des aktuellen Bilds der Kongregation werden die allgemeinen Regeln beschrieben, die für die Struktur, die Vorgehensweise und die Mitglieder aller Dikasterien gültig sind. Dann wird das Thema auf jene Regelungen verengt, die speziell der *Kongregation für den Gottesdienst und die Sakramentenordnung* gelten.

Auf liturgischem Gebiet umfasst der Aufgabenbereich dieser Kongregation all das, was den Vorschriften des geltenden Gesetzbuches entsprechend, unter die Zuständigkeit des Heiligen Stuhls fällt. Es geht unter anderem um die Zusammenstellung liturgischer Texte, die Revision lokaler bzw. ordensgemeinschaftlicher liturgischer Bücher und deren Übersetzungen. Diese Kongregation ist für den Themenkreis der Reliquien und Schutzpatronen verantwortlich und verleiht auch den Titel „basilica minor“. Den lateinischen Ritus betreffend beaufsichtigt sie Gültigkeit und Zulässigkeit der liturgischen und kanonischen Sakramentspendung, sowie die unterschiedlichen Formen der Volksfrömmigkeit.

Auf sakramentalem Gebiet ist diese Kongregation für jegliche Probleme zuständig, die die Sakramente betreffen. Sie gibt Dispensen im Falle von Weihhindernissen oder anderen Unregelmäßigkeiten bei der Weihe, bei Ehehindernissen oder der Regelung der Ehen, so wie sie nachträglich auch die Gültigkeit einer Ehe aussprechen kann. Die nicht konsumierten Ehen, die ungültigen Priesterweihen oder die Laisierung von Diakonen und Priestern gehören auch zum Aufgabenbereich dieser Kongregation.

Die Zuständigkeit der Kongregation wurde das letztens vom Papst Benedikt XVI. durch sein Motu Proprio *Quaerit Semper* geändert. Hierbei hat er zwei Gebiete aus der Zuständigkeit der *Kongregation für den Gottesdienst und die Sakramentenordnung* zur Römischen Rota verlegt. Es geht um die Gewährung von

Dispens in Fällen der gültigen, aber nicht vollzogenen Ehen und den Wehrichtigkeitssachen. Der Heilige Vater begründet seine Entscheidung dadurch, dass die *Kongregation für den Gottesdienst und die Sakramentenordnung* ihre Aufmerksamkeit und ihre Kräfte jetzt konzentrierter zur Förderung der Heiligen Liturgie einsetzen kann.

Im letzten Teil der Dissertation werden die Beziehung zwischen der Kongregation und den verschiedenen Behördentypen untersucht. Es wird den Fragen nachgegangen inwieweit die Kompetenzen anderer Behörden verengt werden, ob die *Kongregation für den Gottesdienst und die Sakramentenordnung* diese begrenzt, oder ob man überhaupt über Einschränkungen sprechen kann?

Unter diesem Aspekt wurden die Beziehungen mit der *Kongregation für die Glaubenslehre*, der *Kongregation für die Orientalischen Kirchen*, der *Kongregation für die Selig- und Heiligsprechungsprozesse*, der *Apostolischen Pönitentiarie* und dem *Obersten Gerichtshof der Apostolischen Signatur* untersucht. Die Untersuchung ergab, dass man im wahrsten Sinne des Wortes nicht über Einschränkungen sprechen kann. Es geht vielmehr, um die genauere Aufteilung der Zuständigkeiten, obwohl zwischen den Autoren kleinere Meinungsverschiedenheiten aufzuweisen sind.

Für eine umfangreiche Darstellung des gewählten Institutionssystems der *Kongregation für den Gottesdienst und die Sakramentenordnung* wurde, die zur Verfügung stehenden Literatur, so umfangreich wie möglich verwendet und die Meinungen der verschiedenen Autoren ausgewertet.